

Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN
ŞEHİR DÜŞÜNCE MERKEZİ

KENT, MEKÂN VE GENÇLİK

Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN
ŞEHİR DÜŞÜNCE MERKEZİ

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

ISBN: 978-605-74634-6-3

Esenler Belediyesi
Şehir Düşünce Merkezi
Şehir Yayınları
Yayın No: 24

—
Editörler
Murat ŞENTÜRK
Mehmet Ali AKYURT
Merve AYAR

—
Redaksiyon ve Tashih
Cihan DİNAR

—
Tasarım - Kapak
Düzey Ajans

—
Baskı / Cilt
İlbey Matbaa
2. Matbaacılar Sitesi 3NB3
Topkapı - Zeytinburnu / İSTANBUL
0212 613 83 63

—
Yayın Yılı: 2021

AYN

www.aynmedya.com

Eserin tüm yayın hakları Esenler Belediyesi'ne aittir.
Kitapta yer alan makalelerden yazarları sorumludur.

Günümüzde artan nüfus ve kentsel yerleşmenin tercihi edilmesi sebebiyle kentler hızla büyüyüp gelişmektedir. Türkiye’de kentsel nüfusun hatırı sayılır bir kısmını gençler yani toplumun en hareketli katmanı oluşturmaktadır. Bu hareketliliğin gerçekleştiği bir mekân olarak kentler, gençlere çeşitli imkânlar sunmakta, aynı zamanda onları çeşitli imkânlardan da mahrum bırakmaktadır. Gençlerin yaşadıkları kente, ilçeye, mahalleye, semte, muhite, mekâna âdiyet duymaları ve sorumluluk sahibi olmaları bizâtihi çok değerlidir. Yine gündelik yaşamın ve yapıli çevrenin güzelleştirilmesi için de çok önemlidir. Bunun için gençlerin yaşadıkları mekânla kurdukları ilişkiyi ve gençlerin bu mekân bağlamındaki taleplerini iyi anlamak gerekmektedir. Bu anlama çabası da sosyolojiden kent planlamasına kadar farklı alanları ilgilendirdiği için disiplinler arası bir yaklaşımla gerçekleştirilmelidir.

Şehir Düşünce Merkezi bünyesinde düzenlenen “Kent, Mekân ve Gençlik” atölyesi bu amaç doğrultusunda oluşturulmuştur. Gençlerin kenti tecrübe ediş biçimlerini anlamayı hedefleyen bu atölye kapsamında kent ve gençlik alanlarında çalışan, farklı disiplinlerden genç araştırmacılar bir araya getirilmiştir. Genç araştırmacılar gençlerin kenti nasıl algıladığı, kentsel mekânda neler tecrübe ettiğı, kentten ne tür beklentilerinin bulunduğı, ne tür kentsel mekânlara ihtiyaç duyduğı vb. sorulara yanıt aramışlardır.

Atölye kapsamında hazırlanan metinlerin bir araya getirilmesiyle oluşan bu çalışmada farklı bakış açılarından yazılar yer almaktadır. Elinizdeki bu çalışma hızla gelişen ve dönüşen kentlerde gençlerin konumunu anlamaya, onların mekânla daha zengin ve besleyici bir ilişki kurmalarını sağlamaya yönelik bir çabanın sonucudur. Gençlerin kent ve mekânla kurdukları ilişkiyi yine gençlerin gözünden ele alan bu türden çalışmaların artmasını ümit ediyoruz.

Editörler

M. ŞENTÜRK, M. A. AKKURT, M. AYAR

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

Esenler Şehir Düşünce Merkezi, gençlerin mekânla kurmuş olduğu ilişkiyi, “Kent, Mekân ve Gençlik” atölye çalışması çerçevesinde araştırarak, sonuçları kitap hâline getirmiştir.

Atölyede farklı disiplinlerden genç araştırmacılar bir araya gelerek mekân ve gençlik üzerinde oldukça değerli çalışmalar ortaya koymuşlardır. Nitelikli bir yayına dönüşmesinin yanı sıra genç araştırmacılar tarafından hazırlanması da oldukça önemlidir. Zîra Türkiye’nin kent ve gençlik araştırmalarında görev alacak çok sayıda genç araştırmacıya ihtiyacı olduğu açıktır. Kenti, mekânı ve gençliği farklı yönleriyle ele alan bu çalışma özelde Esenler, genelde Türkiye’deki gençlerin mekân ile kurdukları ilişkiyi farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır.

Genç araştırmacıların kaleminden çıkan bu kitabın yerel yönetimdeki siyasetçilerin, bürokratların, ilgili alanda çalışan akademisyen ve araştırmacıların, sosyal çalışmalarla ilgilenen STK’ların, kentle ilgili araştırmacılar, çalışmalar yapan kamu kurum ve kuruluşlarının ilgisini çekeceği, büyük faydalar sağlayacağını düşünüyorum. Başta merkezin bilim kurulu olmak üzere editörlere, araştırmacılara ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

M. Tevfik Göksu

Esenler Belediye Başkanı

Katkıda Bulunanlar

Murat Şentürk

Lisans eğitimini 2004'te İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde, yüksek lisansını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde "Yoksulların Yaşam Stratejileri: Küçük Mustafa Paşa ve Balat Örnekleri" adlı çalışmasıyla 2008 yılında tamamladı. Yine aynı bölümde "Kentsel Müdahaleler Açısından İstanbul" başlıklı teziyle doktora çalışmasını 2011 yılında bitirdi. 2013 yılında City University of New York Center for Place, Culture and Politics adlı merkezde misafir araştırmacı olarak bulundu. Hâlen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışan Şentürk'ün ilgi alanları arasında kentsel müdahaleler, kent ve siyaset, mekânın sosyolojisi, yoksulluk, aile, medya, teknoloji bağımlılığı ve yaşlanmanın sosyolojisi yer almaktadır.

Mehmet Ali Akyurt

1982 İstanbul doğumlu. İstanbul Lisesi ve Boğaziçi Siyaset mezunu. *Dergâh*, *Athlar*, *Mahfil* ve *Fayrap* dergilerinde şiir, tercüme ve eleştirel denemeler yayımladı. İz Yayıncılık'ta dört buçuk yıl kadar editör yardımcılığı yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde Alman sosyolojisi üzerine yüksek lisans ve doktora tezi yazdı. Doktora sırasında bir yıl süreyle misafir araştırmacı olarak Heidelberg Üniversitesi Max Weber Sosyoloji Enstitüsü'nde bulundu. Hâlen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışan Akyurt tarihselcilik, sosyolojide karşılaştırmalı yöntem, sosyoloji tarihyazımı, sosyolojinin sosyolojisi, Türkiye'nin sosyolojisi, Türk sosyoloji tarihi, "sıradanın failiyeti", seminer sistemini okul öncesine uyarlamak, malzemelerin felsefi antropolojisi gibi konulara kafa yormaktadır.

Merve Ayar

Lisans eğitimini 2012 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yüksek lisans eğitimini 2017 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde "İstanbul Gençlerin Kent İmgesi: Kağıthane Örneği" başlıklı tez çalışmasıyla tamamladı. Doktora eğitimine aynı bölümde devam eden Ayar, aynı zamanda Medine Tayfur Sökmen Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde öğretmenlik yapmaktadır. Kent, mekân, imge ve gençlik konularına ilgi duymaktadır.

Büşra Turan

Lisans eğitimini 2013'te Marmara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nde, yüksek lisans eğitimini ise Haziran 2017'de İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde "Gazi Mahallesi'nde Yaşayan Gençlerin Mekânsal Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma" başlıklı teziyle tamamladı. Aynı bölümde doktora eğitimine devam eden Turan yaşlılık, gençlik, gönüllülük, kent ve mekân konularıyla ilgilenmektedir.

Kübra Kurt

Lisans eğitimini 2016 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. Aynı yıl yüksek lisans eğitimine Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Sosyoloji ve Metodoloji Bölümü'nde başladı. Şu an tez döneminde olup kent, mekân, feminist teori ve yeni medya konularıyla ilgilenmektedir.

Fatma Solmaz

Lisans eğitimini 2011 yılında Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini Fırat Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda "Ortadoğu Halkı Gözüyle Arap Baharı" başlıklı teziyle 2013'te tamamladı. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda doktora öğrencisi ve öğretim elemanı olan Solmaz; sosyal teori, yeni sosyal hareketler, kent sosyolojisi gibi araştırma konularına ilgi duymaktadır.

Nursen Tekgöz

Lisans eğitimini 2013-2017 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamlamıştır. Hâlen İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yan dal eğitimine devam etmektedir. 2017 yılında İstanbul Sosyoloji'de Göç Çalışmaları Tezli Yüksek Lisans programına kabul edilmiştir. Göç, kent, hukuk sosyolojisi ve insan hakları meselelerine ilgi duymaktadır.

Yunus Çolak

Lisansını İstanbul Bilgi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Enformatiği ve Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi'nde tamamladı. Yüksek lisansını Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Kentsel Dönüşüm ve Planlama Bilim Dalı'nda hazırladığı "Planlamada Adil Kent Yaklaşımı Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları" başlıklı tezi ile bitirdi. Hâlen, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehircilik Doktora Programı'na devam etmekte ve Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Büşra Nur Sağıroğlu

2015 yılında lisans eğitimini Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde tamamlamış olup, 2016 yılından bu yana aynı bölümde Kentsel Koruma ve Planlama alanında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Sağıroğlu kent, bellek, soy-lulaşma, mekân ve kimlik konularında çalışmalar yapmaktadır.

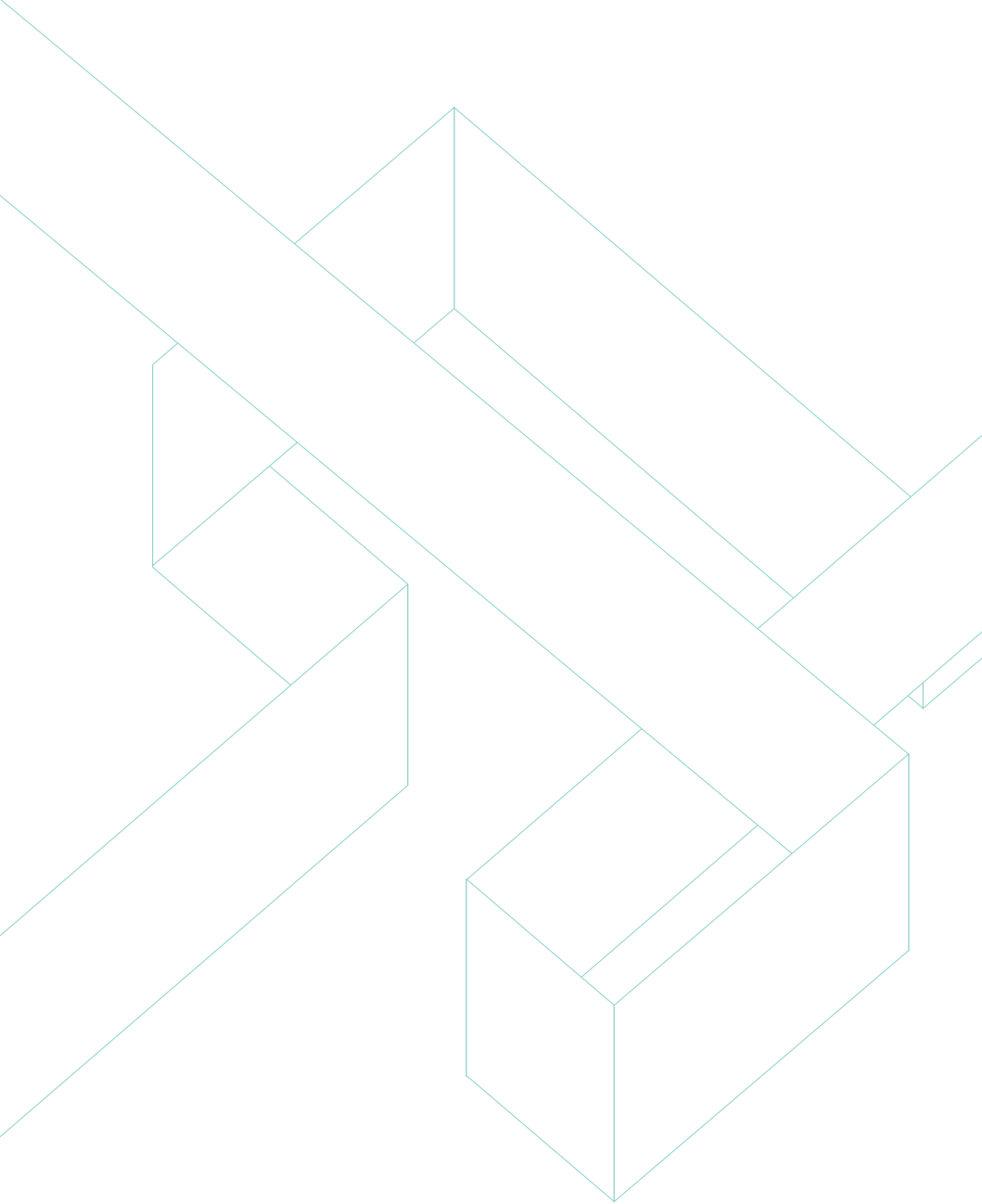
Halim Baş

Lisans eğitimini 2012 yılında Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini 2016 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde "Yerel Yönetimlerin Gençlere Yönelik Hizmetleri: İstanbul Esenler Gençlik Merkezi Örneği" adlı tez çalışmasıyla tamamladı. Hâlihazırda İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde doktora eğitimine devam eden Baş, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Sosyal politika, aile ve gençlik konularında çalışmalarını yürütmektedir.

Ahmet Büyükgümüş

1990 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Yalova'da tamamladı. İstanbul Sosyal Bilimler Lisesi'nden 2009 yılında; Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden 2014 yılında mezun oldu. Yüksek lisans çalışmalarını İstanbul Üniversitesi Sosyoloji ve Londra Üniversitesi SOAS Uluslararası Siyaset programlarında tamamlamıştır. Eğitimine Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi doktora programında devam etmektedir. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında yönetici ve gönüllü olarak çalışmaktadır. Evlidir.

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

İçindekiler

Giriş: Gençlerin Kent Deneyimleri	<i>Murat Şentürk</i>	15
Kent, Mekân ve Gençlik Alanlarındaki Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme	<i>Merve Ayar</i>	27
Kendini Anlatma Mekânı, Sosyalleşme Alanı ve İletişim Aracı Olarak Duvar Yazıları: Esenler'de Bir Görsel Sosyoloji Araştırması	<i>Büşra Turan</i>	55
Kentsel Mekân ve Göç: Esenler'de Kadın Tezgâhtarlar Üzerine Nitel Bir Araştırma	<i>Kübra Kurt</i>	91
Esenler'deki Suriyeli Gençlerin Boş Zaman Algıları ve Tercihleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme	<i>Fatma Solmaz-Nursen Tekgöz</i>	119
Gençlik Tanımları ve Arazi Kullanım Haritaları Üzerinden Esenler'de Gençliğin Mekânsal İlişkileri	<i>Yunus Çolak-Büşra Sağıroğlu</i>	151
Modern Kent Yaşamında Gençlerin Tutunma Alanı Olarak Gençlik Merkezleri: Esenler Örneği	<i>Halim Baş</i>	175
Kentsel Mekânın Sürdürülebilir Gelişimi ve Gençlerin Siyasal Katılımı: Türkiye'de Kent Konseyleri Gençlik Meclisleri Üzerine Bir Değerlendirme	<i>Ahmet Büyükgümüş</i>	205

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

Murat Şentürk

Giriş: Gençlerin Kent Deneyimleri

Günümüzde farklı yaş veya toplum gruplarının kenti ve kentsel mekânı kullanımı hem kent araştırmacıları hem de yöneticiler tarafından giderek daha fazla önemsenmektedir. Engelli, kadın, göçmen, aile gibi toplumsal grupların yanı sıra çocuk, yaşlı, genç gibi yaşa bağlı gruplar da kentin kullanımında dikkate alınmaya başlamaktadır. Bahsedilen toplumsal grupların kent içinde yaşamalarını rahatlıkla sürdürmelerine yönelik girişimler artmaktadır. Bu grupların mekânı kullanımlarının birbirlerine karşıt olduğu, birinin diğerlerinden her zaman daha önemli olduğu, bu gruplardan tek birinin sorunlarının çözülmesinin kenti ve mekânı yaşanabilir hâle getireceği gibi kabuller problemin tam olarak anlaşılmasını engelleyebilmektedir. Diğer bir deyişle, genellikle kent araştırmacıları hangi grup üzerine çalışmakta ise –araştırmacıların hangi nedenlerle bu gruba yöneldikleri ayrı bir konu olmakla birlikte– kentsel düzenlemelerin bu gruba göre gerçekleştirilmesi ile diğer grupların sorunlarının da çözüleceğini varsaymaktadır. Bu bakış açısı dezavantajlı ve kendilerine özgü ihtiyaçları olan grupların kentle kurdukları ilişkinin kavranamamasına ve bütünsel çözüm önerilerini geliştirilememesine neden olmaktadır. Farklı toplumsal kategorileri özenle araştırmak ve birini belirleyici ve diğerine göre önemli saymamak gerektiği açıktır.

Bu çalışma gençlerin, yaşlıların, engellilerin, kadınların, ailelerin kent deneyimlerini birleştiren bütünsel bir resme katkıda bulunmak üzere, kentsel mekâna gençlerin günlük hayat tecrübelerinden hareketle yaklaşmayı amaçlamaktadır. Bu yapılırken de, aynı toplumsal kategoriler hakkında çalışan araştırmacıların birbirlerinden öğrenmesi gerektiği düşüncesinden hareketle, öncelikle literatürde gençler ve kent/mekân ilişkisi üzerinde duran çalışmalara odaklanılmış ve bu çalışmaların ortak yönlerinin betimlenmesine çalışılmıştır.¹ Bu kitap, hakkında yok denecek kadar az çalışma olan bu ilişkiye odaklanmayı ve bu ilişki hakkında yeni araştırmalardan oluşan bir seçkiyi okuyucuyla paylaşmayı hedeflemektedir.

Sosyal bilimciler, gençlik konusunu araştırırken genellikle gençlere yönelik politikalara (Yentürk, 2008) ya da gençlerin sorunlarına odaklanmaktadır. Kent yoksulluğu (Aktaş Yamanoglu, 2010) ve gençlik kültürü (Tan, 2010; Yaman, 2013) temaları bu çalışmalara örnek olarak zikredilebilir. Kentsel mekânlarla ilişki (Göregenli, 1994) ve kentleşme sürecinde gençlik (Güler, 1997) konularında bazı çalışmalar olsa da bu alanda önemli boşlukların olduğu görülmektedir. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından yayımlanan *Gençlik, Kent ve Göç* başlıklı derleme de (Şentürk ve Yaman, 2016) bu alanın önemine dikkat çeken çalışmalardan biridir. Bu kısa giriş yazısında gençlik ile kent ve mekân ilişkisinin henüz sınırlı bir biçimde ele alındığına vurgu yapılmaktadır. Bu ihtiyacın nasıl bir yöntemle ve hangi perspektifle giderilebileceği önemli bir sorudur.

Genellikle söz konusu toplumsal kategorilerin –dezavantajlı olarak kabul edilmelerinden dolayı– kenti ve kentsel mekânı “pasif ve disiplin altında” (De Certeau, 2008, s. 43) kullandığı *a priori* olarak kabul edilmektedir. Sermaye sahiplerinin, kent yöneticisi, bürokrat ve teknokratların aldığı kararların bu kategorilerin günlük yaşamlarında, kenti ve kentsel mekânı deneyimlemelerinde belirleyici bir rol üstlendiği söylenebilir. Bununla birlikte bu toplumsal katego-

1 Merve Ayar'ın “Kent, Mekân ve Gençlik Alanlarındaki Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yazısı.

rilerin, özellikle de bu çalışmanın merkezini işgal eden gençlerin, kenti ve kentsel mekânı, sadece kendilerine çizilen çerçeve içinde deneyimlemedikleri görülmektedir. Genel olarak kenti deneyimleyenlerin, özel olarak ise gençlerin davranışları ve mekânı kullanma alışkanlıkları kente yönelik müdâhalelerle karşılıklı etkileşim hâlinindedir. Bu etkileşim söz konusu grupların kentsel mekânla kurdukları ilişki üzerinde kendini göstermektedir.

Bu perspektif, sadece tüm toplumsal grupların kullanımına açık mekânların değil, kentsel müdâhaleler sonucu gençler için özel olarak oluşturulmuş mekânların gençler tarafından kullanımının analizi için de elverişli görünmektedir. Söz konusu perspektif gerek kentsel gerekse farklı müdâhalelerde bir siyâsî özne olarak gençlerin karar alma süreçlerine katılımının mevcut durumuna yönelik bir tartışma yürütmeyi de mümkün kılmaktadır. Gençler için inşâ edilen mekânlar olan gençlik merkezleri de bu türden bir araştırma için çok uygundur. Gençlik merkezlerinin gençlerin günlük hayat tecrübeleri içinde nasıl bir işlev üstlendiği önemli bir sorudur. Gençlik merkezlerinde, pedagoji ve sosyal hizmet açısından yetkin kişilerle çalışılması durumunda gençlerin mekânı kullanabilme imkânı artmaktadır. Diğer bir deyişle, gençler, iletişim kurabileceği insanlarla birlikte olmak için mekânı deneyimleyebilmekte ve sayısı son derece sınırlı olan bu merkezler gençlerin kentle kurdukları ilişkinin önemli bir bileşeni hâline gelebilmektedir.² Siyâsî düzenlemeler neticesinde gençlere tahsis edilmiş bir başka mekân da büyük ölçüde işlevsiz kalan kent konseylerinin çatısı altında faaliyet gösteren gençlik konseyleridir. Gençler için mekân üretimi ve bu mekânların deneyimlenme biçimleri başlığı altında, gençlerin hem kendilerini hem de kentte yaşayan diğer grupları ilgilendiren kararların alınmasına katılımını öngören bu mekânların araştırılması³ elzem görünmektedir. Ayrıca genel kullanıma açık alanlar, mahal-

2 Halim Baş'ın "Modern Kent Yaşamında Gençlerin Tutunma Alanı Olarak Gençlik Merkezleri: Esenler Örneği" başlıklı yazısı.

3 Ahmet Büyükgümüş'ün "Kentsel Mekânın Sürdürülebilir Gelişimi ve Gençlerin Siyasal Katılımı: Türkiye'de Kent Konseyleri Gençlik Meclisleri Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı yazısı.

lelerin sosyoekonomik özelliklerine göre farklılık gösterebilmekte ve bazı mahallelerde yaşayan gençler diğerlerine göre daha az imkâna sahip olabilmektedirler.⁴

Kenti deneyimleyenlerin kentsel müdâhalelere mârûz kalması, alınan kararlara dâhil olamaması ve kendisi için üretilen mekânlara sahip olamaması önemli bir sorundur. Ancak bu insanlar yukarıda da değinildiği gibi kentsel mekânla, söz konusu müdâhalelerin tek yönlü belirlenimi altında değil, bu müdâhalelerle etkileşim içerisinde ilişki kurarlar. De Certeau (2008, s. 43) günlük alışkanlık, tutum ve uygulamaların tamamını günlük “eylem, uygulama ve üretme tarzları” olarak tanımlamaktadır. Toplumsal ilişkilerden bağımsız olmayan birey ve bizâtihi toplumun kendisi “tüketici ve egemenlik altında” olabilir ancak asla “pasif” ya da “uyumlu” olarak tanımlanamamalıdır. Buna göre önemli olan, tüketici ya da egemenlik altında olan “kullanıcılara özgü eylem modellerini gün ışığına çıkarmaktır.” Bunu yapabilmek için ise günlük yaşama bakmak gerekmektedir. Zîra günlük yaşam “düzenbazlık yapmak, dolap çevirmek yani işini kendince yürütmek için herkese binlerce yol yordam sunar insana.” Gençlerin günlük yaşamına bakılarak onlara özgü kentle ve mekânla ilişki kurma biçimlerinin ortaya çıkarılması önemlidir. Dinamik ve değişken bir psikososyal duruma işaret eden gençlik dönemindeki eylemler ve pratikler, gençlerin mekânı deneyimleme biçimleri hakkında bilgi vermektedir.

Diğer taraftan gençlerin mekânı kullanma ve deneyimleme biçimleri yeni bir üretim olarak kabul edilmelidir. Egemenlik altında olanların “kullanma biçimleri”nin yeni bir üretim olduğunu vurgulayan De Certeau’ya göre (2008, s. 46), bireyler ya da toplumsal gruplar kendilerine sunulanları “farklı bir biçime sokarak yeniden imal etmektedir.” De Certeau, İspanyol sömürgecilerin elde ettikleri “başarı”da derin ve içten gelen çatlaklar oluşmasının sebebi

4 Yunus Çolak ve Büşra Sağıroğlu’nun “Gençlik Tanımları ve Arazi Kullanım Haritaları Üzerinden Mekânsal İlişkileri Anlamlandırmak: Esenler’de Gençliğin Mekân Kullanımı” başlıklı yazısı.

olarak yerlilerin zorla önlerine konan malzemeyi kullanım ya da tüketim biçimlerini göstermektedir:

“Kendilerine dayatılanları, elinden bir türlü kurtulamadıkları bu dayatıcı sisteme yabancı göndermelere dayanarak ve farklı hedeflere yönelik olarak kullanarak ve farklı uygulamalara tâbi tutarak, derin bir dönüşüme uğratmışlardır. Onları dışarıdan ‘sindirmeye, öğütmeye’ çalışan sömürgecilik sistemi içerisinde öteki olarak kalmayı başarmışlardır. Egemen düzeni bu biçimde kullanarak, reddetme imkânlarından ve araçlarından yoksun oldukları erkle oyun oynamışlar; bu düzenin elinden, bu düzeni terk etmeden, bu düzenden uzaklaşmadan, kaçıp kurtulabilmişlerdir. Farklılıklarının gücü, ‘tüketim’ biçimleri ve yöntemlerinden gelmiştir.” (s. 46).

Buna göre egemen olmayanlar, egemen kültürün kanunlarının üstesinden gelmek için bu kanunları veya kuralları kendi çıkarlarına uygun hâle getirip kendilerine özgü kurallara dönüştürmekte, “dümenler ve oyunlar çevirerek manevralar” yapmaktadırlar (De Certeau, s. 47). Gençler de aynı şekilde sokakları farklı bir biçimde düzenleyebilmekte, boyayıp yazılar yazarak duvarları bir temsil ve kendini ifâde mekânına dönüştürebilmektedir. Sadece içinden geçilen ve boş bir mekân olarak tasavvur edilen sokaklar ve duvarlar gençlerin müdâhaleleriyle farklı işlevler üstlenebilmektedir.⁵ Çalışmak zorunda olan genç kadınlar ise görece sınırlı bir mekânı, toplumla paylaşılan bir tutamak noktası olarak değerlendirebilmektedir.⁶ Genç göçmenler de, var olan imkânlar içerisinde tıpkı duvarlara yazı yazan ve mağazalarda tezgâhtar olarak çalışan gençler gibi De Certeau’nun kullandığı anlamıyla “strateji”nin içinde “taktik” geliştirme çabasıdadırlar.⁷

Strateji, istek öznesi ile erk öznesinin yalıtılan çevrede var olan güç ilişkilerinin ölçülüp tartılması olarak tanımlanabilir. Strateji uygulaması, *âidiyet* olarak tanımlanan bir alanın varlığını gerektirir.

5 Büşra Turan’ın “Kendini Anlatma Mekânı, Sosyalleşme Alanı ve İletişim Aracı Olarak Duvar Yazıları: Esenler’de Bir Görsel Sosyoloji Araştırması” başlıklı yazısı.

6 Kübra Kurt’un “Kentsel Mekân ve Göç: Esenlerde Kadın Tezgâhtarlar Üzerine Nitel Bir Araştırma” başlıklı yazısı.

7 Fatma Solmaz ve Nursen Tekgöz’ün “Esenler’deki Suriyeli Gençlerin Boş Zaman Algıları ve Tercihleri” başlıklı yazısı.

Taktik ise ne bir âidiyet üzerinden ne de ötekinin, görünür bir bütünlük olarak ayırt edilmesini sağlayan bir sınır üzerinden yapılan bir hesaplama. Taktik, uygulama alanı olarak sadece ötekinin alanına sahip olabilir (De Certeau, 2008, s. 54). Gençlerin kentsel mekânı kullanımları söz konusu olduğunda da, çokça ele alınan *strateji* uygulamaları yerine *taktiklere* odaklanmanın gençlerin mekâna ve kente dâir *deneyimlerini* anlamak konusunda daha fazla imkâna kapı açtığı söylenebilir.

Bu bağlamda gençlerin kentsel mekândaki *deneyimleri* önemli hâle gelmektedir. Zîra kullanıcılar ya da üreticiler/tüketiciler belli bir anlam taşıyan uygulamalarıyla mekânda “izler” bırakmaktadırlar. İçinde bulundukları uzamda “anlamı çözülemeyen”, “farklı yollardan geçerek belli belirsiz tümceler kurarlar:”

“Edinilmiş dillerin söz dağarcıklarını kullansalar ve salık verilmiş sözdizimlerini kabul etseler de, bu izlekler, farklı çıkarlar sağlamaya yönelik, farklı arzuları gerçekleştirmeye çalışan kurnazlıklara girişirler ve oyunlar kurarlar. Bu çıkar ve arzu oyunları, içinde geliştikleri sistemler tarafından ne saptanabilir ne de kavranabilirler. ... Hatta istatistik bilimi bile bunlar konusunda bilgi sahibi değildir. Çünkü istatistik, bu izlekleri oluşturan ama bunlara indirgenemeyen ‘söz’ birimlerini sınıflamak, hesaplamak ve bunların tablolarını yapmakla yetinir. Ve bu sınıflamayı ve değerlendirmeyi de kendine özgü kategoriler ve sınıflamalar eşliğinde gerçekleştirir. Bu bilim, alışkanlık, tutum ve uygulamaların malzemesini toplarlar ancak bu malzemenin biçimi hakkında bir fikri yoktur. ... Hesaplarının etkinliği, bölünme kapasitesinden kaynaklanır ama işte tam da bu ‘ana-litik’ bölünme nedeniyle, araştırdığını ve temsil ettiğini sandığını, bulamaz, temsil edemez.” (ss. 53-54).

Günlük alışkanlık, tutum ve uygulamaların tamamının bireyin toplumsal etkileşimle oluşturduğu bir deneyimler bütünü olarak tanımlanması mümkündür. Bu bağlamda “eylem, uygulama ve üretme tarzları”nı sosyal etkileşimle var olan bir deneyim olarak görmenin gerekliliği açıktır. Zîra *deneyim* sadece bugünün koşullarında oluşan bir eylem değildir. *Deneyim* geçmişin “eylem, uygulama ve üretme tarzları”nı da içeren bir birikim olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla bir sefere ait ve/veya sürekli kullanımdan ziyâde geçmişi ve toplumsal etkileşimi içeren *deneyimlere* odaklanılması gerekmektedir.

Gençliğin kentle ve mekânla kurduğu ilişkinin, mekânda bıraktığı “izler”in keşfedilmesinde her biriyle birebir temas etmek gerekmektedir. Onların kurdukları “oyun”ların ve geliştirdikleri “sistem”lerin anlaşılabilmesi nitel araştırma yöntemleriyle daha olanaklıdır. Bu çalışmanın tasarımı da bu sebeple nitel yöntem tercih edilmiştir.

Elinizdeki kitap, gençlik ile kent ve mekân ilişkisini çok farklı boyutlarıyla ele alan yeni araştırmaları kapsamaktadır. Genç akademisyenler tarafından kaleme alınan yazılar, bir taraftan alandaki boşluğa mütevazı bir katkı sağlarken diğer taraftan Türkiye’nin farklı kentlerinde özgün yerel araştırmalara olan ihtiyacın altını da çizmektedir. Bu çalışmaların desteklenmesi için üniversitelerde hem gençlik hem de kent çalışmaları alanında disiplinlerarası programların, araştırma projelerinin, veri arşivlerinin oluşturulması gerekmektedir. Böylelikle gençlerin kent ve mekân deneyimlerini daha iyi anlamak mümkün olabilecektir.

Kaynakça

AKTAŞ-YAMANOĞLU, M. (2006/2010). “Kent Yoksulu Gençlerin Yaşam Koşulları ve Yoksulluğun Yeniden Üretimi”, *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 9-48.

CERTEAU, M. D. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi-I: Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları* (1. bs.), Ankara: Dost Kitabevi.

GÖRGENLİ, M. (1994). *Gençlerin Kentsel Mekânlarla İlişkisinde Mekâna Bağlılık ve Yer Kimliğini Belirleyen Faktörler*, Uluslararası Gençlik ve Yerel Yönetimler Sempozyumu’unda sunulan bildiri, Düzenleyen Kurum, Bursa.

GÜLER, M. (1997). *Kentleşme Sürecinde Gençlik*, Ankara: Ümit Yayıncılık.

ŞENTÜRK, M. ve YAMAN, Ö. M. (ed.) (2016). *Gençlik, Kent ve Göç*, Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı.

TAN, E. Ü. (2010). *Kentli Gençlik ve Sokak Kültürlerine Sosyal Antropolojik Bir Yaklaşım: Grafiti ve Sokak Kültürü*, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YAMAN, Ö. M. (2013b). *Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri İstanbul’da Apaçi Alt Kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Araştırma*, İstanbul: Açılım Kitap.

YENTÜRK, N. (2008). “Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlarda Gençlik Politikaları ve Önerileri”, (der. N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemutlu), *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss. 379-399.

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

Merve Ayar

Kent, Mekân ve Gençlik Alanlarındaki Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme

Kent, genel itibarıyla ise mekân, gençlerin fizikî, sosyal ya da kültürel tüm hayatını geçirdikleri zemin olarak çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple kent, mekân ve gençliğin kesiştiği alanlarda yapılan çalışmaların incelenmesi, gençliğin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca bu çalışma gençlik ile ilgili konuları daha iyi analiz edebilme, gençlerin memnun oldukları unsurları öğrenip, korunmasında yardımcı olabilme, eğer bir sorun varsa tespit edebilme ve çözüm getirebilme imkânı sunacaktır.

Literatür incelendiğinde bu minvalde hazırlanmış bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bunun yanında gençlik çalışmaları bibliyografyalarında çalışmalar pek çok farklı başlık altında sınıflandırılmasına rağmen kent ya da mekân merkezli bir sınıflamaya rastlanmamıştır (Yaman, 2010; Eraslan, 2013). Literatürdeki bu boşluğu doldurmak adına böyle bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Bu inceleme ile kent, mekân ve gençlik alanlarında çalışacak olan uzman ve araştırmacıların iş yükünün azaltılması ve daha önceki çalışmalarda hangi konu ve bölgelere odaklanıldığı, çalışmaların ön kabullerinin neler olduğu gibi veriler ortaya konularak, ne tür bir çalışma yaparak literatüre katkı sağlayabileceklerine dâir derli toplu bir değerlendirme sunulmak istenmiştir.

Kent, mekân ve gençlik alanlarının kesiştiği noktada Türkiye’de yapılan çalışmalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple öncelikle literatürdeki gençlik çalışmalarından kent ve mekân ile ilgili olanların makaleler, kitaplar ve tezler düzeyinde taranması ve listelenmesi hedeflenmiştir. İlk olarak Türkiye’de hazırlanan gençlik bibliyografaları kapsamlı olarak taranmıştır. İkinci olarak, literatürdeki gençlik çalışmalarının tamamını bir araya getirmeyi hedefleyen bir platform olan www.genclikbirikimi.org adlı internet sitesinden makaleler “kent” ve “mekân” olarak ayrı ayrı taranmış ve listelenmiştir. Üçüncü olarak aynı arama kitaplar düzeyinde tekrarlanmış, elde edilen sonuçlar ayrıca listelenmiştir. Böylece literatürdeki gençlik çalışmalarından kent ve mekân ile ilgili olanlar, makaleler ve kitaplar düzeyinde iki ayrı tablo hâline getirilmiştir. Son olarak Ulusal Tez Merkezi’nin veri tabanında tez adında “genç” araması yapılarak çıkan sonuçlar ayrı ayrı “kent” ve “mekân” kelimeleri ile filtrelenmiştir. Yine elde edilen sonuçlar listelenmiş ve tablo hâline getirilmiştir.

Kent, mekân ve gençlik alanlarının kesiştiği çalışmaların daha çok sosyoloji, mimarlık, halkla ilişkiler, şehircilik ve bölge planlama alanlarında yapıldığı fark edilmiştir. Çalışmaların incelenmesi neticesinde psikoloji alanında mekâna odaklanan çalışmaların yapılmasının alandaki önemli bir boşluğu dolduracağı fark edilmiştir. Elde edilen tüm tablolar gözden geçirilmiş, araştırmayla doğrudan ilgisi olmayan çalışmalar tablolardan çıkartılmıştır. Nihâi halleri ekte bulunan bu tablolardaki çalışmalar teker teker taranmış, makalelerin ve kitapların çoğunluğunun birbirinden farklı alanlarda, farklı platformlarda, farklı hedef kitlelerine yazılmış oldukları tespit edilmiştir.

Birbirinden farklı tarzlarda hazırlanmış çalışmalardan hareketle bir inceleme yapılmasının mümkün olmadığı, yapılsa bile çalışmanın literatüre anlamlı bir katkı sağlamayacağı düşünülmüştür. Bütün bunların yanında tezler belirli bir yöntem ile belirli bir hedef kitleye yazıldıkları için toplu bir şekilde incelenme imkânı sunmak-

tadır. Dolayısıyla daha sonra yapılacak lisansüstü çalışmalara bir katkı sunabilmesi için tezlerin incelenmesine karar verilmiştir.

Önceden tespit edilen tezler öncelikle bir ön okumadan geçirilip çeşitli notlar alınmıştır. İlk okuma neticesinde doğrudan kent ve mekânla ilgili olan dokuz tezin incelenmesine karar verilmiştir. Belirlenen tezler ikinci bir okumadan geçirilip sıklıkla karşımıza çıkan ortak temalar tespit edilmiş, tekrar notlar alınmıştır. Bu tezlerden yedisi sadece nitel yöntemle hazırlanmış olup ikisinde hem nitel hem nicel yöntem kullanmıştır.

Burada önemle belirtmek gerekir ki, bu çalışma kapsamında incelenen tezlerde yöntemsel bir değerlendirme çabası içerisine girilmemiştir. Üçüncü okumada ise belirlenen ortak temalar ışığında tezlerden alıntılar kaydedilmiş, önceki notlar ışığında detaylı notlar alınmıştır. Alınan notlarda ortak temaların hangi açılardan ele alındığı, başka hangi açılardan ele alınabileceği, hangi alanların ihmal edildiği gibi hususlara yer verilmiştir. Tüm bu notlar düzenlenip ortak temalar 9 ana başlık altında okuyucuya sunulmuştur. Nihâyetinde genel bir değerlendirme yapıp sonraki çalışmalarda dikkat edilecek hususlar için önerilerde bulunulmuştur.

Lisansüstü Tezlerdeki Ortak Temalar

Bu bölümde tezlerin tekrar tekrar okunması neticesinde belirlenen, sıklıkla karşılaşılan 9 ortak temaya yer verilmiştir. Bu 9 tema kimi zaman araştırmacının kimi zaman da katılımcıların kendi tanımlamaları ile isimlendirilmiştir. Temalarda tartışılan meselelerin akılda kalıcı olması ve okuyucuya kolaylık sağlaması için, tezlerden yapılan alıntılara yer verilmiştir.

Belirlenen temalar ışığında, gençlik çalışmalarında kente ve mekâna bakışın nasıl olduğu, nasıl incelendiği, hangi bağlamda ele alındığı, hangi ön kabullerle çalışmaların yapıldığı, hangi meselelere ışık tutup hangi meselelerin gözden kaçırıldığı, kimi zaman önerilerle birlikte okuyucunun istifâdesine sunulmuştur.

Gençlerin Yaşadıkları Mekân ile Özdeşleştirilmesi

İncelenen tezlerde saha çalışması yapılan bölgelerin daha çok yoksul bölgeler olduğu fark edilmiştir. Bu bölgede yaşayan yoksul gençler de yaşadıkları mahalleyle/semtle birlikte anılmaktadırlar. Genellikle bu mahalleler/semter suçla, madde kullanımıyla, şehirli olmamakla ve güvenilir olmamakla birlikte anılan kötü namı bölgelerdir (Şentürk, 2015).

Sahadan elde edilen bilgilere bakıldığında bu bölgedeki gençlere şüpheyle yaklaşıldığı, yaşadıkları bölgelerin gençlerin aşağılanmalarına sebep olduğu, bunların sonucunda da sosyal dışlanmanın meydana geldiği görülmektedir.

Sosyal dışlanma, kişilerin yoksulluk, temel eğitim olanaklarına erişememe ve/veya uğradığı ayrımcılık nedeniyle toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata istedikleri gibi katılamamaları olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle kişilerin istemelerine rağmen toplumsal yaşama katılamamaları ya da kısmen katılabilmeleri sosyal dışlanmadır (Şentürk, 2015). Bu başlık altında sosyal dışlanmanın örnekleri gösterilecektir. Ayrıca tezlerde sosyal dışlanmaya odaklanılırken hangi hususların gözden kaçırıldığı ya da göz ardı edildiği belirtilecektir.

Öncelikle dikkat çeken husus başkaları tarafından gençlere yapılan yaftalamanın, belirli mekânlarla belirli suçları ilişkilendirmenin gerçekte bir karşılığının olup olmadığı bilgisinin tezlerde verilmesidir. Örneğin Emniyet'ten alınan veriler diğer semtlerdeki suç oranlarıyla karşılaştırma yapılarak bir değerlendirme yapılması yaftalamaların ne kadar anlamlı olduğunu tespit edilebilir. Ancak bunun yerine araştırmalarda yapılan alıntılarda sadece bu yaftalamanın gençler tarafından nasıl algılandığına yer verilmektedir.

İnsanları oturduğu yere göre yargılamak, o ... işte o varoş demek çok saçma geliyor bana, ama öyle bir şey var. ..., sadece bizim oturduğumuz yer semtimiz. Sen bizim kültür seviyemizi nerden bileceksin, nerelere takıldığımı, gezdiğim mekânı. Buna göre yargılamak çok saçma ama çoğu zaman böyle oluyor. 'Nerede oturuyorsun?' 'Aaa, ... mu?' Böyle bir küçümseme oluyor. [Canan (17), kişisel görüşme, 12 Temmuz 2004'den akt., Yonucu, 2005, s. 102].¹

Gençlerin bahsedilen bu aşağılanma ve dışlanma sonucunda iyi bir eğitim olanağından mahrum kaldıkları görülmektedir. Belki de iyi bir eğitim olanağına sahip olmadıklarından, iyi bir iş imkânına da sahip olamamaktadırlar. Daha çok düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmakta ve yaşadıkları yerlere göre daha pahalı olan semtlere taşınma imkânı bulamamaktadırlar. Dolayısıyla yoksul gencin ev, okul, iş ve kent mekânından dışlanması, birbiri içine geçmiş, karmaşık bir süreci ifade etmektedir (Şentürk, 2015). Bu durum özellikle gençlerin yaşadığı mekânın yaftalanması ile ilgilidir ve bir kez mekân bu şekilde nitelendirildiğinde içinden çıkılamayan bir döngüye de başlatmaktadır:

Adam bilmiyor, tepki oluyor ister istemez. Adam hırsız mı, arsız mı ne bu adam belli değil (diye düşünüyorlar). İki üç kişi ismini çıkartmış buranın, herkesi suçluyorlar. Beş parmağın beşi bir değil ya. [Halil (19), kişisel görüşme, akt. Yamaoğlu, 2008, s. 207].

Çalışılan bölgelerdeki eğitim olanaklarının incelenmesi gençliğin daha iyi tanınmasına yardımcı olacaktır. Bu durum, ilk bakışta birbirinden farklı çalışma alanlarının konusu gibi görülse de gençlerin mekânda sahip oldukları imkânları görmek açısından önemlidir. Bu sebeple, okulların başarı puanları, öğretmenlerin aynı okulda kalma süreleri, tâyin sıklığı, eğitim düzeyleri, öğrencilerine bakışı ve gençlerin yaşadıkları semtlerin eğitim olanakları ile ilgili bilgi verilmesi yerinde olacaktır.

1 Saha çalışmalarından yapılan alıntılardaki katılımcıların bilgileri, alıntılanan tezlerde gösterildiği şekilde kullanılmıştır. Sadece özel yer isimleri herhangi bir damgalanmaya neden olmamak için ... nokta ile gösterilmiştir. Ayrıca araştırmacılar kendi tez çalışmalarında katılımcılara dâir farklı bilgileri paylaşmayı uygun gördüğünden, bu metin içerisindeki gösterimlerde de farklılık oluşmaktadır. Kimi alıntılarda isim, kimilerinde mahalle, kimisinde ise sadece yaş belirtilmesi bu sebeptedir.

Dershâneye kayıt yaptırıyorduk, işte SBS için hazırlık yapıyorduk. Baktım, adam, şey kadını pardon. Daha sürüyor mu dedim, evet dedi önce. Nereden geliyorsunuz dedi, Kale dedim. Aaa dedi, baktım bilgisayarla bir şey yaptı, kayıt bitti dedi. Ben de ne yapacağım, çıktım gittim. İnsan değiller işte. İşte bu yüzden savaş var, her şey var. [G.5. Kadifekale, kişisel görüşme, akt. Burgan, 2012, s. 129].

Alıntılanan örnekte olduğu gibi, gençler eğitim olanağından mahrum olduğu için, kendilerini mahrum edenlere karşı bir nefret duymaktadırlar. Bunun sonucunda da toplumda bir ayrılık, kutuplaşma, taraf oluşturma ve nihâyetinde bir düşmanlık gözlemlenmektedir.

Bugün burada büyük bir kavga çıkacak yani çıkmayacak değil. Ama bunlar (.....) bunu yapıyorlar hâlâ. Meselâ bir arkadaşım 5 dakika otursak içerde 6. dakika güvenlik geliyor kalkın diyor, burada 5 dakikadan fazla oturulmaz. Ama Bakırköy'den (daha çok üst gelir grubunun yaşadığı yerlerden) gelene buyurun beyefendi, hoş geldiniz. [Selim (19), kişisel görüşme, 12 Haziran 2004'den akt., Yonucu, 2005, s. 117].

Bahsedilen dışlanma sadece eğitim alanında değil, AVM gibi herkese açık alanlarda da görülmektedir. Alıntıda görüldüğü üzere görece sosyoekonomik düzeyi yüksek ilçelerde yaşayanlara AVM'ler daha lâayk görülmektedir. Yine dershâneye kayıt yaptıramayan gencin verdiği tepkinin bir benzerini görmekteyiz. Dışlanmadan dolayı gencin taraf tutması ve "karşı tarafa" kin beslediği açıkça bellidir.

Kimliğini getir, diplomanı getir, ikametgâh getir. Burası ..., ismi Adı çıkmış. [Cemil (26), kişisel görüşme, akt. Yamanoglu, 2008, s. 207].

Bütün bu tartışmaları yaparken, unutulmaması gereken diğer bir husus da çalışılan bölgenin araştırmacının kendi tercihi olduğudur. Araştırmacının da o bölgeyi "çalışılması gereken" bir alan olarak damgaladığı ya da etraftaki bu algıdan dolayı tercih ettiği düşünülebilir. Her iki durumda da, araştırmacının sahaya ilk öncelikle zihnindeki o kodlarla çıkıp, daha sonra tarafsız bir şekilde araştırmayı yapmaya çalıştığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca bu çalışmalarda gençlerin kendilerinin yaşadıkları bölgeyi nasıl tanımladıklarına dâir bir veriye rastlanmazken, gençlerin ağ-

zından bölgenin başkaları tarafından nasıl algılandığına dâir pek çok veri mevcuttur. Böylece, bölgenin başkaları tarafından nasıl algılandığı anlaşılırken, gençlerin bölgeyi nasıl tanımladığına dâir bir fikir elde edilememektedir.

Mekândan Hareketle Gençlikten Umudu Kesme: “Bu Mahalleden Adam Çıkamaz”

Gençlerin bir önceki başlıkta bahsedilen damgalamaları kendilerinin de kabul ettiği görülmektedir. Kendi mahallelerinden, “adam çıkmayacağı” düşüncelerinin gerçekliğe tekabül edip etmediğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Fakat bunu tespit edebilmek için gerekli olan gençlerin eğitim durumu, mekânın sahip olduğu eğitim imkânları, eğitim kurumlarına uzaklık, etraftaki iş imkânları gibi bilgiler tezlerde ele alınmamıştır.

...öğrenciler hep gecekonduda oturanlardı, değişik değişik ortamlara giriyorlardı meselâ hiçbiri geleceğini düşünmüyordu, çoğu okuyup çalışıyordu, okumayla derdi yoktu sende küçük-sün etkileniyorsun, sen de onlar gibi oluyorsun bir yerden sonra. Çok düşünmüşümdür farklı bir yerde, farklı arkadaşlarım olsa şimdi üniversitede olurum diye. [Erkek (21), kişisel görüşme, akt. Yamanoglu, 2008, s. 195].

Alıntılanan örnekte görüldüğü gibi gençlerin etrafında örnek olacak kimse olmadığı için muhtemelen semtin kötü namı yeniden üretilcek ve döngü devam edecektir. Bu durumda, gençlerin etrafında kimleri gördükleri, kimlerle vakit geçirdikleri, daha da önemlisi, vakit geçirebilecekleri kişilerin kimler olduğunu bilmek bizler açısından önemlidir. Küçüklerin, büyüklerden neyi öğrenebileceğinin tespit edilebilmesi için yapılan araştırmalarda, mekânın imkânları ve mahrum bıraktıkları detaylı bir şekilde tanımlanmalıdır. Etraftaki eğitim kurumları, iş olanakları, sosyalleşme mekânları, spor sahaları, alışveriş merkezleri detaylı bir şekilde sunulmalıdır. Bununla birlikte ulaşım imkânları da detaylı bir şekilde okuyucu ile paylaşılmalıdır. Böylece gençlerin nerelerle irtibat hâlinde olduklarını veya olabileceklerini tespit edebilme imkânına sahip olabileceklerdir.

Mekândan Hareket ile Kural Koyma:

“Her Yerin Bir Kuralı Var”

İncelenen çalışmalarda gençlerin kendi mahallelerinde farklı, başka mahallelerde farklı davrandıklarına dâir pek çok ifâdeye rastlanmıştır. Bu durumda mekânın bir kural dayattığından bahsedilebilmektedir. İlk bakışta bu çok normal gözükmemektedir, kütüphânede sesli konuşulmayacağı gibi. Ama gençler kütüphâne gibi küçük bir alandan değil, çok daha büyük bir mekândan, kendi hayatlarının tamamının geçtiği bir alandan bahsetmektedirler.

Bazen onları oraya götürdüğüme pişman oluyorum. (...) Onlar aynı burası sanıyorlar oraları da. Yani rahatsız oluyorum değil de, aslında ben de öyle birisiyim. Ama yani ben yerinde yaparım onu şimdi orada yapılmaz yani. Ne bileyim argo konuşulmaz, onlar bazen öyle yapıyorlar, ters ters hareket yapıyorlar, bana uymuyor yani... Her yerin bir kuralı var. Bu çevrede yapılabilir. Bu çevrede şimdi insanların bakış açıları ayrı, o çevrede bakış açıları ayrı yani. Bu çevredeki insanlar gecekonduda doğmuş, büyümüş, genellikle hep gün yüzü görmemiş insanlar diyeyim. Böyle her şeyi eski tâbirden uyguluyorlar... [Sertaç (18), kişisel görüşme, akt. Yamanoglu, 2008, s. 279].

Çalışmalarda, arkadaşları başka mahallelerde kendileri gibi davrandıklarında utanmalarına rağmen, diğer mahallelerden kendi mahallelerine geldiklerinde gençlerin öyle bir beklenti içinde olmadıkları ifâde edilmiştir. Bu durum alt kültür-üst kültür meselesi çerçevesinde anlaşılabilmektedir.

... Eee, bize küçümseyerek bakmasınlar diye bizim de oraya (...) daha düzgün kıyafetlerle girmemiz gerek. Meselâ öyle dizleri çıkmış eski püskü bir eşofmanla gitmek doğru olmaz. [Arzu (16), kişisel görüşme, 13 Nisan 2004'den akt., Yonucu, 2005, s. 95].

Gençlerin bu davranış değişikliği, kıyafetlerine de yansımaktadır. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi bazı gençler AVM'ye görece sosyoekonomik düzeyi yüksek ilçelerden gelenler olduğu için onlar gibi giyinilmesi gerektiğini düşünmektedir. Sosyoekonomik düzeyi yüksek ilçelerden gelenlerden herhangi bir davranış değişikliğinde bulunulması istenmemektedir. Bu durum da yine alt kültür-üst kültür bağlamında düşünülebilir.

Araştırmanın çerçevesinin nasıl olacağı, şüphesiz ki araştırmacının kendi tercihiyle bağlı olmakla birlikte bu alanda yapılmış çalışmalarda alt kültür olarak adlandırılan grupların özelliklerinin, üst kültürden farklılığının detaylı bir şekilde betimlenmediği görülmüştür.

Mekânı Aşırı Sahiplenme: “Semt Bizim Birader Ev Kira”²

İncelenen tezlerde gençlerin mekânlarını aşırı bir sahiplenme içerisine girdikleri çokça karşılaşılan bir olgudur. Bunun sebebi olarak gençlerin “Sokak: Bir Özgürlük Mekânı” başlığında bahsettiğimiz gibi, gençlerin sıklıkla köşe başlarında beklediği tezlerde karşımıza çıkmaktadır. Köşe başında beklemek ise mahalleye, sokağa vaziyet etme, gelişmelerden haberdar olma ve gerektiğinde müdahale etme imkânı tanımaktadır (Şentürk, 2015). Bu tür müdahale etmelerin kimi zaman uç noktalara vardığı ve mahallenin giriş ve çıkışlarını kontrol ettiklerine tezlerde rastlanılmıştır. Kimi zaman her yere girebileceklerini düşündüğümüz güvenlik güçlerini de mahallelerine almadıklarına rastlanılmaktadır. Belki de bu yüzden, bazı mahalleler ön plana çıkmakta, suçluların rahatça dolaşabildiği yerlere dönüşmektedirler.

... Okul bebesinin telefonunu melodisine bakayım diye aldım. Vermedim. Dayoğluyla gidiyoruz. ‘A Takımı’ bakıyormuş oraya. Aşağıdan geldiler. ‘Gasp mı yapıyorsunuz’ dediler. Dayoğlunun kafasını masaya geçirdiler. Çok dövdüler. ... olsak dokunamazlardı. [Elmadağ-23, kişisel görüşme, akt. Yamanoglu, 2008, s. 221].

Alıntıda da görüldüğü üzere, bazı mahalleler “korunaklı bölgeler” hâline gelmektedir. Tezlerde sıklıkla rastlanılan bu durumda eksik bırakılan kısım bu tür mahallelerde yaşayan gençlerin nasıl bir genç olduğunun tanımlanmamasıdır. Diğerlerinden farklarının ne olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Bu mekân, onlara ne gibi özellikler vermektedir? Bu özellikler bu mahallede yaşayanlardan mı kaynaklanmakta, yoksa mekânın sağladığı özelliklerden mi? Örneğin, coğrafi olarak şehir merkezlerinden uzakta, güvenlik güç-

2 <https://www.youtube.com/watch?v=N-TlXrLv7t4> özellikle Bağcılar ile ilgili yaptığı rap şarkılarıyla meşhur olan, gençler tarafından çok sevilen sanatçı Heijan’ın “Gene mi Amcalar?” şarkısında geçen bir söz.

lerinin ulaşmakta zorlanacağı bölgelerden mi yoksa oralarda yaşayan kişilerin sahip olduğu imkânlardan mı kaynaklanmaktadır? Bu sorulara cevap verilmesi çalışmaların daha anlamlı hâle gelmesini sağlayacaktır.

Aynı şekilde başka semtler için de aynı algıdan bahsedilip bahsedilmediği de önemli bir veri oluşturacaktır. Örneğin, sosyoekonomik düzeyi yüksek ilçelerde yaşayan gençler kendileri için “Biz ... çocuğuyuz.” demeleri ve bunu tanımlamanın saha çalışması sırasında yapıp yapılmadığı önemli bir bulgudur. Eğer böyle bir tanımlama yapmıyorsa, yaşadığı mekânla sosyoekonomik düzeyi daha alt seviyede olan mahallelerdekilerle farklı bir bağ kurmasının sebepleri üzerinde durulması yerinde olacaktır.

İncelenen tezlerin daha çok “varoş” diye tâbir edebileceğimiz mekânları konu edindiğinden maalesef bu tür bir karşılaştırma imkânı bulunmamaktadır. Yapılacak çalışmalarda en azından gençlerin kendilerini tanıtırken, yaşadıkları mekândan bahsedip bahsetmedikleri ele alınmalıdır.

Çalışılan Mekânlar Şehir Merkezine Yakın Ama Şehre Çok Uzak

İncelenen tezlerde fark edilen en önemli hususlardan biri de araştırılan bölgelerin şehir merkezine uzak, varoş olarak nitelendirilen gecekondu mahallelerinin olmasıdır. Burada uzaklık hem fizikî hem de sosyal ve kültürel anlamda düşünülebilir. Çünkü kimi bölgeler şehir merkezine fizikî olarak çok yakın olmasına rağmen şehrin sunduğu imkânlardan faydalanamamaları açısından uzak olarak nitelendirilebilir. Bu durumda diğer gençlere göre dezavantajlı duruma düşmektedirler (Yamanoğlu, 2008).

Uzaklığın daha net bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Bu tanımlamanın yapılabilmesi için çevre mekânlar ve ulaşım imkânları detaylıca verilmelidir. Ulaşım imkânlarının neler olduğu, hangi vâsıtalarla, hangi sıklıkla yapılabileceği, ne kadar sürede gidilebile-

ceği bilgisinin verilmesi gerekir. Böylece gencin gidebilme imkânına sahip olduğunu ama neden gitmediği üzerine düşünebilme imkânı doğabilmektedir. Yâhut fizikî olarak yakın olan bir semte, ulaşımın çok ters olduğu için gidilememesi gibi durumların farkına varılabilmektedir.

Buranın ulaşımı çok zor. 7.30'da durağa çıkıyorum, 8.30'da biniyorum. Bir saatte falan, ayakta gidiyorsun zaten. Ayakta gitmeyi geçtim, binmen çok zor. Ulaşım çok problemlî, şehir merkezine çok uzak bir yer burası. Yaşanacak yer değil. [Ruken (20), kişisel görüşme, akt., Yamanoglu, 2008, s. 216].

Alıntıda da görüldüğü üzere, mahallesi şehir merkezine yakın olmadığı için genç tarafından “yaşanacak yer değil” olarak tanımlanmaktadır. Bu durumda gencin şehir merkezinin hangi imkânından faydalanmak istediği tespit edilebilirse, belki de o imkânın mahallesinde sunulması sağlanabilir.

AVM: İlerleme, Gelişme ve Sınıf Atlama Mekânı

Karşılaşılan ortak temalardan bir diğeri de AVM'lerdir. AVM'ler çalışmaların çoğunda gençlerin kendi mahallelerinde olsalar dahi, kendi mahallelerinden *ayrı, daha ileri, gelişmiş, modern, şehirleşmiş* bir yer olarak tanımlanmaktadır. Gençlerin ifâdelerinin hiçbirinde AVM'lerin kendi mahallelerinin dokusunu bozduklarına dâir bir yakınmaya rastlanmamıştır. Bunun sebebi olarak gençlerin zaten kendi yaşadıkları mahalleleri beğenmemeleri söylenebilir. Bir diğer sebep de saha çalışması sırasında bu tür bir veriyle karşılaşılsa bile araştırmacının bu veriyi alıntılanamaması olabilmektedir.

Bence ... geliştirmek için ... (bir AVM) buraya açtılar. Yani ... topluma kazandırılması için diyeyim. Geliştirmek istemelerinin nedenini de bilmiyorum, köylülükten şehirleşmeye geçmesi için mi ya da üst seviyedeki insanlar topluma bu düşünceyi mi aşılama çalışıyorlar? Bilmiyorum. Şehirleşme de değil aslında, medyatik, sosyetik ya da ne bileyim o tarz şeylere çekilmeye çalışılıyor ..., giderek de bunu başarıyorlar zaten. Köylüleşmekten çıkıyor. Yani bir dört sene öncesinin ... şimdiki aynı değil. [Selin (17), 12 Nisan 2004'den akt., Yonucu, 2005, s. 91].

Burada gençlerin genel olarak AVM'yi neden tercih ettiklerine dâir verilerin paylaşılmasında fayda görülmektedir (Katırcı, 2009, s. 140):

1. AVM'ler gençlere arkadaşlarıyla sosyalleşme imkânı sunmaktadır.
2. Kızlı erkekli bir şekilde mahallede dolaşmaları hoş karşılanmayan gençler AVM'de gözetimden uzak bir şekilde gezebilmektedir.
3. AVM'ler aileler tarafından güvenli mekânlar olarak algılandıkları için gençlerin saat 22'ye kadar durmalarına ses çıkarılmamaktadır. Kendi mahallelerinde akşam saatlerinde dışarıda vakit geçirme imkânı bulamayan gençler için AVM'ler önemli bir alternatif olarak görülmektedir.
4. Mahalledeki yetişkinlerin gözetiminden, ailelerin korumacı tavırlarından uzaklaşabilme imkânı bulunmaktadır.
5. AVM'lerde hiç para harcamadan ya da az para harcayarak eğlenilebilmektedir.

Özellikle son maddedeki, hiç para harcamadan ya da az para harcayarak eğlenebilme imkânı sağlaması, gençlerin AVM'yi kullanma biçimleri hakkında bir fikir vermektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi çalışmaların görece yoksul semtlerde yapılması sebebiyle, gençlerin AVM'lerde para harcamamak için evlerinde yemek yiyip AVM'ye gittikleri, en ucuz yerde sadece çay içtikleri ya da alışveriş merkezinin merdivenlerinde oturduklarına dâir verilere rastlanılmıştır. Bütün bunlardan gençlerin ücretsiz olarak "takılacak" mekânlara ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır (Yaman, 2013). Bu durumda tek alternatiflerinin AVM olmadığı düşünülmektedir. Ama araştırmacılar tarafından AVM hâricinde gençlerin nerelere gidebileceği konusuna değinilmediği görülmektedir.

... (bir AVM) alışverişe gitmiyorlar ki. Alıyor bir kola, oturuyor akşama kadar sağına soluna bakıyor. Tanışmak isteyip de gelen olursa "Oturabilir miyim?" dese [ona göre] çok normal, "Otur" diyor, arkadaş oluyor. Zengin adam bulmaya gidiyorlar ... (bir AVM)." [X, kişisel görüşme, akt. Katırcı, 2009, s. 144].

AVM'lerin kimi zaman da üst sınıftan karşı cinsten arkadaş bulma mekânı olarak kullanıldığı, yine alt kültür ve üst kültür bağlamında düşünülebilecek, tartışılabilecek ayrı bir konudur. Bu çalışma kapsamında, gençlerin AVM'leri bir sınıf atlama mekânı olarak görmesinin sıklıkla karşılaşılan bir olgu olduğu söylenebilmektedir.

Nereli Olduğunu Gizleme Yöntemi Olarak Kılık Değiştirme

Gençlerin hissettiği dışlanma duygusunun sonucunda bir özenme oluşmaktadır. Bunun sonucunda da gençler özendikleri kişiler gibi kıyafetler giymeye başlamaktadırlar. Bir sembolik sermaye olarak kıyafetleri kullanmakta, o kıyafetleri alabilmek için tüketim kültürünün bir parçası olmaktadır. Aynı şekilde özenilen gençler de, diğerleri tarafından kıyafetleri taklit edildiğinde yeni kıyafetler almaktadırlar. Böylelikle toplumsal hiyerarşi yeniden üretilmektedir. (Yamanoglu, 2008).

...Şimdi ben ... (AVM'ye) gittiğimde, onlar [...] benim ... olduğumu anlamıyorlar. Dediğim gibi eskiden böyle değildi. Ama şimdi giyinmeyi öğrendim. Artık ... (nereli olduğumu) anlamıyorlar. [Ayhan (20), 2 Haziran 2003'den akt., Yonucu, 2005, s. 97].

İncelenen tezlerin çoğu yoksul bölgelerde yapılmıştır ve çalışmalar daha çok "tüketim toplumu olmak" üzerinden gerçekleştirilmiştir. Saha verilerinden elde edilen bulgular da bu bağlamda değerlendirilmiştir.

Benim oturduğum mahalle gecekondu mahallesi, benim ... oturan bir ton arkadaşım var, onların giyemediği elbiseleri gecekondu oturanlar giyiyor. Fakir olanlar ailelerini sıkıştırıyor bana bir şey al diye. Çok pahalı elbiseler giyerek zengin görüntüsü yaratmaya çalışırlar. [Selçuk (18), kişisel görüşme, akt. Yonucu, 2005, s. 77].

Gençler belki de kıyafete harcayacakları parayı eğitime harcasalar orta vadede daha kaliteli hayat *şartlarına* kavuşacaktır ama o özendikleri hayata ulaşmaları onlara çok zor gözüktüğünden, en azından kıyafetlerini değiştirerek bir tatmin duygusu yaşamayı tercih etmektedirler.

Pek çok örnekte gençlerin diğerleri gibi olabilmek için kendi bütçelerine göre çok pahalı kıyafetler aldıkları gözlemlenmektedir. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için gençlerin satın alma davranışlarının görülebileceği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece kazandıklarını nelere harcadıkları üzerinden anlamlı bir değerlendirme yapabilecektir. Bununla birlikte, gençlerin yaşadıkları mekânlarla ilgili daha iyi veri elde edebilmek için çalışılan semtlerdeki ortalama kira ücretlerinin verilmesi de, mekânın ve gençlerin bütçeleri hakkında bir fikir vereceği düşünülmektedir.

Sokak: Bir Özgürlük Mekânı

İncelenen tezlerde sokak, gençlerin kendilerini rahat hissettikleri, işten geldikleri zaman evden çıkıp bir tur attıkları, kimi zaman yemeklerini alıp bir duvarın önünde yedikleri bir mekân olarak görülmektedir. AVM'lerle ilgili başlığın altında bahsedildiği gibi gençler kafelerdeki fiyatları yüksek bulmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde sokak, gençlere ücretsiz olarak takılma, sohbet etme, sosyalleşme imkânı sunmaktadır (Düzenli, 2010). Bunun yanında kafedeki gibi sigara içmek de yasak değildir. Bu anlamda sokak gençler için daha özgür bir mekân anlamına gelmektedir (Yaman, 2013). Ayrıca grafiti yazarı gençler için sokağın yaratıcılıkları besleyen bir mekân olarak ayrı bir önem arz ettiğini belirtmek gerekir (Tan, 2010).

Özellikle işten gelip sokakta bir tur atan genç düşünüldüğünde, gençlerin arkadaş çevrelerinin mahalleden olduğu anlaşılmaktadır. Onlar için sokak, sosyalleştikleri bir mekâna dönüşmektedir. Çok uzun saatler çalışmalarına rağmen, arkadaşlarının iş yerinden değil mahalleden olduğu düşünülmektedir.

Sokaklarda artık eski şey yok. Önceden, tabi ben yerlisi olduğum için [çocukluğum burada geçti], önceden sokaklarda yatardık biz. Çünkü herkes birbirini tanır, herkes birbirini bilir, eee herkes eş, dost, akrabaydı. Şimdi her yer şey oldu -işte tekstille alâkalı olsun, iş yeri olsun, atölye olsun- eee ortam kalmadı, herkes yabancılaştı, artık eski yerlisi kalmadı, yani çok nâdir. [X, kişisel görüşme, akt. Katırcı, 2009, s. 126].

Gençlerin ifâdelerinin pek çoğunda “çocukluklarındaki sokağa özlem” duydukları fark edilmiştir. Bu kentin, mekânın çocukluklarından bu yana dönüşmesinden, gittikçe kalabalıklaşmasından dolayı eskiye duydukları bir özlem olarak düşünülebilir. Gençlerin bazı ifâdelerinde ise çocukluklarındaki sorumsuzluğa duydukları özlemi sokakla özdeşleştirdikleri gözlemlenmiştir.

Tezlerde sürekli yoksul semtler çalışıldığından, gençlerin ücret ödemeleri gereken yerlerde takılamadıklarından dolayı mı sokağı tercih ettikleri bilinmemektedir. Bunun için daha varlıklı semtlerdeki gençlerle ilgili çalışmalar yapılarak sokaklarda takılıp takılamadıklarına, mahalleden arkadaş edinin edinmediklerine bakmak gerekmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda mahallelerinde başka ücretsiz takılabilecekleri park gibi alanların olup olmadığının da belirtilmesi gerekmektedir ki gençlerin sokakta takılma sebeplerini daha iyi anlayabilme imkânı doğsun.

Gençlerin hayatında sokağın bu kadar önemli bir yere sahip olduğu hesaba katılırsa sokak semtlilik algısını besleyen bir yer olarak da düşünülebilir. Bunun bir gerçekliğe tekabül edip etmediğinin anlaşılması için her zaman çalışılan semtlerden daha farklı özelliklere sahip semtlerin de çalışılıp kıyas yapılması gerekmektedir. Muka-yeseli çalışmalara ihtiyaç bulunduğu söylenebilir.

Sürekli Yeniden Üretilen Mekânlar

Gençlerin yaşadıkları mekânların kimi zaman kendi elleriyle, kimi zaman da belediyeler ve müteahhitler eliyle yeniden üretildiği gözlemlenmektedir.

“Tuvalimiz duvarlar, galerimiz sokak.” (alıntılayan Tan, 2010, s. 76).

Özellikle duvar yazıları ve grafitilerle gençler sokakları kendilerine ait kılmaktadırlar. Belki de sokağı gençler için bu kadar önemli kılan şey; sokağı, duvarları vâsıtasıyla seslerini duyurabilecekleri bir alan olarak görmeleridir.

“Kayınvalidem konduların ilk konmaya başladığı zamanlarda gelmiş, Fuat Bey’de de işçi aranıyormuş o zamanlar, hemen işe

başlamış. Sabah işe gidiyorlarmış, akşam dönüşte bir bakıyorlar evleri yıkılmış. En sonunda bakmışlar olacak gibi değil, her seferinde yeniden yapmak zorunda kalıyorlar, yukarı akrabalarının yanlarına taşınmışlar. Onlardan -akrabalarından- çalışmayanlar varmış evleri bekliyorlarmış, yıkılmasın diye.” [Ayşe (67), kişisel görüşme, 10 Ocak 2004, akt. Katırcı, 2009, s. 126].

Tezlerde daha çok gecekondu mahalleleri ve kentsel dönüşüm alanları çalışıldığı için sürekli yıkılıp yeniden yapılan mekânlara muhâtap olan gençlerle ilgili saha verilerine rastlanmaktadır. Bu sebeple mekânın sürekli yeniden üretildiğini, böylece mekânların koyduğu kuralların da sürekli değişebileceğini göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kimi zaman mekânın günün farklı saatlerinde, farklı kişilerce farklı amaçlar için kullanıldığına tezlerde karşılaşılmaktadır. Örneğin bir mahalledeki bir park, gündüz kızların oturup muhabbet edebilecekleri bir yerken, akşamları kızların yaklaşması bile tehlikeli olan bir mekâna dönüşebilmektedir.

Bütün bu değişime dâir verilerden mekânın sabit ve durağan olmadığı anlaşılmaktadır. Aynı şekilde gençler de hareketli ve değişken ruh hallerine sahiptirler. Başkalarının düz duvar olarak gördüğü bir yer, gençler için bir çizim alanı, yeme-içme mekânı ya da arkadaşlarıyla sosyalleşebilecekleri bir alana dönüşebilmektedir. Yapılan çalışmalarda, mekânın bu değişkenliği gözlerden kaçırılmamalıdır.

Sonuç Yerine

Çalışma kapsamında incelenen tezlerde, gençlik çalışmalarının daha çok kentin yoksul kesimlerinde yapıldığı ve bu bölgelerin çeşitli suçlarla ilişkilendirildiği/damgalandığı tespit edilmiştir. Yoksul gençlerin, yaşadıkları mekânla tanımlanmaları/damgalanmaları kentsel mekâna dâhil olamamalarına ve bunun sonucunda da dışlanmalarına sebep olmaktadır. Bu dışlanmanın önlenmesinde mevcut toplumsal mekanizmalardan yararlanılması ve yoksul gençlerin kenti deneyimlemesini mümkün kılacak mekânlar inşa edilmesi gerektiği söylenebilmektedir (Şentürk, 2015).

Çalışmalarda gençlerin günlük hayat pratiklerine dâir detaylı bilgiler verilirken mekâna dâir detaylı bilgi verilmediği gözlemlenmiştir. Örneğin, gençlerin spor yapma alışkanlıkları ile ilgili detaylı bilgi verilirken, gençlerin yaşadıkları yerlerde nerelerde spor yapma imkânlarının olduğundan bahsedilmemiştir ya da eğitim düzeyinin düşük olduğundan bahsedilmiştir ama etraftaki eğitim olanaklarından bahsedilmemiştir. Bu konuda çalışma kapsamında incelenen tezlerden Ankara’da (Muğan, 2009) ve İzzetpaşa Çiftliği’nde yapılan alan çalışmalarını (Katırcı, 2009) hâric tutmak gerekmektedir. Yeri gelmişken İstanbul Esenler bölgesinde yapılan ve daha sonra “Apaçi Gençlik” adıyla kitaplaştırılan çalışmadan (Yaman, 2013) da bahsetmek gerekir. Literatür taraması sırasında aranan anahtar kelimeler dolayısıyla karşılaşılmayan fakat alandaki önemli çalışmalardan biri olduğu bilinen Yaman’ın çalışması da mekân boyutu ön plana çıkan, yapılan eleştirilerden hâric tutulması gereken bir çalışmadır. Bahsedilen bu üç saha çalışmasında, araştırma yapılan bölgenin sahip olduğu unsurlar etraflıca verilmiştir. Bunun yanında, etraftaki yakın semtler ve onlara ulaşım imkânları da detaylıca sunulmuştur. Bu örneklerde olduğu gibi yapılan tezlerde, mekâna ait unsurlar detaylı bir şekilde verilmelidir. Çünkü bir mekânın sahip olduğu imkânlar (örneğin parklar, spor alanları, kültür merkezleri, iş imkânları) gençlerin gündelik hayatlarını ve yoksulluk hâllerini farklılaştırabilir (Şentürk, 2015). Mekânların detaylı bir şekilde verilmesiyle gençlerin sahip ya da mahrum oldukları imkânlar tespit edilebilmektedir. Böylelikle gençlerin kendilerine ve yaşadıkları dünyaya ilişkin algılamalarının, gençlerin içinde bulundukları mekânlarla ilişkilerinin ne olduğu hesaba katılabilir (Doğan, t.y.).

Çalışmaların hemen hemen hepsi yoksul bölgelerde yapılmıştır. Çalışmalar boyunca sürekli yoksul bir semt çalışıldığı hatırlatılmasına rağmen mekânın, gençlerin yoksulluğunda payının olup olmadığına dâir çok az veri sunulmuştur. Mekânın iş merkezlerine uzaklığından, ulaşım imkânlarından bahsedilmeden yapılan çalışmalarda doğrudan nitel araştırma verilerinden bahsedilmiştir. Bu durumda nitel araştırmalardan çıkan verilerin sebeplerinin neler olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır.

Yapılan gençlik çalışmalarının daha çok tüketim toplumu olmaya odaklanarak mekânı incelediği gözlemlenmiştir. Öncelikle mekâna odaklanıp, mekânın sahip olduğu unsurlar üzerinden başka türlü bir toplumun mümkün olup olmadığı üzerine bir okuma da yapılabilir. Bu durumda gençlerin AVM'yi ya da sokağı neden tercih ettiğinin cevapları anlam kazanabilecektir.

Ayrıca yapılan çalışmalarla kıyaslama yapılabilmesi açısından görece varlıklı semtlerin de araştırılması gerekmektedir. Gençlerin varlıklı olmalarında mekânın bir etkisi olup olmadığı, ailelerin nelerde çalıştığı, mekânın sağladığı imkânların neler olduğu, nerelere ulaşabildikleri araştırılmalıdır. Böylece varlıklı semtlerde yaşayan gençlerin, varlıklarını yaşadıkları mekân dolayısıyla devam ettirip ettirmedikleri de belirlenebilir.

Çalışılan alanların yoksul semtler olması dolayısıyla gençlik çalışmaları incelendiğinde, varlıklı semtlerde hiçbir sorunun olmadığı algısı oluşmaktadır. Bu durumda biraz da varlıklı semtlerin çalışılması yâhut bir ayrım yapmadan bütün semtlerin çalışılması gerekli görülmektedir.

İncelenen tezlerde gençlerin kent imkânlarından yeterince faydalanamadıkları görülmektedir. Gençlerin uzun saatler çalıştıklarından ve incelenen bölgeler iş merkezlerine uzak olduğu için uzun saatler yolculuk yaptıklarından dolayı kentin sunduğu imkânlardan faydalanamadıkları, belki de bu yüzden en fazla sokağa çıkıp bir tur atabildikleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca gençlerin kent imkânlarından faydalanamadıklarına dâir bir yakınmaları olduğu gözlemlenmekle birlikte yapılan çalışmalarda gençlerin faydalanmak istedikleri kent imkânlarının neler olduğu araştırılmamıştır.

Gençlerin para harcamaları gereken yerlere gidemedikleri gözlemlenmiştir. Bu durumda görece varlıklı gençlerin nerelere gittikleri bilinebilirse kentin sunduğu imkânlar bakımından bir kıyaslama yapma imkânına sahip olunabilir. Örneğin, kentin onlara parklar, yürüyüş yolları gibi ücretsiz yararlanabilecekleri olanaklar sunup sunmadığı gibi konuların kıyaslaması yapılabilir.

Gençlerin kimi zaman park gibi ücretsiz takılma imkânına sahip mekânlara gitmeyi tercih etmedikleri çünkü kendilerini güvende hissetmedikleri bulgusuna rastlanılmıştır. Burada çıkan bir sonuç da gençlerin en temel sosyal ihtiyaçları olan sohbet edebilecek yerlerinin olmadığıdır. Bu tür mekânlar oluşturulurken mahallenin/ semtin temel alınması gerekir. Böylelikle mekân yoksulluğu çeken yoksul gençlerin bir “mekânsal sermayeye” kavuşmaları mümkün olabilecektir (Şentürk, 2015).

Sürekli tekrar edildiği gibi, daha çok yoksul bölgeler çalışıldığından, çalışmalarda zikredilen uyuşturucu kullanımı gibi suçlar sadece yoksul bölgelerde rastlanıyormuş gibi bir algı oluşmaktadır. Bu durumda diğer semtlerdeki verilerin de sunulması gerekmektedir ki bir kıyaslama yapılabilsin. Araştırma sonucunda bu tür sorunların belki de sadece o bölgenin değil, tüm gençliğin sorunu olduğu tespit edilebilecektir.

Son olarak çalışma kapsamında incelenen tezlerin kullandıkları kaynaklar incelendiğinde yabancı kaynakların çoğunlukta olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum kent, mekân ve gençlik ile ilgili daha çok yerli çalışılma yapılması gerektiğini, Türkçe literatürdeki eksikliği göstermektedir.

Kaynakça

BURGAN, E. (2013). *Dönüşen kentte bir altkültür örneği*, Muğla: Muğla Üniversitesi <http://genclikbirikimi.org/kunye-4552-donusen-kentte-bir-altkultur-izmir-kadifekale-gencligi-ornegi-tez> adresinden edinilmiştir.

DOĞAN, S. (tarih yok). Mekân-bağımlı bir kavram olarak gençlik, M. Şentürk, Ö. M. Yaman (ed.), *Gençlik, kent ve göç* içinde, Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı, ss. 12-45.

DÜZENLİ, T. (2010). *Kampus Açık Mekân Olanaklarının Gençlerin Psikososyal Yapısına Bağlı Olarak İncelenmesi: K.T.Ü. Kanuni Kampüsü*, Doktora tezi, Kardeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

ERASLAN, D. D. (2013). *Gençlik Temalı Lisansüstü Tez Bibliyografyası*, Ankara: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı.

Haberin başlığı. (2007, 22 Eylül). *Habertürk*, <http://www.haberturk.com/ekonomi/yasam/haber/37265-googlei-cincine-sokmadilar> adresinden edinilmiştir.

KATIRCI, İ. (2009). *Leaving The Neighborhood For The Urban Center: Young İzzetpaşa Çiftliği Residents In The Neoliberal Urban Order*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

MUĞAN, G. (2009). *Perception and Experience of Incivility By Urban Youth: A Field Survey in Ankara*, Ankara: Bilkent Üniversitesi.

TAN, E. Ü. (2010). *Kentli Gençlik ve Sokak Kültürlerine Sosyal Antropolojik Bir Yaklaşım: Grafiti ve Sokak Kültürü*, yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

YAMAN, Ö. M. (2010). *Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010*, Ankara: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı.

YAMAN, Ö. M. (2012). Esenler’de Yoksul Gençlerin Mekânları: Hal, Tekstil Atölyeleri ve Kafeler, M. Şentürk (ed.), *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak* içinde, İstanbul: Esenler Belediyesi Prof. Dr. Sadettin Ökten Şehir ve Düşünce Merkezi Yayınları. ss. 223-246.

YAMAN, Ö. M. (2013). *Apaçi gençlik*, İstanbul: Açılım Kitap.

YAMAN, Ö. M. (2014). Gençlik, Kent ve Sosyalleşme Kent Hayatında Gençlere Yer Açmak, *Şehir ve Düşünce Dergisi*, 4, ss. 120-127.

YAMANOĞLU, M. A. (2008). *Kent Yoksulu Gençlerin Tüketim Toplumunda Yaşama Deneyimleri: Ankara Örneği*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

YONUCU, D. (2005). *From The Place of The 'Dangerous Classes' To The Place of Danger: Emergence of New Youth Subjectivities in Zeytinburnu*, yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir..

“Heijan-Genemi Amcalar 2014 Klip Online”, <https://www.youtube.com/watch?v=N-TlxlLv7t4> adresinden edinilmiştir.

EK-1: Kent, Mekân ve Gençlik Alanında Yazılmış Makaleler

Balcıoğlu, İ. (2001). Stres, gençlik, kentleşme, şiddet. *Yeni Symposium Dergisi*, 39(1), 49-56.

Cunbur, M. (1989). Gençliğin okuma mekanları. H. Dulkadir (Ed.), *Mersin milli kültür ve eğitim sempozyumu II* içinde, Ankara: Mersin Halk Eğitimi Merkezi ve Aksam Sanat Okulu Müdürlüğü, ss. 49-54.

Demez, G. (2009). Yeni bir toplumsallaşma mekanı olarak internet: Üniversite öğrencilerinin sanal ortamı kullanma biçimleri ve sosyalleşme arayışları. B. M. Altun (Ed.), *Medya ve Kültür* içinde, İstanbul, 2009, ss. 545-561.

Duyan, V. (1998). *Kentleşme sürecinde sokak çocukları ve AIDS*. Sosyal Hizmet Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Antalya.

Göregenli, M. (1994). *Gençlerin kentsel mekanlarla ilişkisinde mekana bağlılık ve yer kimliğini belirleyen faktörler*. Uluslararası Gençlik ve Yerel Yönetimler Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Düzenleyen Kurum, Bursa.

Göregenli, M. (1994). *Gençlerin kentsel mekanlarla ilişkisinde mekana bağlılık ve yer kimliğini belirleyen faktörler*. Uluslararası Gençlik ve Yerel Yönetimler Sempozyumu'nda sunulan bildiri, Düzenleyen Kurum, Bursa.

Güler, M. (2000). Kentleşme sürecinde işçi gençlik; gıda, metal ve tekstil sektöründe çalışan işçiler. 21. yüzyıl karşısında çocuk ve genç içinde. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.

Özbek, M. (1998). Mekânsal ve kültürel haritalar: İstanbullu kadın öğrencilerden yaşam ve göç öyküleri. *Defter Dergisi*, 11(32), 109-127.

Özdemir, Y. (2012). Kırsal kesimde ve kentte yaşayan ergenlerin benlik kurguları açısından karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 81-96.

Özener, E. B. Kentsel yoksulluğun Ankara'da yaşayan genç erkeklerin büyüme yapısı ve beden bileşimi üzerine etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 55-68.

Soyyer, A. Y. (2004). Gençlik gündelik yaşam beden-mekan siyaseti ve İran. *Doğu Batı Dergisi*, 7(26), 201-218.

Tatlıdil, E. (tarih yok). Türk gençliği ve kırsal kent bağlamında işgücü sorunları. *Egevizyon Dergisi*, 17-21.

Tümerdem, Y., Dişçi, R. ve Ayhan, B. (1986). Metropolen bir kentte öğrenimdeki gençlerin sigara ve alkol kullanım boyutları ve etkinliklerinin araştırılması. *Adolesanın Sağlık Sorunları* içinde, İstanbul: Özlem Kardeş Matbaası, ss. 137-140.

Yaman, Ö. M. (2012). Esenler’de yoksul gençlerin mekanları: Hal, tekstil atölyeleri ve kafeler. M. Şentürk (Ed.), *Göç, kentleşme ve aidiyet ekseninde Esenler’i anlamak* içinde, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir ve Düşünce Merkezi Yayınları, 2012, ss. 223-246.

Yaman, Ö. M. (2013). Bir kavga sosyolojisi denemesi: Kentin yoksul mahallelerinde gençlik ve suç ilişkisi. M. Şentürk (Ed.), *Esenler’de sosyal politika uygulamaları* içinde, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir ve Düşünce Merkezi Yayınları, ss. 129-162.

Yaman, Ö. M. (2014). Gençlik, kent ve sosyalleşme: kent hayatında gençlere yer açmak. *Şehir ve Düşünce Dergisi*, 4, 120-127.

Yılmaz, E. (2001). Suçlu kentin çocukları: İstanbul’da suç işlemiş çocukların sorunu. F. Gümüşoğlu (Ed.), *21. yüzyıl karşısında kent ve insan* içinde, İstanbul: Bağlam Yayınları, ss. 339-352.

EK-2: Kent, Mekân ve Gençlik Alanında Yazılmış Kitaplar

Güler, M. (1997). *Kentleşme sürecinde gençlik*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Halis, O. (1997). *Kentin arka sokakları: Uyuşturucu, holliganlık ve şiddet*. İstanbul: Gökkuşluğu.

Yıldırım, F., Çelen, M., Göregenli M., Uluğtekin, S., Tilsiziglou, M., Sipel, N, E., ... Kozcu, Ş. (2002). *Gençlik ve kent yönetimi*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.

Konanç, E. (1988). *Korunmaya muhtaç kent çocukları*. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayını.

Yalçıntaş, A. ve Bozduman, B. (2011). *Türkiye öğrenci hareketlerinden mekânsal bir kesit: Kantindeki politik ekonomi: 1994-2001 dönemine ilişkin seçilmiş metinler*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

EK-3: Kent, Mekân ve Gençlik Alanında Yazılmış Tezler

Burgan, E. (2012). *Dönüşen kentte bir altkültür örneği* (Yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Deniz, A. Ç. (2013). *Üniversite gençliğinin metropol kente uyum sağlamada stratejileri: İstanbul örneği* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Doğan, İ. (2015). *Temellendirilmiş kuram yaklaşımı ile bir gençlik mekanının (PUB) ilişkisel sorgusu*. (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Düzenli, T. (2010). *Kampüs açık mekân olanaklarının gençlerin psikososyal yapısına bağlı olarak incelenmesi: K.T.Ü. Kanuni Kampüsü örneği*. (Doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Katırcı, İ. (2009). *Leaving the neighborhood for the urban center: Young İzzetpaşa Çiftliği residents in the neoliberal urban order*. (Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Memlük, N. O. (2012). *Inclusivity of public space: Changing inclusivity of an urban park, Gençlik Parkı, Ankara*. (Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Muğan, G. (2009). *Perception and experience of incivility by urban youth: A field survey in Ankara*. (Doktora tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Tan, E. Ü. (2010). *Kentli Gençlik ve Sokak Kültürlerine Sosyal Antropolojik Bir Yaklaşım: Grafiti ve Sokak Kültürü*. (Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Yaman, Ö. M. (2012). *Gençlerin toplumsal davranış ve yönelimleri: İstanbul'da 'apaçi' altkültür grupları üzerine nitel bir çalışma*. (Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Yamanoğlu, M. A. (2008). *Kent yoksulu gençlerin tüketim toplumunda yaşama deneyimleri: Ankara örneği*. (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

Yonucu, D. (2005). *From the place of the 'dangerous classes' to the place of danger: Emergence of new youth subjectivities in Zeytinburnu*. (Yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

Büşra Turan

Kendini Anlatma Mekânı, Sosyalleşme Alanı ve İletişim Aracı Olarak Duvar Yazıları: Esenler’de Bir Görsel Sosyoloji Araştırması

Bir Fotoğrafı Anlamak kitabında dendiği gibi “imgeler de kelimeler kadar önemlidir” (Berger, 2016, s. 18). Duvar yazısı fotoğrafları üzerinden yürütülen bu çalışmada da *imgeleşmiş kelimelerin* dünyasına girmek hedeflenmiş ve görsel sosyolojinin imkânları aracılığıyla bunların toplumsal anlamı aranmıştır. Bu düşünceyle araştırma için elde edilen duvar yazısı fotoğrafları veri kaynağı olarak kullanılmış, söz konusu fotoğraflar sosyolojik bir bakışla *anlaşılma*ya çalışılmıştır.

Görece eski tarihli Türkçe sözlüklerde yer verilmemiş olsa da duvar yazısı “bilinmeyen kişilerce duvarlara yazılan, çoğunlukla nükteli, çarpıcı sözlerden oluşan yazı” şeklinde tanımlanmıştır (Püsküllüoğlu, 2008, s. 583). Özellikle eski tarihli Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüklerinde “duvar yazısı” maddesine ya hiç yer verilmemiş ya da TDK Güncel *Türkçe Sözlük*’te olduğu gibi bu yazılar politik içerikli yazılar olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2005, s. 580; Türk Dil Kurumu, 2016). Bu durum, *duvar yazısının* görece yeni bir olgu olduğunun ve zamanla içeriksel anlamda çeşitlendiğinin bir göstergesi sayılabilir. Aynı zamanda literatürde birbiri yerine kullanılabilen grafiti ve duvar yazısı kavramlarının sözlük anlamı verilirken,

doğrudan birbirinin karşılığı olarak kabul edildiği görülmüştür (Püsküllüoğlu, 2008, s. 782; Türk Dil Kurumu, 2016). Bununla birlikte bu çalışmada duvar yazısı ve grafiti kavramlarının tam olarak birbirinin karşılığı olmadığı kabul edilmiş ve duvar yazısı kavramına, sokak duvarlarına çeşitli kalemlemlerle ve boyalarla yazılan yazıları tanımlamak için başvurulmuştur. Genel olarak Hip-Hop kültürü içerisinde değerlendirilen “grafiti”ler ise sahada karşılaşılmamasının da bir sonucu olarak bu çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Literatürde duvar yazılarının *geçerli sosyal göstergeler* olup olmadığını tartışan çalışmalar bulunduğu gibi bu verileri daha en baştan sosyal bilimsel göstergeler olarak değerlendiren ve bunlar üzerinden birtakım analizler yapan çalışmalar da mevcuttur. Söz konusu çalışmalarda duvar yazıları çoğunlukla içerikleri dikkate alınarak analiz edilmiş, tematik bir değerlendirmeye tâbi tutulmuştur (Başer, Dener ve Özmen, 2009; Kırlioğlu ve Aktaş, 2014; Emecan, 2007; Kalaycı Kırlioğlu, Kırlioğlu ve Başer, 2016; Stocker, Dutcher, Hargrove ve Cook, 2011; Şad ve Kutlu, 2009).

Çalışma süresince yapılan literatür taramasında “hem bir görüntüsel gösterge (*iconique*) hem de bir ileti” olarak nitelenen (Emecan, 2007) duvar yazılarını görsel veriler olarak ele alan çalışmaların sayısının, sözel ileti olarak ele alan çalışmaların sayısına göre düşük olduğu görülmüştür. Başka bir deyişle, literatürde duvar yazılarını görsellikten kopuk birer ileti olarak ele alma eğilimi yüksektir. Oysa bu çalışma duvar yazılarının yazıldığı mekânların, bu yazılarda kullanılan boyaların ve renklerin, yazıların karakteristiklerinin göz ardı edilemeyecek önemde olduğu inancından hareketle duvar yazılarının fotoğraflanması ve analizin doğrudan fotoğraflar üzerinden yapılması yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada kullanılan fotoğrafların *buluntu veri* (Görk, 2016) değil, araştırmacı tarafından üretilen veriler olduğunu belirtmek gerekir. Burada duvar yazıları -ki bir yönüyle bu yazıların kendisi *buluntu veri* olarak kabul edilebilirler- zamanın bir şekilde dondurulmasıyla *imgleştirilmiş* formlardır. Bir başka deyişle bu yazılar

yazarları tarafından duvarlara iştirilmiş, birer imgeye dönüştürülmüş temsillerdir. Araştırma sırasında üretilen fotoğraflar ise bu *imgelerin yeniden imgeleştirilmesi* olarak düşünülebilir. Zîra duvarlara sabitlenmiş bu yazılar fotoğrafları çekilerek ikinci bir kez sabitlenmiş, gerçekliğin bir başka boyutuna aktarılmış ve bu şekilde araştırmanın verileri hâline getirilmişlerdir. Bu yazılar bizâtihi görsel veriler olarak da kullanılabilir. Nitekim *yazı* kavramsal imge olmanın yanı sıra görsel bir temsil olarak da nitelendirilmiştir (Kozlu ve Benuğur, 2014). Bu araştırmaya konu edilen duvar yazılarının fotoğraflanması, taşınabilir görsel veriler elde etmekten daha fazlası değildir. Başka bir deyişle, bu araştırmanın görsellerini fotoğrafların ötesinde, *fotoğraflananın* kendisi oluşturmaktadır. Bir “sosyolojik düşünme biçimi” olarak nitelenen (Görk, 2016) görsel sosyolojiyi toplumsal gerçekliklerin imgeler aracılığıyla düşünülmesi şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu araştırmada toplumsal gerçekliklerin düşünülmesine aracılık edecek olan *fotoğraflan yazılardır*. Bu noktada söylemek gerekir ki fotoğraf ve yazı arasındaki ilişki bu çalışmanın ileride değineceği başlıklar arasındadır.

Stocker ve ark. (1972), Rodriguez ve Clair (1999), Lucca ve Pacheco (2001), Lynn ve Susan (2005), Cassar (2007), Dener ve Özmen (2009), Şad ve Kutlu (2009) gibi pek çok araştırmacı (akt., Kalaycı Kırloğlu ve ark., 2016) duvar yazarlarının yazılarda anlatmak istediği şeyin tam olarak bilinmemesinden kaynaklanan yöntemsel soruna işaret etmişse de bu çalışmada yapılacak olan, incelenen duvar yazılarında anlatılmak isteneni açıklamak değil, yazılara ilişkin görsel bir okuma denemesi yapmak, bu yazılarda işaret edilen gerçekliği *anlamaya* çalışmaktır. Nitekim “toplumun doğrudan gözlemlenmesi ve onun görsel dışavurumlarının çözümlemesi ve kuramsallaştırılması olarak tanımlanabilen görsel sosyoloji, araştırma konusunu nesneleştiren pozitivizm ile değil Weberci ‘anlama’yı temel alan ‘yorumsamacı-etkileşimci yöntembilim’e yakındır.” (Görk, 2016).

Duvar yazılarının çok sayıda çalışmada eğitim, vandalizm, kriminoloji ve ruh sağlığı ile ilişkilendirildiği, hatta kimi çalışmalarda vandalist davranış unsuru olarak değerlendirildiği görülmektedir (Başer ve ark., 2014; Burcu, Danacıoğlu ve Vazsonyi, 2007; Kalaycı Kırloğlu ve ark., 2016; Öğülmüş, 2000; Şad ve Kutlu, 2009). Buna karşın duvar yazılarını sanat ürünü olarak değerlendiren, bu yazıların sanatsal değer taşıdığını ifade eden çalışmalar da mevcuttur (Başer ve ark., 2014; Emecan, 2007). Duvar yazıları üzerine görsel sosyolojik bir okuma yapmayı deneyen bu çalışma için “Sanat mı, Vandalizm mi?” tartışmasında McAlluife ve Iverson’un (2011) yaptığı gibi net bir tarafın seçilemeyeceğini söylemek (akt., Başer ve ark., 2014) mümkün görünmektedir. Ancak bu çalışmada duvar yazılarının kriminolojik, vandalist birer unsur olduğunu varsayan bir bakış açısının kullanılmadığını da belirtmek gerekir. Aksine bu yazılar sahip oldukları özgünlük ve “alternatif bir kültürel ifade biçimi” (Başer ve ark., 2014) olmaları yönüyle *kentsel zenginlikler* olarak kabul edilebilirler. Bu çalışmada duvar yazıları ele alınırken böyle bir yaklaşım benimsendiğinin altını çizmek gerekmektedir.

Kabul etmek gerekir ki “fotoğraf teknolojisinin yaygınlaşması, öte dünyaların gösterilmesini, öte dünyaların anlatılmasının önüne geçirdi” (Ayçıl, 2016). Bu çalışmada yapılan ise bu yönüyle dikkat çekicidir: *Anlatılanları göstermek*. Ne öte dünyaları göstermek ne de öte dünyaları anlatmak gibi bir kaygısı olan bu araştırmada çekilen fotoğraflar duvarlarda anlatılanların fotoğraflarıdır.

McAlluife ve Iverson’un (2011) da belirttiği gibi mekânsal bir uygulama olan duvar yazıları gençlerin kentle kurduğu bir ilişki biçimine karşılık gelmektedir (akt., Kalaycı Kırloğlu ve ark., 2016). Duvarlara yazarak duygularını, düşüncelerini, isteklerini, itirazlarını yaşadığı kentin sokaklarına taşıyan genç insan, bu sayede vakit geçirdiği mekâna iz bırakıyor ve bıraktığı bu izle hem o bu mekâna daha çok ait oluyor hem de bu mekân artık daha çok onun oluyor. Bu araştırma duvarlar üzerinden kentle kurulan bu mekânsal ilişkiye odaklanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma görsel sosyoloji tekniklerinin kullanıldığı nitel bir araştırmaya dayanmaktadır. Araştırma kapsamında *zaten* görsel materyaller olan duvar yazıları fotoğraflanmış, bu fotoğrafların taşıdığı sosyolojik anlamlar keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla veri açısından görece zengin bir kentsel bölge belirlenmiş, bölgedeki duvar yazıları araştırmacı tarafından fotoğraflanmıştır. Ardından fotoğraflar herhangi bir transkripsiyon işlemi uygulanmaksızın doğrudan görsel materyaller üzerinden analiz edilmiştir.

Elbette “fotoğrafçı da aslında olmayan ya da yaşanmayan bir anı olmuş/yaşanmış gösterebilir” (Karakaya, 2016a, s. 21). Ancak bu çalışma için böyle bir kaygının var olduğunu söylemek güçtür. Bir başka ifâdeyle, söz konusu çalışma “Acaba bu fotoğraflar gerçekliği saptırma riski taşıyor mu?” sorusuyla endişelenmeyi gerektirmeyen bir çalışma olarak kabul edilmelidir. Zîra çalışma kapsamında yapılan araştırmada duvar yazarları tarafından *zaten gösterilmek isteneni* gören/gösteren kareler fotoğraflanmıştır.

Söz konusu fotoğraflar duvar yazarlarının *kendi* gerçeklikleriyle imgeleştirdikleri olguları, onların *kendi ifâdelerini* göstermektedir. Bu durum, bu çalışmada kullanılan fotoğraflara farklı bir gerçeklik boyutu kazandırmaktadır; bu fotoğraflar *olanı* değil *gösterileni* göstermektedir.

Araştırmada çekilen fotoğraflar zaten gösterilmiş olanın aktarılabilir, taşınabilir bir görsel materyale dönüştürülmesinden daha fazlası sayılmaz. Bu yanıyla, bu fotoğraflarla gerçekliğe görece yaklaşıldığı söylenebilir. Fakat yinelemek gerekir ki bu gerçeklik, olanı değil gösterileni gösteren bir gerçekliktir. Bir başka deyişle duvarlarda gerçekliğin bizzat kendisi değil, duvar yazarlarının göstermeyi şöyle veya böyle irâde ettikleri gerçekler görülmektedir. Çalışmada amaçlanan ise bahsi geçen bu gerçeklerin sosyolojik bir yaklaşımla anlaşılmasından ibarettir.

Veri Toplama Süreci

Çalışmada “evreni seçerken bazı gruplarla ilgili özel bilgilerin ya da deneyimlerin kullanıldığı” (Berg ve Lune, 2015, s. 71) amaçlı örneklem tercih edilmiştir. Yararlanılan fotoğraflar İstanbul Esenler’deki Tuna Mahallesi’nde çekilmiştir. Duvar yazısı fotoğraflarının çekilmesi için Tuna Mahallesi’nin belirlenmesinin nedeni, yapılan ön görüşmelerde bu bölgenin veri açısından (duvar yazıları) zengin bir içeriğe sahip olduğu bilgisine ulaşılmış olmasıdır. Bu noktada henüz yapılan bu ön görüşmelerden itibaren ortaya çıkan bir durumdan bahsetmek yerinde olacaktır.

Söz konusu bölgenin adı resmî kayıtlarda Tuna Mahallesi olarak geçmesine rağmen gerek ön görüşmelerde gerekse mahalle sâkinleriyle yapılan görüşmelerde bölge için hâlen sıklıkla bölgenin eski adı olan Karabayır’ın kullanıldığı görülmüştür. Nitekim duvar yazılarında da söz konusu ismin kullanımda olduğunun görülmesi üzerine bu çalışmada Karabayır isminin kullanılması, toplumsal olanın kendini tanımlama biçimini yansıtmaları açısından daha yerinde bir tercih olarak görülmüştür.

Kullanılan fotoğraflar araştırmacı tarafından 2016 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında iki farklı günde çekilmiştir. Burada saha çalışmasıyla ilgili ayrıntılı bilgi vermek yerinde olacaktır. Zira özellikle nitel araştırmalarda veri toplama sürecinin iyi anlaşılması verilerin daha iyi yorumlanabilmesi için büyük önem taşımaktadır.

Tuna Mahallesi’nin bir bölümünde fotoğraf makinesiyle duvar yazılarının fotoğraflarını çekilmesi mümkün olmuşken *başka bir bölümünde ise* fotoğraf makinesi kullanılmamış, yalnızca sahada gözlem yapılmıştır. Bölgeye gidilen ilk gün yalnızca bölgenin bir kısmı, fotoğraf çekilerek gezilmiş, bölgede yaşayanlarla yapılandırılmamış görüşmeler yapmak sûretiyle bölgenin dokusu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bölgeyle kurulan ilk yakın temas sonrasında, araştırmacıyı Mahalle ve Mahalle gençleri ile ilgili konularda aydınlatması amacıyla bölge sâkinlerinden bir genç ile irtibata geçilmiştir. Okumayı

kolaylaştırmak için metnin bundan sonraki kısmında bu gençten Eren¹ olarak bahsedilecektir.

Bir gün boyunca Eren ile birlikte tüm sokaklar gezilerek karşılaşılan duvar yazılarının fotoğrafı çekilmiş ve bir yaşından beri burada yaşayan Eren ile bölgedeki gençler hakkında sohbet edilmiş, ayrıca yarı yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu sohbetlerin yarı yapılandırılmış kısmı Eren'in izni alınarak dijital ortamda kayıt altına alınmış ve daha sonra deşifre edilmiş, diğer kısmı ise günün sonunda not edilmiştir.

Tüm bu veriler buradaki gençlerin duvar yazarlarını anlamayı kolaylaştıran veriler olmuş; bunlardan duvar yazısı fotoğraflarının analiz edilmesi sırasında yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında toplam 385 fotoğraf çekilmiştir. Söz konusu fotoğrafların birçoğunda birden fazla duvar yazısı bulunmakta, dolayısıyla çalışmanın görsel verilerini oluşturan fotoğraflarda yüzlerce duvar yazısı yer almaktadır. Saha çalışması sırasında karşılaşılan duvar yazıları fotoğrafı çekilenlerden çok daha fazladır.

Verilerin Analizi

Duvar yazılarının fotoğraflanmasının ardından söz konusu fotoğraflar analiz edilmek üzere bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Fotoğraflar tekrar tekrar incelenerek duvar yazarlarının duvarlar aracılığıyla ifade ettiği birtakım toplumsal anlamlar keşfedilmeye çalışılmıştır.

Bu incelemeler sırasında çeşitli tematik ve içeriksel gruplamalar yapılmıştır. Buna göre bazı fotoğraflar birden fazla grup içerisinde yer almış, bazı fotoğraflar ise herhangi bir grup içerisine dâhil edilmeksizin değerlendirilmiştir.

Söz konusu gruplar analiz sırasında doğrudan kullanılmamış, yalnızca fotoğrafların anlaşılmasına çalışılmasında kolaylaştırıcı bir ba-

1 Eren bu gencin gerçek ismi olmayıp, bu çalışmada kullanılacak olan bir takma isimdir.

samak işlevi görmüştür. Her bir grupta yer alan fotoğraflar kendi içerisinde incelenirken zaman zaman gruplar arasında çeşitli kıyaslamalar yapılmış, zaman zaman yapılan gruplamalar göz ardı edilerek tüm fotoğraflar birbiri ardına, yapılan gruplamadan bağımsız olarak ele alınmıştır.

Yapılan bu incelemeler sırasında fotoğraflardaki duvar yazılarında fark edilen ortaklıklar, analizin omurgasını oluşturmuş; bu ortaklıkların literatürdeki karşılıkları araştırılarak konuya ilişkin çeşitli çıkarımlar yapılmıştır.

Bu çıkarımlar, söz konusu ortaklıkların ifâde edilmesini mümkün kılan on dört fotoğrafın paylaşıldığı bir kurgu ile yazıya dökülmüştür. Bu süreçte saha çalışması sırasında bölge sâkinleriyle yapılan sohbetler, Eren'in paylaştığı bilgiler, bölgeye ilişkin daha önceden yapılmış araştırmalar ve duvar yazılarına ilişkin literatürden yararlanılmıştır.

Bulgular

Kim Bu Duvar Yazarları?

Duvar yazılarının fotoğrafları çekilirken burada yaşayan kişilerle duvar yazıları ve bunları yazan kişiler hakkında sohbet etme imkânı da bulunmuştur. Duvar yazarlarının kim olduğuna dâir ayrıntılı nitelemelere ulaşılamasa da bu yazıların genel olarak “gençler” tarafından yazıldığı teyit edilmiştir.

Bölge sâkinleri duvar yazarları arasında hem kadınların hem de erkeklerin bulunduğunu belirtmiş, duvar yazılarını yazan gençlerin ağırlıklı olarak kadın mı erkek mi olduğuna yönelik görüş bildirmemiştir.

Birinci fotoğraf²

Ayrıca burada yaşayan insanlarla yapılan sohbetlerde edinilen bilgiye göre gençler bu yazıları daha çok geceleri yazmaktadır. Nitekim saha çalışması sırasında gençlerle neredeyse hiç karşılaşmamış olması ve Eren'in bu gençlerin sokakları daha çok günün ilerleyen saatlerinde kullandıklarını söylemesi de bunu destekler niteliktedir.

Birinci fotoğraf³ gençlerin “geceyi sevmeleri” ile ilişkili olmakla beraber esasen bir itiraz söylemi olarak değerlendirilebilir. Nitekim sahada edinilen bilgiler ve araştırma kapsamında yapılan incelemeler de duvar yazarlarının bu söyleme sıklıkla başvurduğunu göstermekte, çoğunlukla *düzenin dışında* kalan kimseler olduğuna işaret etmektedir.

2 Araştırma metninde yer verilen fotoğraflara herhangi bir isim verilmemiş ya da fotoğraf altlarında kısa açıklamalar kullanılmamıştır. Zira okuyucunun fotoğraflara bakarak kendi okumasını yapmasının önu açık bırakılmak istenmiştir.

3 Fotoğraftaki duvar yazısı metni: *Biz geceyi seviyoruz diye kimse kendini yıldız sanmasın.*

Duvar Yazılarında Gençleri Okumak

Araştırma sırasında elde edilen duvar yazısı fotoğraflarında dikkat çeken en belirgin noktalardan biri yazıların çok büyük bir kısmını isimlerin oluşturmasıdır. Nitekim bu, saha çalışması yapılırken de kolaylıkla fark edilen bir nokta olmuştur.

Ayrıca benzer bir durumun görüldüğü pek çok araştırma söz konusudur (Başer ve ark., 2014; Kalaycı Kırhoğlu ve ark., 2016; Şad ve Kutlu, 2009).

İkinci fotoğraf

Duvarlar kamusal alanda kendini ifâde etme imkânı sağlayan alanlar olarak değerlendirilmiş, duvar yazıları “şehre, dışarıya kendinden iz bırakma isteğinin uzantısı” şeklinde tanımlanmıştır (Erdoğan, 2010).

İkinci fotoğrafta yalnızca birkaç örneğinin yer aldığı isim yazıları, bu iz bırakma isteğinin birer temsili gibi görünmektedir. “Çünkü

fotoğraf olmayınca ispat edilemiyor yaşadıkları ‘an’. Fotoğrafının da olması yetmiyor, o fotoğrafın birileri tarafından görülmesi gerekiyor” (Karakaya, 2016b, s. 23).

Günümüz genç bireylerinin fotoğrafla olan ilişkisini anlatmak için kurulmuş olan bu cümleler, duvarlardaki isim yazılarıyla ilgili önemli gerçeklere de işaret etmektedir.

Öyle anlaşıyor ki yazı, olmak isteneni daha *gerçek* kılmakta; benlikler yazı ile ete kemiğe bürünmekte, *görünür* hâle gelmektedir. Zîra bu isimler bir deftere, mektup sayfasına ya da bir günlüğe değil duvarlara yazılmaktadır. Bu noktaya dikkat edilince duvarlara isim yazma eyleminin *sosyal yaşamda yer edinme girişimi* olarak düşünülmesi kaçınılmazdır. Zîra sokaklar, her türlü sosyal yaşama fırsat veren başlıca mekânlar arasındadır. Hatta denilebilir ki tüm benliklere birer kimlik bulma imkânı sunan böylesi bir mekân daha yoktur.

Sokaklar *var olmak* için hiçbir kimlik istemeyen, kişilere kendi kimliklerini oluşturma şansı tanıyan yerlerdir. Duvarlara yazılan isimler sokaklarda inşa edilen kimliklere işaret etmektedir. Şad ve Kutlu (2009) da duvar yazılarını yazarların kendilerini anlatmalarının ve sosyalleşmelerinin (*to socialize*) bir yolu olarak nitelemiştir.

Duvarlara yazılan isimlerde “Cebo”, “Mami”, “İbo” gibi kişinin muhtemelen kendi sosyal çevresinde kullandığı kısaltmalar dikkat çekecek kadar çok yer alıyor. Samimiyet içeren bu isimler *benlik vurgusuna* işaret etmektedir. Zîra isimler bu şekilde kısaltıldıklarında kişiye kendisini *biricik hissettirme* gücüne sahip olabilmektedir.

Bir başka deyişle sokaklarda inşa edilen kimlik duvar yazarlarına biricik olma imkânı da sunan bir gerçekliğe karşılık gelmektedir. Resmi belgelerde yer alan isimler bu özel formlarıyla kullanılarak alternatif bir kimlik oluşturma yolunda ilk adım atılmış olmaktadır.

Sokaklardaki Erkekler, Kadınlar ve Gruplar

Üçüncü fotoğraf

Duvar yazılarıyla ilgili yapılan araştırmalarda erkek duvar yazarlarının kadınlardan daha fazla olduğuna ve isim yazılarında erkek ismi hâkimiyetine ilişkin veriler bulmak mümkün (Burcu ve ark., 2007; Stocker ve ark., 2011).

Bununla birlikte bu araştırmada erkek isimleri kadar olmasa da çok sayıda kadın ismi yazısıyla karşılaşmıştır. Nitekim duvar yazısı yazan kadınların sayısı erkeklerin sayısı arasında ciddi farklılıklar olmadığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Burcu ve ark., 2007). Ayrıca daha önce değinildiği gibi saha çalışması sırasında görüşülen kişilerin beyanları da bunu destekler niteliktedir. Cinsiyet konusunda dikkat çekici bir farklılaşma ise isimlerin gruplar hâlinde yazılmasıyla ilgili olmuştur. Bu araştırma kapsamında çekilen duvar yazısı fotoğrafları incelendiğinde erkek duvar yazarlarının gruplar hâlinde isim yazmalarının yanı sıra çokça tek bir isim yazdıkları görülmüştür.

Bir başka ifâdeyle erkekler hem grup hâlinde isimler yazmış hem de tek başlarına yazmışlardır. Oysa kadın duvar yazarlarının tek bir

isim yazdıkları örnek yok denecek kadar azdır.⁴ Üçüncü fotoğrafta da görüldüğü üzere kadın isimleri ağırlıklı olarak gruplar hâlinde yazılmıştır. Tek kadın isimleri varsa da bunlar ya hep aynı birkaç isimden oluşmakta ya da aynı duvarda, aynı boyayla yazılmış başka kadın isimleriyle birlikte yer almaktadır. Buradan öyle anlaşıyor ki kadın duvar yazarları daha çok *birlikte*ler.

Bu fotoğraflarda görülen birliktelik, ilişki düzeyindeki bir birlik-telikten ziyâde fiziksel bir birlikteliğe işaret etmektedir. Daha çok gece saatlerinde yazıldığını bildiğimiz duvar yazılarını yazmak, bu sokakların erkek hâkimiyetinde olduğu düşünüldüğünde,⁵ kadın yazarlar için daha güç olsa gerek. Bu güçlüğü duvarlara birliktelik hâlinde yansıdığını görmek, sokakların kadınlar için erkeklere nispeten güvensiz olduğu gerçeğini düşündürmektedir. Temsilin güçlü bir ifâdesi olarak değerlendirilen isim yazımı (Başer ve ark., 2014), sokaklardaki toplumsallığa dâir pek çok gerçeğe işaret etmektedir.

Bu noktada gençlerin arkadaşlarıyla geçirdikleri vakit onlardan etkilenme dereceleri ve arkadaşlarıyla ortak ilgi ve faaliyetlerinin derecesi ile duvarlara yazı yazma davranışı arasında anlamlı ilişki olduğunu gösteren çalışmaların mevcûdiyetinden de bahsetmek gerekir. Buna göre arkadaşlarla olan etkileşim arttıkça duvarlara yazı yazma artmaktadır (Burcu ve ark., 2007).

İsimlerin grup hâlinde yazılması bu etkileşime dâir fikir sunmakta, mevcut sosyal etkileşimler duvar yazıları aracılığıyla mekânsal dü-zeyde temsil edilmektedir.

4 Söz konusu isimlerin, kendi sahipleri tarafından değil bu kişilerle ilişkide olan başka kişiler tarafından yazılmış olması elbette ihtimaller dâhilindedir. Ancak tüm fotoğraflar incelendiğinde isimlerin kendi sahipleri tarafından yazılma olasılığının daha yüksek olduğuna yönelik pek çok işaretle karşılaşılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmada isim yazıları yorumlanırken, bu isimlerin duvar yazılarının bizzat kendilerine ait olduğu varsayımından hareket edilmiştir.

5 Sokakların erkek hâkimiyetinde olduğuna ilişkin ayrıntılı veriler için Esenler'de yaşayan gençler üzerine yapılan bir çalışma olan *Apaçi Gençlik* kitabına (Yaman, 2016) başvurulabilir.

Dördüncü fotoğraf

Carrington (2009), duvar yazılarını “bireyleri ve toplulukları kimlik, güç ve âdiyet arayışı çerçevesinde bağlayan önemli bir metinsel uygulama” olarak değerlendirmiştir; duvar yazılarında gruptakilerin isimlerinin yan yana yazılmasıyla dikkat çekilen bir sosyal ağ söz konusudur (akt. Başer ve ark., 2014).

Dördüncü fotoğrafta dikkat çekilen ve hatta büyüklüğü test edilen bir sosyal birliktelik görmek mümkün. Duvar yazarları burada kendi isimlerini yazmış ve “siz tamamlayın” diyerek bu isimlerin artırılması noktasında bir çağrıda bulunmuş. Duvarın bulunduğu mekâna ait olan, yazılan isimleri tanıyan ve kendilerini bu isimlerin yer aldığı gruba dâhil hisseden kişilere yapılan bu çağrı grubun büyüyerek tamamlanması isteğine işaret etmektedir. Dayanışma kültürünün önem arz ettiği kent sokaklarında büyük bir grubun parçası olmak, gençlerin ihtiyaç duydukları bir olgudur.

Esenler’de yaşayan gençlerle nitel araştırma teknikleri kullanılarak yapılan bir araştırma da bunu destekler niteliktedir. Buna göre ailelerinde bir sosyal statü edinme imkânı bulamayan gençler gruplar

hâlinde “takılmakta” ve bu şekilde kendilerine güç sağlayan bir sosyalliğin parçaları olmaktadır (Yaman, 2012, s. 238). Bu nokta grup âidiyetinin kimlik inşâsında ne denli önemli bir rol oynadığına işaret ediyor.

Nitekim yoksul semtlerde yaşayan gençlerin iş bulmada dahi pek çok sorunla yüzleşmek durumunda olduğunu ve “dışlanma”ya mârûz kaldığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Şentürk, 2015). Dolayısıyla dışarıdan bakanların “kötü” olarak nitelediği bu mahallenin gençlerinin toplumda *genel kabul gören ilişkilerin dışında* kalarak *bir başka sosyallik* inşâ etmek istemeleri ve duvarları bunun için kullanılabilecek bir kamusal alan olarak görmeleri şaşırtıcı olmayan bir durumdur.

Köşelere, Kuytulara Yazmak

Beşinci fotoğraf

Sokaklarda inşâ edilen alternatif sosyalliğe ilişkin söz söylemeyi mümkün kılan duvar yazıları buralarda bir “köşe kapma yarışı” olduğuna da işaret etmektedir.

Beşinci fotoğraf köşe başlarının isim yazmak için en çok tercih edilen mekânlar olduğunu gösteren yalnızca bir örnek, bunun gibi onlarca örnekten bahsetmek mümkün.

Bölgeyi birlikte gezdiğimiz Eren'in de söylediği gibi köşe başları duvarlara yazmak için kullanılan mekânların başında gelmektedir. Üstelik bu mekânlar herhangi bir başka içerikten ziyade isim yazmak için kullanılmaktadır. Eren'in ifâdesiyle bu "bir mekân sahiplenme" anlamı taşımaktadır. Ayrıca köşe başlarına yazılan isimlerde bir ayrıntı daha dikkat çekmektedir.

Duvar yazarlarının, genel olarak, bir başka yazının üzerine yazı yazmayı tercih etmediği görülmektedir. Fakat köşe başlarına isim yazarken bunun dikkat edilen bir nokta olmadığı söylenebilir. Aksine köşe başlarında üst üste pek çok ismin yazıldığı sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu sıklık, köşe başlarına isim yazmanın mekân sahiplenme ile ilişkilendirilmesini desteklemektedir.

Moreau ve Alderman (2011) duvarlara yazı yazılmasının kriminolojik bir teori olan kırık pencereler teorisiyle ilişkisinden bahsetmişlerdir. Buna göre kırık bir pencerenin kişileri diğer pencereleri kırmaya sevk edebileceği gibi, bir duvar yazısı da kişileri başka duvar yazıları yazmaya sevk edebilir (akt. Başer ve ark., 2014).

Bu durumun izlerini bu araştırma için çekilen duvar yazısı fotoğraflarında görmek mümkün. Kimi duvarlar pek çok duvar yazarı tarafından tercih edilmiş. Bu duvarlardaki yazıların toplam sayılarını belirlemek dahi oldukça zor görünmektedir. *Altıncı fotoğraf* bu duvarlardan yalnızca birinin fotoğrafı.

Altıncı fotoğraf

Duvar yazılarının bazı duvarlarda yoğunlaşması elbette kırık pencereler teorisi ile açıklanabilir. Daha önceden yazılmış yazılar gençleri duvarlara yazı yazma noktasında teşvik edici olabileceği gibi ilham verici de olabilir. Ancak yazıların yoğunlaştığı bu duvarların mekânsal özellikleri hesaba katıldığında bu durumu oluşturan farklı dinamiklerin var olduğu anlaşılmaktadır.

Daha önce bahsedildiği gibi köşe başlarındaki duvarlar, duvar yazısı açısından oldukça zengin ve daha çok isim yazmak için kullanılan duvarlardı. Bununla birlikte okul yakınlarındaki duvarlar, iş yerleri çevresindeki duvarlar ve görece kuytuda kalmış, boş arsaları çevreleyen duvarlar sözü geçen bu yoğunlaşmanın görüldüğü diğer alanlardır. Bu bağlamda duvar yazılarındaki bu yoğunlaşmaların pencerelerin kırık olmasıyla değil, *orada* olmasıyla ilişkili olduğu fark edilebilir. Bir başka ifadeyle duvar yazarlarının belli duvarları diğerlerine kıyasla daha sık tercih etmesinin sebebi, bu duvarların *zaten* tercih ediliyor olmasıyla ilgili değil, sahip oldukları bazı mekânsal özelliklerle ilgili olmalı. *Altıncı fotoğrafta* görülen duvar bu açıdan oldukça aydınlatıcıdır. Zira duvar yazılarında belli du-

varlar dışında pek sık görülmeyen üst üste yazıların da olduğu bu duvar bir okulun pencerelerinin tam karşısında yer almaktadır. Bu okulun bir cephesindeki tüm pencereler, bu duvarı *görmektedir*. Üstelik söz konusu duvar yol üstünde olmayan, özellikle oraya gitmek amacı olmadığı takdirde önünden geçilmeyecek bir konumda, boş bir arsa kenarında bulunmaktadır.

Bölgeyi iyi tanıyan ve buradaki gençlerle arası iyi olan Eren buradaki duvar yazılarının “okuldakilere mesaj gönderme” amacı taşıdığından bahsetmiştir. Öyleyse kimlik inşasında önemli bir rol oynadığından bahsettiğimiz duvar yazılarının mesaj gönderme işlevinden de bahsedebiliriz.

Bununla birlikte yazıların buralarda yoğunlaşması gençlerin taşıdığı mesaj gönderme isteğinin dışında, kendilerini ve özellikle yazılarını görece kuytuda olan bu duvarlarda güvende hissetmeleriyle de ilişkili gibi durmaktadır. Zira duvar yazarları da duvar yazıları da bölgede yaşayan kimseler ya da yetkililer tarafından *pek* kabul görmemektedir. Bunu üzeri boyanmış, karalanmış yazılar aracılığıyla görmek mümkün. Aynı zamanda saha çalışması sırasında da bu bilgiye ulaşılmıştır.

Mahallede yaşayan orta yaşlı Ahmet Bey⁶ bunu “Ah, o yazıları yazanları bir bulsak da cezalandırsak!” diyerek ifade etmiştir. Bazen belediye yetkililerinin, bazen de halktan kimselerin bu yazıları üzerlerini boyayarak kapattığını ama *onların* hiç vazgeçmeyip tekrar yazılar yazdığını söyleyen Ahmet Bey, duvar yazılarından duyulan rahatsızlığı özetlemektedir. Yazdıklarının sürekli silinmesinden hoşnutsuz olan duvar yazarlarının, daha az kişiyi rahatsız eden duvarları tercih etmesi şaşırtıcı olmasa gerek. Bunun hem yazma eylemini gerçekleştirirken kendilerini hem de sonrasında yazılarını koruduğu söylenebilir.

6 Ahmet bu kişinin gerçek ismi olmayıp, bu çalışmada kullanılacak olan takma isimdir.

İletişimin Duvarlardaki Rengi

Yedinci fotoğraf

Duvar yazarlarının, yazıların silinmesinden rahatsız oldukları söylenmişti. Bunu gösteren çok sayıda duvar yazısı görmek mümkün.

Yedinci fotoğrafta bir yazının üzerinin boyandığı fark edilmektedir. Hatta fotoğraf dikkatlice incelendiğinde boyanın altında “sil...” şeklinde devam eden yazı görülebiliyor. Öyle anlaşıyor ki üzeri boyanan yazı, silinmeme talebi içeriyordu. Görüldüğü gibi boyanan bu yazının üzerine, önceki yazının silinmesini sorgulayan ve hem içerik olarak hem de fiilen bunu reddeden bir başka ifade yazılmıştır. Ahmet Bey’in bahsettiği “hiç vazgeçmeme” hâlini bu yazıda görmek mümkündür. Bu vazgeçmeyiş bir direktme, karşı koyma anlamına geldiği gibi duvar yazılarındaki dinamizme de işaret etmektedir. Bu duvarlar pek çok şekilde bir iletişim aracı niteliği taşımaktadır. *Yedinci fotoğrafta* bu iletişimin duvar yazılarından hoşlanmayanlar ve duvar yazarları arasında dahi oldukça dinamik bir şekilde devam ettiği ironik bir şekilde somutlaşmıştır.

Sekizinci fotoğraf

Duvar yazılarında dikkat çeken bir başka unsur olan üstünü çizme “bir nevi susturma, ifâdeyi yok etme” şeklinde nitelenmiştir (Başer ve ark., 2014).

Sekizinci fotoğrafta bunun izlerini görmek mümkün. Siyâsî içerikli yazılarda, aşk içerikli yazılarda ve taraftar yazılarında daha sık karşılaşılan üstünü çizme, söz konusu duvar yazısında ele alınan içeriğe karşı bir tepkiyi ifâde etmektedir. *Sekizinci fotoğraftan* anlaşılan o ki Galatasaray taraftarı bir duvar yazarı daha önce siyah boyayla yazılmış “FB” yazısının üstünü kırmızı boyayla çizmiş ve hemen yanına “GS” yazmış. Bu, bahsi geçen futbol takımları arasındaki ezeli rekabetin duvarlara da taşındığını göstermektedir. Üstünü çizmek, burada meydan okuma şeklinde tezâhür etmiş gibi görünmektedir. Burada üstünü çizmek ve üzerini boyamak sûretiyle yazıyı yok etmek arasındaki farka dikkat etmek gerekir. Üstünü çizmek duvar yazılarından hoşlanmayan halk ve yetkililerin bu yazıları tamamen geçersiz kılmak üzere kullandıkları üzerini boyamaktan farklı bir şeydir. Üstünü çizmek duvar yazarlarının diğer duvar yazarlarıyla kurduğu iletişimin bir parçasıdır. Duvar yazarları üstünü çizmek

sûretiyle diğer duvar yazarına katılmadığını, onu reddettiğini, ona itiraz ettiğini göstermektedir. Bu yazıların okunabilir olarak bırakılması, üstünü çizen yazarın neye itiraz ettiğinin bilinmesini istediğini göstermektedir.

Ayrıca *sekizinci fotoğrafta* mavi boya kullanan bir başka duvar yazarının hem daha önce “FB” yazısının üstünü çizmiş olan duvar yazarının buna karşılık olarak yazdığı “GS” yazısının hem de “KARABAYIR” yazısının üstünü çizdiği görülmektedir. Ancak anlaşılan o ki bu duvar yazarı itirazını sergilemiş fakat tarafını belirtmemiştir.

Dokuzuncu fotoğraf

İlk bakışta üstünü çizmeyle karıştırılabilecek bir başka durum *dokuzuncu fotoğrafta* göze çarpmaktadır. Duvar yazarlarının görece kuytuda kalmış boş arsa duvarlarını nispeten daha sık tercih ettiğinden bahsedilmişti. Duvar yazıları çoğunlukla bir başka yazının görülmesini engellemeyecek şekilde yazılsa da boş arsa duvarları dâhil olmak üzere belli başlı duvarlarda daha önceden yazılmış yazılarla ilgili bu hassasiyetin kaybolduğu görülmektedir. Bu fotoğrafta görülen duvar böylesine bir arsada yer alan oldukça dolu bir duvar. “Yanlış anlama da o kadar güzel gülünmez ki...” yazısının

yazarı bahsi geçen hassasiyeti gözetmemiş ve yazısını kendisine yeşil bir arka plan oluşturarak yazmış. Burada üstünü çizmekten ve üzerini boyamaktan farklı olarak bir “alan açma” girişimi görülmektedir. Bu yazarın amacının üstü çizilen, boyanan yazılarla ilgili olmadığı söylenebilir. Her ne kadar tüm fotoğrafları koymak mümkün olmamışsa da *dokuzuncu fotoğrafta* bir kısmı görülen bu mekânda pek çok duvar yazısı var ve bunların önemli bir kısmında aynı “alan açma” isteği farklı şekillerde görülebilmektedir. Çerçeveye alma, altını çizme gibi kimi girişimler duvar yazarlarının yeri geldiğinde kendi yazıları için diğer duvar yazılarını yok sayabileceğini göstermektedir. Zira duvarın doluluğuna rağmen duvar yazarları bu girişimleri sayesinde kendilerine alan açmış ve dikkat çekici bir görünürlük kazanmışlardır.

Ayrıca bu noktada yazıların içerikleriyle ilgili bir mekânsal farklılaşmanın da söz konusu olduğunu belirtmek gerekir. Söz gelimi köşe başlarında *beşinci fotoğrafta* görüldüğü gibi isim yazımı yaygınken *dokuzuncu fotoğraftaki* gibi duygusal içerikli yazılar için görece kuytu duvarlar tercih edilmektedir. Mekânın yazılan yazının içeriğini etkilediğinden bahseden kimi çalışmalar da bunu destekler niteliktedir (Başer ve ark., 2014; Şad ve Kutlu, 2009).

Duvarlarda Sembol Dönüşen Aşk

Duvarlarda görülen isim yazılarının en büyük içeriği oluşturduğundan söz edilmişti. Bunu takip eden içeriğin ise aşk olduğunu dile getirmek gerekir. Sembolik öğelerin de büyük bir sıklıkta görüldüğü duvarlarda özellikle baş harf, tarih ve kalp en sık kullanılan öğeleri oluşturmaktadır. Bir başka deyişle aşk içerikli yazılarla sembol kullanımı büyük oranda kesişmektedir. Gençler *duvarlara kazıdıkları* aşklarını sembollerle *süslemekteler*. Aşk ifâdelerinde sıklıkla baş harf ve kalp kullanılmasını anonimliğin verdiği özgürlük hissine bağlayan Başer ve arkadaşları (2014) bu sayede gündelik hayatın çizdiği değer yargısı çemberinin dışına çıkmanın mümkün olduğundan, bunun gençleri cezbedtiğinden ve bu durumun genç-

lerin duygularının açığa vurulmasından duydukları korkuyu yansıttığından bahsetmektedir. Duvarlara isimsiz bir şekilde duygu ve düşüncelerini yazmanın elbette böylesi korunaklı bir tarafından söz edilebilir. Fakat baş harf ve kalp kullanımının anonimliğin câzibesıyla ilişkilendirilemeyeceğini gösteren duvar yazılarının sayısı da oldukça fazladır.

Onuncu fotoğraf

Baş harf, kalp ve tarih gibi sembollerin hepsinin birden kullanıldığını gördüğümüz *onuncu fotoğrafta* Necati ve Aleyna aşkının izlerini görülmektedir. Bu gibi sembolleri kullanan pek çok yazarın aynı zamanda bu sembollerin simgelediği isimleri de duvarlara yazdığını görmek mümkün. Öyleyse burada gençleri cezbedenin anonimliğin verdiği özgürlük hissi olduğunu söylemek güçleşmektedir. Zira aşklarını duvarlar aracılığıyla gösteren duvar yazarlarının sembol kullanırken isim yazmaktan da geri durmamaları, sembol kullanımının kendi câzibesıyla ilişkili gibi durmaktadır. Bireyleri birtakım gerçekliklere sembolik anlamlar yüklemeye meyyal hâle getiren aşk, duvarlarda tarih, baş harf ve kalp şeklinde görünürlük kazanmakta ve alternatif bir yolla somutlaştırılmaktadır. Lucca ve Pachecco da çalışmalarında “ortamda işaret bırakmak sûretiyle di-

ğerleriyle kurulmak istenen sembolik bir iletişim aktivitesi”nden bahsetmektedir (akt., Kalaycı Kırlioğlu ve ark., 2016). Bu açıdan düşünüldüğünde aşk içerikli yazılarda yoğunlaşan sembolik ifâdeler, gençler arasında sembollerle *süslenen* bir çeşit iletişim diline işaret etmektedir.

Melankolizmin Duvar Hâli

On birinci fotoğraf

Pek çok sembolün kullanıldığı duvar yazıları, çok sayıda gerçeğin de bizâtihi sembolü oluyor. Üç ayrı fotoğrafın birleştirilmesiyle oluşturulan *on birinci fotoğraf* da böylesine bir sembol niteliği taşımaktadır. Esenler’in sosyokültürel dinamiklerinin bir sonucu olarak pek çok gencin eğitim hayatında çeşitli zorluklarla karşılaş-tıkları, dolayısıyla bir şekilde okuldan uzaklaştıkları söylenebilir (Yaman, 2012, s. 230). “FERHAT BABA YUREN”, “FERHAT BABA YURgUN” ve “FERHAT BABA YURgON” ifâdelerini gördüğümüz bu

fotoğrafta, her üç yazıda da Ferhat Baba'nın “yorgun” olduğunun yazılmak istendiği tahmininde bulunulabilir. Ancak bu kelime her seferinde değişik şekillerde ve yanlış yazılmış. Yazım hatalarıyla birlikte görece kötü el yazısı Eren'in ifâde ettiği bir gerçeği hatırlatmaktadır: “Buralarda gençler ya liseye hiç başlamamıştır ya da liseden terktir... Altıncı sınıfta okuma yazma öğrettiğim arkadaşlarım vardı. Karabayır'ı Karabayır yapan insanlar okula çok meyletmezler.”

On ikinci fotoğraf

On birinci fotoğraf eğitimle ilgili bu gerçeğin yanı sıra duvar yazarlarının arabesk kültür ile olan ilişkisine de atıf yapmaktadır. Özbek “pasif-ezik-feryat eden ifâde tarzının arabesk söylemin özellikleri olduğunu belirtmektedir” (1998, s. 181’den akt., Başer ve ark., 2014). Bu fotoğrafta Ferhat Baba'nın feryat ettiğini ve *bir hüzünlü hâlî* yazıya döktüğünü görmek mümkündür.

Burada belirtmek gerekir ki duvarlarda isyan eden, dert yanan, acı anlatan pek çok yazı mevcuttur. Çoğunlukla Hip Hop kültürü ile ilişkilendirilen grafitinin duvar yazılarından ayrıldığı en temel noktalardan birinin bu olduğunu söylemek gerekir. Bu noktada duvar

yazılarının grafitiden farklı olarak arabesk kültürün bir parçası olduğu ileri sürülebilir.

Gençler tarafından oldukça beğenilen bir filmdeki repliğin yazılı olduğu *on ikinci fotoğraftaki* duvar kullanılmayan izbe bir depoya ait. Kendini anlatma imkânı bulamayan bir gencin, karanlık odasında yaşadıkları üzerinden ilerleyen bu film gençleri melankolik bir dünyaya götürmesiyle dikkat çekmektedir. Oldukça estetik görünen bu fotoğraftaki yazının, küçük bir alt araştırmayla bir film repliği olduğu öğrenilmiş ve bu repliğin yer aldığı film söz konusu duvar yazarını anlama noktasında faydalı olacağı düşünülererek izlenmiştir.⁷ Filmin depresif ve karamsar havası göz önünde bulundurulduğunda duvar yazarının bu repliği böylesi izbe bir mekânın duvarına yazması oldukça anlamlı durmaktadır.

Gençler kendilerini dinleyecek birilerini bulamadıklarında hal-ka açık alanlarda kendilerini ifade etmeye başvurmaktalar. Hatta konuşabilecekleri insanlar bulsalar bile duygusal durumlarını, içsel meselelerini bu kişilere anlatmakta tereddüt etmekte ve yine duvarlara yazmayı tercih edebilmektedir. Bu yanıyla duvar yazıları kendini anlatmanın ve bunu yaparken çeşitli kaygılardan uzak olmanın bir yolu olarak da görülmüştür (Şad ve Kutlu, 2009). *Kendini anlatamayıp hayattan vazgeçmenin* ele alındığı bir filmde yer alan repliğin duvarlar yoluyla aktarılması, duvarların nasıl da *kendini anlatmaktan vazgeçmemeye* ev sahipliği yaptığını gözler önüne sermektedir. Bir çeşit ifade biçimi olan duvar yazısı, *on ikinci fotoğrafta* karşımıza “ifade edememenin ifadesi” olarak çıkmaktadır.

Alternatif Bir Mekân Olarak Duvarlar

Sokaklar, duvarlar yer aldıkları mekâna ait olan hikâyelere, bu mekâna ait olan gençlere tanıklık etmektedir. *On üçüncü fotoğraf* bu metne, bu gerçeğe ışık tuttuğu için dâhil edilmiştir. Araştırmanın

7 Orijinal adı “Sala samobójców” olan filmin Türkçe adı İntihar Odası’dır. 2011 Polonya yapımı olan film, yaşadığı bir olay sonrası kendisini tüm çevresinden soyutlayarak odasına kapanan Dominik’in hikâyesini anlatmaktadır.

saha çalışması kısmında çok sayıda “BünZey” yazısıyla karşılaşmıştır. İlk etapta bunun ne anlama geldiğine dâir fikir yürütmek güç olmuş, sokaklar gezilip duvar yazıları incelendikçe bu ifâdenin açılımı olduğu anlaşılan yazı ile karşılaşılmıştır.

On üçüncü fotoğraf

“BünZey” Bünyamin ile Zeynep aşkının sembolüydü. Kullanılan boyaların ve yazı karakterlerinin aynı olması sayesinde bundan emin olunmuştur. Bu kısa tecrübe önemli bir ayrıntıya işaret etmektedir.

Sokaklardaki pek çok duvar yazısı birbirleriyle ilişki içerisindedir. Bunu kullanılan isimlerden, boyalardan, yazı stillerinden anlamak ve bunları yazıların içerikleri ile ilişkilendirerek birtakım hikâyeler hakkında fikir sahibi olmak mümkün.

On üçüncü fotoğraf kimi hayatların bu görselliğin içine nasıl serpiştirildiği, zaman ve mekân mefhumları dolayısıyla kopuk kopuk duranların aslında nasıl da bir bütünün parçası olduğunun en ilkel hallerinden birini temsil etmektedir. Bu mekânda *yaşayan* gençler duvar yazıları aracılığıyla *hikâyelerini* sokaklara taşımakta ve bu hikâyelere, bakan gözlerin görebileceği alternatif bir zaman-

mekân boyutu armağan etmektedir. Söz konusu gençler bu sayede *hikâyelerini* zamana ve mekâna yayma fırsatı bulmaktadır.

On dördüncü fotoğraf

Tüm *gerçeğe yakınlıkla* birlikte fotoğrafın kendi ruhunda var olan daraltma elbette bu çalışmada kullanılan fotoğraflarda da mevcuttur. Bu karelerde var olmak, varlık bulmak ile *bu karelerin de içinde bulunduğu mekânda* var olmak çok başka şeylerdir. *Orada* bu karelerin çerçevesinin nasıl da kanlı canlı yaşamlar olduğunu görmek mümkün. O mekâna ait olanlar tarafından mekâna dâhil edilenlerin, nasıl da o mekâna ait olan bir başkaları tarafından dışlandığını görmek mümkün. Bu çelişki kuşaklar arası gerilimle açıklanabilir. Fakat araştırma boyunca elde edilen tüm veriler birleştirildiğinde bunun bir *var oluş* sorunu olduğu göze çarpıyor.

Nitekim bu durum *on dördüncü fotoğrafta* en somut hâliyle görünmektedir. Burada duvar yazarı “Nolur Silmeyin Zira Bu Hayata Başka Türlü İz Bırakamayacağım” derken hem kendisiyle duvar yazısı sevmeyenler arasındaki gerilime işaret etmekte hem de *bu hayatta iz bırakamayacak olmanın* acısını dile getirmektedir. Bu gerilimin, kabul gören bir toplumsallığın içinde var olmayı başarabilmişler ile

bunun dışında kalanların arasındaki bir gerilim olduğu söylenebilir. Kabul gören bu toplumsallığın dışında kalanlar başka bir ilişkiler ağı örmekte ve duvar yazıları bu ağdaki kimliğin inşa edilmesinde kritik bir rol üstlenmektedir. Bu yazılara karşı çıkanlar aslında bu alternatif sosyallığa, bunun kendilerinde meydana getirdiği güvensizlik hissine karşı seslerini yükseltirken bu yazıları yazanlar, inşa ettikleri bu sosyallığın arkasında ısrarla durmaktadır. Üzerleri boyanarak ya da karalanarak geçersizleştirilmeye çalışılan yazıların yanına, üstüne yeni yazıların yazılması bu öteki sosyallığı inşa edenlerin kararlılığını da ortaya koyar niteliktedir.

Sonuç

Lucca ve Pachecco'nun da değindiği gibi “kimin hangi duvar yazısını ürettiğini bulmak zor” elbette (2001, s. 467'den akt., Başer ve ark., 2014). Fakat zaten bu araştırmanın amacı bunu lüzumlu kılmamıştır. Bu yazıların ardında yatan gerçeği keşfetmekten ziyade bunların sunduğu görsel varlık alanına sızmak ve bu alanda gezintiye çıkmak bu araştırmanın amacını oluşturmuştur. Bu yanıyla bu araştırmada varılmak istenen yer duvar yazarlarının dünyalarını açıklamak değil, bu dünyalar ile okurun dünyası arasında görsel bir iletişime kapı aralamak olmuştur. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki duvar yazısı fotoğraflarından yola çıkılarak yapılan değerlendirmelerin bağlamlarına *tam olarak* oturtulamayacağı gerçeği, bu araştırmanın en büyük sınırlılığını oluşturmuştur. Başka bir deyişle, bu araştırmada John Berger'in “Gördüklerimi kelimelere dökmeye çalışıyorum” demesine (Berger, 2016, s. 185) benzer şekilde, fakat biraz daha farklı olarak *kelimelerde görülenler yine kelimelere dökülmeye çalışılmıştır*. Böylesi bir arka plandan hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada duvar yazıları görsel sosyoloji teknikleriyle analiz edilmiş, duvar yazılarının görsel alanına temas edilmiştir.

Bu çalışmada *modern kentin unsurları* arasında kabul edilen duvar yazılarının geçmişi, kimi çalışmalarda Eski Roma'ya, Eski Mısır'a

kadar götürülmektedir (Emecan, 2007). Çok eski dönemlerden kalma duvar yazılarının bugünkü duvar yazılarıyla ilişkilendirilmesi (Tosun, 2015) kaçınılmazsa da o dönemlerde bireyleri duvarlara yazı yazmaya iten eğilimle bugün bunu yaptıran eğilimleri bir tutmak zordur. Zîra bugün yazılı medyanın yanı sıra isteyen herkesin -neredeyse hiçbir engel olmaksızın- ulaşabileceği ve “söz söyleme” imkânı bulabileceği sosyal medya ağları, yeni nesil iletişim araçları mevcuttur.

Bugünlerde bir yerlerde yazmak ve birilerine sesini duyurmak belki de hiç olmadığı kadar kolaydır. Öyleyse bugün özellikle gençleri, duvarlara yazı yazmaya iten başka dinamikler olmalıdır. Bu yazıların daha çok kentlerde yer alması ve bazı kentsel mekânsal alanlarda öne çıkması bize bu dinamiklerin neler olabileceğine dâir ipuçları sunmaktadır. Bu çalışmada ele alınmış olan duvar yazılarının bugünkü kentsel dinamiklerle, günümüzün mekânsal eğilimleriyle ve bireylerin kendilerini içinde buldukları modern kent toplumunun açmazlarıyla ilişkilendirilmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Duvar yazısı yazan “gençler” arasında hem genç kadınlar hem de genç erkekler yer almaktadır. Yazıları daha çok geceleri yazan duvar yazarları genel olarak bölge sâkinleri tarafından sevilmeyen, kabul görmeyen ve toplumsal düzenin görece dışında kalan kimselerdir. Sokaklarda alternatif kimlikler üreten bu gençler duvarları bir kendini anlatma mekânı, sosyalleşme alanı ve iletişim aracı olarak kullanmaktadır. Duvarlarda en sık karşılaşılan içerikler isimlerdir. Bu durum kimlik inşa etme, mekân sahiplenme, *köşe kapma* şeklinde tezâhür edebilmektedir. Gençler duvarlara yazı yazarak kente iz bırakma imkânı bulmakta, duvarlar her türlü kimliğe var olma şansı sunarak benliklerin görünür olmasına aracılık etmektedir. Aynı zamanda gençler duvar yazıları aracılığıyla grup âidiyetlerini yeniden üretebilmektedir. Bir iletişim aracı olarak da işlev gören duvar yazıları duvar yazarlarının birbirleriyle, duvar yazılarından hoşlanmayanlarla ve yolu bir şekilde bu duvarlarla kesişenler-

le irtibata geçmelerine imkân vermektedir. Bu anlamda duvarlar gençlere duygularını, düşüncelerini, isteklerini ilan etme, itirazlarını dile getirme ve kendilerine alan açma fırsatı sunmaktadır. Okul ve iş yeri çevrelerindeki, köşe başlarındaki ve boş arsalarındaki duvarlarda yoğunlaşan duvar yazılarının içerikleri bulundukları mekânlara göre de farklılaşmaktadır. Buna göre köşe başlarındaki duvarlara daha çok isim yazılırken özellikle kuytuda kalan boş arsa duvarlarında romantik içerikler yer almakta, okul ve iş yeri çevrelerindeki duvarlarda ise mesaj içerikli yazılar yoğunluk kazanmaktadır. Duvar yazılarında isimlerin ardından en sık karşılaşılan içeriği oluşturan aşk konulu yazılar genel olarak sembolik birtakım içeriklerle bir arada kullanılmakta, siyâsî içerikli yazılarla nâdiren karşılaşmaktadır. Bir itiraz söyleminin hâkim olduğu yazılar arabesk kültür içerisinde değerlendirilmeyi gerektiren çeşitli melankolik unsurlar barındırmaktadır. Çok çeşitli toplumsal anlamları ifâde eden duvar yazıları, kendini anlatmaktan vazgeçmemenin görsel karşılıklarını oluşturmaktadır.

Duvar yazıları fotoğraflarının incelendiği bu araştırma sayesinde fotoğraflamak ve yazmak arasında pek çok benzerlik keşfedilmiştir. Her iki şekilde de *bir şeyler* dondurulmakta ve *o an*, o andan sonraki zamana; onu *görecek*, onu *okuyacak* olanlara armağan edilmektedir. Asla gerçeğin ta kendisi olmayan bu ürünler *gerçekten* doğmakta, *gerçekten* kopmakta, gerçekliğe farklı bir boyut kazandırmaktadır. Gerçeklik bazen birkaç kareye bazen birkaç kelimeye sığdırılmaya çalışılıyor; sınırlanarak var ediliyor. Üstelik bu çalışmayla tekrar fark edilmiştir ki kelimelere sığdırılanı fotoğraflamak da fotoğraflanmış olan üzerinden kelimeler sıralamak da mümkün olmaktadır. Bunlar düşünüldüğünde bu metinde yapılan şeyin görece karmaşıklıklaştığı söylenebilir. Bu araştırmayla okunabilir olan görünür kılınmış, arkasından görünür olan tekrar okunabilir bir forma dönüştürülmüştür.

Berger fotoğrafın görülen bir nesnenin kaydedilmeye değer olduğu yönünde verilmiş bir kararın sonucu olduğunu ifâde etmektedir

(Berger, 2016, s. 36). Duvar yazılarıyla fotoğraf arasındaki pek çok paralellikten biri de burada gizli. Berger'in fotoğraf için kurduğu “En yalın olarak ileti, *bunu görmenin kaydetmeye değer olduğuna karar verdim*, şeklinde deşifre edilebilir” cümlesi duvar yazıları için “En yalın olarak ileti, *bu yazımın görmenize değer olduğuna karar verdim*, şeklinde deşifre edilebilir” formatına dönüştürülebilir. Duvar yazarları, tıpkı bir fotoğrafçı gibi, bir an yakalamış; bu anı, zamana ve mekâna armağan etmiştir. Bu çalışma bu armağanın kabul edilmesinden daha fazlası değildir.

Kaynakça

- ÖĞÜLMÜŞ, S. (2000). Tahripçilik (Vandalizm): Düşük Yoğunluklu Bir Sapma, *Polis Bilimleri Dergisi*, 2, 73-86.
- AYÇİL, A. (2016). Deklanşör Göz, *Nihayet Dergisi*, 20, 28-29.
- BAŞER, D., Kırlioğlu, M. ve Aktaş, A. M. (2014). Ergenlikte Kendini İfade Etme Biçimi Olarak Duvar Yazıları: Sosyal Hizmet Perspektifinden Nitel Bir Çalışma, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 7-20.
- BERG, B. L., ve LUNE, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Konya: Eğitim Yayınevi.
- BERGER, J. (2016). *Bir Fotoğrafı Anlamak*, İstanbul: Metis Yayınları.
- BURCU, E., DANACIOĞLU, N., ve VAZSONYI, A. T. (2007). Arkadaş Grubuna Sahip Olmaya Verilen Önemin Gençlerin Vandalizmi Üzerindeki Etkisi, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 24(2), 23-44.
- DENER, A., ve ÖZMEN, İ. (2009). Şehir Yüzeylerindeki “Kötü” Sözler. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 2(1), 68-90.
- EMECAN, N. (2007). Duvar Yazıları Ne Diyor? *Journal of Turkish Linguistics*, 1(1), 157-167.
- ERDOĞAN, G. (2010). Kentsel Bir Tasarım Ürünü: Sokak Sanatı. 1. *Ulusal Tasarımda Genç Bakışlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, ss. 7-21.
- GÖRK, R. V. (2016). Bir Yöntem, Yöntembilim ve/veya Bir Sosyoloji Alanı Olarak Görsel Sosyoloji, *Yedi Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, 15, 25-39.
- KALAYCI KIRLIOĞLU, H., KIRLIOĞLU, M. ve BAŞER, D. (2016). Hegemonik erkekliğin inşasında duvar yazıları. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 19(1), 221-238.
- KARAKAYA, B. (2016a). Gerçeğin Kaydı Fotoğraflarda mı?, *Nihayet Dergisi*, 20, 21.
- KARAKAYA, B. (2016b). Mutlu Anlar Fotoğrafçılığı, *Nihayet Dergisi*, 20, 22-23.
- KOZLU, D., ve BENUĞUR, Ş. (2014). Çağdaş Sanatta Görsel ve Kavramsal Bir İmge Olarak Yazının Kullanımı, *Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 14, 233-263.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, A. (2008). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Can Yayınları.
- STOCKER, T. L., DUTCHER, L. W., HARGROVE, S. M., ve COOK, E. A.

(2011). Social Analysis of Graffiti. *The Journal of American Folclore*, 85(338), 356-366.

ŞAD, S. N., ve KUTLU, M. (2009). A Study of Graffiti in Teacher Education. *Eurasian JournalW Educational Research*, 36, 39-56.

ŞENTÜRK, M. (2015). Dışarıda ve Dışında Olmak: Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri, *Sosyoloji Dergisi*, 35(2), 167-201.

Türk Dil Kurumu. (2016, Ağustos 30). Sözlük Maddesi: *Duvar Yazısı*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=duvar%20yazisi&guid=TDK.GTS.53279b68a78b01.73500305 adresinden edinilmiştir.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Yazar.

TOSUN, Ö. (2015). İlkel Benliğin Yakın Dönem Sanatında Bıraktığı İzlere Bir Örnek: Basquiat, *İdil Dergisi*, 4(17), 31-46.

YAMAN, Ö. M., (2012). Esenler'de Yoksul Gençlerin Mekânları, M. Şentürk (Ed.), *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak* içinde, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Yayınları, ss. 223-246.

YAMAN, Ö. M. (2016). *Apaçi Gençlik*. İstanbul: Yeşilay Yayınları.

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

Kübra Kurt

Kentsel Mekân ve
Göç: Esenler’de
Kadın Tezgâhtarlar
Üzerine Nitel Bir
Araştırma

Giriş

Kentler, pek çok farklılığı içinde barındırır. Kentlerin hızla büyüyüp devâsâ boyutlara ulaşması, insanoğlunun yeryüzünü kullanabilme kapasitesinin ne denli geniş olabileceğini gösterir. Fakat kentlerin gösterdikleri gelişim ve büyüme, insanlığın yoksul ve yoksun bir yerellikte yaşaması sonucunu da doğurabilmektedir (Harris & Ullman, 2002, s.55). Bu büyük farklılığın doğurduğu çelişkiyi, hızla büyüyen ve insanın sınır tanımayan deneyimleriyle şekillenen İstanbul'da gözlemlemek hayli kolaydır. İstanbul'u "küresel kent" imajının yanı sıra sahip olduğu yerellik ve iç dinamikleri, çalışma hayatı ve emek süreçleri üzerinden irdelemek oldukça önemlidir. Bu noktadan hareketle bu makalenin amacı kenti mekânla ilişkili toplumsal pratikleriyle kadınlar özelinde tartışmaktır. Tartışmanın odak noktası söz konusu kadınların ekonomik faaliyetleri olan tezgâhtarlık mesleği ve Esenler İlçesi dâhilindeki göç dinamiğidir.

Esenler'deki tezgâhtar kadınları, kentsel mekân tartışmaları bağlamında ele almak ne derece gerekli ve mümkündür? İstanbul'a ilişkin çalışmaların çoğu konut ve yerleşim alanlarına dâirdir. Çalışmaların bu yönde şekillenmesi, Esenler de dâhil olmak üzere

tüm İstanbul'un göç dinamiğiyle yoğrulması sebebiyledir. Bu durum özellikle kentsel mekân ile bağlantılı olan ekonomik faaliyetlerin çoğunlukla kent çalışmalarının geri planında kalmasına yol açmıştır (Şentürk, 2014, ss. 133-65). Bu nedenle kentin emek havzasında değerli bir konumu olan tezgâhtar kadınları çalışmak son derece mühimdir. Bugüne kadar tezgâhtarlık mesleği üzerinden bir kent okuması yapılmaması da bu çalışmanın gerekliliğini göstermektedir. Ekonomi-politik tartışmaları eksenindeki bu yazı, söz konusu eksikliği göz önünde bulundurarak kent çalışmalarına bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Kentin cinsiyete dayalı iş bölümünden bahsetmeden bu tartışmayı yürütemek oldukça zordur. Emegin kenti olan İstanbul'da kadın tezgâhtarlara bakmak bundan dolayı gerekli ve mümkündür.

Simmel kenti fiziksel sınırlarıyla değil, sosyolojik sınırlarıyla tanımlar. Her ne kadar kent, içindeki toplumsal etkileşimler üzerinde büyük bir etki yaratan, kendine özgü bir toplumsal mekân olsa da, “sosyolojik sonuçları olan mekânsal bir kendilik değil, mekânsal olarak oluşmuş sosyolojik bir kendiliktir” (Simmel, 2012, ss. 54-102). Bu sebeple kentte her bireyin bir günün herhangi bir diliminde market, kırtasiye, konfeksiyon, eczane vb. dükkâna uğradığında aslında kentin doğurduğu insanlar arası ilişkiler gereği uzun veya kısa diyaloglara girdiği tezgâhtarlar, yaşam pratikleriyle “içerideki yabancılar”dır (Özyeğin, 2005, ss. 57-84). Tezgâhtarlar, kimileri için yeni girdiği mekânda etrafında sürekli dönmesini arzuladığı, kimileri için gerektiği zaman konuşup gerektiği zaman susması gereken, ihtiyaç hâlinde ise “müşteri her zaman haklıdır” önermesinin arkasına sığınabilen müşterilerden zaman zaman “gayriahlâki” muamele görebilen bir meslek grubunun mensuplarıdır. Bu yüzden müşterilerle yakın teması gereği ‘içerideki’ terimini, kent alanında kadının kenara itilmiş konumunu tanımlamak için ise “yabancı” terimi tezgâhtarlar için de kullanılabilir. Sonuç olarak bu makalenin temel amacı, tezgâhtar kadınların gündelik hayatları içerisinde toplumsal cinsiyet perspektifini göz ardı etmeden mekânı

nasıl kullandıklarını ve yeniden ürettiklerini incelemektir. Toplumsal cinsiyet tartışmalarına tezgâhtar kadınlar ve mekânı kullanım pratikleri üzerinden bir katkı sunmaktır.

İstanbul'un bu konuda geniş bir birikime sahip olan Esenler ilçesi; göç, mekân ve kadın çalışmaları açısından ideal bir bölgedir. Esenler, sürekli olarak göç almış ve göçün ortaya çıkardığı bir mekânsal bütünlük inşa etmiştir. Bu yüzden genellikle ikinci veya üçüncü kuşak göçmen kadınların çalıştığı tezgâhtarlık alanında, sıklıkla karşımıza bir göç hikâyesi çıkmaktadır. Araştırma da göç hikâyelerine özel bir alan açılarak bu durumun kadınlık âidiyetinin kent ve mekân kullanımında nasıl bir belirleyiciliğe sahip olduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. Burada kadınlık âidiyeti ile tezgâhtar kadınların yaşadıkları kente ve mekâna kendilerini ne kadar ait hissettikleri ve mekânla kurdukları ilişki belirtilmektedir.

Öncelikle teorik ve kavramsal çerçeve zenginleştirilerek Türkiye'de göçün seyrine kısaca değinilip, devamında bir göç bölgesi olan Esenler üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda Esenler'de bir kadın tezgâhtar olmanın anlamı ve kentsel mekânı tanımlama biçimleri ve deneyimleme süreçleri ortaya konulmaktadır. Sonraki kısımda ise makalenin ana konusu olan Esenler'deki tezgâhtar kadınların çalışma sahası ve tüketim odakları kentsel mekân üzerinden irdelenmektedir.

Göç olgusu toplumsal ve ekonomik değişim basamaklarını dikkate aldığımızda özgüllüğü olan bir süreçtir. Tarihsel açıdan bakıldığında göçün en fazla kırsal kesimden kente doğru iş imkânlarından yararlanabilmek için gerçekleştiği görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde sanayileşmenin peşi sıra başlayan göç hareketliliği, Türkiye'de ise farklı bir süreci izleyerek çok sonraları başlamış ve yakın tarihe kadar da devam etmiştir (Koyuncu, 2012, ss. 379-394). Bu hareketlilik çok çeşitli şekillerde dönemlere ayrılmış olsa da Cumhuriyet'in kuruluşundan 1950'lere kadar olan dönem, göçün durgun geçen ilk evresidir. Türkiye'de kırsal bölgelerden kentlere yoğun göçler 1980'li yıllarda artmıştır. Bu yıllarda meydana gelen göçün birçok

nedeni olsa da, en belirgin sebepler ekonomik ve eğitim odaklı sorunlardır. Doğu ve Güneydoğu Bölgesi sahip olduğu kısıtlı olanakları kaybetmeye başlamış ve kısa bir süre sonra ise yatırımlar yoğun olarak kent merkezlerine yapılmıştır (Gürbüz, 2005). Bu yatırımlarla sanayi ön plana çıkarken tarım alanları geri plana itilmiş, kentte yaşam siyâsî iktidarın mekanizmaları tarafından özendirilerek idealize edilmiştir. Böylelikle söz konusu kısıtlılık sanayileşme süreci ile kentte bir yaşamın kurulması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. Bu hareketlilik, nüfusu kırsal kesimden kentlere doğru kaydırmıştır.

Türkiye’de bu ve benzeri birçok sebeple yaşanan göçün izdüşümlerini özellikle İstanbul’da görmek çok kolaydır. Herkes İstanbul’da iyi bir hayat kurabileceğine inanmıştır. İstanbul’un birçok bölgesine oranla Esenler bu durumun en görünür olduğu örneklerinden biridir. Ülkemizdeki göç dalgasının yoğun yaşandığı ilçelerden birisi olarak Esenler, Cumhuriyet’in ilk döneminde küçük bir kasabayken şimdi sanayi ve emeğin birleştiği, yaklaşık olarak yarım milyon insanın yaşadığı bir yer hâline gelmiştir (Güldal & Uçar, 2012).

Toplumsal Cinsiyet Sarmalında Tezgâh Üstü İşler ve Çalışan Kadınlar

Ayşe Durakbaşı ve Dilek Cindoğlu Türkiye’de alışveriş üzerine ilk gözlemleri sonucunda, alışveriş alışkanlıklarında cinsiyete göre bölümlenmiş bir kültürün etkisini gördüklerini belirtirler. “Çarşı”, Osmanlı kent merkezlerinin loncalar tarafından idâre edilen küçük dükkânlar ile kaplı, çoğunlukla erkeklere ait olan bir alandır. Satıcılar da alıcılar da erkektir. Osmanlı modernleşmesinin etki ettiği birçok alan gibi, çarşılar da bu sürecin sonunda bir dönüşüm geçirmiştir. Geleneksel pazarın oluşturduğu erkeksi dünyaya bu dönüşümle kadınlar da dâhil olmuş, öncelikle alıcı olarak geldikleri pazara daha sonra satıcı olarak adım atmaya başlamışlardır. Kadınların pazarlarda bir şeyler satması böylelikle nispeten yeni bir olgu olmuştur (Durakbaşı & Cindoğlu, 2005, ss. 84-100). Devamında

ise 1950’lilere gelindiğinde kadınların sonradan dâhil olduğu pazarlar tekrar erkeklere bırakılmıştır (Parin, 2008).¹ Nihâyetinde Osmanlı’dan bugüne gelindiğinde pazarın aktörlerinin sürekli değiştiği görülmektedir. Aslında buna neden olan zihniyet dönüşümü tam da modern düşüncenin kendisini izah etmektedir.

Modern düşüncenin önemli bir karakteristiği, modern öncesi dönemlerden farklı olarak, kadın ve erkek olmanın, biyolojinin ötesinde çok farklı psikolojik, davranışsal ve toplumsal özelliklerini insanlara dayattığı düşüncesidir. Bu çerçeveden modern kapitalist toplumlara baktığımızda birçok alanın aslında toplumsal cinsiyet farkları ile belirlenmiş olduğu görünmektedir. Örneğin “emek biçimleri” cinsiyetlenmiştir; kapitalist piyasanın düzeni kadın işi-erkek işi ayrımına göre işler (Sancar, 2012, s. 56). Bu nedenle tezgâh üstü işler sahip olduğu birçok dalla kadın işi-erkek işi olarak ayrılmıştır. Tezgâhtarlık meslek grubu olarak kadınların yoğunlukla çalıştığı ve tercih edildiği bir alan olmuştur. Örneğin iç çamaşırı satan bir mağazada tezgâhtarlık yapan bir kadın satıcı, gelen müşteri profiline kadın olması nedeniyle kendini daha iyi hissettiğini belirtmiştir. Ya da çocuk giyim mağazasında çalışan bir kadın, kendini diğer mağazada çalışan tezgâhtarlara nazaran çok daha şanslı bulduğunu, çocuklar ve kadınlar ile çalışmanın diğer alanlara nispeten daha uygun olacağını belirtilebilmektedir. Bunun nedenleri araştırıldığında, toplumsal rollerde ahlâkın kadın üzerinden yeniden üretime sokulduğu ve bir kadın tezgâhtarın hangi durumlarda çalışabileceğinin sınırlarının toplumsal olarak belirlendiği görülmektedir. Anlaşıldığı üzere bir kadının tezgâhtarlık yapması müşteri profili kadın ve çocuklar ise mübah sayılabilecekken, müşteri portföyü erkek olarak değiştiğinde sakıncalı olmaktadır. Bizim için önemli olan, bu durumun toplumsal algıların yarattığı dayatmaların bir sonucu olmasıdır.

1 Parin’in doktora tezinde ele aldığı Fatih Kadınlar Pazarı örneği ile bu değişimin kısa bir tarihine bakmak mümkündür.

Kadınların çalışma pratiklerinin çeşitlenmesi, yine de emeğe biçilen cinsiyeti ve kadınların zihninde yer bulan ön yargıları tamamen kaldıracakmış değildir. Tezgâhtarlık yapan kadınlar bu sarmalda yılmadan çalışmaya devam etmektedirler. Çünkü göç sürecinin kadınları hâne geçiminin temel aktörlerinden biri durumuna getirdiği söylenebilir (Şentürk, 2008). Fakat bu durum, ev içi mekânda belirlenmeye başlanan toplumsal rollerin değişmesini sağlamamış, aksine görüntüyü değiştirerek kadınların rol paylaşımını derinleştirmiştir. Örneğin tezgâhtarlık alanında eskiden erkekler de çalışmasına rağmen, bu alan zamanla kadınlara bırakılmıştır. Katılımcıların verdiği bilgiler ışığında, erkeklerin bu iş sahasını kadınlara daha uygun görmesinin temelde ekonomik nedenlere dayandığı anlaşılmaktadır. Erkek düşük ücret ve uzun çalışma saatlerini dayatan tezgâhtarlığı düzenli bir iş olarak kabul etmezken, kadınlar ücretli emeğe dâhil olabilmek adına ağır çalışma şartları altında tezgâhtarlık yapmayı kabul etmektedir.

Kamusal alanda biçimlenen işin mâhiyeti ve zorluğu ne olursa olsun, özel alanda tasarlanan hiyerarşide kadının pozisyonu belirlenmiştir. Araştırmada çalışan bir kadın olmanın, kendi ayakları üzerinde durmakla eşdeğer olduğunu düşünen tüm katılımcılar, “ailelerinin veyâhut eşlerinin kendilerine çalışmaya başlamadan önceki duruma göre daha fazla değer verdiğini” söylemişlerdir. Fakat bu değer, ev içi emeğin eşit dağılmasına ya da kadınların kazançlarını kendi inisiyatifleri ile harcamalarına izin verilmesi sonucunu doğurmamaktadır.

Böylelikle emeğin tüm biçimleriyle İstanbul’u şekillendirdiği her noktadan biri olan tezgâhtarlığı irdelemek sömürülme biçimlerini de gözler önüne sermektedir. Esenler’i sahip olduğu göçün etkisiyle tezgâhtarlar üzerinden araştırırken karşımıza çıkan tüm sâikler girift bir yapıya bürünebilmektedir. Bunu çözümlemeye çalışırken belirli yöntemler dikkate alınmıştır.

Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi üç ana başlıkta izah edilmiştir. İlk olarak araştırmanın modeli sunulmuş, ikinci olarak çalışma grubu ile kimlerle, nasıl çalışıldığı aktarılmış ve son olarak da veri toplama aracı ile bilgilerin nasıl analiz edildiği belirtilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, tezgâhtar kadınların kenti ve mekânı nasıl kullandığını anlamak amacıyla neler yaptıklarını ve yapmak isteyip de yapamadıklarını ve bunların nedenlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan, nitel verilerin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır. Bu veriler ise yarı yapılandırılmış sorularla toplanmıştır. Böylece tezgâhtarların kentsel mekân, kadınlık ve göç hakkında deneyimleri, düşünceleri, duyguları ve doğrudan bakış açılarının yakalanması amaçlanmıştır. Esenler'deki kadınlar ile yürütülen bu çalışma da öyküsel analiz ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Daha sonra ise konu, detaylı bir literatür taraması ile teorik bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın nitel verileri içerik analizi ile analiz edilmiştir. Burada içerik analizi, yazılı şekilde toparlanan belgelerin belirli kurallar çerçevesinde çözümlenmesi olarak ifade edilmektedir. Bu analizde hedef, ilgili materyallerdeki bilgilerin düzenli bir metoda bağlı kalınarak tetkik edilmesiyle, ifâdelerin kategorilendirilmesi sonucunda hangi sıklıkta ortaya çıktıklarını belirleyerek konuya anlam kazandırmaktır. İçerik analizi sürecinde, yazılı ve sözlü verilerin araştırma problemlerine cevap bulmak amacıyla sınıflandırılması, özetlenmesi ve değişken ya da kavramlar belirlenerek kategorilendirilmesi aşamaları gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Odak noktası olarak Esenler meydanı seçilmiştir. Esenler merkez bölgenin odak noktası kabul edilmesi, çeşitliliğe ve imkânlara ulaşma açısından daha elverişlidir. Çünkü kent meydanları; kültürel,

ticârî, sosyal ve siyâsî hedefler için kullanılan kamusal alanlardır. Kullanım şeklinin ve amacının belirlenmesi ise, şu an için ya da ileriye dönük olarak alana sembolik anlamlar yükler. Ayrıca katkı sunduğu bedenle ilgili pratikler sayesinde kimlik ve ilişkisellik yüklemesi de yapmaktadır.

Bu sebeple Esenler meydanında yer alan, farklı meslek gruplarında çalışan tezgâhtar kadınlar ile görüşmeler yapılmıştır. Böylece her meslek grubunun (giyim, ev eşyası, mobilya vb.) iş yükü ve çalışma saatlerinin süreci nasıl inşâ ettiği irdelenmesi hedeflenmiştir. On kadınla derinlemesine mülâkâtın yapıldığı bu görüşmelerde, kadınların belirleyici bir özellik olarak evli ve bekâr oluşları dikkate alınmış ve 18-30 yaş arası genç bekâr kadınlara odaklanılmıştır. Katılımcıların kendisi ya da ebeveyni İstanbul'a göç etmiş kişilerden seçildiği belirtilmelidir. Son olarak katılımcıların anlamlı çoğunluğu kendini tezgâhtar olarak tanımladığı için bu çalışmada da katılımcılar öyle tanımlanmıştır.

Bu çalışmada, “deneyim” kadınlar hakkında temel bilgi üretme kaynağı olarak ele alınmıştır. Deneyim bütün sosyal varlıkların kendi öznelliklerini kurdukları bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Tuncer, 2015 (2), ss. 30-58). Bu araştırmada da kadın tezgâhtarların deneyimleri ve bu kadınların kendileri ve hayatları hakkında söyledikleri esas alınmıştır.

Kadınların kendilerinin ve başkalarının hayatları hakkındaki anlamları, onların toplumsal gerçekliği nasıl gördükleri ve öznelliklerini nasıl kurduklarını anlamamıza yardımcı olacak bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler ışığında kadınların bir günün tamamında neler yaptıklarının, işten arta kalan zamanlarını kimlerle ve nasıl değerlendirdiklerinin, mekânı nasıl kullandıklarının ve kente dâir nasıl bir âidiyet hissettiklerinin ve daha benzer birçok sorunun cevabı bulunabilmekte ve kentsel mekân tezgâhtar kadınlar ile okunmaya çabalanmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Esenler'deki tezgâhtar kadınlarla yürütülen saha çalışmasında, 10 farklı iş sahasındaki kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Her bir görüşme katılımcıların rızası doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Her görüşme yaklaşık olarak 60 ile 90 dakika arasında sürmüştür. Bu kapsamda her bir kişinin deşifresi ortalama 40 sayfadır. Özellikle tezgâhtarlar meslek icabı sürekli ayakta duran ve gelen müşteriye bakmak zorunda olan insanlardır. Mülakat boyunca tezgâhtarlar ile saatlerce ayakta beklemek, bazı görüşmeleri en az üç saatte bitirebilmek bu çalışmanın en zor kısımlarından biri olmuştur. Bu da yer yer konunun dağılması, tekrara düşmesi gibi sıkıntılar doğurmuştur. Bunun dışındaki zor durumlardan bir diğeri ise, tezgâhtarlık yapan kadınları mülakat yapmaya ikna etme süreci olmuştur. İstenen katılımcı sayısı 2016 yılının Nisan ve Mayıs aylarının toplamda yedi günlük bir sürecinde tamamlanmıştır. Esenler Meydanı'nda yürütülen bu çalışma kapsamında, hemen hemen her dükkân ziyâret edilmiştir. Bazen uzun süre dükkânların içine bakarak kadın tezgâhtar aranmıştır. Dükkânlara müşteri olarak girip, kadın tezgâhtar gördükten sonra dükkân sahipleriyle konuşulmuştur. Bir kısım işletmeciler, işletmede kadın çalışan olmasına rağmen kadın tezgâhtarının olmadığını söylemiştir. Bazı işletmeciler, kadın tezgâhtarları olmasına rağmen başka dükkânları tavsiye etmiştir. Bazıları ise hiç konuşmaya dahi müsaade etmeden araştırmacıyı kapı dışarı etmiştir. İki katılımcı ile mesai bitiminden sonra uygun bir yere geçilerek görüşmeler tamamlanmıştır. Diğer katılımcıların tamamı ile mesai saati içerisinde görüşmeler yapılmıştır.

İşletmecilerin dışında tezgâhtarlarla da dikkat çekici diyaloglar yaşanmıştır. İşletmeci izin vermiş olsa da, katiyen araştırmacı ile konuşmak istemediğini belirten birçok tezgâhtar olmuştur. Bazı durumlarda işletmeci mekânda olmamasına rağmen, kadınlar korktuklarını söyleyerek konuşmak istememişlerdir. Örneğin bir gözlükçüde tek başına duran kadının yanına yaklaşp çalışma anla-

tıldığında “Sana çok yardımcı olmak isterim ama her yerde kameralar var ve o kadar uzun süre konuşursam sorun olur. İki üç dakikalık bir şey olsaydı cevap verebilirdim.” demiştir. Tüm bunların altında iki husus son derece ehemmiyet kazanmaktadır. İlki *Nöbetleşe Yoksulluk* kitabında uzunca anlatılan ve kimilerince kabul kimilerince red gören özne-nesne-göz metaforudur (Işık & Pınarcıoğlu, 2013, ss. 26-28). Kadınların deneyimlerine yakından tanıklık edilen bu süreçte, araştırmacı bir gözle araştırdığı nesneye bakarken bir gözle de nesneye bakan “özne” olarak kendini dikkate alarak araştırma tamamlanmıştır. Böylelikle objektiflik ve duygusallık arasında geçen bu hat sağlıklı bir şekilde kurulmaya çalışılmıştır. İkinci olarak, tezgâhtarlarla görüşmelerde, bazı soruların cevabı görüşme sırasındaki gözlemlerden elde edilmiştir.

Sahada zorluklarla beraber bazı kolaylıklar da gerçekleşmiştir. Özellikle araştırmacı, hiç katılımcı bulamadığı bir anda, bir işletmedeki tüm tezgâhtar kadınlar kendileriyle mülakat yapmasını istemiştir. Her biri kendilerinin önemsenmesinden ve bu konunun çalışılmasından büyük mutluluk hissettiğini belirtmiştir. Fakat her işletmeden en fazla bir kişi ile görüşme yapılmıştır, zîra daha fazla çalışma sahası görmenin, verileri sağlıklı kıyaslayabilmek adına gerekli olduğu düşüncesi ile hareket edilmiştir. Verileri daha iyi kıyaslayabilmenin bir diğer yolu ise katılımcıların mülakat sırasında müşteri ile diyaloga girdiği anlar olmuştur. Böylelikle katılımcıların cevaplarını, araştırmacı fiili olarak gözlemleyebilmiştir.

Görüşme yapılan kişilerin bütün bilgileri saklı tutulmuştur. Görüşmeye başlamadan önce tüm süreç detaylıca aktarılmış ve bilgiler izin alınarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Katılımcıların izin verdiği ölçüde çalışmada yer alan bilgiler, yine aynı metotla yorumlamaya tâbi tutulmuştur. Katılımcılar özellikle ev içi emek, kazancın harcanması ve kadınlık konusunda daha sıkılğan bir biçimde cevap vermişlerdir. En önemlisi, makalede geçen isimler, mülakat sırasında bizzat katılımcılara sorulmuş ve onların tercih ettiği isimler kullanılmıştır. Bir katılımcı dışında kalan katılımcılar kendi isimlerini

kullanmayı tercih etmişlerdir. Çünkü katılımcıların kimliklerini deşifre edecek hiçbir soru ve bilgi sorulmamasına dikkat edilmiştir.

Bulgular

Göç Hikâyeleri

Kente yönelik göçün en temel nedenlerinden biri kırsal yoksulluktur. Yoksulluktan kurtulmak, kentin yarattığı imkânlardan yararlanarak temel ihtiyaçlarını karşılamak ve zamanla büyüme insanların kentlere göç etmesindeki önemli temel hedeflerden biridir (Şentürk, 2012, ss. 133-155). Kent, göç eden insanların umududur. Diyarbakır'dan İstanbul'a gelen 22 yaşındaki Zeliha şunları söylemektedir:

“... İstanbul herkesi kaldırıyor. Her yerde insanlar yaşayamaz ama İstanbul'da herkes yaşayabilir...”

Zeliha için İstanbul, kırdan kente göç etmeye niyetlenenlerin rüyasıdır. Görüşülen tezgâhtar kadınların altısı başka şehirlerde doğup çeşitli nedenlerle İstanbul'a göç etmişlerdir. Yaşça küçük olan dört katılımcı ise aileleri buraya göç ettikten sonra doğmuş ve Esenler'de büyümüşlerdir. İstanbul'da doğup büyüyenleri “Esenler ile Kaynaşma”, başka bir yerde doğup küçük yaşlarda Esenler'e gelenleri ise “yersiz-yurtsuzluk” (displacement) altında kategorize edebiliriz.

Başlangıçta Esenler'de doğup büyüyenler ele alınmakta ve bazı örnekler karşımıza çıkmaktadır: Bunlardan ilki olan Gülşen, ailesi ile İstanbul'a nasıl geldiklerini şöyle anlatmaktadır:

“Annem ve babam Giresunlu. Babamın bütün ailesi buraya gelmiş çalışmaya. Babam da gençken onlar ile beraber gelmiş, yerleşmiş ve bir daha gitmemiş. Şimdi emekli ama emlak işiyle uğraşıyor, ilkokula kadar okumuş.” (Gülşen, 23, lise, 2).²

Esra, Esenler'de doğup büyümüş ve bir yıldır tezgâhtarlık yapıyor. Esenler'e nasıl geldiklerini şöyle anlatmaktadır:

2 Kodun sıralaması şu şekildedir : (Katılımcıya verilen kod isim, yaşı, eğitim durumu ve tezgâhtarlık yaptığı süre).

“İlk bizimkiler, İstanbul’a geldiklerinde önce Bahçelievler’de kalmışız. Sonra Fatih’e, oradan da Esenler’e geçmişiz. Annemin çevresi, akrabaları daha çok Esenler’de yaşıyormuş. Biz de o yüzden buraya yerleşmişiz. Yaklaşık 19 yıldır Esenler’deyiz. Annem-babam Niğdeli. Babam ilkokul mezunu. Gençken İstanbul’a gelmiş çalışmaya. Sonra bir ortak ile beraber ayakkabıcı dükkânı açmış ve öyle kalmışız İstanbul’da.” (Esra, 18, lise, 1).

Gülşen ve Esra’nın hikâyesi neredeyse tüm göç hikâyeleri ile benzer özellikler taşıyor. Ekonomik yetersizliklerden dolayı memleketlerini bırakıp İstanbul’a gelenlerin hikâyesi. Modernleşme kuramcılarına göre, göçün bir sonucu olarak kentlere gelenler hızlı bir toplumsallaşma sürecine girerler. Yeni göçmenler “bir şaşkınlık evresinden” sonra, kentteki kurumlar ile geliştirilen ilişkiler neticesinde kentsel davranış, algılama ve düşünme pratiklerini kazanmış olacaktırlar (Kaygalak, 2009). Gözlerini Esenler’de açan ve genellikle ilçenin genç kuşağını oluşturan tezgâhtar kadınların, gerek liseye kadar aldıkları eğitim ortamı gerekse yaşları itibarıyla şehre çok daha çabuk uyum sağlayıp Esenler ile kaynaşabildikleri görülmüştür. Katılımcılar Esenler’i memleketleri olarak kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Esenler’de geçirdikleri çocukluklarını anlatırken en güzel anıların hep okul yıllarına ait olduğu gözlenmiştir. Peki, okulla alâkalı anıları böylesine mutlulukla anarken eğitimden kopmalarının nedeni ne olmuştur?

“Sınava hazırlandım iki yıl. Fakat puanlar istediğim gibi olmadı. Ben de bıraktım. Ama okumaya devam etmeyi düşünüyorum. Açık öğretime yazılıp, hem de bu işte çalışmayı düşünüyorum. Aslında hayalimdeki iş polislikti. Ama başörtülü bir kadına uygun olmayacağı için hiç düşünemedim.” (Esra, 18, lise, 1).

“Maddi olarak ailede bir çöküş yaşandı. Ben de “bu kadar zaman ailem bana baktı, şimdi de ben çalışmalıyım.” dedim. O yüzden eğitime devam edemedim. Pişman değilim. Hayalimdeki iş de bir kitapçıda çalışmaktı. Huzurlu bir ortam olduğunu düşünüyorum. Ama eğitime devam etmeyi de düşünüyorum.” (Gülşen, 23, lise, 2).

Esenler’de yaşayan, evlerine yakın olması nedeniyle ailelerinin sadece bu bölgede çalışmalarına müsaade ettiği Gülşen ve Esra,

tezgâhtarlığı geçici olarak yaptıklarını ve asıl hayallerine kavuşmayı arzuladıklarını söylemişlerdir. Esra hâlâ yapmak istediği meslek olan polislikten bahsedip, aynı zamanda hastane işiyle de uğraşabileceğini belirtmiştir. Gülşen de ne kadar kitapçıda çalışmayı düşünse de bir gün memur olarak çalışabileceğini hayal etmektedir. Gülşen ve Esra'yı ortaklaştıran durum ise, ailelerine maddî katkı sunmalarıdır. Uzun yıllar kent yaşamına direnebilmenin en sağlam yolu hâne bireylerinin tamamının çalışmasından geçerken, bu durum hâlâ değişmeden devam etmektedir.

Şimdi ise ikinci kategorimiz olan Esenler'e göç edenlerin örnekliğine bakalım. Kentin kozmopolit yapısı, resmî kurumları, enformel ilişkî biçimleri, bürokratik örgütleri ve iş bölümü; geleneksel kırsal toplumun homojen nüfusu, yüz yüze ilişkileri ve akrabalık ilişkilerine bağlı örgütlenme yapısından oldukça farklıdır. Kır ve kent toplumlarını böyle keskin ikilikler olarak görmesek de, var olan bazı farklılıkların göçmenlerin kente adapte olabilme süreçlerini etkilemediği açıktır.

Sariye, Siirt'ten geldiklerinde yaşadıkları uyum sorununu şöyle dile getirmektedir:

"Siirt'ten direkt Esenler'e geldik. 25 yıldır burada yaşıyoruz. Akrabalarımız vardı Esenler'de, onların yanına gelmiştik. Babam ilkokul mezunu. Bugüne kadar her işte çalışmışlığı var. Siirt'ten buraya yeni gelmiştik. İnsanları tanı mıyorduk. Zamanla tanıdık. Siirt'ten geldiğimiz için insanların bakış açıları çok farklıydı. Kürtler, şöyle böyle... Ama şimdi o bakış açısı yok. Çünkü kendimizi insanlara ifade etmeyi öğrendik. Hepimiz aynı anne babadan doğduk. Aynı isimlerimiz var. Âdem'in çocuklarıyız biz." (Sariye, 28, lise, 10)

Bir başka örnek ise, Sevilay'ın hikâyesi.

"Eşim İstanbul'da çalışıyordu. Kaportacıydı. Evlendik buraya geldim. 10 yıldır buradayım. Eşimin ailesi buradaydı. Amcasının yanına taşındık sonra da kendimizi toparlayıp ayrı bir eve çıktık. İlk zamanlar çok zorluk çektik, çok." (Sevilay, 30, ilkokul, 4).

Kadınların eril tarih yazımından nasibini alan göç literatüründeki "unutulmuşlukları" göç deneyiminin toplumsal cinsiyet bağlamın-

da eleştirilmesini de geciktirmiştir. Oysa Susan Martin'in belirttiği gibi toplumsal, ailesel ilişkiler ve istihdam deneyimleri açısından göç son derece toplumsal cinsiyet temelli bir olgudur, çünkü hem erkek hem kadın göçmenlerin göç deneyimleri cinsiyete bağlı hiyerarşik ilişkilerle şekillenir ve yeniden üretilir (Çakmak, 2010, ss. 50-64). Bu yüzden göç hikâyelerinde kadınların yaşadıkları hep ıskalanmıştır. Belirli bir yaştan sonra İstanbul'a gelen kadınlar türlü sebeplerle âdiyet ve uyum sorunu yaşamışlardır. Sariye, Kürt kimliğinden ötürü, Sevilay ise evlilik nedeniyle yaşadığı zorlukları anlatmış ve uzun süreler sonunda yeni hayatlarına adapte olabildiklerini belirtmişlerdir. Sariye için göçle gelip buraya adapte olma sorunu şimdi, tatillerde gittiği Siirt'e uyumda zorlanma hâline dönüşmüş vaziyettedir. Esenler'de doğup büyüyenlerin kent âdiyetinin sonradan gelenlere göre daha yüksek olduğu fakat kentte yaşayabilmenin ortak pratikleri olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak iki kategoriye ayırarak irdelenen göç vurgusunun da, tezgâhtar kadınların hayatlarında belirleyici bir faktör olduğu görülmektedir.

Günlük Rutinler/Gündelik Yaşam

Lefebvre gündelik hayatı davranış kalıplarına göre sorgulama gerekliliği üzerinde ısrarla durur. O, gündelik hayatın tekrarlardan oluştuğunu ve tekrarların oluşturduğu davranış kalıplarının keşfedilmesi gerektiğini vurgular (Lefebvre, 2007). Bu sebeple bu çalışmada tezgâhtar kadınları bulundukları mekânsallık üzerinden irdeleyip, davranış kalıplarını anlayabilmek için günlük rutinelere değinmemiz oldukça önemlidir.

Haftanın altı günü, günde on iki saat çalışan, yıllık izinleri ise sadece bir hafta olan tezgâhtar kadınların çalıştıkları ya da tatilde oldukları bir güne bakmak hem kenti nasıl kullandıklarını anlamamızı sağlayacak hem de toplumsal cinsiyetin günlük hayattaki belirleyici rolünü rahatça fark etmemize olanak sunacaktır.

Weber'e göre, iş gücünün bir kentte yoğunlaşmasını sağlayan en

önemli unsur göçtür. Köyden kente çalışmak üzere göç eden, geçimini sağlamak üzere memleket değiştiren kişiler, kendi köylerinde/memleketlerinde kalmaları durumunda, mevcut gelenekçi yapıların da tembelleştirici etkisiyle asla yeterli bir kazanç elde edemeyeceklerini düşünürler (Weber, 2012, ss. 85-109). Oysa aynı bireyler iş bulmak üzere kente geldiklerinde “ne iş olsa yapacak”, tüm iş fırsatlarını değerlendirecek bir kişiliğe bürünürler.

Zeliha, 13 yaşında İstanbul’a gelmiş ve önüne gelen her işte çalışmak zorunda kalmıştır. Şu an bir halıcıda tezgâhtarlık yapmaktadır. Çalışmaya başladığı andan itibaren bir gününü nasıl geçirdiğine dâir anlattıkları şöyledir:

“Sabah 8:45’te dükkâdayım. Akşama kadar çalışıyorum, müşteriyle ilgilen, getir, götür. Tam 12 saat çalışıyorum, akşam 21’e kadar. Sabah kahvaltıyı burada hazırlayıp yiyoruz. Öğlen de dışarıdan alıp burada yeriz 10-15 dakikada. İş çıkışı eve yürüyerek 15 dakikada varıyorum. Evde ise yemek yiyip, namaz kılıp, uyuyorum. Meselâ televizyonda izlediğim bir dizi varsa onu izliyorum. O kadar. İki yıldır bu işteyim. Bu iş çok yorucu. Okumuş olsaydım asla çalışmazdım. Herkesin çalışabileceği bir iş değil. Okusaydım veteriner olmayı çok isterdim. Çünkü çalışma şartlarını düşününce aldığımız maaş asla işin karşılığını vermiş olmuyor. Maddî olarak karşılığını vermeseler de, yerine iş yerlerine vardiyalı bir sistem getirebilirler. O da yok. Bu işimden önce yedi yıl tekstilde çalıştım. Çok kötü bir iş tecrübesiydi benim için. Bunca yıl sigortasız çalıştım. Çok düşük bir ücretle sömürüldüm. İlk işe başladığımda 265 lira ile başlamıştım. Sabah 8’den gece 1’e kadar çalışıyordum. O yüzden bu işe razı olmuş durumdayım. En kötüsünü gördüğüm için.” (Zeliha, 22, ilkokul, 7).

Tüm tezgâhtar kadınların çalışma vakitleri, Zeliha ile neredeyse aynıdır. Zeynep, İstanbul’da doğup büyümüş, aslen Çankırlı. Zeynep ise çalıştığı bir günü şöyle anlatmaktadır:

“Sabah 9’da kalkıyorum. 10 gibi dükkânı açıyorum. Akşam 22’de de işi bırakmış oluyorum. Mal almaya falan gittiğim zamanlar da olur. Evim yürüyerek 20 dakika sürüyor. Eve gidip duş alırım. Sonra yemek yiyorum. Ailemle beraber vakit geçirebildiğim tek zaman bu. Bunları yaparken en erken saat 01:30’da yatabiliyorum. Çok çalışıyorum.” (Zeynep, 30, lise, 5).

Tüm tezgâhtar kadınlar kesintisiz 12 saat çalışmaktalar. Vardiyalı çalışma ise yok denecek kadar azdır. Sadece büyük bir ev eşyası satan mağazada vardiyalı bir çalışma sistemi varken o da sürekli uygulanan bir sistem olmamıştır. Esenler genel itibarıyla büyük mağaza zincirlerinin az olduğu, küçük esnaf dükkânlarına sahip olması ve personel kapasitesinin çok fazla olmaması nedeniyle vardiyalı çalışma koşullarına sahip bir bölge değildir. Görüşme yapılan dükkânlar bu kapsamda küçük esnaf dükkânları olup, buralarda daha kısıtlı bir çeşitlilik esastır. Sonuç olarak bölgenin sahip olduğu şartlar ne olursa olsun, tezgâhtar kadınların bu çalışma saatleri ve koşulları altında ne kadar yorgun düştükleri ve mekân olarak ev içi deneyimleri dışında çok az bir hareketlilik alanları olduğu söylenebilmektedir.

Haftada bir gün kendilerine verilen tatili genellikle nasıl geçirdikleri sorusuna Zeliha'nın cevabı şöyle olmuştur:

“Tatilim haftada bir gün. Meselâ dışarı çıkabiliyorsam Forum İstanbul'a filan gezmeye gidiyorum. Ama çoğunlukla dışarı çıkmam, evde kalırım. 12.00-13.00'a kadar uyurum. Sonrası kahvaltı. Öğle yemeği tadında tabii ki. Sonra ise temizlik, dinlenme.” (Zeliha, 22, ilkokul, 7).

Sevilay ise işe gitmediği bir günde neler yaptığını şu şekilde anlatmaktadır:

“İşe gelmediğim bir günde, eğer hastam varsa, gideceğim yer varsa, alışverişim varsa, kalkar onları sıralarım. Ondan sonra eğer onlar da yoksa o günümü akşama kadar temizlikle geçiririm. Takıntım var. Dip köşe her yeri temizlerim. Her hafta bunu yaparım. Ayda bir de tüm evi dağıtıp temizlerim. Sonra da çocuklarla vakit geçiririm.” (Sevilay, 30, ilkokul, 4).

Tüm kadınlar sahip oldukları tek tatil gününü evde “yatarak, dinlenerek ya da kendilerini yine evin içinde görevli bildikleri temizlik işiyle” geçirmektedirler. Kişi en çok ihtiyaç duyduğu hâli düşlemektedir ki “Tatil gününüzde neler yaparsınız?” diye sorulduğunda her birinin aklına ilk gelen eylem “uyumak” olmuştur.

Bahsi geçen duruma bakıldığında “çalışan yoksulların sayısının hızla arttığı, emeğin ve yoksulluğun ise hızla ‘kadınlaştığı’ yeni

bir dünya” (Buğra, 2008) olduğu söylenebilmektedir. Kadınlar her zaman olduğu gibi kriz anlarında ucuz emek olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Küresel krizlerde de ailenin kendi içerisindeki krizde de kadın her zaman en ucuz emek olmuştur. Hânenin karanlığında görünmez olan emekleri, hâne dışında kayıtsız, güvensiz, istikrarsız yeni emek süreçleri içinde de yine görünmez kalır (Şentürk & Yardımcı, 2010, ss. 70-98). Kadının emeğinin çok düşük ücretlerle geçirildiği ve bunun dışında kalan zamanını ise ücretsiz emek ile doldurduğu görülmektedir. Tüm kadınlar gece geç saatlere kadar süren işten sonra, eve geldiklerinde ne temizlik yapmaya ne de çamaşır yıkamaya vakitlerinin kaldığını belirtmişlerdir. Yemeği her gün bir gece önceden yaparak halletmeye çalıştıklarını, tatil günlerinde ise zamanı yemek, temizlik ve çamaşır ile geçirdiklerini anlatmışlardır. Sonuç olarak kentin içinde olan bu kadınlar bu şekilde kendilerine yabancı kaldıkları gibi kente de yabancı kalmış durumdadırlar.

Kentsel Mekân ve Kadınlar

Kent başka bir hayat inşâ etme ve yeni argümanlarla düşünme pratiğidir. İnsan ve toplum ilişkileri başta olmak üzere birçok faktörün beraber ekili olduğu kent, her bireyin kendi çıkarları doğrultusunda yeniden kurguladığı bir alandır (Adıgüzel, 2012, ss. 185-223). Bu yeniden inşâ sürecinde göç olgusunun hem yeni mekânların ortaya çıkması hem de var olanların hacminin büyümesi veya değişmesi üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafi bir olgu olan göç, kendinden öncekine ait özelliklerle yeni bir mekân var eder. Bir grubun bir yerden bir başka yere taşınması sonucunda yeni yerleşim yeri eskisinden farklı bir şekle bürünerek, ne tam olarak eski yer olarak kalır ne de göç sonucu gelenlerin daha önce yaşadıkları yere benzer. Ortaya tamamen farklı biçimlerde ve farklı öncelikleri olan yeni bir kentsel form çıkmış olur (Taşçı, 2012, ss. 155-185).

Yaklaşık olarak 20 yıl önce, Malatya’dan Esenler’e gelen Sedef bu formu şöyle aktarmaktadır:

“Biz Esenler’e geldiğimizde buralar hep çamurdu. [Esenler Meydanı] Çamur deryasıydı, hep şeydi. Biz bilseydik Esenler’in bu kadar gelişmiş, güzel olacağını, ev almaya çabalayacağımıza kendimize Dört Yol’da bir tane dükkân alırdık. Çok pişmanız ailece.” (Sedef, 27, ilkokul, 4).

Esenler kısa zamanda hızla büyümüş ve gelişmiş bir ilçedir. Bu süreçte ilçenin büyümesi kentsel olarak istenen ölçüde kontrol edilemediği için genel itibarıyla dağınık bir yerleşkedir. Sedef’in sözlerinden anlaşıldığı üzere kimileri için büyük bir gelir kaynağına dönüşmüş vaziyetteyken kimileri içinse yoksulluğun yeni formlarla devam ettiği bir bölge olarak kalmıştır.

Lefebvre’ye göre, “mekân toplumsal bir üründür” ve her üretim biçimi kendi mekânını üretmektedir. Böylece, mekânın üretim sürecinde yaratılan yeni mekânlar, ek olarak yeni toplumsal ilişkiler oluşturmaktadır. Lefebvre, klasik kent planlamasının “mekânın toplumsal olarak üretildiği” gerçeğini göz ardı ettiğini dile getirmiştir. Kent planlamasının, mekânı “saf, apolitik, nesnel, yansız, bilimsel ve mâsûm bir çalışma nesnesi” olarak görmesini “ideolojik” bir yaklaşım olarak eleştirmektedir. Lefebvre’ye göre “mekân, ideoloji ya da siyasetten arındırılmış bilimsel bir nesne değildir; her zaman politik ve stratejik olmuştur.” (Lefebvre, 2015). Tam da bu yüzden Nişantaşı’nda tezgâhtarlık yapan bir kadın ile Esenler’de tezgâhtarlık yapan kadını birbirinden ayıran sahip oldukları bu mekânsallıktır. Bu noktada Rıfat Bali, Özkök’ten şu şekilde aktarmaktadır: “Onlara eskiden tezgâhtar derdik. Şimdi satış elemanı diyoruz. Büyük mağazalarda, galerilerde, Akmerkez’de dikkat edin. Onları hemen tanıyacaksınız. Kısa kesilmiş saçları, çoğu kez arkaya taranmış. Yüzleri tertemiz. Çok içtenler. Hemen sıcak bir temas kuruyorlar. Hareketleri kadar konuşmaları da sıcak, asla lâubâli değil. Onlar benim alışveriş yoldaşlarım...” (Bali, 2011, s. 317). İçinde bulunduğunuz mekânın size yüklediği bir yaşam şekli olduğu görünmektedir. Esenler’de tezgâhtar olarak tanımladığımız, küçük dükkânlarda çalışan ve giyim tarzları orta halli olan bu insanların, Akmerkez gibi AVM’lerde olunca satış elemanı ismini aldığını ve

standart bir kıyafet ile oradaki yaşam şekline uymak zorunda olduğu anlaşılmaktadır.

Esenler'deki tezgâhtar kadınların tamamı gezmek için yeşil alanların ve denizin olduğu yerleri tercih ettiklerini belirtmektedir. Esenler onlar için aileleriyle beraber gözlerini açtıkları bir yer, zîra tüm katılımcılar Esenler'i gelişmiş bir ilçe olarak görmesine rağmen günlük ihtiyaçları dışında giyim ve eğlence için başka ilçeleri de kullanabilmektedirler.

Modern kapitalist toplumların temeli olan cinsiyetlere dayalı olarak ayrıştırılmış kamusal-özel karşıtlığı kentsel planlama ile tasarım kararları tarafından güçlendirilmektedir. Erkeklerin mekânları kamusal ve ekonomik olurken, kadınların mekânları özel ve toplumsal kabul edilmekteydi. Katılımcıların bir kısmı özellikle Suriyelilerin göç etmesi nedeniyle bilhassa geç saatlerde kamusal alanların kullanımında tedirgin olduklarını aktarmışlardır. Göç süreçlerinin kadınların kamusal mekânla ilişkilerinde bazı değişimler yaratma potansiyeli taşıdığı söylenebilir.

Sonuç olarak Esenler'i sevdiklerini belirten tezgâhtar kadınlar, göçle evrilen bu kentteki kamusal mekânların yanı sıra İstanbul'un farklı bölgeleriyle de ilişki kurdukları görülmektedir. Sadece Türkiye için de yeni bir durum olan kitlesel bir göçün ardından kamusal mekân kullanımında bazı tedirginlikler yaşanmaktadır. Bu durum kentteki toplumsal güvenin farklılaşmasına neden olmaktadır.

Oysa Jacobs'un belirttiği gibi kent, kişinin tam da yabancıların ortasında kendisini kişisel olarak güvende hissedeceği bir yer olmalıdır; daha açık bir ifadeyle kişilerin sokakta olan biteni sahiplenmeleri gerekmektedir (Jacobs, 2015, ss. 153-177). Suriyeli göçmenler nedeniyle oluşan sorunları çözebilmek için yardımı sistemsel bir kanaldan beklemek tartışmalı bir durumdur. Jacobs'un sokağın bizim hayatımızdan bağımsız olmadığını vurgulaması da bu duruma işaret etmektedir.

Sonuç

Geçici bir iş alanı olarak tezgâhtarlığın zorlu çalışma koşulları altında hâlen kadınlar tarafından devam ettirilmesini, tercih ve zorunluluk hallerinin iç içe girme durumunu, tezgâhtar olarak çalışan kadınların toplumsal statü anlamında kamusal ve özel alanda konumlanma şeklini, tezgâhtarlar tarafından emeğin kenti İstanbul'un nasıl gördüğünü ve tüm bunları kenti ve mekânı kullanarak gerçekleştiren tezgâhtar kadınların hikâyelerine ve benzeri birçok soruya odaklanarak araştırmada cevap bulmaya gayret gösterilmiştir. Esenler ilçesindeki tezgâhtar kadınların gündelik yaşam pratikleri ile kentsel mekânı ve göçün deviniminin, kadın olmanın ve emeğin anlamlandırılmaya çabalanmasını önemseyen bu makalenin bazı sonuçları bütünsel bir biçimde vurgulaması gerekmektedir.

Bu vurguların ilki, bu çalışmanın odaklandığı tezgâhtar kadınların yaş aralığı olacaktır. Çalışma boyunca 18-30 yaş aralığındaki kadınlarla görüşülmüştür. Bu tabloya dikkatli baktığımızda tezgâhtarlık mesleğinin gençlere hitap eden bir alan olduğunu ve bu çalışmanın da bir noktasında gençlik tartışmalarına dâhil olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Sahada bu mesleği icrâ eden ileri yaşlarda insanlara hiç rastlanmamış olmasını, işverenlerin şirket politikasını, işin zorluklarını ve niteliklerini dikkate aldığımızda tezgâhtarlığın bir gençlik mesleği olarak icrâ edildiğini söyleyebiliriz. Mağaza zincirlerinde part-time olarak üniversite öğrencilerinin, küçük esnaf dükkânlarında ise tam zamanlı, genellikle yeni lise mezunlarının çalıştığını gözlemlemek mümkündür.

İkinci olarak, bu çalışmanın odak grubunu Esenler meydana yer alan dükkânlarda çalışan tezgâhtar kadınlar oluşturmuştur. Bu dükkânlar mağaza zincirleri, alışveriş merkezleri yâhut büyük iş yerleri değildir. 1980 sonrasında devletin benimsemiş olduğu liberal ekonomik politikalar ile perakendecilik sektörü ilerleme kat etmiş ve 1980'den günümüze kadar dükkân sayısı artmıştır. Hızlı bir şekilde zincir mağazaları oluşmaya başlamıştır. Bu ise dükkânlarda çalışan tezgâhtarların mes-

leğini etkilemiştir. Dükkânlar yerine mağazalar, tezgâhtarlık sözcüğü yerine satış danışmanlığı kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreç, aynı meslek gruplarını değişen pratikleri ve eğitim süreçleri ile iki farklı iş sahası ve meslek olarak sunmuştur. Gelineen noktada, küreselleşen kent algısı ekonomi-politiği de etkilemiş ve tezgâhtarlık, satış danışmanlığının yanında geri planda kalmaya başlamıştır (Aslan, 2012).

Üçüncü olarak ise, girişte bahsedildiği gibi bu çalışma İstanbul'da unutulmuş ve zorlukla icrâ edilen emek kollarından birine odaklanma çabasıdır. Tezgâhtarlık bu emek kollarından biridir ve kent çalışmalarının gereken ilgiyi göstermediği bir alandır. Oysa kenti, mekânı ve emeği bu meslek grupları ile okumaya çalışmak, kente dâir bütünlüklü bir bakış açısı sağlayabilecektir.

Üzerinde durulması gereken son nokta ise, tezgâhtarların toplumdaki cinsiyetçi kabulleri yoğunlukla içselleştirmeleridir. İstanbul'a göçün önemli ölçüde akrabaların sağladığı imkânlar dâhilinde oluştuğunu ve Esenler bölgesinin de bu mekânsal geçirgenlikle kurulduğunu söyleyebiliriz. Tezgâhtarlık yapan kadınların birçoğunun tezgâhtarlığa geçici bir iş olarak baktığı, belirli taleplere ulaştıktan ya da zorunluluk hâli ortadan kalktıktan sonra tezgâhtarlık yapmak istemediği anlaşılmıştır. Emek sömürsünün büyük boyutlarda yaşandığı bu alanda, hem kadın hem de tezgâhtar olarak devam etmek oldukça zordur. Çoğunluğu normalde üniversite eğitime devam etmesi gereken gençlerden oluşan tezgâhtarların, tezgâhtarlık yapıyor olmaktan üzüntü duyduğunu belirtmemiz elzemdir. Tezgâhtar kadınların hepsi mülâkatın sonunda “Hayatınızda bir şeyi değiştirmek isteseydiniz bu ne olurdu?” sorusuna “yeniden eğitime dönmek” şeklinde cevap vermiştir. Birkaç tezgâhtarın ise arkadaş çevresinden dolayı eğitime devam edememiş olması üzerinde durulması gereken ayrı bir durumdur.

Güncel temâyül, kadınları ücretli işten çekip çıkarmak ve eve geri göndermekle sınırlı kalmamaktadır. Kadınlara eş, ev kadını ve yegâne çocuk bakıcıları olarak dayatılan yükümlülükleri sömürerek, kısa sürede işe alınabilir ve işten çıkarılabilir, kötü koşullar altında ve yeterince yasal ve sosyal koruma olmaksızın, daha az sosyal sigorta

mâliyetiyle dönemsel ve mevsimlik olarak algılanan emek taleplerini karşılamaya hazır, düşük ücret karşılığında herhangi bir yerde çalışmaya zorlanan kullanılıp atılabilir bir emek birimi yaratmak için harcanan çabalar artmaktadır (Mies & B. Thomsen & V. Werlhof, 2008, ss. 177-199). Tüm bu sürece bakıldığında tezgâhtar kadınların ücretli emek ve ev içi emek sarkacında kalmış olmaları ve atılabilir emek biriminin kadınlar tarafından şekillenmesi kadınlığın nasıl inşa edildiğine dâir önemli bir göstergedir.

İnsan-çevre ilişkilerini irdeleyen feministler bahsettiğimiz kamusal-özel alanla mekânların ayrılmasından ötürü bölünmüş kent fikrine ulaşmışlardır. Bölünmüş kent, erkek ve kadınların mekânlarının ayrılmış olduğu bir kent modeli olarak görülmüştür. Fakat ilerleyen süreçte kadınların üretime ve yeniden üretime dâhillikleri ile aslında kenti bölmediği, kamusal ve özel alan arasında köprü kurduğu fikri yaygınlık kazanmıştır (Mackenzie, 2002, ss. 249-275). Esenler’de tezgâhtar kadınlara baktığımızda ne kadar bölünmüş kent imajını görüyor olsak da aslında kadınların mekânlarla etkinlikler arasında bir köprü kurduklarını ve bunun çalışma şartlarının iyileştirilmesi ile daha da büyüebileceğini belirtebiliriz.

Değindiği üzere tezgâhtarlığın geçici bir meslek grubu olarak görülmesi ve satış danışmanlığına dönüştüğü süreçte bu durumun nasıl evrildiği, üniversiteli öğrenciler tarafından satış danışmanlığının tercih edilme nedenlerini ve sonuçlarını yeni çalışmalarda irdelemeye çalışmak mesleğin geleceğini anlamak açısından oldukça yararlı olacaktır.

Kaynakça

- ADIGÜZEL, Y. (2012). Esenler’de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşehrilik, ed. M. Şentürk, *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.
- BALİ, R. N. (2011). *Tarz-ı Hayat’tan Life Style’a Yeni Seçkinler, Yeni Mekânlar, Yeni Yaşamlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BUĞRA, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇAKMAK, S. (2010). Değişen Hayatların Görünmez Sahipleri: Göçmen Kadınlar, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 2(2).
- CASSON, N. H. (1942). *İyi ve Fena Tezgâhtar*, İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi.
- DURAKBAŞA, A. & Cindoğlu, D. (2005). Tezgah Üstü Karşılaşmalar, Toplumsal Cinsiyet ve Alışveriş Deneyimi, Ed. D. Kandiyoti, & A. Saktanber, *Kültür Fragmanları Türkiye’de Gündelik Hayat*, İstanbul: Metis Yayınları.
- GÜLDAL, F. & Uçar, A. (2012). *Esenler’in Tarihi*, İstanbul: Esenler Belediyesi Kültür Yayınları.
- GÜRBÜZ, Ş. (2006, Aralık). *Kırdan Kente Zorunlu Göçün Nedenleri ve Sonuçları*, Uluslararası Göç Sempozyumu’nda sunulan bildiri, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul.
- HARRİS, C. D., & Ullman, E. L. (2002). Kentin Doğası, der. ve çev. B. Duru & A. Alkan, *20. Yüzyıl Kenti*, Ankara: İmge Yayınları.
- IŞIK, O. & Pınarcıoğlu, M. M. (2013). *Nöbetleşe Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- JACOBS, J. (2015). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- KAYGALAK, S., (2009). *Kentin Mültecileri, Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- KOYUNCU, A. (2012). Türkiye’de Göç ve Kentleşme, ed. K. Alver, *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları.
- LEFEBVRE, H. (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, İstanbul: Metis Yayınları.
- LEFEBVRE, H. (2011). *Mekânın Üretimi*, İstanbul: Sel Yayınları.
- MACKENZIE, Suzanne. (2002). Kentte Kadınlar, der. ve çev. B. Duru & A. Alkan, *20. Yüzyıl Kenti*, Ankara: İmge Yayınları.
- MIES, M. & BENNHOLDT-THOMSEN, V. & VON WERLHOFF, C. (2008). *Son Sömürge: Kadınlar*, çev. Y. Temurtürkan, İstanbul: İletişim Yayınları.

ÖZYEGİN, G. (2005). Kapıcılar, Gündelikçiler ve Ev Sahipleri Türk Kent Yaşamında Sorunlu Karşılaşmalar, ed. D. Kandiyoti & A. Saktanber, *Kültür Fragmanları Türkiye’de Gündelik Hayat*, İstanbul: Metis Yayınları.

SANCAR, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*, İstanbul: İletişim Yayınları.

ŞENTÜRK, M. (2012). İstanbul’da Göç, Yoksulluk ve Kentsel Dönüşüm, ed. M. Şentürk, *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

ŞENTÜRK, Y. & Yardımcı, S. (2010). *Hacıyatmazı Devirmek-Neoliberal Pratiklere Karşı Kolektivitte*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

ŞENTÜRK, Y. (2014). İstanbul, Kent Çalışmaları ve Unutulan Emek, ed. A. B. Candan, C. Özbay, *Yeni İstanbul Çalışmaları, Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*, İstanbul: Metis Yayınları.

SIMMEL, G. (2012). *Modern Kültürde Çatışma*, İstanbul: İletişim Yayınları.

TAŞÇI, H. (2012). Göçün Mekânı: Esenler ve Mekânın Değişimi, ed. M. Şentürk, *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

TUNCER, S. (2015). *Dışarı Çıkmak: Özelden Kamusala Feminist Bir Saha Hikâyesi*, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(2).

WEBER, M.(2012). Şehir Modern Kentin Oluşumu, çev. M. Ceylan. Ankara: Yarın Yayınları.

PARİN, S. (2008). *Kentsel Ortamda Bir Getto: Fatih Kadınlar Pazarı örneği* (yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

KARABULUT, F. (1986). *Türkiye’de Kadının Çalışması Tezgahtarlar Üzerine Bir Çalışma*, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

ŞENTÜRK, M. (2008). *Yoksulların Yaşam Stratejileri: Küçük Mustafa Paşa ve Balat örnekleri* (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

ASLAN, E. (2012). *Tezgahtarlıktan Satış Danışmanlığına Değişen Vasıflar ve Pratikler*, (Yayınlanmamış lisans tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

**Fatma Solmaz
Nursen Tekgöz**

Esenler'deki Suriyeli
Gençlerin Boş Zaman
Algıları ve Tercihleri
Üzerine Sosyolojik
Bir İnceleme

“Gençlerimizin geleceğini inşa etmeyi her zaman başaramayabiliriz, ama onları geleceğe hazırlayabiliriz.”

Franklin D. Roosevelt

“Tembellik, medeniyetin temelidir. Geçmişte az kişinin keyfi ya da tembelliği, çok sayıda insanın emekleriyle sağlanıyordu. Harcanan emeklerin değeri çalışmanın yüceliğinden değil; boş geçirilen zamanların güzelliğinden geliyordu. Oysa günümüzdeki modern teknikler sayesinde, boş zaman (tembellik) topluma zarar vermeden, adil bir şekilde dağıtılabilir”

B. Russell

Giriş

Boş zaman kavramı, bugün genellikle akla ilk gelen anlamının dışında kullanılmaktadır. Bugünkü anlamı bireylerin çalışma zamanları dışında sahip olunan zaman dilimidir. Çalışma eylemi ise bireylerin hayatında önemli bir etkiye sahiptir. Öyle ki, boş zamanın dahi bu çalışma eylemi tarafından belirlendiği söylenebilir. Fakat şunu belirtmek gerekir ki, sınırları çalışma eylemine göre çizilse de boş zaman hem çalışan hem de çalışmayan bireyleri ilgilendiren bir kavramdır. Özellikle çalışanlar için boş zamanın, yaşam hakkı kadar önemli bir olgu olmaya başladığını, sıkıcı/monoton

işlerde çalışan bireyler için bu alanın bir anlamda soluklanmak, uzun süre çalışmanın monotonluğunu ve iş hayatına yabancılaşmayı azaltmak için temel bir ihtiyaç olarak görüldüğünü söylemek mümkün. Literatüre bakıldığında boş zaman kavramının daha çok iş yaşamıyla (Özdağ ve ark., 2009; Güngörmüş ve ark., 2006; Tel ve ark., 2015), tüketim faaliyetleriyle (Kayadevir, 2011; Aytaç, 2006; Özcan, 2007; Morva, 2006), eğitim ve gençlerle ilgili çalışmalarda (Kır, 2007; Akyüz ve ark., 2016; Aslan, ve ark., 2012; Güçlü, 2013; Sağlamtunç, 1990) ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmada ise göç ve boş zaman olgusu, İstanbul' un Esenler ilçesinde yaşayan Suriyeli gençler örnekleminde ele alınmaktadır. Türkiye'de göç olgusunun yoğun olarak öne çıktığı kırdan kente göç olayları son yıllarda yerini dış göçe bırakmaktadır. Son beş yıldır Suriye'den göç edenlerin sayısı üç milyona yaklaşmıştır. Bu insan hareketliliği ve meydana gelen nüfus dolaşımı toplumda bazı büyük değişimlere de kapı aralamaktadır. Öyle ki, göçlerin etkisi sadece bireylerin coğrafi değişikliğiyle sınırlı kalmayıp göç edenlerin toplumsal davranış kalıplarının da zaman içerisinde değişmesine, sosyal zamanlarını önceki yaşamlarından farklı olarak düzenlemelerine neden olmaktadır.

Modern şehirler daha çok iş odaklı ilişkilerin geliştirildiği bir yer olması ve mekânların rantsal kurgusu hasebiyle yeni gelenler için hayat mücadelesini zorlaştıran bir eğilim göstermektedir. Dolayısıyla kente göç eden bireyler kentte, dil-kültür problemi, işsizlik gibi sorunları içeren bir yaşamı deneyimlemektedirler. Bu zorlukların en aza indirgenmesi bağlamında boş zaman faaliyetlerinin iş bulma, barınma, yeme-içme gibi temel ihtiyaçlar kadar önemli bir konu olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Boş zaman aktiviteleri, bir toplumdaki bireylerin kaynaşmasına, sosyal ilişkiler kurmalarına ve toplumsal bir bütünlük sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca boş zaman etkinlikleri, toplumsal sistem içerisinde sosyal kimliğin gelişiminde, belirli âdiyetlerin oluşumunda, toplumsal uyum ve sürekliliğin sağlanmasında da önemli bir işleve sahiptir. Özellikle kent hayatında zarûri bir ihtiyaç hâline gelen boş zaman şöyle tanımlanmaktadır:

“[Boş zaman ihtiyacı] bireylerin günlük zaman bütçesinde önemli bir yer tutan fizyolojik ihtiyaçların içinde yükselen bir eğilim olarak görülmektedir. Boş zaman (*leisure*) genellikle, bireyin çalışma gibi rutin etkinlikleri bırakıp, onun yerine oldukça hoş giden, zevkli etkinliklerle ilgilenmesini içerir. Farklı bir ifadeyle boş zaman kişinin mesleki, ailesel ve toplumsal ödevlerini ve hayatını devam ettirebilmesi için zorunlu olan faaliyetleri yerine getirdikten sonra, özgür iradesiyle yapabileceği dinlenme, eğlenme, bilgi ve becerilerini geliştirme, toplumsal yaşama gönüllü olarak katılma gibi unsurların gerçekleştirilebileceği zaman dilimidir.” (Argan, 2013, ss. 37-39).

Toplumun önemli bir kısmını oluşturan gençlerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri konusu birtakım çalışmalara (Abadan, 1961; Öksüz, 2012; Arslan, 2014; Mansuroğlu, 2002) konu olmaktadır. Suriyeli göçmenlerin uyum durumları, temel ihtiyaçları, eğitim seviyeleri gibi konularda durum tespiti çalışmalarının (Özkarlı, 2015; Arslan ve ark., 2016; Göktuna Yaylacı, 2017; Akkaya, 2013; Deniz ve ark., 2016) yapıldığı bilinmektedir. Sosyalleşmeye ve toplumsal bütünlüğün inşasına imkân tanıyan boş zaman aktivitelerinin göç olgusuyla beraber ele alınmaması bu çalışmanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Suriyeli gençlerin boş zamanla ilgili soru(n)larını tespit edip çözüm önerileri geliştirebilmek, bu gençlerin daha sağlıklı bir kişilik geliştirebilmelerine yardımcı olabilmek ve sosyalleşmeleri sırasında daha etkin ve faydalı sonuçlar ortaya çıkmasına katkıda bulunabilmek de çalışmanın amaçları arasında sayılabilir. Bu genç bireylerin eğitim alamıyor olmaları da boş zamanı iyi ve nitelikli değerlendirmede problem yaşama ihtimalini doğurmaktadır. Çalışma saatleri dışındaki zamanlar, kötü alışkanlıklardan korunup sosyal bir uyum içinde bilgi ve becerilerini geliştirmelerine imkân verebileceği gibi tam aksi istikamette sonuçlara da kapı açabilir.

İstanbul’un Esenler ilçesine yerleşen ve çalışan genç kesimin iş saatleri dışında geçirdikleri zamanın niteliğini ve toplumsal yönelimlerini ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır. Bununla birlikte göç eden gençlerin hayat mücadelesiyle şekillenen boş zaman pratiklerinin gündelik hayatlarındaki yeri ve önemi ile ilgili

bilgi vermek hedeflenmektedir. Böylece boş zaman sorunu ve boş zamanın Suriyeli gençlerce nasıl geçirildiğine dâir merak, Esenler’ de göç eden Suriyeli genç boş zaman algılarına dâir bir profilin çıkartılmasına zemin hazırlamıştır. Bununla beraber bu çalışma, Suriye’den göç eden gençlerin bir işte çalışma zorunluluğunun ne boyutta olduğunu, dinlenme ve toplumsallaşma ihtiyaçlarını boş zaman aktiviteleriyle nasıl ilişkilendirdiklerini ve boş zamanın onlar için ne anlama geldiğini araştıracaktır.

Suriyeli gençlerle ilgili çalışmaların eksikliği çalışmanın yapılmasına da olan inancı artırmıştır. Literatüre bakıldığında çalışmalar daha çok Suriyeli gençlerin eğitimi, çalışma hayatları, entegrasyon süreci ile ilgili konulardır. Bu çalışmalardan biri 2016 yılında INGEV ve diğer kuruluşların ortaklaşa yaptığı çalışmadır. 12-24 yaş arası genç mültecilerin İstanbul’da yaşamının zorluklarını, öğrenciliklerini, dil bariyerlerini, boş zaman ve teknoloji kullanımı ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Diğer bir çalışma, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından yapılan araştırmadır. “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri” adlı araştırmada Suriyeli gençlerin sivil hayata katılımları, eğitimleri ve çalışma hayatlarını raporlamaktadır. Bu çalışma Suriyelilerin Türkiye’ye olan toplumsal, ekonomik, siyâsî ve güvenlik etkileri ile temel hizmetler üzerindeki etkilerini sunmaktadır. Suriyelilerin Türkiye’de kalma ihtimalini de sorgulayan çalışmada Suriye’de güvenlik problemi kalksa dahi Suriyelilerin uzun bir süre daha Türkiye’de kalacaklarını gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmada, Suriyelilerin bir Türkiye gerçeği olarak kabul edilmesi ve olumsuz etkilerin azaltılıp olumlu boyutların yaşam alanına dâhil edilmesi için gerekli önlemlerin alınması gerektiği kaydedilmektedir (ORSAM, 2015). Ayrıca Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi tarafından yürütülen ve M. Erdoğan yönetiminde hazırlanan “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması” raporda ise gençlerin uyum süreci, dil problemleri, eğitim-okullaşma durumları gibi başlıklar altında oldukça dikkat çeken istatistiki veriler paylaşılmıştır.

Çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin son durumu, özellikleri, yaşadıkları sorunlar ve aynı anda Türk toplumunun da savaş sonrası göç eden Suriyeliler konusundaki düşünceleri incelemeye dâhil edilen ve öne çıkan konulardır (Erdoğan, 2014).

Görüldüğü gibi çalışmaların seyrinin daha çok uyum, eğitim, dil, çalışma deneyimleri vb. meselelerle buluştuğu, Suriyeli gençlerin boş zaman faaliyetleri üzerine çalışmaların yapılması gerekliliğini görmekteyiz.

Dış Göçler, Kentler ve Sosyal Değişim

Göç ile birlikte bireylerin değerlerinde, inançlarında, geleneklerinde birtakım dönüşüm ve sorunların yaşandığı yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Literatüre bakıldığında, göçün; "bireysel ya da kitlesel yer değiştirme eylemi" (Şahin, 2001, s. 59) olarak ya da Aksoy (2012)'un yaptığı gibi, insanların yer değiştirerek belirli zamanlarını farklı bir yerde geçirmeleri, toplumsal nizamı ve ülkelerin politikalarını etkileyen bir olgu olarak tanımlandığı görülmektedir.

Sarup (1996), dış göçün kültürü ve sosyal değerleri yeniden yapılandırması bakımından önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bununla beraber Günaydın, göçü; kentleşmeyle olan ilişkisi çerçevesinde, "toplumun ekonomik ve sosyal yapısı ile insan tutum ve davranışlarında belli birtakım değişmelere yol açabilme gücüne sahip" bir olgu olarak görmektedir (Günaydın, t.y., s. 1). Dış göç, içerisinde birçok değişkeni bir arada bulunduran sosyal bir olgudur. Sadece göç eden kişi ya da kişiler değil toplumun diğer aktif yapılarını da etkilemektedir. Özellikle göçmenlerin yerleştikleri bölgelerde kültürel, sosyoekonomik ve hukuksal anlamda değişim ve dönüşümler gerçekleşebilmektedir. Bu değişim ve dönüşümlerin yanında göç eden bireyler göç ettikleri yerlerde bazı sorunlarla yüz yüze gelmektedirler. Castles ve Miller'e (2008) göre, göçle gelen nüfusun kentte karşılaştığı sıkıntılardan biri işsizlik ya da zor koşullar altında çalışmalarıdır. Özellikle fazla mesai yapan bu kesim, ülke genelinde düşük statülü iş kollarında çalışmaktadır (Castles ve Miller, 2008, s. 18).

Dış göçün, bireyler açısından farklı sebepleri ve anlamları olduğu söylenebilir. Castles ve Miller (2008), dış göçü birçok boyutuyla ve ekonomik perspektifle ele almaktadır. Özellikle 80’li yıllardan itibaren artış gösteren zorunlu dış göç hareketi, savaş, çatışma ve şiddet olaylarından dolayı meydana gelmektedir (Gökçan, Açıkıldız ve Ataman, 2015). Aksoy’un çalışmasına göre, farklı bölge ya da coğrafyalar arasındaki bu hareket sadece bireysel ya da daha minimal düzeyde olmayıp, savaş durumlarında kitlesel olarak da gerçekleşebilmektedir (Aksoy, 2012, s. 293).

Çalışmalarda görüldüğü gibi dış göçün daha çok son dönemde savaş, çatışma ve şiddet olayları gibi sebeplerle zorunlu bir hâl aldığı, dış göçle gelenlerin ülkenin büyük kentlerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Özellikle son beş yıldır Suriye’den Türkiye’ye yaşanan yoğun göçün varlığı; göç konusu ile beraber aynı zamanda göçmenleri de farklı boyutlarıyla tartışmayı ve kapsamlı bir biçimde ele almayı zarûrî kılmaktadır. Ancak konuyla ilgili çalışmalara bakıldığında bunların ekonomik ve politik stratejileri esas aldığı gözlenmektedir. Dolayısıyla bu konunun sosyal boyutunun ele alındığı çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Boş zaman olgusu da bu sosyal boyutun önemli bir bileşeni olarak öne çıkmaktadır.

Kent mi Göç Edenlere Uymalı, Göç Edenler mi Kente?

Kentlerin sahip olduğu dinamikler ve bu dinamiklerin zaman içerisinde uğradıkları değişimler, sosyal, siyâsî ve ekonomik süreçler tarafından şekillendirilmektedir. Kentin sahip olduğu nitelikler ile toplumun nitelikleri örtüşür. Kent, toplumsal ilişkilerin mekâna yansımaları olarak bir görünüm elde eder, biçim kazanır. Kendi içerisinde homojen bir özellik göstermeyen kentler, farklı kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklere bağlı olarak, farklı mekânlara ev sahipliği yapar (Es ve Ateş, 2004, s. 208). Esenler ilçesinin Otogar’a yakın oluşu ve yoğun bir iç göç almasından kaynaklı çokkültürlü bir yapıya sahip olması Suriyeli göçmenlerin burayı tercih etmesinde etkili olmuştur.

Es ve Ateş (2004) birlikte yaptıkları çalışmada göç eden insanların kentleri tercih nedenlerini, ne tarz bir iş ve sosyal yaşamı benimsettiklerini ele almaktadır.

“Göç eden insanlar kentleri iş imkânlarının fazlalığından dolayı tercih etmektedirler. Kente geldiklerinde konut olarak gecekondu bölgelerine yerleşmektedirler. Vasıfları düşük olduğundan modern sanayide değil, daha çok geleneksel sanatlarda, küçük sanatlarda ve enformel işlerde çalıştıklarını görmekteyiz.” (Es ve Ateş, 2004, s. 222).

Kente göç edenlerin benzer yörelerden olanlarının aynı yerlere yerleşerek kendi içinde ve dışarıya kapalı “kültür odacıkları” oluşturdıkları görülmektedir. Örneğin iç göçle Sivaslıların, Erzurumluların, Rizelilerin... aynı kentte ama her birinin kendi memleketinde yaşadıklarını belirtilmektedir (Es ve Ateş, 2004, s. 224). Aynı şekilde, ‘benzer’ yaşam alanları tercih eden Suriyeliler, bu mekânlara geldikleri yerlerin kültürünü de taşımakta ve böylece kendi kültürlerini yaşattıkları âdeta küçük *memleketçikler* oluşturmaktadırlar. Bu tür bir eğilim ise sosyal entegrasyonun gecikebilmesi sonucunu beraberinde getirmektedir.

Son beş yıldır Suriye’den İstanbul’a zorunlu olarak göç eden gençlerin büyük çoğunluğu ailesini kendi memleketlerinde bırakıp (merkezi otogara yakın ve çok sayıda tekstil atölyelerinin bulunduğu) Esenler ilçesine yerleşmektedirler. Bu çalışmada Esenler’de tekstil atölyelerinde hafta içi bir günde 13-14 saat çalışan Suriyeli gençlerin çalışma pratiklerinden hareketle boş zaman algıları, tercihleri ve bunların sosyalleşme süreçlerine nasıl bir etki yaptığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Boş Zamana ve Gençliğe Kuramsal Bir Bakış

Boş zaman kavramı, geçmişte soyluluk ve yüksek sınıfı temsil eden ve bu sınıfın diğer toplumsal sınıflardan ayırt edilmesini sağlayan niteliklerden biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum daha sonra çalışma rolleriyle daha belirgin hâle gelmiştir. Mısır, Babil, Asur gibi medeniyetlerdeki boş zaman aktiviteleri ise öncelikli olarak soylular, askerler ve dinî liderler gibi üst sınıfa ait olmaktadır (Torkildsen, 2005, s. 11).

Kurar ve Baltacı bazı görüş ve yaklaşımlara göre boş zaman olgusunun ‘ne’liği ve nasıllığını târif etmişlerdir:

“Klasik görüşe göre boş zamanın çalışma zamanının tam tersi olduğu, dinlenmenin, yenilenmenin çalışma için olmadığı savunulmaktadır... Sosyal sınıfın sembolü olduğunu savunan görüşe göre ise boş zamanın kullanım haklarının (Avrupa’da Feodal dönem) yüksek sınıflara ait olduğu düşünülmektedir. Seyahat, eğlendirme, sanat ve himaye özel ve yüksek sosyo-ekonomik sınıfı içermektedir. Bir aktivite şekli olduğu fikri de, aile ve topluma karşı yükümlülüklerden ayrı olarak, kişinin kendisinin rahatlaması, kendini eğlendirmesi, bilgisini artırması vb. aktiviteleri gerçekleştirdiği bir olgu olduğudur. Yükümlülük dışı zaman olduğunu savunan görüş boş zamanı, çalışma zamanı, iş ile ilgili işlerin gerçekleştirildiği zaman (seyahat, ders çalışma, sosyal sorumluluklar gibi) ve hayatımızın ana aktiviteleri olan yeme-içme, uyuma ya da kişisel bakım gibi aktivitelerini gerçekleştirdiğimiz zamanın dışında kalan zamandır.” (Kurar ve Baltacı, 2014, ss. 42-43).

Abadan’a (1961, s. 3) göre boş zaman, bireyin zarûrî ihtiyaçları için (yemek yemek vb.) ayırdığı zaman, işe gidip gelme ve çalışma/ iş saatleri dışındaki zaman dilimden arda kalan ve bireyin istediği gibi kullanabileceği zaman dilimidir. Tezcan’a göre de (1982, s. 10) boş zaman, bireyin çalışma ve diğer görevlerinden sonra özgür olarak dinlenme, eğlenme, toplumsal başarı ya da kişisel gelişmesi için kullandığı zaman olarak ifade edilmektedir. Karaküçük (2005, s. 321), boş zamanı “kişinin işe, işle ilgili sorumluluklarına, kendisinin ve ailesinin bakımına ayırdığı zamanın dışında kalan, dolaşısıyla zorunluluklarının olmadığı özgür bir zaman birimi” olarak görmektedir.

Abadan (1961, ss. 23-25) üniversite öğrencileri ve boş zaman faaliyetleri üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, Blücher’in sınıflandırmasını temel almış ve boş zaman faaliyetlerini “sert” ve “yumuşak” olmak üzere iki grupta toplamıştır. Sert (aktif) boş zaman faaliyetleri, “kitap okumak, spor yapmak, müzik alanında icrâ ile uğraşmak, el işi yapmak, resim yapmak, konferanslara gitmek, kurslara katılmak, gençlik teşkilâtlarında görev almak” ve benzeridir. Buna karşılık yumuşak (pasif) boş zaman faaliyetleri “sinema-

ya gitmek, tiyatroya gitmek, müzik dinlemek, radyo dinlemek, televizyon izlemek, dans, arkadaşlarla birlikte maksatsız dolaşmak, kahveye gitmek, spor müsâbakalarını izlemek” ve benzeridir. Sert boş zaman faaliyetleri daha çok kişinin tek başına aktif olarak yaptığı ve irâdi bir yönü olan, aynı zamanda kişinin yaratıcı yönünü ortaya çıkaran faaliyetlerdir.

Taylorizm sadece üretim etkinlikleriyle değil, aynı zamanda üretim dışındaki boş zaman alanlarını, eğlence-dinlence mekânlarını, tüketim etkinliklerini de reorganize ederek bu alanları kâr/mâliyet mantığına göre düzenlemektedir. Taylorist/fordist çalışma sistemi iş dışı alanı da kendince organize ederek boş zamana bir işlev yüklemektedir (Webster-Robins, 1989, s. 334). Aytaç (2002), endüstriyalizmle birlikte bireylerin kendi özerk yaşam alanlarını kurduğundan bahseder. Ayrıca çalışma dışı alanın da benzer endüstriyel ilkelerle iç içe geçmesi modern döneme ait özerk bir boş zaman oluşmasını mümkün kıldı. Birey bu özerk yaşamının içine kuralarla dolu ve zorunluluğu baskın bir iş ritüelini yerleştirdi (Aytaç, 2002, s. 232). Dolayısıyla boş zamanın iş/çalışmayla ilintili olarak görülmesi belirli süreçlerle açıklanmaktadır. Boş zamanın iş dışında, işten artan ya da geriye kalan bir zaman olarak algılanması hâlâ bağlayıcılıktan ya da zorunluluktan kopmadığını göstermektedir.

Boş zamanın anlaşılmasına yönelik yaklaşımlardan biri de Marx’a aittir. Marx, kapitalist sistem içerisinde üretim ilişkilerini analiz ederek boş zamanı yabancılaşma, meta üretimi ve sınıf çatışması bağlamında değerlendirir (Rojek, 1984, 1995). Marx, “Boş Zaman Üzerine Seçmeler” (1997) metninde boş zamanın iki önemli işlevinden bahsetmektedir. Marksist teoride boş zaman olgusu, emeğin yeniden üretilmesi ve insanı geliştirici bir alan oluşturması bakımından fonksiyonel görülmektedir. Marx çok fazla saat çalışan kişinin sosyal alandan uzak kalması, makineleşen bir canlı hâline dönüşmesi gibi sebeplerden ötürü çalışma yaşamının revize edilmesi gerekliliğine inanmaktadır (Marx, 1997). Burada boş zamanın çalışma hayatının olumsuz şartlarını düzenleyecek yaşamsal bir hak olarak yorumlandığı görülmektedir.

Belki de en şiddetli çalışma karşıtı söylem ise Lafargue'nun "Tembellik Hakkı" (1883) adlı eserinde ortaya konmuştur. Lafargue'nün kapitalist mantıkla işleyen çalışmanın kutsallığını ve insan yaşamının zevklerden ve eğlenceden uzak tutan sistemi sarsacak söylemleri bulunmaktadır. Çalışma saati dışında kalan zaman diliminin, kişilerin yaratıcı etkinliklerde bulunmaları için bir imkân olarak görülmesini destekler. 14-15 saat çalışan kesimin zor koşullar altında, insanî ve moral yetki ve becerilerini yitirdiklerini ifade eder (Lafargue, 1999, s. 112). Russell (1990, s. 111) da, "Aylaklığa Övgü" (In Praise of Idleness) adlı eserinde çalışma sürelerinin kısaltılması ve çalışmanın insan yaşamının merkezî konumundan çıkarılması gerektiğini belirtir. Bununla birlikte boş zamanın artırılmasının en doğal insanlık hakkı olduğunu vurgular. Kapitalist çalışma düzeninin bir sonucu olarak gördüğü aylaklığın olumsuz bir anlam içermediğin sürer. Russell'e göre, çalışma süresi insanı yıldıracak, yorgunluk verecek ya da huzursuz edecek bir zaman dilimi olarak değil tam aksine sadece boş zamanı zevkli kılan bir işlerliğe sahiptir. Dolayısıyla sosyal bir hayatta var olmak için aylaklık bir anlamda faziletli bir yaşamın ve insan olmanın şartıdır.

Görüldüğü gibi endüstrileşmeyle birlikte birçok alanda yaşanan değişimlerin sosyal hayatın önemli bir parçası hâline gelen boş zamanın da anatomisinde ve fizyolojisinde birtakım değişimleri meydana getirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Endüstri Devrimi ve teknolojik gelişmelerin kültür ile iç içe geçtiğini, bu kültür endüstrisinin de boş zaman aktivitelerine yansıdığını görmekteyiz. Bu durumda söz konusu aktivitelerin ticarî bir forma dönüşmesi gündeme gelmektedir. Çalışma saatleri dışındaki boş zaman dilimine verilen kıymetin arka planında, çalışanların zor koşullar altında uzun saatler harcaması ve geriye kalan zamanın çalışanların günlük yaşamlarındaki moral yetki ve becerilerini artırıcı bir işleve sahip olması görülmektedir.

Boş zaman değerlendirme biçimleri, farklı yaş aralıklarına göre değişmektedir. Özellikle fizyolojik, psikolojik ve toplumsal değişimlerin yoğun yaşandığı gençlik döneminde bu süreci önemsemek toplumsal fayda sunabilir. Köknel (1982), gençlerin kişiliklerini geliştirirken ya da sosyalleşme süreçlerini idame ettirirken aile kadar boş zaman faaliyetlerinin çeşitliliği ve bunlara katılım şekillerinin de etkili olduğundan bahseder (Köknel, 1982). Dolayısıyla boş zamanların faydalı ve aktif olarak kullanımı sayesinde, gençler hem sağlıklı bir kişilik geliştirmekte hem de kurmuş oldukları sosyal ilişkileri olumlu yönde ilerletebilmektedir.

Gençlik döneminde bireyin kendisini tanıması, yetenek ve yeterliliklerinin farkına varması, diğer sosyal ilişkilerine ait algılarını oluşturma ve değerlerinin gelişmesi boş zaman faaliyetlerini nasıl geçirdiğiyle yakından ilişkilidir. Gençlik dönemi, bireyin hayatında birçok farklılığın meydana geldiği bir dönemdir. Birey gençlik döneminde hayat hakkında birtakım yeni kavrayışlar geliştirmekte, yeni eğilimler ve tercihler sergilemektedir. Meydana gelen bu değişimlerin gerçekleştiği sürecin hızlı ve yoğun olması bireyin ruhsal durumunu da önemli oranda etkilemektedir. “Gençlik bunalımı” adı da verilen bu durum, aynı zamanda bireyin hayatında toplumsal ve ruhsal sıkıntılardan beslenen bir “yabancılaşma” ya da yol açmaktadır. Bireyin eylemlerine ve kendine yabancılaştığı bu dönemde, boş zamanlarını aktif ve anlamlı olarak değerlendirebilmesinin, bireyi bu yabancılaşmanın olumsuz etkilerinden uzaklaştırabileceği düşünülmektedir (Kılbaş, 1995, ss. 15-17). Karaküçük, bu bağlamda boş zaman faaliyetlerinin temel fonksiyonlarından bahsederken, bireyin eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra, kişisel gelişimine de olumlu yönde etkisi olduğunu belirtmiştir (1999, ss. 48-53). Özbay ve Öztürk’ün tanımlamasına göre gençlik, “bireyin fiziksel ve duygusal durumundaki değişikliklerle başlayan cinsel ve psiko-sosyal olgunluğu kazanması ile devam ederek, bireyin kişisel bağımsızlığını ve toplumsal üretkenliğini kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde fiziksel ve sosyal değişikliklerin hızı birbirinden farklıdır” (Özbay ve Öztürk, 1995, s. 12).

Araştırmanın Yöntemi

2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç savaş sonucunda göç eden ve Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı’nın çıkardığı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında “geçici korunma statüsü” verilen Suriyeliler, ülkemizde birçok farklı mekânda hayatlarını sürdürmektedirler. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul Esenler’de tekstil atölyesinde çalışan 17-28 yaş arası erkek genç katılımcılar oluşturmaktadır. Ayrıca görüşülen Suriyeli gençler, 2011’den sonra farklı zaman dilimlerinde Türkiye’ye gelmiş kişilerden oluşmuştur. Çalışma grubuna dâir ayrıntılı bilgiler Ek-1’de sunulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Yıldırım ve Şimşek’in tanımına göre nitel araştırma, “gözlem, doküman inceleme ve görüşme vb. veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği araştırmalardır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 39). Büyüköztürk ve arkadaşlarına göre, yarı yapılandırılmış görüşme; “Verilerin hızlı kodlanmasına ve analiz edilmesine imkân tanınması, katılımcıların verdikleri bilgiler arasında benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmaya yardımcı olması gibi özellikleri nedeniyle” (Çepni, 2005; Büyüköztürk ve ark., 2012, s. 152) bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmeye müracaat edilmiştir. Arzu edilen bilginin derinlemesine tespit edilmesinde yarı yapılandırılmış soruların sırasının ve sayısının değişimindeki esneklik durumu araştırmada içinde kullanılmasında etkili olmuştur. Ayrıca araştırmaya konu olan olgu ve olay birey ve nesnelerin kendi koşulları içerisinde açıklanıp tanımlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan Suriyeli gençler, *kritik durum örnekleme*si yardımıyla belirlenmiştir. Bu örneklemede en önemli kritik durumu belirleyen gösterge “bu, burada bile oluyorsa, başka benzer durumlarda kesinlikle olur” veya tam tersine “bu, burada olmuyorsa, başka

benzer durumlarda kesinlikle olmaz” şeklindedir. Patton (1987), bu durumu “bu grup belirli bir problemle karşılaşıyorsa, diğer bütün gruplar kesinlikle bu problemle karşı karşıya kalır” şeklinde değerlendirmektedir. Diğer taraftan Yıldırım ve Şimşek’in nitel çalışmayla ilgili “nitel araştırmalarda elde edilen sonuçlarda genelleme amacı güdülmemekle birlikte, elde edilen sonuçlar, konuya ilişkin bir perspektif sağlaması bakımından önemlidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008) fikri, bu yaklaşımı tamamlar niteliktedir.

Veri Toplama Aracı

Suriyeli gençlerin boş zaman algılarını sosyolojik bağlamda ortaya koymayı hedefleyen bu çalışma, veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemini esas almıştır. Bu araştırmada verilerin toplanması için açık uçlu 19 tane soru, İstanbul’un Esenler ilçesinde yaşayan Suriyeli gençlere yönlendirilmiştir. Mülakat formundaki sorular 19-28 yaş arası erkek katılımcılara hem Arapça hem Türkçe bilen bir Suriyeli tercüman vâsıtasıyla araştırmacılar tarafından sorulmuştur. Her bir katılımcıyla ortalama 50-60 dakika görüşülmüş; görüşmelerin bir kısmı ses kaydı cihazı ile toplanmış, ses kaydı cihazı kabul etmeyenlerin görüşmeleri ise alınan notlarla kayıt altına alınmıştır.

Veri Toplama Süreci

Katılımcılarla görüşme yapmadan önce İstanbul’un Esenler ilçesine birkaç kez gidip Suriyeli gençlerin özellikle yoğun oldukları mekânlarda dolaşmış ve gözlemler yapılmıştır. Özellikle bulunan bölgede tekstil atölyelerinde çalışanların erkeklerin fazla oluşu dikkatimizi çektiğinden katılımcıların erkek olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Çalışma saatlerinin esnek olmayışı ve dinlenme saatlerinin azlığı sebebiyle mülâkatlar öğle aralarında bir Suriyeli lokantada gerçekleşmiştir. Katılımcılara araştırma hakkında bilgiler verilerek, edinilen verilerin bilimsel bir araştırma etrafında kullanılacağı ve kimliklerinin açıklanmayacağı ifâde edilmiştir.

Öğle arası vakitlerini daha çok bu lokantada geçirdikleri gözlemlenen gençlerle birkaç gün boyunca yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Mülâkatlarda gençlere açık uçlu sorular sorulmuş ve gençlerin soruları rahat bir şekilde cevaplandırılmasına çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış sorulara sadık kalınmış bazen soruların önceliği ve sonralığı yer değiştirebilmiştir. Türkiye’ye ne zaman geldikleri, eğitim durumları, aylık gelir-gider durumları, kaç saat çalıştıkları, çalışma zamanı dışında neler yaptıkları, boş zamanlarında hangi sosyal mekânları kullandıklarına ilişkin sorular mülâkatta yer almaktadır.

Veri Analizi

Bu araştırmada, Suriyeli göçmenlerle ilgili çalışmalar, yazılan raporlar ve makaleler incelenmiş; kent ve göç, boş zaman ile ilgili literatür taramaları yapılmış ve gözlem metodu kullanılarak yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her bir katılımcıya yarı yapılandırılmış 19 tane görüşme sorusu yönlendirilerek, görüşme esnasında tutulan ses kayıtları ve notlar temize geçirilmiştir. Ses kayıtları deşifre yapılarak verilerin çözümlemesinde betimsel analiz ve içerik analiz tekniği kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Suriyeli Gençlerin Boş Zaman Faaliyetlerinde Sosyal ve Kültürel Kodlarının Etkisi

Sarup’a (1996) göre, “göçmenler geleneksel, sabit ve bütüncül bir kimliğe sahiptir; fakat göçle birlikte kimlik dönüşümü daha dinamik bir görünüm arz etmeye başlar.” Sarup bu süreçte, göçmenlerin kimliklerinin bölünüp, parçalanarak yeniden üretildiğini ifade eder (alıntılayan Osmanoğlu, 2016, s. 89); (aktaran Sarup, 1996, s. 6). Fakat yapılan araştırmada görüşmecilerin gerek kimlik dönüşümünde gerekse kültürel farklılığı benimsemekte oldukça yavaş bir süreç izlediklerini söylemek mümkün olabilmektedir. Katılımcı [04, 19]¹ “Arkadaşlarla beraber takılıyoruz. Kahve içmeye gidiyoruz,

1 Araştırmada katılımcılara kodlar verilmiştir. Parantez içindeki ilk numara katılımcıyı, ikincisi ise katılımcının yaşını göstermektedir.

yürümeye gidiyoruz, Aksaray'a (İstanbul) gidiyoruz, denize gidiyoruz" demektedir. Katılımcı [05, 21]: "Akrabalarımızı ziyârete gidiyoruz. Onlarla sık sık bir araya geliyoruz. Ayrı ayrı evlerini ziyâret ediyoruz" demektedir. Benzer şekilde katılımcılardan biri de "İş çıkışlarında bizim gibi arkadaşlarla takılıyoruz. Onlar bize geliyor. Bazen beraber dükkânda oturup muhabbet ediyoruz." demiştir. [06, 20].

Göç eden kimseler kendi gibi göç eden ve kültürel bir paydaşlığa sahip oldukları kimselerle daha çok vakit geçirmektedir. Yapılan görüşmelerin çoğunda görüşmecilerin farklı bir kültüre duydukları ilginin az olması dikkat çekmektedir.

Katılımcılar bir boş zaman faaliyeti olarak sıklıkla arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla birlikte vakit geçirdiklerini ifâde etmiştir. Katılımcılardan biri "Bir sene oldu geleli buraya. Zamanım olunca, Aksaray'da akrabalarım var oraya gidiyorum, orada arkadaşlarımla muhabbet ediyoruz, bizim oralı arkadaşlarla tanışıyoruz" demektedir [05, 21]. Görüldüğü gibi göç eden katılımcıların ilk yıllarda kendi değerlerinden uzaklaşmamak, birbirlerine destek olmak ve boş zaman faaliyetlerini birlikte geçirmek için bir araya geldikleri, bununla birlikte henüz bir kurumsal somut yapılanmaya gitmediklerini, hayâlî bir "hemşehri birliği" oluşturduklarını söyleyebiliriz. Suriyeli gençlerin en çok tercih ettikleri boş zaman faaliyetlerinden biri de dost-ahbap ilişkilerini güçlendiren bir aradalıklar ve hısım/akraba ziyâretleridir. Kendileri gibi göç eden akrabaları ve tanıdıklarıyla vakit geçirmeyi seven, onlarla birlikte gezi düzenleyen Katılımcı [05, 21]:

"Benim ailem Suriye'de kaldı, evden sadece ben geldim. Ama akrabalarım ve birkaç arkadaşım da İstanbul'da. Onları ziyâret ediyorum. Oturup sohbet ediyoruz. Memleketten konuşuyoruz."

Başka bir katılımcı da "aile ortamı" yaşantısı sürdürmek için arkadaşlarının yanından akrabalarının yanına taşındığını söylemektedir.

"Önce 8-10 kişilik arkadaşlarla dükkânda yaşıyordum. Sonra akrabalarım gelince onların yanına geçtim, oradayım. Hafta sonu birlikte sahile gidiyoruz. Bazen alışveriş merkezine gidiyoruz. Diğer tanıdıklarla birlikte 3-4 aile geziyoruz. Sadece dostluğa ihtiyacımız var."

demektedir. Benzer şekilde Koçak ve Terzi'nin yapmış olduğu çalışmada göç eden kişilerin kentte daha iyi tutunmak, yabancılik hissi-ne kapılmamak için daha önce göç etmiş olan akrabalarının yanına gelmekte olduklarını görmekteyiz.

Yaşadıkları yere daha kolay uyum sağlamak için bu konuda yol gösterici birilerinin yanında bulunmasını istemek, zor durumlarında hemen onlara başvurmak gibi nedenlerden dolayı akraba-dost gibi tanıdık birilerinin yakınlarında yaşamaktadırlar (Koçak ve Terzi, 2012, ss. 180-181). Suriyeli gençler, gerekli ortam ve şartlar sağlandığı takdirde kendi sosyal ve kültürel değerlerini yaşatan etkinliklere katılabileceklerini vurgulamışlardır. Katılımcı [07, 20]:

“Burada etkinlik çok az, olsa da ben bilmiyorum... Olsa giderim tabi ailemle.”

Şeklindeki ifadesiyle Katılımcı [02, 28]'nin

“Gitsem buradaki (Esenler) kültürel etkinlikleri anlamıyorum. Anlasam giderim...”

gibi ifâdeler aslında Suriyeli gençlerin dil, kültür gibi farklılıklarından kaynaklanan zorlukların boş zamanlarını bu tür etkinliklerle geçirmelerini engellediğini göstermektedir. Dolayısıyla kendi kültürel ve sosyal ortamlarını yansıtan aktivitelerin varlığı katılımın sağlanmasına öncülük edebilir.

Suriyeli Gençlerde Boş Zaman Algısı

Araştırmada Suriyeli gençlerin kendi boş zamanlarını nasıl algıladıklarına yönelik sorunun karşılığında, katılımcıların büyük çoğunluğu “dinlenmek” şeklinde cevap vermiştir. Bu durum tekstil atölyelerinde yoğun çalışma pratiklerinden ötürü kendilerine zaman ayıramamalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin Katılımcı [04, 19],

“Sabah yedi buçuk gibi çalışmaya başlıyoruz. Akşam dokuz gibi çıkıyoruz. Hemen yemek yiyip yatıyoruz. Cumartesi öğlene kadar çalışıyoruz. Sonrasında artık dinleniyorum. Bazen Pazar günü de dinleniyorum.”

demektedir. Bir diğer katılımcı da, hafta içi ortalama 14-15 saat çalıştığını ve dinlenmek için Cumartesi günlerini tamamen evde geçirdiğini, Pazar günleri ise arkadaşlarıyla sadece mahallelerindeki sosyal alanlarda vakit geçirebildiklerini ifade etmiştir [01, 28]. Görüldüğü gibi işte fazla vakit geçirmeleri ve fizikî yorgunluklarının fazla olması da boş zaman tercihlerini sınırlamaktadır.

Göç edilen ülkelerde yaşamak için belirli semtleri tercih etme eğiliminde olan Suriyelilerin, profesyonel mesleklerde veya modern sanayinin iş kollarında değil, küçük ve enformel iş kollarında çalıştıkları görülmektedir. Castles ve Miller çalışmalarında, göçmenlerin daha çok kendi kültürlerine uzak ve yabancı olan mekânları tercih etmediklerini ve kültürel özelliklerini birkaç kuşak boyunca muhafaza ettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca gittikleri yerlerde daha çok sosyoekonomik düzeyi düşük işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir:

“Göç eden insanların gelenekleriyle, dinleriyle, alışkanlıklarıyla farklı olan toplumlardan geldiklerini, farklı dilleri konuştuklarını ve kültürel pratiklerinin farklı olduğunu; gittikleri ülkelerde genellikle düşük sosyal statülü iş kollarında yoğunlaştıklarını; ağırlıklı olarak düşük gelir grubundaki insanların yaşadığı yerlerde toplumdan ayrı bir yaşam sürdürdüklerini; kültürel olarak dillerinin ve kültürlerinin bazı unsurlarını en az birkaç kuşak boyunca koruduklarını” söylemek mümkündür (Castles ve Miller, 2008, s. 18).

Yapılan görüşmelerin gerçekleştiği restoran da Suriyeli bir işletmeye aittir. Bu restoranın, Suriyeli gençlerin yemek yeme faaliyetlerinin dışında, memleketlerinden arkadaşları ile beraber zaman geçirdikleri, diğer Suriyelilerle memleket özlemlerini gidermeye çalıştıkları ve sosyalleştikleri bir mekân hâline geldiği gözlemlenmiştir. Bir anlamda bu restoranın bir “*kültür odacı*” faaliyeti üstlendiği söylenebilir. Dolayısıyla, Suriyeli gençlerin kendi kültürlerini yansıtan boş zaman aktivitelerin varlığı kentteki uyumlarını ve kente âdiyetlerini daha da kolaylaştıracaktır.

Suriyeli Gençlerin Boş Zaman Faaliyetlerinde Kullandıkları Mekânlar ve Tüketim

Esenler’de yaşayan Suriyeli gençlerin boş zamanlarında neler yaptıklarına bakıldığında mekânsal olarak daha çok sahiplendikleri ya da kendilerini ait hissettikleri yerlerde vakit geçirdikleri söylenebilir. “Özellikle farklı, sosyokültürel gruplara ait bireylerin göç yoluyla aynı kentsel mekânlarda yaşamaya başlamaları, toplumsal bütünleşme ya da bütünleşmeme gibi sosyal olguların ve sorunların ortaya çıkmasında etkin rol oynamaktadır.” (Günaydın, s. 5). Zygmunt Bauman’ın çarpıcı bir biçimde vurguladığı gibi “Dostlar var, düşmanlar var. Bir de yabancılar” (Bauman, 2003, s. 74). Böyle bir düşünüşün Suriyeli gençlerde hâkim oluşunun boş zaman algılarını da şekillendirdiği tespit edilmiştir. Örneğin Katılımcı [06, 20]; “*Pazar günü Aksaray’a gidiyorum, çünkü herkes orada. Orası bizim gibi insanlarla dolu. Orada bizim yemeklerden yiyorum, kafe-de arkadaşlarla takılıyoruz.*” demektedir. Bu söyleme benzer olarak Katılımcı [03, 27], “*Arkadaşlarımı arıyorum metroya biniyoruz Eminönü’ne gidiyoruz. Orası hareketli,*” şeklinde ifâde etmektedir. Suriyeli gençlerin boş zamanlarında gittikleri mekânlardan hareketle daha çok kendileri gibi başka bir yerden göç etmiş kimselerin yanlarında vakit geçirdikleri ve onların gittikleri kafeleri, alışveriş merkezlerini ve diğer kamusal mekânları tercih ettikleri görülmektedir. Dolayısıyla göç ettikleri yerlerde uyum sürecinde zorlandıkları zaman kendilerine yakın kültürün peşinden gitmektedirler. Günaydın’ın, “Göç eden insanlar, göç ettikleri yerlerde kendi yaşantılarını idame ettirmeye devam etmekte ve kültürlerinden kopmamaktadırlar.” ifâdesi kendi kültüründen bir anda uzaklaşmak istemeyen göçmenlerin yaşamlarını devam ettirme mücadelesi ve isteklerini yansıtmaktadır (Günaydın, t.y., s. 11). Göç edilen yerlerde, kendi kültürlerini koruma eğilimi göstermek göç olgusunun en temel süreçlerinden birini oluşturmaktadır. Göçmenlerin, kendi kültürlerine olan bağlılıkları, göç ettikleri toplumun kültürü ile bir çatışma da meydana getirebilmektedir. Bunun sonucunda kentin

diğer sâkinleri tarafından göç edenlere yönelik ötekileştirmenin yanı sıra, göç eden bireyler ve göç edilen yerdeki bireyler arasında kültür çatışmaları meydana gelmektedir (Koçak ve Terzi, 2012, s. 182).

Modern iktisâdî sistemde çalışma saatlerinin çok yüksek olması toplum üyelerinin çalışma dışındaki zamanının daralmasıyla doğrudan ilişkilidir. Modern ekonomi piyasası ve onun yedeğindeki tüketim piyasası, toplumun çoğunluğunu oluşturan gençlerin rekreasyon, eğlence-dinlence dünyasını keşfetmiş durumdadır. Katılımcı [07, 20]; *“Hafta içi hiç boş vaktim yok, hafta sonu olarak da Pazar günü sadece çalışmıyorum. O gün de alışveriş merkezlerine gidiyorum, arkadaşlarla geziyorum... Her hafta bir pantolon alıyorum... Fiyat olarak 100-150 TL veriyorum.”* Yine tekstil atölyesinde çalışan Katılımcı [02, 28], *“... Arkadaşlarla toplanıp geziyoruz, yemek yapıyoruz, alışveriş yapıyoruz... O gün ortalama kişi başı 90-150 harcıyoruz.”* Görüldüğü gibi, kapitalizmin sonucu olan çalışma saatlerinin fazlalığının bedeli ya da yönlendirdiği eylem yine kapitalizmin ortaya çıkardığı tüketmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Roberts (1999), kapitalist sistemin çalışanların iş dışındaki zamanlarını da nasıl formüle edip düzenlediğini ifâde ederken boş zamanın kapitalist sistem içinde nasıl bir “pazar” hâline geldiğinden de bahsetmektedir. Öyle ki, bu sistem içinde artan üretimin boş zamanın ve tüketimin kendi sürekliliği içinde yükselmesine katkı sağladığını ifâde etmektedir (Roberts, 1999, ss. 165-167). Görüldüğü gibi, boş zaman, çalışanın kendisinin kontrolünden çıkıp endüstrilerin plânlarına göre şekil almaktadır. Böylece kapitalizm bireyin çalışma saatlerini yönlendirdiği gibi çalışma saatleri dışındaki vakitleri de yönlendirebilmektedir.

Suriyeli Gençlerin Sosyoekonomik Durumlarının Boş Zaman Faaliyetlerine Yansıması

Bezmialem Üniversitesi’nde yapılan araştırmada, Esenler’deki Suriyeli gençlerin profiline ilişkin buraya kadar verilen bilgileri

destekleyici sonuçlar bulunmaktadır. Raporda, İstanbul'da belli semtlerde kümeleşen Suriyeli gençlerin, genelde olumsuz şartlarda barındıkları ve yüksek kiralara tek odada 7-8 kişi kaldıkları ortaya konulmuştur (Bezmialem, 2015, s. 11). Bu araştırmada da görüşmecilerin bu şekilde bir barınma koşulları içinde oldukları gözlemlenmiştir. Bu koşullar gençlerin boş zaman faaliyetlerini de etkilemiştir. Örneğin katılımcıların boş zamanlarını ortalama 8 kişilik arkadaş grubuyla geçirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, çalışmadıkları pazar gününü daha çok açık kamusal mekânlarda arkadaşlarıyla birlikte geçirmektedirler. Dolayısıyla yerel yönetimlerdeki boş zaman ya da rekreasyonla ilgili birimlerin işlevselliği artırılarak bireylerin bu alanlarda tek veya gruplar hâlinde faaliyette bulunmaları sağlanabilir. Yine yerel yönetimlerin de açık kamusal alanlardaki aktivitelerin sayısını ve çeşitliliğini artırması gerekmektedir.

Katılımcı [04, 19], *“Çok masraf var normalde.”* Bir başka katılımcı; *“Masraf çok. Çalışmazsak aç kalırız. Bir işim var sonuçta ama başkalarının olmayabilir. Onlar Allah bilir nasıl yaşıyorlar?”* [02, 28]. Araştırmada katılımcıların karşılaştıkları geçim sıkıntısı, yaşamın zor idame ettirilmesi ve çok zorlayıcı çalışma koşulları içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Bu şartlar altındaki göçmenler, yoksul bir hayat sürmekte ve bu da bir içe kapanıklık sorununu beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla Suriyeli gençlerin olumsuz duygu ve davranış biçimlerinin boş zaman pratikleriyle en aza indirgenebileceği öngörülmektedir. Özellikle gençlerin boş zamanlarının dikkatli ve doğru yönetimi toplumsal uyumun sağlanmasına da yardımcı olacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada boş zaman olgusunun gün geçtikçe önem kazandığını ve toplumun her kesiminden insanların yaşamlarında merkeze yerleştiğini görmekteyiz. Boş zamanın nasıl kullanacağı ve Russell'ın (1990, s. 129) bahsettiği gibi sözleri hesaba katıldığında toplumun önemli bir kesimini temsil eden gençlerin, hele ki göç etmiş olanların bu “kutsal” zamanlarını nasıl geçirdikleri sosyal

alandaki büyük önem taşır. Araştırmada elde edilen sonuçlara baktığımızda bulgular, Suriyeli gençlerin boş zamanlarını daha çok pasif yani Abadan (1961, ss. 23-25)'in üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında bahsettiği Blücher'in sözünü ettiği yumuşak boş zaman faaliyetleriyle geçirdiklerini ortaya koymuştur. Gençlerin çoğu arkadaşlarıyla birlikte vakit geçirmeyi; açık kamusal mekânlara gitmeyi, insanların yoğun olduğu yerlerde dolaşmayı ve bir arada sohbet etmeyi tercih etmektedirler. Ayrıca Suriye'den göç eden katılımcıların çoğunun ailelerinin Suriye'de kaldığı, hem aile hem memleket özlemlerini gidermek için çalışmadıkları zaman içinde daha çok memleketlerinden eş-dost, akraba ve tanıdıklarıyla vakit geçirdikleri görülmektedir. Akraba ve tanıdıklarıyla dolaşan, kendi aralarında ev ziyâreti yapan ve kendi memleketleri hakkında konuşan gençlerin sayısı oldukça fazladır. Başka bir ifadeyle Suriyeli gençlerin boş zaman faaliyetleri Blücher'in sert boş zaman kategorisine uygun düşmemektedir. Çünkü çalışma saati dışındaki zamanını kitap okuyarak, spor yaparak, resim yaparak, kurslara katılarak, STK birimlerinde görev alarak ya da müzik ile uğraşarak doldurmamaktadır.

Araştırmada tekstil atölyelerinde çalışan genç katılımcılar, çalışma saatlerinin fazla olması sebebiyle kendilerine ayırdıkları vaktin azlığından şikâyet etmektedirler. Çalışma dışındaki süre zarfında evde dinlenerek ya da evde amaçsızca vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, katılımcıların çalışma saatleri için iyileştirici adımların atılması önemli görülmektedir. Ayrıca gençlerin çalışma saatleri dışındaki zamanlarında daha bilinçli olmaları için politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Araştırmada dikkat çeken diğer bir sonuç da gençlerin boş zamanlarında daha çok tanıdıkları insanlarla veya ortak kültürdeki insanlarla kamusal, açık mekânlarda görüşmeleridir. Kendi gibi olanla bir arada bulunma isteğinin, gençlerin boş zamanlarını şekillendiren önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Bununla birlikte kendi kimliklerini daha çok Aksaray, Eminönü ve Suriçi'nin kıyı kesimle-

rindeki alanlarda buldukları ve buraları “kendileri gibi insanlarla dolu” mekânlar olarak gördükleri, katılımcılarla yapılan görüşmelerde öne çıkmıştır. Bu durum daha çok Bauman’ın “yabancı” kategorisiyle örtüşmektedir. Suriyeli gençlerin şehrin kalabalık ve çok kültürlü mekânları tercih etmesinin altında yatan neden, farklı ve yabancı kimliklerini gizlemek, bir anlamda kalabalıklar içinde kaybolmak isteği olarak görülmektedir. Ayrıca katılımcıların (yapılan görüşmeler neticesinde fark edilen) Türkçeye olan yabancılıkları da boş zamanlarında daha çok aynı dili konuşabildikleri insanlarla ve kendileri gibi farklı yerlerden göç etmiş insanlarla bir arada olma isteği getirmiş olabilir. Görüşmeler neticesinde katılımcıların çoğunun şuan için kendi ülkelerine dönme niyetlerinin olmadığını hesaba kattığımızda, gündelik hayatta dil probleminin çözülmesi ve bu problemi sosyal yaşantılarında belirleyici bir sorun olmaktan çıkarmak gerekmektedir. Bulgular kısmında da dile getirilen bu durum, Suriyeli gençlerin dil ve kültür gibi farklılıklarından kaynaklanan zorlukların boş zamanlarını istedikleri daha farklı etkinliklerle geçirmelerini ve yerel halk ile uyumunu geciktirebilmektedir. Dolayısıyla kendi kültürel ve sosyal ortamlarını yansıtan aktivitelerin varlığı katılımın sağlanmasına öncülük edebilir. Özellikle yerel yönetimlerin kendi bünyelerindeki kültür merkezlerinde gerçekleştirilen sosyal ve kültürel programlara bu talebe yönelik programların da eklenmesi Suriyelilerin, özellikle genç Suriyelilerin boş zaman dilimlerini daha nitelikli bir hâle getirebilir.

Ayrıca Suriyeli gençlerin alışveriş merkezlerinde plansız bir harcama yaptıkları da tespit edilmiştir. Bu gençlerin Suriye’de yüksek gelirli bir konumda iken sahip oldukları alışveriş kültürünün savaş sonrası da Türkiye’de ekonomik anlamda zorluk yaşamalarına rağmen devam ettiğini görmekteyiz.

Görüşmeler sonunda açık kamusal mekânların bu gençler tarafından çok rağbet gördüğü ortaya çıkmıştır. Arkadaş gruplarıyla, dost ve akrabalarıyla kentin park ve bahçelerinde buluşmak, oturmak ve dolaşmak en sık yapılan boş zaman faaliyetleri olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Yoğun çalışma koşulları içerisindeki sınırlı boş zaman olanaklarını sosyalleşmek için değerlendirmeleri, bu bağlamda katılımcıların daha fazla etkileşime açık olan kamusal alanları tercih etmelerinde rol oynamaktadır.

Boş zaman etkinliklerinin göç eden bireylerin yaşamında temel ihtiyaçlar kadar önemli olduğu bu bireylere yeni boş zaman geçirme olanak ve fırsatlarının sunulmasının, göç ile birlikte gelen birtakım sorunların üstesinden gelmelerine yardımcı olabilecektir. Dolayısıyla, bu durum toplumsal bütünlük ve karşılıklı uyum açısından büyük önem arz etmektedir.

Bulguların açığa çıkarılmasıyla bazı önerilerin getirilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Suriyeli gençlere kentsel yaşamda boş zamanlarını değerlendirebilecekleri eğitim, spor ve benzeri alanların açılmaması durumunda birtakım olumsuz sonuçların doğması muhtemel gözükmektedir. Russell'in (1990, s. 23) da dediği gibi boş zaman, insana yönelik gelişmeyi sağladığı için bireyin sosyal hayattaki başarı oranını da yükseltir. Dolayısıyla boş zamanın doğru ve nitelikli değerlendirilmesi durumunda Suriyeli gençler sosyal anlamda daha başarılı olabilecektir. Sadece bu gençlerin kendileri için değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma açısından büyük bir imkân sunacağı belirtilmelidir.

Tezcan'a göre gençlerin boş zamanlarını değerlendirme biçimleri onlara tanınan ve sağlanan imkânlarla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda gençlerin boş zaman faaliyetlerini değerlendirme biçimlerinde ekonomik faktörlerin etkisinin yanı sıra, boş zaman konusunda bilinçlendirilmeleri de önemli bir rol oynamaktadır (Tezcan, 1985). Gençlerin boş zaman konusunda bir eğitime tâbi tutulmaları, boş zamanlarını değerlendirirken faydalı faaliyetlerde bulunmalarının yanında, kendi kişiliklerinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda bu sayede gençlerin aktif bir şekilde toplumsal hayata katılımlarının da önü açılmış olacaktır. Bu eğitimler gerek gençlerin bireysel açıdan gelişimlerinin gerekse de toplumsal refahın artması açısından olumlu etkileri de bulunacaktır (Tezcan, 1994, s. 75). Dolayısıyla ülkemizde yaşayan Su-

riyeli gençlerin benzer bir uygulamaya tâbi tutulması toplumsal hayata daha güçlü ve aktif katılımına katkı sağlayacaktır. Gençlerin sosyal doyumluluklarının sağlanması için boş zaman faaliyetlerinin önemli bir fırsat olduğu, yerel yönetimlerin bu konuda katkısının önemsilmesi gerektiği kanaati oluşmuştur.

Ülkemizde birlik ve beraberlik içinde yaşamayı sağlayan değerlerin gençlere benimsetilmesi için yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışmalar yapmaları sağlanıp Suriyeli gençlerin boş vakitlerini faydalı şekilde geçirmelerine imkân verecek alanlar oluşturulabilir.

EK-1

Katılımcı Bilgisi

	Yaş	Cinsiyet	Medenî Durum	Eğitim Durumu	Aylık Gelir Durumu
Katılımcı 1	28	Erkek	Evli	Ortaokul mezunu	1500-2000 TL
Katılımcı 2	28	Erkek	Evli	Ortaokul mezunu	2000-2500 TL
Katılımcı 3	27	Erkek	Nişanlı	İlkokul mezunu	1500-2000 TL
Katılımcı 4	19	Erkek	Evli	Ortaokul mezunu	1000-1200 TL
Katılımcı 5	21	Erkek	Bekâr	Ortaokul mezunu	1200-1400 TL
Katılımcı 6	20	Erkek	Bekâr	Lisans terk	1000-1200 TL
Katılımcı 7	20	Erkek	Bekâr	İlkokul mezunu	1000-1500 TL

Kaynakça

- ABADAN, N. (1961). Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri. Ankara: SBF Yayınları.
- ACAR, C., SANDIKLI, B., MÜCAZ, M., ÜLGER, Z., & TORUN, P. (2015). İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler İhtiyaç Analizi Raporu, <http://halksagligi.bezmialem.edu.tr/dosyalar/istanbulda-yasayan-gecici-koruma-altindaki-suriyeliler.pdf> adresinden edinilmiştir.
- AKKAYA, A. (2013). Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları, *EKEV Akademi Dergisi*, Sayı: 56, 179-190, <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=2f0da1b8-5cc8-43e2-bf64-875a382ce35e%40sessionmgr101> adresinden edinilmiştir.
- AKSOY, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim, *The Journal of International Social Research*, 5(20), 292-303.
- AKYÜZ, H. ve TÜRKMEN, M. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Bartın Üniversitesi Örneği, *International Journal of Science Culture and Sport*, 4(1), 340-357.
- ARGAN, M. (ed.) (2013). *Rekreasyon Yönetimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, H. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Değerlendirme Tercihleri: Çankırı Karatekin Üniversitesi Örneği, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 40, 193-208.
- ASLAN, N. ve ARSLAN CANSEVER, B. (2012). Ergenlerin Boş Zaman Değerlendirme Algısı, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (H. U. Journal of Education), 42: 23-35.
- ARSLAN, İ. ve ark., (2016). Göçün Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler Örneği, *İlahiyat Akademi Dergisi*, 3(4), 129-148, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/292316> adresinden edinilmiştir.
- AYTAÇ, Ö. (2002). Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 231-260.
- AYTAÇ, Ö. (2006). Tüketimcilik ve Metalaşma Kısacasında Boş Zaman, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11) 2006/ 1:27-53.
- BAUMAN, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*, (çev. İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BÜYÜKÖZTÜRK ve ark. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Pegem Akademi, (12. baskı).

CASTLES, S. ve MILLER, M. J. (2008). *Göçler Çağı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.

DENİZ, A. Ç. ve ark., (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları, SBARD. 27 (1): 17-40. <http://sbard.org/pdf/sbard/027/027%20sbard.17-40.pdf> adresinden edinilmiştir.

ERDOĞAN, M. M., (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, Rapor, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, <https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2015/02/tc3bcrkiyedeki-suriyeliler-syrians-in-turkey-rapor-tr-en-190220151.pdf> adresinden edinilmiştir.

ES, M. ve ATEŞ, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9112> adresinden edinilmiştir.

GÖKTUNA YAYLACI, F., (2017). Eskişehir Yerel Basınında “Mülteciler” ve “Suriyeliler”, *SAD/JSR Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Journal of Sociological Research* Cilt/Volume 20 Sayı/Number 1 (Nisan /April 2017):(1-40), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/297010> adresinden edinilmiştir.

GÜÇLÜ, M. (2013). Gençlik Döneminde Boş Zaman Faaliyetlerinin Yeri ve Önemi, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 160-169.

GÜNGÖRMÜŞ, H. A., YETİM, A. A. ve ÇALIK, C. (2006). Ankara'daki Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Boş Zamanlarını Değerlendirme Biçimlerinin Araştırılması, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (1), 285-298.

GÜNAYDIN, Ş. (t.y.). Kentleşme Sürecinde Göç ve Türkiye'de İç Göç Olgusu, <http://seymagunaydin.com/kentlesme-surecinde-goc-ve-turkiyede-ic-goc-olgusu/> 22 Aralık 2016 tarihinde ulaşılmıştır.

INGEV ve diğ. (2016). Capacity Building in Support of Young Refugees in Metropolitans, Rapor, <http://ingev.org/wp-content/uploads/2016/05/Capacity-building-in-support-of-Young-Refugees-in-Metropolitans.pdf> adresinden edinilmiştir.

KARAKÜÇÜK, S. (2008). Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme, Bağırhan Yayınları, Ankara.

KAYADEVİR, A. (2011). Tüketim Toplumu/Kültürü Bağlamında Boş Zaman ve Halk Kütüphanelerine Etkisi Üzerine Bir Deneme, *Türk Kütüphaneciliği*, 25, 1 (2011), 55-85.

KILBAŞ, Ş. (1995). *Gençlik ve Boş Zamanı Değerlendirme*, Adana: Çukurova Üniversitesi, Basımevi.

KOÇAK, Y. ve TERZİ, H. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, KAÜ-İİBF Dergisi, 3(3), 163-184.

KURAR, İ. ve BALTACI, F. (2014). Halkın Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıkları: Alanya Örneği, *International Journal of Science Culture and Sport*, 2, 39-52.

LAFARGUE, P. (1999). *Tembellik Hakkı*. (çev. V. Günyol), İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları.

MANSUROĞLU, S. (2002). Akdeniz Üniversitesi Öğrencilerinin Serbest Zaman Özellikleri ve Dış Mekân Rekreasyon Eğilimlerinin Belirlenmesi, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2 15(2), 53-62.

MARX, K. (1997). *Boş Zaman Üzerine Seçmeler*, Cogito, 1997/12.

MORVA, A. D. (2006). Bir Serbest Zaman Etkinliği Olarak Sinema, *İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi*, (27), 113-124.

ORSAM (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, Rapor No: 195.

OSMANOĞLU, Ö. (2016). Türk Sinemasında Dış Göç Olgusu: Sosyo-kültürel Karşılaşmalar, Kimlik Çatışması ve Yabancılaşma, *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 77-98.

ÖKSÜZ, E. (2012). Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu ile Özel Yurtlarda İkamet Eden Öğrencilerin Boş Zaman Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi (Balıkesir ili örneği). (Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Balıkesir), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

ÖZCAN, B. (2007). “Rasyonel Satın Almak” ve “Boş Zaman Sürecine Ait Alışveriş” Eylemlerinin Birlikte Sergilendikleri Mekânlar: Alışveriş Merkezleri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 39-68.

ÖZDAĞ, S., YENİÇERİ, M., FİŞEKÇİOĞLU, İ. B., AKÇAKOYUN, F. ve KÜRKÇÜ, R. (2009). Devlet Memurlarının Boş Zaman Değerlendirme Eğilimleri, Antropometrik ve Fiziksel Uygunluk Seviyeleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 307-323.

ÖZKARSLI, F. (2015). Mardin’de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler, Bilsam yayıncılık.

PATTON, M. Q. (1987). *How To Use Qualitative Methods in Evaluation*, Newbury Park, CA: Sage Publications.

ROBERTS, K. (1999). *Leisure in Contemporary Society*. New York: CABI Publishing.

ROJEK, C. (1984). Did Marx Have a Theory of Leisure, *Leisure Studies*, 3, 163-174.

RUSSELL, B. (1990), Aylaklığa Övgü. (çev. M. Ergin), İstanbul: Cem Yayınları.

SAĞLAMTUNÇ, T. (1990). Türkiye’de Üniversite Kütüphanecilik Bölümlerinin 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgür (boş) Zaman Dışı Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma, *Türk Kütüphaneciliği*, 4(1), 3-21.

SAYIN, Y. ve ark., (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.

TAL, M. ve ERDOĞAN, R. (2015). Doktorların Boş Zaman Etkinliğine Katılma Durumlarının İncelenmesi, *International Journal of Science Culture and Sport*, ISSN: 2148-1148, 171-193, http://Www.İscsjournal.Com/Makaleler/348991757_Si_1_14silik.Pdf adresinden edinilmiştir.

TEZCAN, M. (1982). Sosyolojik Açıdan Boş Zamanların Değerlendirilmesi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 116.

TORKİLDSEN, G. (2010). *Leisure and Recreation Management*, Routledge Taylor & Francis Group, Londonand New York.

WEBSTER, F-ROBINS, K. (1989). Plan and Control: Towards a Cultural History of the Information Society Theory and Society, 18.

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

Yunus Çolak
Büşra Sağıroğlu

Gençlik Tanımları
ve Arazi Kullanım
Haritaları Üzerinden
Esenler’de Gençliğin
Mekânsal İlişkileri

İstanbul'un en yoğun genç nüfusuna sahip ilçelerinden biri olan Esenler'de¹ gençliğin mekân ile ilişkisi ve mekân üretimine katkısı ile oraya duyduğu sahiplik birbirlerini besleyen süreçler olarak düşünülmektedir. Bu ilişkide bir aktör olarak gençliğe yüklenen tanımlardan hareket etmek bu çalışmada tercih edilmiştir. Gençlik tanımlarının kentsel mekânın kullanımındaki birtakım yönelimlerle çakıştığı savunularak mekâna etki eden ve ondan etkilenen bir özne olarak farklı gençlik tanımlarının denk düştüğü mekân kullanım biçimleri aranmaktadır.

Bu makalede ilk olarak gençlik için sunulan kentsel hizmetlerin daha etkin ve anlamlı hâle getirilmesi için genç ve gençliğe atfedilen tanımların anlaşılması düşüncesinden hareketle birtakım tanımlamalar üzerinde durulmaktadır. İkinci olarak mevcut sosyal hizmet alanlarını aşan birtakım sosyalleşme alanlarının Esenler özelinde, kentsel tasarım ve hizmet odaklarına dönüşecek biçimde yeniden kurgulanması meselesi ele alınmaktadır. İlk konu gençlik çalışmaları literatüründe önemli bir yer tutan tanımsal tartışmaların kamusal hizmet pratikleri ile ilişkisini irdelerken, ikincisi bu hizmetlerin nasıl mekânsallaştırılabileceğine dâir bir somutluk arama çabasını taşımaktadır.

1 2016 TÜİK verilerine göre, Esenler 15-25 yaş arası nüfusun %18 oranla bulunduğu üç ilçeden (diğer ikisi, Sultanbeyli ve Zeytinburnu) biridir.

Gençlik tanımları beş başlık altında incelenmiş, gençlik tanımlarının ötesine geçmeyi amaçlayan ikinci kısımda bir tanımın, soyut bir tanım olarak kalmayarak somutlaşabileceği ve mekân kullanım biçiminden hareketle geriye dönük olarak gençliğe yüklenen anlamın bulunabileceği öne sürülmüştür. Tanımlardaki süreklilik yahut karşıtlıklar mekânda da kendini göstermektedirler.

Gençlik ve kent mekânı üzerine çalışmaların eksikliği literatürde vurgulanmaktadır (Skelton & Gough, 2013). Kuramsal ya da uygulamaya dönük kent çalışmalarında gençlik üzerine yeteri kadar odaklanılmadığı ifade edilmektedir. Bu çalışmada da literatürdeki zayıflıkların ürettiği araştırma teşebbüslerindeki eksiklik dikkate alınarak, insan-mekân ilişkisi ve mekânın üretimi ekseninde ve gençlik özelinde bir katkı sunmak hedeflenmiştir.

Nasıl Tanımlarsan Öyle Gider: Gençlik Tanımlarının Ötesi

Gençlik çok disiplinli ve çok tartışmalı bir ilgi odağı olarak entelektüel ya da siyasal değerlendirmelerin gündemine oturan bir konu olarak öne çıkmaktadır. Gençlik kavramının nasıl tanımlandığı, gençliğe sunulan faaliyet biçimlerini de belirleme ve bu faaliyetlerin gerçekleşeceği mekânların biçimlerini etkileme imkânına sahiptir.

Bu anlamda farklı disiplinlerin katkısı söz konusu olmaktadır. Bir biyoloğun ergenliğin başlama ve tamamlanması arasındaki sürece, bir hukukçunun yasalarla düzenlenen yaş aralığına, bir eğitimcinin ise çeşitli sınıf düzeyindeki öğrenciler arasındaki farklara odaklanabileceği dile getirilen bir husustur. Gençliğin sadece belirli bir yaş aralığına indirgenmeden toplumsal, ekonomik ve siyâsî koşullar içinde farklı ilgileri, gereksinimleri ve koşulları olan heterojen bir kesim olarak ele alınması gerektiği, farklı disiplinlerin indirgemeciliğine karşı vurgulanması gereken bir yaklaşımdır (Şentuna, 2009). Bu durum gençlerin ve gençliğe faaliyet alanı olarak sunulacak mekânların da çok yönlü ve çok katmanlı olabileceğine dâir bir fikir vermektedir.

Arada Kalmışlık: Demografik/Bürokratik Tanım

Gençliğin nasıl tanımlandığına bakacak olursak, karşımıza öncelikli olarak yaş sınırlarını belirleyici kabul eden, demografik/bürokratik bir düzlem çıkmaktadır. İnsan hayatında belirli bir zaman karşılığının toplumsallaşma durumunu ifâde eden gençlik, dönemsel bir tanımlama ile “çocukluk ve yetişkinlik arasındaki dönem” olarak târif edilmekte, demografik incelemelerde farklılıklar arz etmekle birlikte alt sınırdan 12, üst sınırdan 30 yaşın gençliğin târifinde kullanıldığı gözlemlenmektedir. İstatistik değerlendirmelere imkân veren bu dönemsellik aynı zamanda başı ve sonu olan bir ara dönemi de öne çıkartmaktadır.

Bu değerlendirme, gençliği tarihsel ve sosyal süreçlerden bağımsız, yalnızca biyolojik olarak tanımlayarak ona *dinamik* ve *güçlü* gibi vasıfların eklenmesi ya da *sorunlu*, *uzlaşmaz*, *asi* gibi niteliklerle beraber düşünülmesinin yolunu açmaktadır. Öte yandan gençliği bir ara dönem olarak, sürekli ileriye hazırlanan, geleceği temin edecek bir araç olarak değerlendirmek de onun öz vasfının daha değerli bir döneme hazırlanmak üzerinden tanımlanması anlamına gelmektedir. Bu şekilde gençliğin bir *köprü* olarak tanımlanması, gençliğin müstakil bir tanımla ele alınmasının önüne geçmektedir (Yentürk, Kurtaran, & Nemutlu, 2008).

Söz konusu “arada kalmışlık” ile vurgulanan bu tanım gençliğin bir nesne olarak mekâna olan etkisini göz ardı etmektedir. Büyük ölçüde, örneğin bir çocuk ya da yaşlı gibi bedensel kısıtlar taşımayan gençler, mekânda tâyin edici bir role kavuşamamaktadırlar. Bu sınırlanmış dönem yaklaşımı ile; dinamizm ve isyanın, boşaltılması ve dizginlenmesi gerektiği fikrinden hareketle diğer toplumsal grupları çok da rahatsız etmeyecek biçimde ayrıştırılmış izole mekânsal birimler kentsel doku içerisine, mekânı kurgulayan idâre ya da belediye tarafından serpiştirilebilmektedir. Genç için tâyin edilmiş bu mekânlarda, söz konusu ara dönem “sorunsuz” biçimde geçirildikten sonra erişkin bir bireyin normal mekânlarına dönme

imkânı doğmaktadır. Özetle bu bakış, *zarar vermeyecek ölçüde serbest bırakmak* şeklinde de ifade edilebilir.

Bütün Ümidim Gençliktedir: Geleceğin Ümidi Tanımı

Gelecek için ütopyalar üretmiş tüm siyasal fikirlerin yöneldiği eğitim ve terbiye, gençliği bir umut olarak telakkî etmektedir. Kimi araştırmacılarca gençlik tanımlaması ile ifade edilen düşüncelerin aslında gençlik dönemini geride bırakmış olan yetişkinler tarafından ortaya konduğu ve gençliğin de artık kendini bu tanımlamalarla birlikte düşündüğü dile getirilmiştir. Dolayısıyla gençlik bir vâkıa ya da problem olarak tasarlanmakta, bunun üzerinden bir dünya, bir politik hizmet evreni var edilmeye çalışılmaktadır (Aktan, 2005; Yıldırım, 2005).

Modernist yaklaşımlara işaret eden bu göstergeler, gençliğin bir sosyal kategori olarak yaratıldığı düşüncesini uyandırmaktadır. Diğer pek çok sosyal kategori gibi gençlik de modernitenin bir ürünüdür (Lüküslü, 2009, s. 22). Dolayısıyla bu çağa ilişkin zihinlerimizde yer etmiş düşünceler ya da ona ilişkin hedeflerimiz de modernitenin çerçevesi içinde kendini var eder.

Modernizmin Türkiye şartlarında bir olgu olarak yer etmeye başladığı 18. yüzyıldan beri, gençlik algısının faaliyet sahasında kendini gösterdiğinden söz etmek mümkündür (Lüküslü, 2009, s. 23). Bugün içinde bulunduğumuz 21. yüzyıldaki gençlik faaliyetlerinin de bu süreçten bağımsız olarak değerlendirilmesi hatalı olur.

Kendini Keşfetme ve Hayata Hazırlanma: Olgunlaşma ve Kişisel Gelişim Tanımı

Bir önceki bakışın, gencin irâdesini yok sayan bir kamusal etkinlikler alanı doğuracağını düşünürsek, gençliğin kendi bireyliğinde istikbâlini kazanma hakkı bir başka görüşün zeminini oluşturmaktadır.

“Bağımsızlık, kişilik sahibi olma, toplumdaki yerini ve rolünü öğrenme tam olarak bu dönemde gerçekleşir. Bir dünya görüşü geliştirme, kendine yön verecek değerleri araştırma, hayatın anlamı, kendisinin hayat içindeki yeri ve rolü konusunda tatmin edici cevaplar bulma gibi arayış ve yönelişler gençlik döneminin kendine has davranış özelliklerindendir.” (Ceylan, 2010).

Gençlik dönemi bireyin toplumsallaştığı, kişiliğinin oluştuğu, toplumda kendini konumlandığı ve geleceğini şekillendirdiği bir dönemdir. Gençliğin etkin olduğu siyasal ve ekonomik bir düzen içerisinde gençlik tanımı da gelişerek yeni boyutlar kazanmaktadır.

Gençlere vizyon sunmak üzere geliştirilmiş programlar, kendini keşfetme ve kişisel gelişimini tâyin edecek kurslar, ona özgürlük içinde toplumsallaşma imkânını bahşeden her açık kapı bu tanım- la bir proje/faaliyet alanına dönüşmektedir. Kurslar, kültür/bilim merkezleri bu keşfin pozitif ucunda yer alırken; zararlı alışkanlıklar, bağımlılıklar ya da “iyi” bir gelecek vaat etmeyecek her ortam negatif bir keşfe neden olmaktadır.

Keşif ve hayatı anlama çabası duygusal bir yoğunlukla beraber gelmektedir: Bu yönüyle gençliğin psikolojik bir yoğunluk dönemi olduğundan bahsetmek mümkündür. *Ben kimim* ve *ben normal miyim* soruları da bu dönemde sık sık sorularak toplumsal rol konusunda fikir edinilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla gençlik; toplumsal, biyolojik ve ruhsal özellikleri ile birlikte düşünülmelidir.

Yörükoğlu’nun (2008) ifâdesi ile “çocukluk ve erişkinlik arasında yer alan, hayata hazırlığı ruhsal gelişme ve olgunlaşmanın ergenlikle hızlandığı ve yetişkinlikle birlikte sona erdiği” gençlik dönemi, söz konusu özelliklerin bir arada genci geleceğe hazırlayan yeni ortamlarla tanışılan bir döneme işaret etmektedir.

Bağlanma ve Tutunma Problemleri Tanımı

Arada kalmışlık durumu iki kutup arasında gerçekleşmektedir. Bir uçta çocukluk dünyasında evle sınırlanan bir mekânsal düzlem varken, diğer uçta yetişkinlerin sıkıcı ve kurallara bağlı dünyası yer almaktadır.

Genç, aradalık tanımıyla, bu iki kutbun arasında bir güzergâhta gidip gelmektedir. Bu güzergâh gencin tutunduğu iki mekânsal birim arasında bir boşluk teşkil etmektedir. Barınma mekânı tutunulacak birinci nokta iken her bir faaliyet alanı da gencin tâyin ettiği çerçeve içinde farklı birimlere uç vermektedir. Yetişkinlerin dünyasının hemen berisindeki görece özgür bu alanlar ana iki ucun zayıfladığı ölçüde bu “ara mekân”lar olarak gençliğin otoritesini sergilediği husûsî yerlere dönüşebilmektedir.

Bu soyut anlatımı somutlaştıracak olursak, burada eve, okula vb. bağımlılık koşullarının yeni bir gençlik tanımı ortaya çıkarttığı görülebilmektedir. Zîra 1985 yılındaki *Uluslararası Gençlik Yılı* hazırlıkları sırasında Birleşmiş Milletler tarafından yapılan “Genç; 15-25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişi” olarak târif edilmektedir (Şentuna, 2009). Ayrı bir konutu olmama, bir bağımlılık durumunu ifâde etmektedir. Ev ve faaliyet alanının ikisine de tutunamama durumu bir tür dışlanma doğurmaktadır.

Bu durumu, bilhassa yoksul gençlerin mekânla ilişkisi üzerinden inceleyen Şentürk, “hânelerin kalabalık olması, fiziksel şartların (konut koşullarının) yetersizliği, aile içi ilişkilerin önemli ölçüde gerilimli olması, ebeveyn tarafından fazla bir anlam ifâde etmediklerine inanmaları” (Şentürk, 2015) gerekçeleri ile açıklamaktadır.

Benzer biçimde okul ve iş yeri ile de kurulamayan ilişki bir “mekânsızlık hâli” doğurmaktadır. Bu mekânsızlık kamusal mekânın boşluğu içinde “köşe başları”nın ya da sanal mekân olarak internetin yoğun bir şekilde kullanımını doğurmaktadır (Şentürk, 2015).

Tüketim ve Araçsallaşma Tanımı

Yoksul gençler için söz konusu olabileceği düşünülen bu durumun diğer kutbunda ise gençliğe ilişkin yeni bir tanım alanı doğmaktadır. Bu gençlik ise tüketerek var olan, var oluşunu tüketimle anlamlandıran bir bünye ile târif edilmektedir. İnandır (2005, s. 37), genci “okulda ve okul dışında aldığı eğitim ile aynı anda sistemi içeriden de bilen, umut ve özgüvenle toplumda hak ettiğine inandığı pozisyonu elde etmeye koşullanan, tüketim kapasitesi yüksek ve kendisini tükettikleri aracılığıyla tanımlayan, tez canlı dinamik insan” şeklinde tanımlamıştır.

Zamanla geniş tüketim mekânizmalarının bir aracı hâline gelen genç, araçsallaşmakta, reklam, dizi ve sinemalar gibi kültürel aygıtların yeniden ürettikleri heveslerle, tüketim kültüründe öğütülen bir nesneye dönüşebilmektedir. “Her yıl yiyeceğe, plaklara, kasetlere, filmlere, giysilere, kozmetiğe, kitaplara, dergilere ve daha yüzlerce şeye milyonlarca dolar harcayan gençler, kültürün ve ekonominin biçimlenmesinde büyük bir rol oynamaktadır” (Uluğtekin, 1994).

Bu ekonomik yaklaşımın bir adım ötesinde duran bir tanımda, çocukluktan çıkışla yalnız tüketim değil üretim sürecine katılma da tanıma resme dâhil edilmektedir (Arı & Benli, 2001). Böylesi tanımların etkisi ile kapitalist piyasanın, ergenlik dönemini icat ederek piyasa için, aslında sosyal açıdan var olmayan bir segmenti yarattığını ifâde eden yaklaşımlar da vardır (Dinç, 2011). Bu değerlendirmelerin işaret ettiği tanım mekânsal olarak, alışveriş merkezleri, kafeler ve yeme-içme mekânları ile çevrelenmiş bir kentsel alan var etmektedir.

Bahsedilen tanımları beş ana başlık hâlinde toparlandığında, her bir tanım kendine göre birtakım mekânsal kurgulara karşılık gelmektedir.

Tablo 1: Gençlik Tanım Başlıkları ve Mekânsal Karşılıkları

No	Tanım Başlığı	No	Mekânsal Karşılık
1	Demografik/Bürokratik Tanım (Enerjik ve Tehlikelere Açıklık Vurgusu)	1a.	Okul
		1b.	Spor/Aktivite Alanları
2	Geleceğin Ümidi Tanımı	2a.	Sivil Toplum Örgütleri
		2b.	Siyâsi Parti Merkezleri
3	Olgunlaşma ve Kişisel Gelişim Tanımı	3a.	Kurslar/Dershâneler
		3b.	Kültür-Sanat Merkezleri
		3c.	Sportif Yetenek Geliştirme Merkezler
4	Bağlanma ve Tutunma Problemleri Tanımı	4a.	Köşebaşları
		4b.	Parklar
		4c.	İnternet Kafeler/Oyun Salonları
5	Tüketim ve Araçsallaşma Tanımı	5a.	Alışveriş Merkezleri
		5b.	Kafeler
		5c.	Gençlere Odaklı Yeme-İçme Mekânları

Gençlik çalışmaları literatüründen hareketle, beş küme altında toplanabilen gençlik tanımları Tablo 1’de gösterilmiştir. Her bir tanımsal öbek, kentsel mekânın bir ya da birkaç unsuru ile birlikte değerlendirilebilmektedir. Burada olabildiğince gençlik dönemindeki her grubun karşılık bulabileceği mekânsal unsurlar dile getirilmeye çalışılarak, açık-kapalı mekân ya da odaksal özelliğe sahip mekânsal parçalar da dikkate alınmaya çalışılmış, kentsel mekânda gençliğin etkinliği olabildiğince geniş düşünülmüştür. Buna göre örneğin, “enerjik-tehlikelere açık” kabul edilen bir gençlik yaklaşımının, “okul” veya “spor-aktivite alanları” olarak iki birimde gençleri tutmak istediği düşünülmektedir.

Gençliğin kentsel mekândaki görünümünün nasıl olacağı konusunda yönetsel imkânları kullanan kamu otoriteleri, öteden beri daha çok korumacı ve zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırıcı bir

tutumu benimsemektedir. Gençlik bir yaş grubu olarak mekânsal düzenlemelerin yapılma sürecinde ise bu duruma bağlı olarak okul ve spor alanları dışında çok da dikkate alınan bir toplumsal faktör olmamaktadır. Yaş grupları dikkate alınarak bakıldığında çocuk bahçesi, çocuk oyun alanı, çocuk yuvası, çocuk sığınma evi veya yaşlı bakım evi gibi unsurlar sosyal ve kültürel altyapı başlığı altında yer bulmaktadır. Bu birimlerle sınırlı kültürel altyapının, gençliğe ilişkin geçici bir ara dönem formülasyonundan hareketle vücut bulduğu düşünülmektedir.

Bir hizmet olarak sunulması dışında, sivil toplum örgütleri, köşe-başları, kurslar, internet kafeler gibi odaklar, gençliğe bağlı oluşan birtakım mekânları ifâde etmektedir. Bu birimler, öncesinde gençlik dokusu ile irtibatlandırılmadan üretiliyor gibi gözükse de, gençliğin anlamları itibarıyla gençlik tarafından yeniden üretilmektedir. Bu yerlerin tespiti, demografik tanımla sınırlı kalmadan gençlik için hizmet üretimi ya da gençliğin mekânla ilişkilene sürecinde, sahiplik duygusunun gelişimi ve mekânın üretimine katkısının sağlanması açısından bir imkân oluşturmaktadır.

Esenler'in Demografik Yapısı ve Gençler

Bu bölümde öncelikle Esenler genç nüfusunun İstanbul nüfusu içerisinde demografik durumu incelenmekte ve Esenler'de gençliğin içinde bulunduğu mekânsal ilişkiler ağı üzerinde durulmaktadır. Ardından Esenler'in mevcut mekânsal koşulları, Tablo 1'deki gençlik tanımları ve denk geldikleri mekânsallıklardan hareketle analiz edilmektedir. Son olarak, bu kurguyu izaha yönelik birtakım öneriler tartışılmaktadır.

Esenler Nüfus Büyüklüğü ve Nüfus Artış Hızı

1993 yılında İstanbul'a bağlı Avrupa yakasında kurulan Esenler ilçesi, Bakırköy ilçesinden ayrılarak ilk olarak Güngören ilçesine dâhil edilmiş daha sonra ise müstakil bir ilçe olmuştur. Kuzeyinde Bayrampaşa, güneyinde Güngören, güneydoğusunda Zeytinbur-

nu ve batısında Bağcılar ilçeleriyle komşu olan ilçe, 18 mahalleden oluşmaktadır (Harita 1).

Tablo 2: İstanbul ve Esenler'in Yıllara Göre Nüfus Büyüklükleri ve Nüfus Artış Hızları, 1927-1950 (kişi, binde)

	2000		2000-2010 Nüfus Artış Hızı %	2010		2010-2015 Nüfus Artış Hızı %	2015	
	Kişi	%		Kişi	%		Kişi	%
Esenler	380.709	3,78	19,15	461.072	3,48	-0,16	459.983	3,14
İstanbul	10.074.370	100,00	28,00	13.255.685	100,00	20,10	14.657.434	100,00

Kaynak: (TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1927-2000; TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007-2015).

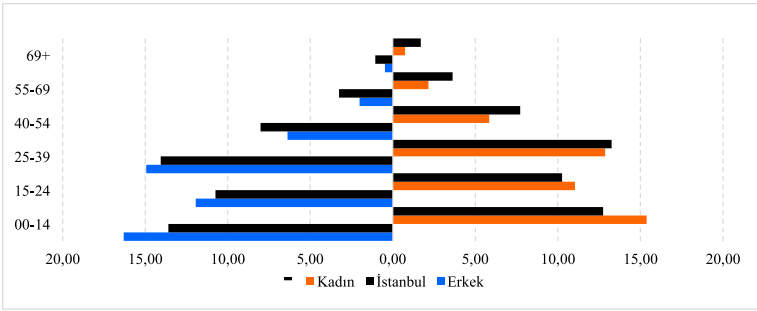
Esenler ilçesi kuruluşundan itibaren yoğun bir nüfusu barındırmaktadır. 2000 yılı Esenler nüfusu İstanbul nüfus büyüklüğünün %3,78'ini oluşturmaktadır. 2000-2010 yılları arasında İstanbul nüfus artış hızına paralel olarak Esenler nüfusu da %19,15 nüfus artış hızıyla 461.072 kişi olmuştur. 2010-2015 yılları arasında önceki dönemlerden farklı olarak Esenler nüfusu azalmıştır. 2015 yılı nüfus büyüklüğü bakımından Esenler, İstanbul ilçeleri arasında 459,983 kişi nüfusuyla 12. sırada yer almakta ve İstanbul nüfusunun %3,14'ünü barındırmaktadır. 2016'da %3,66'ya çıkan bu oranla Esenler 12. sırayı korumuştur.

Bu çalışmada genç nüfus kavramı incelenirken TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından yapılan yaş gruplaması "15-24 yaş grubu" esas alınmıştır. 2016 yılında %18'lik nüfus oranı ile en yüksek genç nüfus oranını ve 82.220 kişi ile 15-24 yaş arası nüfus sıralamasında İstanbul'da 8. sırayı korumaktadır.

Esenler Yaş Grupları Dağılımı ve Yaş Yapısı

2000, 2010 ve 2015 tarihlerinde gerçekleşen nüfus sayımları tercih edilerek genç nüfustaki değişimin periyodu İstanbul il geneli ile mukayeseli olarak izlenmeye çalışılmıştır.

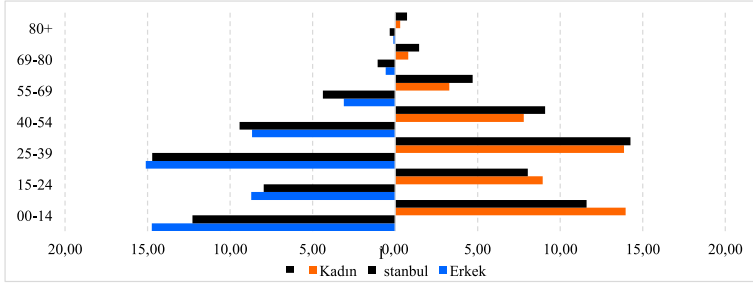
2000 yılı Esenler nüfus oranlarını gösteren yaş piramidinde (Grafik 1) görülebildiği gibi, 15-24 yaş grubu, ilçenin %23'lük bir dilimi oluşturmaktadır. Bu dönemde, 0-14 yaş grubunda görülen büyük oranın ilerleyen yıllarda genç nüfusa oluşturacağı düşünülebilir, ancak ilerleyen yıllarda bu baskı görülememektedir.

Grafik 1. 2000 Yılı Esenler ve İstanbul Nüfus Piramidi (TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1927-2000).

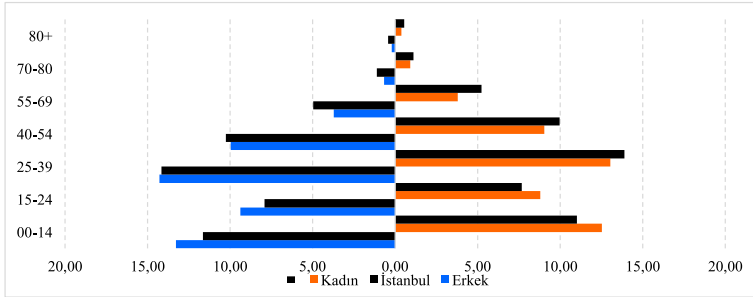
2010 yılı nüfus piramidine göre ilçede en fazla 25-36 yaş grubu ve yakın değerlerde olarak ikinci sırada 0-14 yaş grubu bulunmaktadır. İlçedeki 15-24 yaş grubunun oranı bir önceki döneme göre azalmıştır, fakat İstanbul genç nüfus oranıyla ilçedeki genç nüfus oranı karşılaştırıldığında ilçedeki oranın daha yüksek olduğu yine görülmektedir. İlçedeki 15-24 yaş genç nüfusu toplam nüfusun %17,66'sını oluşturmaktadır.

Esenler'in bu sayımda, İstanbul toplam genç nüfusunun içindeki payı ise %3,83'tür. Nüfus büyüklüğünün artmasına rağmen genç nüfusun azalmış olması ilçenin nüfus yapısında bir değişimin yaşandığını göstermektedir. 2000-2010 yılı arasındaki süreçte ilçedeki genel nüfus yapısının bir önceki döneme yaşlandığı düşünülebilir.

Grafik 2. 2010 Yılı Esenler ve İstanbul Nüfus Piramidi (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007-2015).

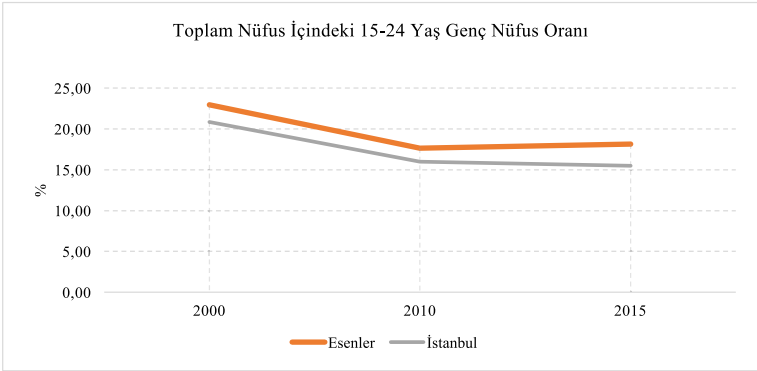
Grafik 3'e göre bir önceki dönemle benzer şekilde 25-39 yaş grubu en yoğun nüfusu oluşturmaktadır. 2015 yılında Esenler genç nüfusunun toplam ilçe nüfusu içindeki payı önceki döneme göre yükselme göstermiş ve %18,17 olmuştur. Esenler gençliğinin İstanbul toplam genç nüfusu içindeki payı ise %3,67'ye düşmüştür. 2010 yılına göre genç nüfusun artmasına rağmen ilçedeki 25-39 yaş grubu ve 40-54 yaş grubunun daha fazla artması sonucu ilçe nüfus yapısının görece yaşlanmaya devam ettiği görülmektedir.

Grafik 3. 2015 Yılı Esenler ve İstanbul Nüfus Piramidi (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007-2015).

Esenler nüfus yapısı yaş grupları içerisinde 15-24 (genç) yaş grubu oranı İstanbul genç nüfus oranından daha yüksektir. Fakat ilçe

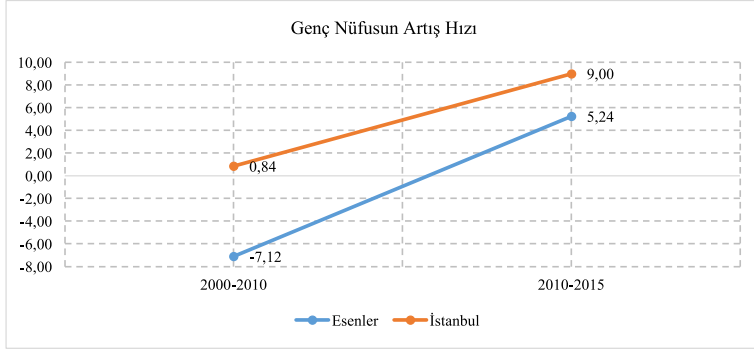
toplam nüfusu içerisinde incelendiğinde genç nüfus oranının ortalama bir değerde olduğu görülmektedir. Netice olarak yıllara göre değişimi incelendiğinde 2000 yılından 2015 yılına gelindiğinde genç nüfusun, ilçe nüfus büyüklüğüne ve İstanbul genç nüfusunun azalmasına paralel olarak azaldığı görülmektedir (Grafik 4).

Grafik 4. Toplam Nüfus İçindeki 15-24 Yaş Genç Nüfus Oranı (TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1927-2000; (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007-2015).

Esenler’de 2000 yılında 87.417 kişi olan genç nüfus, %0-7,12 artış hızıyla azalarak 2010 yılında 81.412 kişi olmuştur. İstanbul genç nüfusu ise 2.102.668 kişiyken %0,84 artış hızıyla 2.120.407 kişi olmuştur. 2000-2010 yılları arasındaki dönemde İstanbul genç nüfusu artma eğilimindeyken Esenler’in genç nüfusu azalma eğilimindedir. Bir sonraki dönem incelendiğinde azalma eğiliminde olan Esenler genç nüfusu artma eğilimine girmiş olup %5,24 artış hızıyla 2015 yılında 83.573 kişi olmuştur. Azalma eğiliminin ortadan kalkmasına rağmen 2015 yılı Esenler genç nüfusunun 2000 yılı genç nüfus büyüklüğünden aşağıda kaldığı görülmektedir. 2010-2015 dönemine İstanbul genç nüfusu ise %9,00 artış hızıyla bir önceki dönemde olduğu gibi artma eğilimini sürdürmektedir. 2000-2010 ve 2010-2015 dönemlerinin her ikisi de incelendiğinde İstanbul’un nüfus yapısının gençleşme eğiliminin Esenler ilçesinin

gençleşme eğiliminden yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Fakat genç nüfus dinamiğine bakıldığında Esenler ilçesinin ikinci döneme geçerken bir yükseliş eğilimi göstermesi de söz konusu olmaktadır.

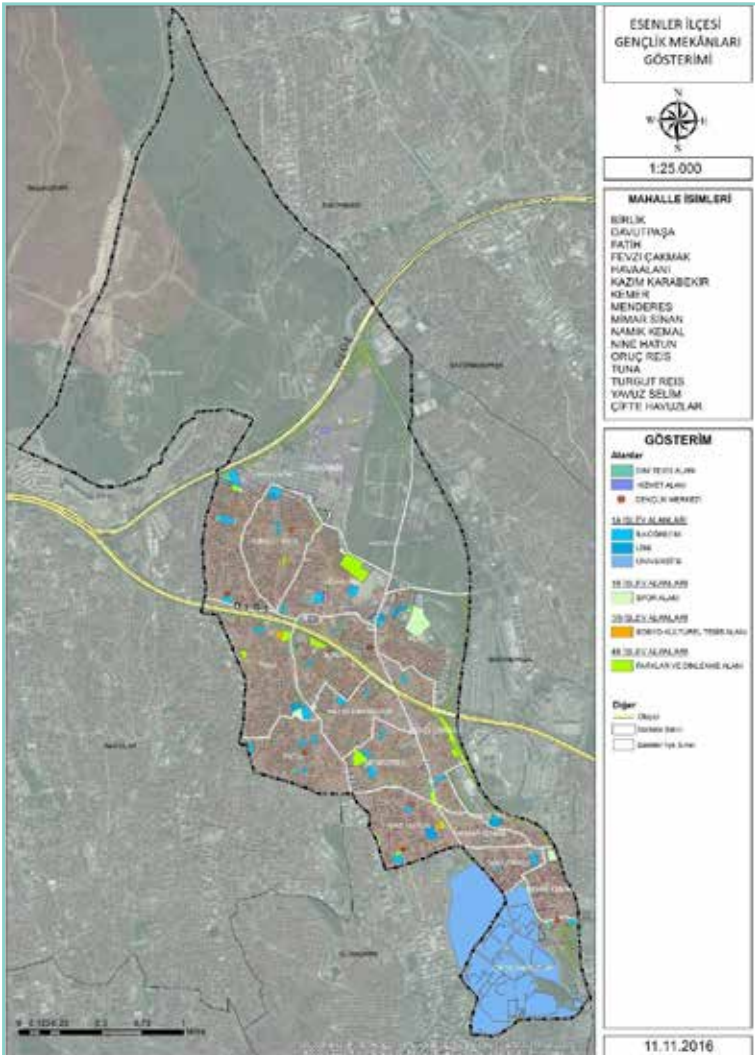

Grafik 5. 15-24 Yaş Grubunun Nüfus Artış Hızı Değişimi (TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1927-2000; (TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007-2015).

2000, 2010 ve 2015 yılları dikkate alındığında, genç nüfusun, genel nüfus içindeki oranı azalmakta, ancak genç nüfus önceki yıllara görece artmaktadır. 0-14 yaş grubundaki yüksek oran genç nüfusa yansımamakta, bu durum Esenler’de doğanların büyük oranlar ile gerçekleşmesi bile gençlik dönemlerinde Esenler dışında yaşamasını düşündürmektedir. Buna rağmen, Esenler’deki genç nüfus İstanbul geneli içerisinde hem önemli bir genç nüfus barındırmakta hem doğru planlama araçları kullanıldığı takdirde gençlik dönemine geçecek küçük yaş grubuna bağlı olarak dikkate alınması gereken bir gençlik potansiyeli barındırmaktadır.

Gençlik Tanımları ve Esenler’deki Mekânlarla İlişkilendirilmesi

Gençlik tanımları ile birlikte düşünülen Tablo 1’deki mekânsal izdüşümlerin tamamı tabii olarak imar planlarında birebir gösterime sahip değildir. Ancak 1a’ya karşılık gelecek “eğitim tesisleri alanı”;

Harita 1: Esenler İlçesi Arazi Kullanım ve Gençlik Mekânları Dağılımı

1b'ye ve 3c'ye karşılık gelebilecek “açık spor tesis alanı” ve “kapalı spor tesis alanı”; 3b'ye karşılık gelebilecek “sosyal tesis alanı” ve “kültürel tesis alanı”; 4b'ye karşılık gelebilecek “açık ve yeşil alanlar” gösterimleri Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin Ek-1d Uygulama İmar Planı Gösterimleri'nde yer almaktadır (ÇŞB, 2014). Daha açıklayıcı ifâde ile gençlik işlevlerinden genç nüfusun rekrea-

tif faaliyetlerini gerçekleştirebileceği parklar ve dinlenme alanları, spor faaliyetlerini gerçekleştirebileceği spor alanları, eğitim ve eğitim dışı toplanma mekânı olarak kullanabilecekleri eğitim tesisleri, kültürel ve sanatsal aktivite yapabilecekleri sosyokültürel tesisler, toplanma mekânı olarak dinî tesis ve çevresi gibi işlevlere sahip alanlar gösterilmektedir. Haritada ayrıca, Esenler'de faaliyet gösteren gençlik merkezlerine de yer verilmiştir.

Harita 1'de, Esenler ilçesinde gençlerin kullandıkları kentsel unsurlar gösterilmektedir. Harita lejantında tanımları yapılan bu yerlerin kendi mahalleleri olduğu kadar Esenler ve İstanbul ölçeğinde de hizmet vermeleri söz konusudur. Sosyal tesis ve kültür tesisi ana başlıklarındaki kullanımlar, Esenler geneline dağılmış durumdadırlar.

Oruç Reis, Turgut Reis, Havaalanı ve Kemer mahallelerini kapsayan ilçenin kuzey bölgesinde gençlik mekânları olarak ele alınabilecek başlıca işlevler eğitim tesisleri, spor alanı, rekreasyon alanlarıdır. Ayrıca bu bölge içerisinde iki adet gençlik merkezi bulunmaktadır. Tuna, Birlik, Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak, Fatih ve Menderes mahallelerinin bulunduğu iç bölgede üç adet gençlik merkezinin yanı sıra eğitim tesisleri yoğun olarak bulunmaktadır. Bu bölgede gençlik mekânları olarak eğitim tesisleri, park ve dinlenme alanları dikkate alınabilmektedir. Ayrıca bölge içerisinde ilçe kültür merkezi olarak gençlere yönelik kültürel ve sanatsal aktiviteler sunan bir tesis mevcuttur. İlçenin güneyinde Yıldız Teknik Üniversitesi Davutpaşa kampüsü bulunmaktadır ve Çifte Havuzlar, Namık Kemal, Davutpaşa, Mimar Sinan, Yavuz Selim ve Nene Hatun mahallelerinin bulunduğu bu bölgeye ilçenin bütününe göre farklı bir kimlik kazandırmaktadır. Genç nüfusun yoğun olarak bulunduğu bu bölge içerisinde üniversite dışında üç adet gençlik merkezi, park ve dinlenme alanları, sosyokültürel tesis ve diğer eğitim tesisleri bulunmaktadır. Tablo 1'de yaptığımız sınıflandırmayı burada dikkate alacak olursak, enerjiklik ve tehlikelere açıklık vurgusu yapan demografik tanımları karşılayan mekânsal odakların ilçede yaygın olduğu, aynı şekilde, gencin olgunlaşmasını ve kişisel gelişimini önemseyen tanımların doğurduğu kültür merkezleri-

nin de ilçede yaygın olduğu görülebilmektedir. İmar planlarından çıkarsanabilecek bilgilere, bağlanma ve tutunma problemleri ile birlikte değerlendirilen park ve dinlenme alanları da eklenebilir. Tablo 1’de belirlemiş olduğumuz diğer mekânsal karşılıklar imar planlarından çıkarsanmasına imkân yoktur. Esenler gibi, genç nüfusun büyük önem taşıdığı bir bölgede, bu karşılıkların da hesaba alınarak gençlik için çözümlerin geliştirilme şansı doğacaktır.

Sonuç Yerine

Esenler genç nüfusu demografik olarak incelendiğinde ilçedeki genç nüfusun dönemler içerisinde dinamik bir yapıya sahip olduğu gözlemlenmektedir. Ancak İstanbul geneli ile mukayese edildiğinde, gençliğin nüfus içindeki oranı yüksektir. İmar mevzuatında çocuk ve yaşlılara yönelik ifâdeler yer alırken gençliğe yönelik herhangi bir ifâdenin ve işlevin tanımlanmaması imar planlarında da gençlere yönelik özellikli ifâdelerin olmaması teamülünü doğurmaktadır. Gençlik ve kentsel mekân ilişkisi literatürde yeni bir konudur. Ayrıca bu ilişkiyi arazi kullanım coğrafyası ile ilişkili düşünmek birtakım ampirik araştırmaları gerektirmektedir.

Plan ölçeğinden mekâna inildikçe gençliğe dâir tek işlev alanının ilçe belediyesi tarafından tanımlanan gençlik merkezleri olduğu görülmektedir. Esenler’de gençlik mekânları olarak eğitim tesisleri, parklar ve dinlenme alanları, spor alanları ve sosyokültürel tesis alanları mevcuttur. Bunların yanı sıra genç nüfusun kullanabileceği işlev alanları olarak dinî tesis alanları ve hizmet alanları da belirlenmiştir. İlçedeki nüfus yoğunluğunun yüksek olmasından ötürü bu alanlar sadece genç nüfusun değil geri kalan ilçe nüfusunun da kullandığı alanlar olmaktadır. Genç nüfusun kullanabileceği potansiyel alanlar bölgede mevcut durumda boş alan olarak tanımlanmış alanlardır. Bu alanlar ilçe genç nüfusunun kendisine ait mekânlar olarak tanımlanırlar ve işlevlendirilir ise genç nüfusunun ilçe içerisinde dinamik mekânlar oluşturması sağlanabilecektir. Böylelikle ilçede artan genç nüfusa yönelik alan ihtiyacı karşılanmış olacaktır.

Çalışmanın gençlik tanımları ve arazi kullanım çakışmasından hareketle *demografik/bürokratik tanıma* karşılık gelen lokasyonların yeterince olduğu tespit edilebilmektedir. *Geleceğin ümidi tanımına* karşılık gelecek lokasyonlar arazi kullanım planlarından çıkarsanamamakta, sahada yapılacak tespitleri zorunlu kılmaktadır. İlçede *olgunlaşma ve kişisel gelişim tanımına* karşılık gelecek belli başlı lokasyonlar tespit edilmekle beraber, plan gösterimini aşan özel alanların da tespit edilmesi gerekmektedir. *Bağlanma ve tutunma problemleri tanımı* ile düşünülebilecek parklar ilçe genelinde yayılım göstermekte ancak “köşebaşı” ve “kafeler” için sahada tespitlerin ve nitel incelemelerin gerekli olduğu görülmektedir. *Tüketim ve araçsallaşma tanımını* somutlayan mekânlar ise alışveriş merkezleri ile sınırlı kalmaktadır. Yeme-içme mekânlarının gençlik tarafından kullanımına ilişkin tespitler nitel çalışmalar ve sahada gözlemler ile mümkün olacaktır. Önemli bir çıkarım olarak gençlik için geliştirilecek politikalarda, göz ardı edilemeyecek mekânsal ilişkiler için nazım plan ölçeğinde, uygulamalara yön verecek ve Tablo 1’de önerdiğimiz gösterimlerle “gençlik odaklı” özel bir master planın geliştirilmesi yerinde olacaktır.

Skelton ve Gough’un (2013) işaret ettikleri gibi göz ardı edilen gençlik, aslında kent mekânını güçlü bir biçimde şekillendirmekte ve bir anlamı ile “her yerden bitmektedir.” Gençliğe yüklenen anlamların bir biçimde ve bir işlev kazanımı ile mekânda karşılık bulunduğu sürekli göz önünde tutulmalıdır. Bu ilişkinin ötesine geçecek gençliğin mekâna yüklediği anlamlar üzerinden kendini tanımlaması çözümlenebilecektir. Gençliğin mekâna doğrudan veya dolaylı etkilerini ve katkılarını ortaya koymadan, gençlik için kamusal ya da sivil siyasetlerin yerel ölçekte anlaşılması ve gençlere kentsel âidiyetin kazandırılması güç olacaktır. Bunu sağlamanın yolu da gençliğe yüklenen anlamlar ile mekânlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilecek kapsamlı araştırmalardan geçmektedir. Bu araştırmaların yerel yönetimler düzeyinde mekânsal tasarımları özendirici, üst ölçek planlarla desteklenmesi, gençlik problemlerine çözüm sunma yolunda bir aşama kazandırma imkânına sahiptir.

Kaynakça

- AKTAN, H. (2005). Olmaya Gençlik Cihanda, *Birikim Dergisi* (196).
- ARI, S., & BENLİ, F. (2001). Gençlik Muhalefetinein Günümüzdeki Anlamı, *Birikim Dergisi*, 142-143, <http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/5127/genclik-muhalefetinein-gunumuzdeki-anlami#.WaakyMhJbIU> adresinden edinilmiştir.
- CEYLAN, Y. (2010). Lise Öğrencilerinin Din Algısı, (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB), Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği Eki Ek-1d Uygulama İmar Planı Gösterimleri (2014), 04.04.2017 tarihinde, http://www.csb.gov.tr/db/mpgm/editordosya/file/MEVZUAT/PlanGosterim/EK_1d%20Uygulama%20Imar%20Plani%20Gosterimleri.pdf adresinden erişildi.
- DİNÇ, M. (2011, 13 Temmuz). Gençlik ve Ergenlik (Y. Çolak, Röportaj Yapan).
- İNANIR, S. (2005). Bildiğimiz Gençliğin Sonu, *Birikim Dergisi*, 196, 37-51. <http://feelozof.wordpress.com/2009/04/07/bildigimiz-gencligin-sonu/> adresinden edinilmiştir.
- LÜKÜSLÜ, D. (2009). *Türkiye’de “Gençlik Miti”*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SKELTON, T., & GOUGH, K. V. (2013). Introduction: Young people’s im/mobile urban geographies. *Urban Studies*, 50(3), 455–466. <https://doi.org/10.1177/0042098012468900>.
- ŞENTUNA, M. (2009). *Türkiye’deki Gençlik ve Spor İle İlgili Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Gençlik Politikalarının Değerlendirilmesi ve Bir Model Örneği* (Doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Ana Bilim Dalı, Bolu).
- ŞENTÜRK, M. (2015). Dışarıda ve Dışında Olmak: Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri, *Sosyoloji Dergisi*, 35(2), 169-203.
- TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. (2007-2015). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden edinilmiştir.
- TÜİK, Genel Nüfus Sayımları. (1927-2000). Genel Nüfus Sayımları. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1047 adresinden edinilmiştir.
- ULUĞTEKİN, S. (1994). Gençliğin Gereksinimleri ve Hakları Açısından Türkiye’de Kentsel Gençliğe Yönelik Hizmetlere Bir Bakış, F. B. Yıldırım (Düzenleyen.), *Gençlik ve Kent Yönetimi* içinde, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim Dem., ss. 67-90.

YENTÜRK, N., KURTARAN, Y., & NEMUTLU, G. (2008). *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

YILDIRIM, Y. (2005). Olmayan Gençlik Algısı Üzerine, *Birikim Dergisi* (196).

YÖRÜKOĞLU, A. (2008). *Gençliğin Tanımı ve Toplumdaki Yeri*, <http://www.nuveforum.net/711-psikoloji-bolumu/32514-gencligin-tanimi-toplumdaki-yeri/> adresinden edinilmiştir.

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

Halim Baş

Modern Kent
Yaşamında Gençlerin
Tutunma Alanı Olarak
Gençlik Merkezleri:
Esenler Örneği

Sosyal refah hizmetlerinin giderek önem kazandığı günümüzde küresel refah öngörüsü; idârî kurumlar ve yasama gibi araçlarla farklı bir kimlik kazanmıştır. Bu eksen sosyal politika bağlamında işlerlik kazanmaktadır. Özellikle toplumsal hayata izdüşümünde sosyal politika, disiplinler arası ortak bir paydanın çalışma sahası olarak ön plandadır. Aynı zamanda anayasal düzlemde, sosyal bir hukuk devleti olmanın gerekliliği kapsamında merkezî önemdedir. Toplumun sosyal sermayesi üzerine doğrudan bir etki unsuru olarak ifâde edilmekte ve bu sermayenin başat unsurları sosyal gelişim, sosyal bütünleşme gibi amaçların hâsılası olarak tanımlanmaktadır (Ersöz, 2011, s. 53).

Toplum sermayesini artırma işlevi beraberinde birden çok boyutu da dikkate alma zorunluluğunu getirmektedir. Bu boyutların başında yönetim anlayışı ile ilgili kullanım pratikleri gelmektedir. Kurum ve kuruluş bazında söz konusu amacın temel aktörlerini merkezî ve yerel yönetim oluşturmaktadır. Kamu yönetim anlayışı ile ilgili kullanım pratikleri arasında, özellikle son çeyrek asırda uygulanan ekonomi politikalarından kaynaklı hizmet devri söz konusu olmuştur. Her ne kadar merkezî ve yerel yönetim aygıtları arasında yapısal farklılıklar olsa da hizmet ağının genişliği yerel yönetimleri, fonksiyonel açıdan merkezî idâreden daha ileri bir noktaya taşımıştır.

Bu çalışmanın amacı, giderek işlevselliğini artıran yerel yönetim anlayışının, modern kent yaşamında gençlere sunduğu hizmetleri Esenler Gençlik Merkezi ölçeğinde ele almaktır. Bu bağlamda çalışma, gençlik merkezine ilişkin hâkim algıyı işlevsellik açısından tahlil etmekte, eleştirel ve yapıcı bir perspektifle hizmet sağlayıcıları ile muhâtapları arasında etkileşime açık kapı bırakmaktadır. Çalışmada araştırılan hususların farklı boyutlarına ışık tutabilmek adına, nitel veri yöntemlerinden katılımlı gözlem, mülakat ve odak grup görüşmeleri kullanılmış ve şu sorulara yanıt aranmıştır: Gençlik merkezi gençlerin kent yaşamında bir tutunma alanı olabilir mi? Gençlik merkezi nitelikli eğitim sorununa birçok boyutuyla tedavi edici bir görev üstlenebilir mi?

Literatüre bakıldığında, yerel yönetimlerin gençliğe yönelik gençlik merkezi ekseninde ele alınan tezlerin, sosyal amaçlı yapılan nitelikli hizmetlerin irdelenmesi yönünde olmadığı görüldüğünden literatürdeki bu açığı kapatmak için bu çalışma yapılmıştır. Ne var ki çalışma kapsamında bakıldığında benzerlik göstermese de gençlik merkezi üzerine yapılan çalışmalara rastlanmıştır. Söz konusu bu çalışmaların alana hangi yönden katkı sağladığına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Örteş (2010) tarafından yapılan “Gençlik ve Spor İl Müdürlüklerine Bağlı Gençlik Merkezlerinin 15-26 Yaş Arasındaki Gençler Tarafından Bilinirlik Düzeyi (Kocaeli İli Uygulaması)” adlı çalışmada gençlerin serbest zaman verimlilik düzeylerinin bilinirliğine yönelik bir yöntem uygulanmıştır. Çalışma yalnızca spor ve boş zaman etkinliklerine odaklanmış ve dar bir kapsamda ele alınmıştır. Benzer bir çalışma Bilal Yaman’ın (2016) “Gençlik Merkezi Faaliyetlerine Katılan Bireylerin Serbest Zaman Tatmin Düzeylerinin İncelenmesi” adlı çalışmasıdır. Söz konusu çalışmada bireylerin serbest zaman tatmin düzeyleri irdelenmiş ve fizyolojik, psikolojik ve cinsiyet farklılığından kaynaklı tatmin düzeylerine yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Bir diğer çalışma ise Bilgen’in (2014) “Gençlik Merkezinde Yürütülen Kurslara Katılan Gençlerin İletişim Becerisi ve Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından

İncelenmesi (Ankara İli Yenimahalle Örneği)” başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmada toplumun birer ferdi olarak gençlerin sosyal davranış ve becerilerinin başlıca sosyal sorunlarla başa çıkma yöntemi olma durumu irdelenmiştir. Bu çalışma sosyal beceri düzeylerinin tespiti açısından Esenler ölçeğinde yürütülen çalışmaya benzerlik gösterse de kuşatıcılık bakımından daha dar bir kapsama sahiptir.

Diğer taraftan Barata’nın (2015) “Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüklerine Bağlı Gençlik Merkezlerinin 15-29 Yaş Arasındaki Gençler Tarafından Bilinirlik Düzeyi” çalışması Elazığ ili ölçeğinde elde ettiği bulguları analiz etmiştir. Buna göre bilinirlik düzeyinin düşük olmasında yetersiz tanıtımın rolünün büyük olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda gençlik merkezlerinin gençlerin yoğun olarak zamanlarını geçirdiği yerlere alternatif olabilmesinin yolları önerilmiştir. Kısaca bu öneriler; sporun günlük yaşamın vazgeçilmezi olarak benimsenmesi, ailede ve eğitim kurumlarında gerekli yönlendirme ve eğitimlerin yapılması ile gençlik merkezinde çalışacak personelin alanında uzman ve gençlerle iletişiminin güçlü olması şeklindedir. Bu çalışmada ise sadece alternatif zaman geçirme mekânı ötesinde sosyal iletişim bağlarının pratik edilebileceği bir mekân tasavvuru ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öte yandan Kırca’nın (2015) “Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Kamplarına Katılan Bireylerin Sosyal Uyumlarının Bazı Değişkenlere Göre Araştırılması” adlı çalışmasında dağ kamplarına katılan gençlerin sosyal uyumluluk düzeyi saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre kamptaki açık alan spor aktivitelerine katılan gençler lehine sosyal bütünleşme, fiziksel fayda ve duygusal gelişim yönünden olumlu farklılıklar olduğu ve katılımcıları geliştirdiği gözlenmiştir. Gençlik saha çalışmalarında elde edilen bu verilerle bağlantılı olarak, açık alan spor aktiviteleri yanında, dinamik bir üretim anlayışının pratiğe dökülme ihtiyacı hissedilmiş ve bu çalışmada bu boşluğun doldurulmasına yönelik yapılacak çalışmalara yön verilmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan çalışma, bu alanda yapılan çalışmaların ilk örneği olması açısından birtakım zorluklara sahip olsa da diğer gençlik merkezleri hakkında yapılacak araştırmalara mütevazı bir katkı sağlama amacını taşımaktadır.

Sosyal Politika, Yerel Yönetim İlişkisi ve Gençlik

Sosyal politikanın odak noktası kârı doruklaştırmayı önceleyen, insanın mânevî boyutunu arka plana atarak insanı bir meta olarak gören ve insanı iş gücü boyutuna hapseden liberal iktisadın bıraktığı insana dâir boşlukları doldurmak olarak ifâde edilmektedir (Buğra, 2008, ss. 48-49). Çalışmanın temel dinamiği bağlamında ifâde edilirse sosyal politika “bir ülkenin, sosyal hayatta vatandaşlarının çoğunluğunun refahı ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını temin etmek için uyguladığı kasti ve sistematik müdâhalelerdir” (Aina, 1999, s. 73’den akt., De Haan, 2013, s. 2). Makro boyutta bu tanımlamanın sosyal refahtan daha geniş olduğu kabul görmektedir.

Yerel yönetim boyutuyla sosyal politika, küreselleşme sürecinden itibaren daha geniş toplumsal bir düzlemde kullanılmaktadır. Yine bu süreçte kamu aygıtının yaşadığı değişim ve dönüşüm yerel halkın müşterek ihtiyaçlarının ötesinde yapının bütün karakterini değiştiren bir kimlik kazanmıştır (Aysan, 2013, s. 20; Çelik, 2013, s. 43; Yaşar & Yenimahalleli Yaşar, 2012, s. 83).

Literatüre bakıldığında yerel halkın ihtiyaçlarının karşılanması noktasında yerel yönetimlerin kapsadığı alan oldukça geniştir. Bu kısımda söz konusu alanda politika yapılan ve hizmet götürülen nüfus kitlesi içerisinde gençlere yönelik olanlar Gosta Esping Andersen’in refah tipolojisi Liberal, Muhâfazakâr ve Demokrat Model (Andersen, 1990, ss. 9-11) doğrultusunda örneklendirilmiştir. Örneğin muhâfazakâr modeldeki Almanya’da politika üretilen ve hizmet götürülen kitle bağlamında belediyelerin gençlere ilişkin görevleri iki alan etrafında kümelenmektedir. Bunlardan ilki, engellilerin bakımı ve eğitimi ile ilgili faaliyetler, diğeri ise gençlerin boş vakitlerini değerlendirmelerine dönük faaliyetlerdir. Ayrıca kamu hizmetlerinde son derece gelişmiş olan yerel yönetimler yapılanması içerisinde; ilçelerin sosyal yardım amaçlı işlevleri arasında gençlikle bağlantılı olarak yerel sosyal ve gençlik yardımlarını da bu bağlamda saymak olanaklıdır (Işıkhani, 2015, ss. 19-20). Li-

beral modeli temsil eden İngiltere’de ise yerel yönetimler, seçilmiş yerel meclisler vâsıtasıyla kendi sınırları içerisinde temel kamusal hizmetleri yürütme yetkisine sahiptirler (Işıkhân, 2015, s. 21) ve genel olarak eğitim, sağlık sosyal hizmetler kategorisi altında, gençlerin ve engellilerin meslekî eğitim konuları yerel yönetimlerin kapsam alanındadır. Bunun yanında gençlerle dolaylı bir şekilde her türlü spor tesis yapımı, tiyatro, müze, galeri, kütüphâne, park gibi hizmetlerin yapım ve bakımı il ve bölge meclislerinin ortak sorumluluğundadır (İnaç ve Ünal, 2006, s. 133).

Diğer taraftan demokrat model içerisinde iller ve belediyeler şeklinde örgütlenen Danimarka yerel yönetim yapısı içerisinde sosyal yardım hizmetleri ağırlıklı olarak belediyeler tarafından yürütülmektedir (Işıkhân, 2015, s. 23). Bu çerçevede Kopenhag’ın Şehre Katılım Yurttaşlık+Katılım temalı 2011-2014 uyum politikası içerisinde¹ belediyenin gençlere yönelik tema ve hedefleri; tüm çocukların ve gençlerin hayata iyi bir başlangıç yapma, daha çok gencin ilköğretimden güçlenerek ayrılma amaçlarını gütmektedir. Çocuk ve Gençlik İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi’nin hedefe giden yol olarak belirlediği çerçevede gençlere yönelik olarak; öğrencilerin eğitim kültürünü geliştirmek, gençlerin ilköğretimden gençlik eğitimine danışmanlık vâsıtasıyla daha başarılı geçiş yapmalarını sağlamak, çocukların ve gençlerin hobilerini güçlendirmek, meslekî eğitim alanında gençler için sosyal haklar yoluyla staj imkânı sağlamak, yoksul çocukların ve gençlerin ilköğretim ve gençlik eğitiminde devamlılığını sağlamak gibi politikalar belirlenmiştir. Buna ek olarak Danimarka genelinde öne çıkan belediye uygulamaları kapsamında, Nordjylland bölgesindeki Frederikshavn Belediyesi Kent Konseyi bünyesinde kurduğu 9 üyeli Çocuk ve Gençlik Komitesi ile (Frederikshavn Belediyesi, 2017) gençlere yönelik kulüp ve tesisler için yerel iş birlikleri, psikolojik ve özel eğitim danışmanlığı ve gençlerin üzerinde bağımsız kuruluşlarla iş birliği gibi hedefler doğrultusunda çalışmalarını yürütmektedir.

1 Kopenhag’ın Uyum Politikası (2011-2014), “Şehre Katılım Yurttaşlık+Katılım”, ss. 10-15, http://oversaettergruppen.dk/wordpress/wp-content/uploads/2015/03/Integrationspolitikken_-_tyrkisk.pdf Erişim Tarihi: 5.8.2017.

Gençlik boyutuyla bakıldığında ise, bütün dünyada genç nüfus giderek önem kazanmakta, Türkiye’de de toplam nüfus içerisindeki oranından dolayı daha da önemli bir hâl almaktadır. Genç nüfus oranı son verilere göre Türkiye’de (%24,3), İstanbul’da (%24,2) ve çalışmanın yapıldığı Esenler’de (%27) olarak gerçekleşmiştir (Baş, 2017, s. 264; TÜİK, 2017). Alternatif bakış açılarıyla, gençlik kritik bir dönemdir. Bu bakımdan önemli bir sorun üretmeden gençlik döneminin geçilmesi son derece mühimdir. Çünkü gençlik, belirli bir dönem aile ve topluma maddî ve mânevî yük getirmesine rağmen, sonrasında toplumda önemli bir payanda olarak rol almaktadır (Şener, 1991, s. 58). Yerel yönetimlerin hizmet götürmesi gereken muhâtap kitle içerisinde genç nüfusun, görece yeni ve toplumu saran bir hizmet ağı olarak hizmet anlayışında yeni bir formda ortaya çıkması da gençlerin toplumdaki bu rolü sebebiyledir. Bu bakımdan yerelleşmenin ve yerindeleşmenin etkisini hissettirdiği ve bu eğilimin yakın bir zamanda sona ermeyeceği öngörüsünden hareketle, yerel yönetimlerin sosyal amaçlı yaptıkları çalışmaların ve sosyal nitelikli hizmetlerin etkinlik ve verimlilikleriyle gündemde geniş bir yer edinmesi beklenmektedir (Kesgin, 2012, ss. 127-129).

Yöntem

Araştırma Modeli

Yerel yönetimlerin gençlere yönelik hizmet çıktılarını Esenler Gençlik Merkezi ölçeğinde incelemek ve kurumun stratejik hedeflerini gözden geçirerek nitelikli ve kapsayıcı bir biçimde aydınlatmak çalışmanın temel amacıdır. Bu bağlamda gençlerin Esenler Gençlik Merkezi’ne bir eğitim öğretim yılı boyunca düzenli katılan gençlerin takviye ders, sportif ve kültürel faaliyetler ve mânevî eğitim vizyon boyutlarıyla ne derece etkileşim içinde oldukları; okul, aile ve gençlik merkezi ilişkilerinin detaylandırılmasıyla ortaya çıkarılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın konusu, İstanbul Esenler Gençlik Merkezi'nin faaliyetlerine düzenli olarak katılan gençlerin, sosyal beceri düzeyleri, kişisel gelişim durumları ve aldıkları mânevî eğitimlerin belirlenmesidir. Bu noktada gençlik merkezinden yararlananlar aynı zamanda gençlerin aileleri başta olmak üzere çevreleri de olduğundan, dolaylı olarak konu kapsamındadır. Ayrıca değinilmesi gereken bir başka nokta, neden “Esenler” sorusunun yanıtıdır (Baş, 2016, s. 94). Çalışmanın yapıldığı Esenler, eğitim düzeyi düşük görece yoksul nüfusa sahip bir yerleşim yeri olarak bilinmektedir. Özellikle nüfusun önemli bir kısmını oluşturan gençler, yönetim planlamalarının içerisinde merkezi önemde gösterilmektedir. Bu durumun arka planında İstanbul'un yoğun göç alan bölgelerinden (Yaman, 2014, s. 103) biri olarak Esenler'de göç hareketinin yol açtığı sosyoekonomik sorunların restore edilme çabası yatmaktadır. Bu sebeple Esenler'de kamu aracılığıyla genel iyilik hâlinin artırılmasının olumlu veya olumsuz sonuçları gençlik özelinde araştırılmak istenmiştir.

Öte yandan araştırmaya teknik boyutuyla bakıldığında nitel çalışma temelinde hareket edildiği için bir sınırlılık söz konusudur. Araştırma kapsamındaki ağırlıklı veri tekniği olan odak grup çalışması, grup kişileri 5 ile 6 arasında değişen 8 farklı gruba; toplamda 47 kişi ile yürütülmüştür. Odak grup görüşmeleri 4 erkek grubu ve 4 kız grubu olmak üzere tanzim edilmiştir. Bu görüşmelerden erkekler adına 6 kişiden oluşan bir grup meslek liseli 12. sınıf öğrencileriyle diğer odak grup görüşmelerinin tümü 9, 10, 11 ve 12. sınıf imam-hatip liseli öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. İmam-hatip liselerindeki öğrenci dağılımı 23 kız ve 18 erkek olmak üzere 41 kişiden oluşmuştur. İmam-hatip ve meslek lisesi profilinin hâricinde odak grup yapacak yeterli sayıda birey olmamasından dolayı görüşmeler bu iki lise türü ile sınırlı kalmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma Mart 2016 ile Haziran 2016 döneminde 3 aylık bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma yapılan gruba, gençlik merkezindeki faaliyetlerden daha fazla detay elde edilmek istendiğinden ötürü derinlemesine mülakat, katılımlı gözlem ve odak grup teknikleri uygulanmıştır. Derinlemesine mülakatlarda yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, araştırmacının içinde bulunduğu sınırlılıktan dolayı çoğunlukla söyleşi havasında geçmiştir. Söz konusu sınırlılık, gençlik merkezi çalışanlarının kendilerini söyleşi havasında daha iyi ifade edebilecekleri düşüncesinden kaynaklanmıştır. Gençlik merkezinde yapılan enformel sohbetler başlangıçta değişkenlerin saptanmasına kapı açmış ardından derinlemesine mülakat ve odak grup görüşmelerinde kişilerin verdiği yanıtlara bağlı olarak bir devinim kazanmış, görüşmelerin akışına göre görüşülen kişilerden yanıtlarını detaylandırması istenmiş ve son şeklini almıştır. Derinlemesine mülakatlarda çalışanlara ve yöneticilere gençlik merkezi faaliyetlerinin etkinliğine dâir; “ideal bir gençlik merkezinin nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz?”, “planlama ve uygulama aşamasında yaşanan zorluklar nelerdi?”, “faaliyetlerin daha ileri boyuta taşınabilmesi için neye ihtiyaç duyuyorsunuz”? gibi sorular yöneltmiştir. Çalışmadaki diğer temel teknik ise odak grup çalışmasıdır. Bu teknik görüşülen kişilerin belli bir konudaki görüşlerini açıklamaya olanak sağlar ve grup içinde tartışma ortamının tesis edilmesine zemin oluşturur. Odak grup formu oluşturulurken 3 aylık zaman diliminde elde edilen bilgiler ışığında bir içerik hazırlanmış ve gençlik merkezinin faaliyetleri doğrultusunda bir çerçeve ortaya konmuştur. Odak grup görüşmelerinde gençlere; “Sizi buraya çeken en önemli sebep neydi?”, “Gençlik merkezindeki faaliyetler hakkındaki görüşleriniz nelerdir?”, “Bu faaliyetler esnasında karşılaştığınız sorun ya da beğenmediğiniz noktalar nelerdir?”, “Buradaki faaliyetlerin ve ortamın aileniz ve çevreniz üzerine ne gibi yansımaları

oldu?” şeklinde sorular yöneltilmiş, görüşmelerin gidişatına göre soru sayısı genişlemiştir. Katılımlı gözlem ise, gençlerin topluluk hâlinde bulundukları müzik konseri, oyun, sohbet, gezi, seminer gibi faaliyetlerde uzaktan bulunularak ve araştırmacı kimliği saklı tutularak gerçekleştirilmiştir. Bu esnada birtakım notlar tutulmuş ve görüşme formlarının hazırlanmasında kullanılmıştır. Bir anlamda bu saha araştırmasında katılımlı gözlemle elde edilen doğal verilerle tamamlayıcı bir bütünlük oluşturacağı düşünülmüştür.

Veri Toplama Süreci

Nitel araştırmalarda determinist yaklaşım ön planda yer almadığından ve olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurulmadığından sorunlar kendi doğal ortamında tespit edilir ve anlamlandırılmaya çalışılır (Karataş, 2015, s. 64). Bu sebeple mülakat formundaki sorular (10-15) değişkenlik göstermiştir. Öncelikle mülakat yapılacak öğrencilerin belirlenmesi için gençlik birimi sorumlusuna danışılmış, daha sonra her bir grubun ağabey/ablalarından rastgele seçecekleri 6 kişiden oluşan grup oluşturmaları istenmiştir. Odak grup görüşmeleri ve derinlemesine mülakatlar yapılırken görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış toplamda (600) dakika kayıt tutulmuştur. Görüşmeler toplamda iki haftalık bir zaman diliminde gerçekleştirilmiş ve bu kayıtların tamamının yazılı olarak çözümlemesinden ise 43 sayfa veri elde edilmiştir. Yaklaşık 45 gün gençlik merkezinde vakit geçirerek katılımlı gözlem neticesinde 8 sayfa gözlem notu tutulmuştur. Bunun yanı sıra derinlemesine mülakat ve odak grup soruları hazırlanırken enformel sohbetler sürecinden yararlanılmıştır. Çalışma esnasında kişilerin isimleri kullanılmamış, bunun yerine grup kodlamasına başvurulmuştur.

Verilerin Analizi

Odak grup ve yarı yapılandırılmış mülakat görüşmelerinden elde edilen veriler çözümlenerek kalitatif bir veri tabanı oluşturulmuştur. Çalışmada tüm veri tabanını kullanmak yerine kişilerden

gelen, çarpıcı ve dikkat çekici noktalara değinilen verilerden yararlanılmıştır. Diğer yandan genel anlamda veriler kalitatif veri analizinde farklı analiz biçimlerinden herhangi biri veya birileri seçilerek değerlendirilmektedir. Örneğin, betimsel metot veya içerik analizi bunların en çok tercih edilenleridir. Araştırmada betimsel bir metot takip edilmiştir. Betimsel metot ise gözleme dayalı olarak gerçekleştirilen bir yöntemdir. Gözlem, nitel araştırmalarda yaygın olarak tercih edilen veri toplama yöntemlerinden bir tanesidir. Bir anlamda kişileri gözlemek sûretiyle müdâhil olmadan veya bir başka müdâhale eklemeden yapılan çalışma, saha araştırması ve incelemeler bütünüdür. Bu bağlamda takip edilen metot, yapılandırılmamış alan çalışmalarında, çoğunlukla araştırmacının gerçekleştirdiği “katılımlı gözlem” olarak ifâde edilen yöntemdir (Sevencan & Çilingiroğlu, 2007, s. 3). Bu çalışmada yöneltilen sorulardan alınan geri dönüşlere göre temalar belirlenmiş ve bu temalar çalışmada beş başlık şeklinde kodlanarak deşifre edilmiştir. Deşifre çalışmaları bulgulara vurgulanan noktalardan hareketle yapılmıştır. Derinlemesine görüşme verilerinin analiz süreciyle benzerlik taşıyan kodlamada amaç, görüşülen kişilerin ifâde, söylem ve fikirlerini belirli temalarla etiketlemek ardından bunları tasnif etmek ve aralarındaki bağlantıyı yorumlamaktır (Altunışık vd., 2005, ss.123-125).

Bulgular

Etkili İletişimin Hayat Pratiği: İlgi, Samimiyet ve Kardeşlik

Esenler Gençlik Merkezi'ne devam eden gençlerle yapılan odak grup görüşmelerinde gençlere yönelik çalışmaların verimliliğinin boyutları belirgin hâle getirilmiştir. Bu minvalde gençlere sorulan “Gençlik merkezine hangi kanalla ulaştınız ve sizi buraya çeken, bağlayan şey ne oldu?” şeklindeki soruya verilen cevaplar genellikle şu şekildedir:

“Okulumuza eğitim için gelmişlerdi. Orada tanıştık. Oradan form aldık. Arkadaşlarım aldı ben de almıştım ama arkadaşlarım gitmişti. Bana dediler çok güzel yer sen de gel filan dediler. Dersler var dediler. Ben de onlarla birlikte alıştım. Geçen sene-den beri devam ediyorum.

-Seni buraya bağlayan şey ne?

- Bilal abi” [Meslek Lisesi, 12. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

“Ben sonradan dâhil oldum. Arkadaşlarım önermişti fakat kayıtlar dolduğu için gelememiştim. Kayıtlardan birkaç arkadaş eksilince geldim. En önemli faydası rahat ders çalışma imkânı sunuyorlar bize. Ders çalışırken okuldaki gibi sıkma gibi bir durumumuz yok. Aralarda falan eğlenebiliyoruz bu açıdan çok önemli yani psikolojik açıdan bir rahatlama var. LYS YGS hedefimizdi. Abi ve ablalarımız bize LYS, YGS’den sonra bize kardeşliği öğrettiler. O açıdan benim için çok iyi oldu.” [İmam Hatip Lisesi, 12. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

“Biz de arkadaşlar vâsıtasıyla gelmiştik sonra buranın ortamı bizi etkiledi, gayet güzeldi. Ek dersler falan olacak dediler benim de buna ihtiyacım vardı onun için.” [İmam Hatip Lisesi, 9. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

“Buraya bir arkadaş sayesinde gelmiştik. Ağabeylerin ilgisi hoşgörüsü bizi etkiledi buraya sürekli geliyoruz ağabeylerimizle sohbet muhabbet falan sarıyor yani.” [İmam Hatip Lisesi, 9. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Gençler psikolojik yönden bir özümseme evresi geçirmektedir. Bu bakımdan kendilerine olan yaklaşımları, duygu mekanizmalarında tartarak bir kanaate varmaktadırlar. Özellikle bu soruya vermiş oldukları yanıtlar içerisinde “bize kardeşliği öğretti” tarzında yanıtlar insanî ilişkileri merkeze alan bir yaklaşımın gençler arasında hayâtî önem taşıdığını ifade etmektedir.

Diğer taraftan gençlik merkezinin fiziksel donatıları ve içeriğinin ilgi ve samimiyet bağlamına etkileri olduğu araştırmacı tarafından düşünülmektedir. Merkez aktif olarak iki katlı bir yapıya sahip olup alt katta çorba ve çay ikramının olduğu bir bölüm ve oyun alanı mevcuttur. Aynı zamanda gençlerin toplantı ve sohbetlerinin gerçekleştiği ardından çiköfte ikramlarının yapıldığı içeriği oturma köşeleriyle donanmış bir Mihmandarhâne yer almaktadır. Ayrıca ilk katta gençlik sorumlularının odaları bulunmaktadır. Üst katta ise LYS ve YGS yönelik etüt derslerinin yapıldığı sınıflar bulunmaktadır. Etüt zamanları sorumluların ilgi ve alâkasını ise gençler şu örnekle ifade etmektedir:

“Yani şöyle olsaydı daha iyi olabilirdi diyebileceğim hiçbir şey yok kendi açımdan. Çünkü Bilal ağabeyimiz Allah razı olsun o kadar ince şeyleri düşünüyor ki hiç aklımıza gelmeyeceğimiz şeyler. Deneme oluyoruz meselâ denemeden sonra ya da kamp zamanında bizim ne kadar yorulduğumuzu görüyor bir bakıyoruz nescafe almış getirmiş herkese dağıtıyor peşine çikolata getiriyor hani o kadar düşünüyor ki yeter ki severek yapınlar yorulmasınlar. Geçen de 19 Mayıs’ta burası tatil değildi biz burada kamp yaptık bizim o kadar yorulduğumuzu gördü hani uğraşıp uzun bir mesaj atması da bizim için yeterliydi. Hani sizin yaşınızdakiler böyle böyle yaptı siz bütün gün buradaydınız ve hani o gün bize yemek olarak kahveydi çikolataydı çiğköfteydi hepsini ısmarladı küçük şeyler ama çok önemli şeyler.” [İmam Hatip Lisesi, 12. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

Yoksul Gençlerin Mekânsızlık Sorunu

Gençlik merkezine katılım gösteren gençlerin Esenler’in görece yoksul yerlerinden geldikleri gözlenmiştir. Bu bakımdan, gençlik merkezine devam eden gençlerin, alt gelir gruplarının ağırlıkta olduğu bölgede ikamet ediyor olması, birtakım dezavantajlara kapı açmaktadır. Bu doğrultuda gençlerin modern kent yaşamında “tutunma alanı” ihtiyacı belirmektedir. Araştırma kapsamında görülen kişilerin sosyal yaşamda kendilerini konumlandırma ihtiyacı hissettikleri anlaşılmış, bu gençlerin toplumsal yaşama aktif olarak kanallıze olabilmeleri için gençlerin “maddî refah” kaygısı taşımaması gerektiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda ortamın gençlere sağladığı en önemli faydanın ne olduğunu tespit etmek adına sorulan sorulara gençler genel itibarıyla mekânın faydalı tarafları ile ilgili cevaplar vermiştir. Gençlerin burada “sosyalleşme”yi ön plana çıkarması hayat pratiği ile bağlantılı olarak sosyal gelişimlerine katkıda bulunacak bir mekân arayışında olduklarının kanıtı niteliğindedir:

“Yani meselâ farklı farklı programlar oluyor biz o programlarda bazen sosyalleşme adına bazen de işte bilinçlendirme adına çok faydalı oluyor derslerde.” [İmam Hatip Lisesi, 9. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

“Şimdi buradaki hocalar bize kendi hayat hikâyelerini anlatırlardı üniversiteyi nasıl kazandıklarını LYS YGS’ye nasıl

çalıştıklarını. Ne sebeple olursa olsun ailesinin kendisinden beklentilerini ki biz de yavaş yavaş bunların farkına vardık. Örneğin ailemin benden beklentisinin farkına vardım. Okumam gerektiğini mesleğimi elime almam gerektiğini okumazsam ne bilim tekstil vardır, inşaat vardır ki nasıl çalıştıklarını biliyorum ne zorlukla çalıştıklarını öğrendim. Burada hem vatana hem millete faydalı olabilmek için... Görüyorum işte son zamanlarda Türkiye de neler olduğunu, ne hâle gittiğini. Yoksulluğu da gördük, biz de bunun için elimizden geleni yapacağız. Elhamdülillah Müslümanız, hani Müslümanlık görevini yerine getirip, nasıl bir Müslüman olacaksak o şekilde yaşayıp, diğer Müslümanlara da örnek olacak şekilde yaşamam gerektiğini...” [Meslek Lisesi, 12. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Gençler geldikleri yaşam şartlarının bilincinde olduklarını beyan etmişlerdir. Aynı zamanda yoksulluğun soğuk yüzü ile yüzleştiklerini ve imkânsızlıkların kendilerini etkilediklerini ifâde etmişlerdir. Diğer yandan gençlerin çevrelerinde homojen insan grupları ve akranlarıyla iletişim içinde oldukları saptanmıştır. Bu durumdan dolayı gençlerin yaşamları içerisinde monotonluk döngüsüne girdiği ve dar çerçevede günlük iletişim ile sınırlı kaldıkları fark edilmiştir. Ancak görüşülen kişilerin ifâdelerinden hareketle, gençlik merkezine katılım sağlandıktan sonra gençlerin beyanları doğrultusunda iletişim tarzlarında bir farklılaşmanın söz konusu olduğu anlaşılmıştır. Bu ifâdelerin arka planında girdikleri mekân dolayısıyla sosyal hayatta statü ve konum sahibi kimi insanlarla etkileşimin olumlu yanları yer almaktadır. Gençlerin ifâdelerinde bu durum daha belirgin bir hâl almaktadır:

“Giremeyeceğimiz bir ortama girdik. Meselâ kaymakamın buraya gelmesi, onunla sohbet edebilmemiz, belediye başkanlarıyla oturup sohbet etmemiz dertlerimizi dinlemesi, başkan yardımcılarının gelip bizi görmeleri, bize yardım etmeleri, derdimizi dinlemeleri... Yani giremediğimiz ortamlara burada girdik.” [Meslek Lisesi, 12. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Bir başka vurgulanan durum ise gençlerin mekân ve fiziksel donatı anlamında bariz bir mekân sıkıntısı çektiğidir. Bu husus, genel mânâda gençlik merkezi üzerinden değerlendirilerek gençlerin dinden şu şekilde ifâde edilmiştir:

“Geniş bir alanda olsaydı daha iyi olurdu. Çünkü sosyal faaliyetlerin uygulanabileceği bir yerde olsaydı daha iyi olurdu. Burada meselâ çocukların canı sıkıldığı zaman dolduruyorlar oyun salonunu, diğer çocuklar da izlemek zorunda kalıyorlar. O çocukların boş kalmaması lazım, onları da düşünmek lazım.” [İmam Hatip Lisesi, 9. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Gençlerin ifâdelerinden hareketle mekân yönündeki talep *tebdili mekân* ferahlığının sağlayacağı faydalar için iyi olacağı yönündedir. Buradan anlaşılıyor ki, kent yaşamındaki sıkışmışlık hâlinin ruhsal ve psikolojik etkilerinden arınmak için bir arayış söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda gençlik merkezi bu arayışa cevap vermektedir.

Eğitimciler ve Öğrenciler Arasında Yakın Temas: Rol Model Eğitimci Profili

Toplumsal hayata etkileri açısından ele alınan gençlik merkezi, geniş ilişkiler ve normlar ağının örüntüsünde durum analizine tâbi tutulmuştur. Kimliklerinin önemli bir kısmının oluştuğu çağda olan gençlere bu noktada yapılan en büyük desteğin psikolojik olduğu söylenebilir. Gençlerin merkezle tanışma şekli ve devamlılığı- nı sağlayan faktörün ne olduğuna ilişkin yöneltilen soruya verilen cevaplar bu savı doğrular niteliktedir:

“Bizimkisi işte arkadaşların anlattığı gibi böyle denk geldi. Orda işte çıktık. Bilal ağabey bizi karşıladı. Yeni mi geliyorsunuz... Baya sohbet ettik. Kayıt olduk falan. Gezirdi işte. Biz normalinde ders amaçlı geliyorduk. Okulda öğlenciydik sabahları zor bile kalkıyorduk. Burayı böyle dersi güzel hocası da falan iyiydi. Bilal ağabeyle de sohbeti samimiyeti filan baya iyiydi. Hani sabah kalkamayan biz sabahın köründe kalkıp hani hiç şey yapmadan geliyorduk, koş a koş a. Normalde biz yazın çalışmaya falan kararlıydık. Buraya falan hep gelip gidiyorduk. Bilal ağabey bizle baya bir samimiydi falan. Arkadaş başta sarılmayı bilmiyordu ama ona öğretti zamanla işte. Ama işte Bilal ağabeyi o sıkıyor sarılmaktan. Bilal ağabey sayesinde yani.” (Gülüşmeler) [Meslek Lisesi, 12. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

12. sınıf öğrencileri için gençlik merkezinin cezbedici özelliği, üniversite arifesinde olmalarından dolayı YGS ve LYS hazırlık derslerinin olmasıdır. Ancak ruhsal bakımdan oldukça yorucu olan bu sü-

reçte gençlik merkezinde buldukları samimiyet de Esenler Gençlik Merkezi'ne devamları hususunda etkili olmaktadır:

“Geçen yazın da kamp başladıktan 3 hafta sonra benim habirim oldu. YGS dersleri başlayınca Bilal ağabeyle eskiden tanıştıyorduk, o dedi bana, böyle böyle derslerimiz var, başka bir yere gideceğine burada bizimle beraber ol, diye ben öyle kabul ettim. Beni burada tutan şey samimi, soğuk olmaması, herkesin içinden geldiği davranması, yapmacık olmaması.” [İmam Hatip Lisesi, 12. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Burada üzerinde durulması gereken nokta ikili ilişkilerin gençler nazarındaki etkisidir. Bu bağlamda bir insanın bakış açısını nasıl değiştirebileceği gençlerin söylemlerinde vücut bulmuştur:

“Bilal ağabeyin sarılma olayı var, bize anlattı gelirken. Elimi sıkma diyor, kalp kalbe değecek diyor. Bu olayı beni baya etkiledi.” [İmam Hatip Lisesi, 10. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

“Bizim geleceğimizi Bilal ağabey gerçekten o kadar çok düşünüyor ki... Hani bizim için o kadar çok şey yapıyor ki... Hatta elinde olsa daha çok şeyler yapacak ama bunu kısıtlayan şeyler de var. Bilal ağabey Allah razı olsun ondan, bizi iyi yerlere getirmeye çalışıyor. Dediği gibi biz dershâneye gitmek istiyorduk, gitmeyi düşünüyorduk, imkânımız vardı hatta üçümüzün de... Bilal ağabey, hani o kadar, dershâne aslında para için yapılan bir yerdir. Bilal ağabey bizim için burada hiçbir çıkarı olmadan bir şeyler yaptığı için, biz burada kalmayı tercih ettik. Gerçekten çok da memnunuz. Dershânenin veremediği birçok şeyi ağabeylik olsun, ablahık olsun, bize verdiler. Hatta çoğu gencin de böyle yerlere ihtiyacı var. Böyle yerlerin çoğaltılması gerekiyor Esenler gibi bir yerde özellikle Bilal ağabey gibi ağabeylerimizin elde tutulması gerekiyor. Burası, çünkü burası Gençlik Merkezi'yse, ben burada duruyorsam, Bilal ağabeye vefâ borcundan dolayıdır yani.” [İmam Hatip Lisesi, 12. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Diğer taraftan gençlerin beyanlarında ikili ilişkilerin önemi fark edilmiş ve gençlerin gençlik merkezine arzulu ve gayretli bir şekilde gelmelerinde güçlü iletişimin önemli rolü olduğuna değinilmiştir.

Gençlik merkezinde öne çıkan bir başka boyut ise gençlerin sportif faaliyetlere rol model eğitimciler aracılığıyla yönlendirilmeleridir. Bu yönde kurulan sağlıklı yaşam ve spor kulübü ile gençlerin farklı spor ve oyun branşlarına yönelmeleri amaçlanmıştır. Söz konusu

spor faaliyetleri arasında; muaythai, boks, basketbol, futbol, yüzme, masa tenisi, satranç gibi seçenekleri saymak olanaklıdır.

Ailemin Bana “Güveni” Arttı

Araştırma kapsamındaki gençlerin katıldıkları ortamda kendilerini değerli hissedip hissetmedikleri sorgulanmıştır. Bu bağlamda gruplara sorulan “Kendinizi burada değerli hissediyor musunuz?” şeklindeki soruya şu yanıtlar alınmıştır:

“Bize burada herhangi biri olarak değil de bir birey olduğumuzu belli ediyorlar. Yani herhangi birisi değil, sen bir bireysin, seni önemsiyoruz falan.” [İmam Hatip Lisesi, 12. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

“Ben kendimi gayet değerli hissediyorum. Nedeni Bilal ağabey bize çok değer veriyor. Biz de aynı şekilde ona öğrenciler olarak çok değer veriyoruz. Yani bir nevi ağabey, kardeş, aile gibiyiz burada yani.” [İmam Hatip Lisesi, 10. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Gençler, aileleri dışında kendilerinin önemsenmesini bir samimiyet göstergesi olarak ifâde etmektedirler. Aynı zamanda değerli görülmenin farkını gençlik merkezinde bulduklarını dile getirmektedirler. Yine gençlik merkezindeki bu topluluğun içerisinde yer almanın gururunu taşıdıklarını ve bu değer hâli hazırda içerisinde oldukları projenin ödül almasıyla daha da anlamlı hâle geldiğini belirtmektedirler:

“Meselâ en azından bir birey olarak düşüncelerime önem verildiğini hissettim burada. Zaten GOP projesi vardı, Genç Organizasyon Projesi diye, ilk başta oraya üye olarak alındım. Burada bütün sorumluluklar verildi. En azından sorumluluk bilincini hissettim. Görevler veriliyordu, yani en küçük görevden broşür dağıtmadan tutun, sabah namazına Süleymaniye Camii’ne götürülmesi gibi, bunlarda bulundum. En azından küçük bir şey alındığı zaman hepimizin tek tek fikri soruluyor. Hani böyle ailemizde küçük olduğumuz için fikrimiz alınmaz ya burada tam tersi oluyor. Bir birey olduğumuz ve düşüncelerimize önem veriyorlar bize.” [İmam Hatip Lisesi, 11. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

Gençlerin tanımlamalarıyla birey olarak düşüncelere önem verilmesinin etki gücünün altını kalın çizgilerle çizmek gerekir. Çün-

kü genç bu dönemde duygusal, ahlâkî ve zihinsel pek çok anlamda temel kavramlara odaklandığı için, gencin karakter oluşumunda önemli bir dönemeçte olduğunu söylemek mümkündür. Bu çerçevede görüşmelerin elde edilen içeriğin, araştırmacının anlatılardan yola çıkarak yeni çıkarsamalar yapmasına yol açtığı ifade edilebilir. Diğer taraftan özellikle gençlerin kendilerini değerli hissetmelerine zemin hazırlayan ortam, ailelerin “güven” unsuruna da ortak zemin oluşturmuştur. Bu bağlamda özellikle ev ve gençlik merkezi arasındaki bağlantı ön plana çıktığı için aileler nazarında bir “güven” unsuru inşâsının söz konusu olduğuna tanık olunmuştur:

“Meselâ ailemizin en azından biraz daha güveni artmış oldu. Meselâ ben 7, 8’den sonra pek bir yere gitmezdim. Meselâ Kadir Topbaş’ta program var, sohbet var; babam arıyor meselâ “Neredesin?”. “Bilal ağabeyle sohbetteyim.” diyor “Tamam.”. Ben diyorum “ESGEM’de kalacağım.” ya diyor “Ne yapacaksın, ESGEM’de kim var?” diyor. Diyorum “Bilal ağabey var.”, diyor “Tamam.”. [Meslek Lisesi, 12. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

“Babam buraya gelmeden önce “Nereye gidiyorsun çocuğum?” diyordu. “Bu saate kadar dönmüyorsun?” Ben de diyorum “Belediyenin çıkartmış olduğu böyle bir proje var, oraya gidiyorum.” diyorum... Araştırmaya başladılar. Bir gün yoldan geçerken kapı açıldı, içeri girdik. Ondan sonra geldik böyle, “Sen buradan çıkma.” yaptı bana. “İstedğin saatte gelirsın eve.” dedi. Bir güven oluştu buranın sayesinde.” [İmam Hatip Lisesi, 9. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

“Biz bazı yerlerde tıkanıyoruz yaşımız gereği. Hangi olaya nasıl tepki vereceğimizi bilemiyoruz. Şimdi burada sohbet veren ablalarımızın gidiyoruz yanına, hani “Şöyle bir durum var yardımcı olur musun?” diyerek. İkili diyaloglarımızı öyle sağlıyoruz. Çünkü biz kendi düşüncemizin ilerisine geçemiyoruz. Anne baba ilişkisi birebir değişti zaten. Kuruma gelip de bunları büyüklerimize ilettiler de, kendisinde çok değişim var diye. Normalde asla gece kalmalarına izin vermezdi, kapı komşumuz bile olsa. Güven ortamı oluştu, gece kalmaları dâhil sürekli kalıyoruz burada ve hiçbir şekilde sıkıntı çıkarmıyorlar. Burada olanları ailemizle paylaşıyoruz. Kendileri de soruyorlar “Bugün hangi konuları işlediniz?” diye. Var çünkü güven kavramı oluştu aramızda. Normalde bir yerden 5 dakika geç kaldı-

gımda “Neredeydin?” diye sorgulayan insanlar ESGEM’deyim deyip kapattığım zaman bir daha aramıyorlar.” [İmam Hatip Lisesi, 11. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

Ailelerin kuruma olan güven unsuru üzerine gençlerin aktarımlarının yanı sıra bir öğrenci ailesinin kendisine olan güven unsuru üzerindeki etkilerini serdetmiştir:

“Ya ben burada olgunlaştığımı açıkçası hissediyorum. Burada ki arkadaşlarla aynı sınıftayız, okulda da aynı sınıftayız. Geçen seneye göre bende büyük bir değişiklik oldu. Ailem bana geçen sene buraya gelmeden önce çocuk gibi bakarken şimdi gayet iki olgun insan bakıyor. Böyle konuşarak anlaşabiliyoruz. İşte önceki gibi “Yunus onu yap, bunu yap.” değil de bana ailemin güveni arttığı için, biraz daha şuurum yerine geldiği için, biraz daha olgunlaştığım için ailemin bana güveni arttı. Aynı zamanda arkadaşlarım tarafından da, popüler mi derler? Meselâ bir şey lâzım oluyor, işte “Yunus halleder.” gibisinden bana güveniyorlar. Ondan sonra bir şey soracaklar meselâ bana soruyorlar. İşte “Yunus bu böyle mi, bu şöyle mi?” Yani burada kazandığım olgunluk neticesiyle bazı şeylere güvenerek götürüyorlar beni. İşte “Bunu Yunus yapar.” gibisinden. Bana böyle bir farklılık sağladı açıkçası.” [İmam Hatip Lisesi, 12. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Hayat pratiğine yönelik entelektüel bilgi birikiminin çıktısı gençlerin deyiimiyle “güven” unsuru ile taçlanmıştır. Gençler gençlik merkezinin kendilerine sağladığı en önemli faydalardan birinin, aileleri gözünde edindikleri *güvenin* olduğunu dile getirmişlerdir. Böylelikle daha önceki sosyal yaşantılarında bir anlamda görmedikleri ilgi ve değer bağlarının kucaklayıcı yanı ile hemhâl olduklarını ifâde etmişlerdir.

Aileyi Dönüştürücü Etki “Ailemle Paylaşmayı Öğrendim”

Gençlik merkezinde yapılan görüşmelerin neticesinde gençlerin elde ettikleri bazı tecrübelerin aile bağlarını beslediği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda gençlerle yapılan odak grup görüşmelerinden çıkan bazı ifâdeler gençlik merkezinin dönüştürücü rolüne değiniyor:

“Ben annemle meselâ çok kavga ederdim... Hâlâ da ederim ama eskiden meselâ çok laf söylerdim, altta kalmazdım asla. Annemle sürekli böyle karşılıklı kavga ederdik, atışırık. Ne

biliyim buradaki sohbetlerle insan buradaki ortama girince kendisi ister istemez düzeliyor. Kendim de bunu fark ettim. Zaten artık ne derse susuyorum, o geçiyor zaten iki dakika sonra unutuyor. Genel havadan etkilendim galiba.” [İmam Hatip Lisesi, 12. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

Gençler bir anlamda, aile bireylerine ve büyüklerine olan bağlılıklarının perçinleştiğini vurgulanmaktadır. İnsan ilişkileri, sosyal hayatın içerisinde ayrı veya bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda, aile bireyleriyle başlayan bu süreç içinde yaşanılan topluma da uzun vadede olumlu yansıtacaktır. Özellikle, bilgi aktarımının ebeveynlerle olan ikili ilişkilere doğrudan onarıcı etki yaptığı gençler tarafından seslendirilmektedir:

“Benim hem ailemde hem de çevremde, meselâ çocuk sokağından oturuyorum. Bazen iniyorum, çocukları izliyorum falan, kadınlar falan geliyor yanıma, bir konu başlatıyorlar, konuşuyorlar falan, burada yapılan sohbetlerden. Bir bakıyorum o teyzeler de onu konuşuyor, bunu konuşuyor. Bazı şeyleri meselâ sadece ailem değil, çevremle de paylaşıyorum. Benim çok hoşuma gidiyor. Hani burada çok faaliyet oluyor, çok şey görüyorum, onları paylaşıyorum ailemle de. Meselâ burada bir sohbet oluyor, çok etkileniyorum, anneme anlatıyorum. Annem de bir süre sonra “Tabii artık.” falan yapıyor, o da çok memnun bu konuda. Hani insanlarla konuşacak daha çok şeyim oluyor. Çünkü ben buradaki sohbetlere katılmasam onların konuştuğu şeyler benim için uzak şeyler olur, katılabileceğim şeyler olmaz ama buranın katkısıyla insanlarla daha çok konuşuyorum. Daha çok böyle katılma isteği geliyor.” [İmam Hatip Lisesi, 11. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

Diğer bir kız öğrenci ise ilâve olarak aileyi dönüştürücü “paylaşma” duygusunun önemine vurgu yapmıştır:

“Ben normalde çok içine kapanık birisiyim. Aile ilişkilerim de öyle pek ailemle oturup konuşup sohbet ettiğimi bilmem. Buradan sonra, burada yapılan sohbetleri, faaliyetleri en azından akşam eve gittiğimde paylaşmayı öğrendim.” [İmam Hatip Lisesi, 12. Sınıf Kızlar, Odak Grup].

“Burada anlatılanları, bize câzip gelenleri, evde anlatıyoruz. Onları namaza teşvik ediyoruz. Bazen kardeşlerimi, böyle dinî hikâyeler anlatıyordum... Kuzenimi falan getirmeye başladım son bir iki haftadır, memnun o da.” [İmam Hatip Lisesi, 9. Sınıf Erkekler, Odak Grup].

Bulgular özetlenirse; alt gelir grup yerleşimcilerinin yoğunlukla yer aldığı Esenler’de, ailelerin yaşadığı maddî yoksunluklar ve zor-

luklar gençleri etkilemektedir. Ailelerin tüm bireyleriyle hayata tutunmak için kötü koşullarda çalışmak durumunda kalması, aile içindeki genç bireylerin eğitim hayatlarının ve nitelikleriyle doğru orantılı olduğunu söylemek olanaklıdır. Dolayısıyla aile içi etkili iletişim eksikliği, gençlerin sosyal hayat pratiklerinden yoksun bir şekilde hayata atılması; örf, âdet ve kültüre göre son derece öneme hâiz aile kurumunu temelden zayıflatan en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan gözlemler ve görüşmeler neticesinde, gençlerin birçoğunda kendilerini ifade yetilerinin zayıf olduğu, bunun birçok boyutu olduğu, en önemlisinin de aile içinde gördüğü olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Gençler, kendilerine emir telakkî edecek bir tarzdan hoşlanmamaktadır. Dolayısıyla aile içi iletişim eksikliği gençlik merkezinde karşılaşılan ortam ve ilgiler bağlamında giderilmeye çalışılmaktadır. Bu durum gençler tarafından; “çok sıcak, samimiler, bir aile gibi” sözleriyle ifade edilmektedir.

Diğer bir araştırma bulgusunda, personel içerisinde grup ağabeyliği/ablalığının birebir çalışmayla daha etkin yürütüleceği araştırmacının vardığı kanaattir. Buna ek olarak kültürel donanımı yüksek, gencin kabiliyetini keşfedecek doğru yönlendirecek tecrübeli bireylere ihtiyaç söz konusudur.

Sonuç ve Tartışma

Yerel yönetim hizmetlerinin sosyal politika bağlamında ele alındığı bu çalışmada, Esenler Belediyesi Gençlik Merkezi kapsamında sahadaki hizmetler ve çıktıları üzerinden bir değerlendirme söz konusudur. Çalışma, Esenler Belediyesi’nin Gençlik Merkezi faaliyetlerine düzenli olarak katılan gençlerin sosyokültürel ilişkileri ve sportif kültürel faaliyetlerin yanı sıra değer odaklı bir zemine oturtulan mânevî eğitim içeriklerinin tespiti üzerinden ele alınmıştır. Saha çalışmasından elde edilen bulgular çerçevesinde öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca saha tecrübelerinden çıkan veriler ışığında, bulgular tematize edilerek ifade edilmiştir.

Gençlik insanın hayatında yaşadığı en aktif dönem olarak takdir edilmektedir. Dolayısıyla son yıllarda gençler üzerine yapılan ça-

lışmalarda bir ivme gözlenmektedir. Ancak yerel yönetimler ile gençlere yönelik hizmetler arasında ilişki kuran veya bu ilişkiyi araştıran bir çalışma bulunmadığı dikkate alınrsa, çalışmanın ilgili kurum ve kuruluş bazında daha önemli olduğu dikkate alınarak olası çözüm arayışlarına katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Öte yandan araştırmada ele alınan yoksul gençlerin toplum yaşamı katılımı noktasındaki tutunma alanı mekânsızlık algısı ile uyumludur. Şentürk'ün (2015) ifâde ettiği; kişilerin toplum yaşamına katılma yönündeki arzularının sosyal bir ifâde biçimi olarak karşılık görmemesi mekânsal dışlanma olarak tezâhür etmektedir. Bu ise çalışmada yoksul gençlerin mekânsızlık teması başlığı altında elde edilen bulguları destekler mâhiyettedir (Şentürk, 2015, s. 178). Ayrıca okullarda unutulmuş “sevgi” mefhumu “Hoca derse gelir, selam vermez.” gibi ifâdelerden hareketle gençlerin okulla iletişim kuramamasıyla örtüşmektedir. Çalışmada sorgulanan bir başka yön ise gençlik merkezlerinin faaliyetleri ile nitelikli eğitim sorununa tedavi edici bir görev üstlenip üstlenemeyeceği şeklindedir. Buna göre Taşçı'nın (2015) çalışmasında gençlerin kurumsal kategorileri söz konusudur. Bunlar arasında taşıyıcı bir kimlik özelliği gösteren eğitim, aile kurumu ve evlilik kurumu üzerinden gençlere anlam kazandırma çabalarına karşılık gelir. Bu ise sağlıklı toplum yapısına kapı aralayacak önemli bir durumdur. Söz konusu çalışmanın temsiliyetinde eğitimin gençlerin taşıyıcılık görevi üstlenip aileyi dönüştürme görevinde önemli bir konumu olduğu varsayılmaktadır. Bu da nitelikli eğitim sorununa gençlik merkezi gibi kurumların taşıyıcılık, hayat pratiği gibi boyutlarla ek tedbir oluşturabileceği varsayımdır.

Araştırma sonucunda gençlik merkezinde görüşülen gençlerin sosyal iletişim pratiğine yönelik bilgi artışı kaydettikleri gözlemlenmiştir. Bu ise, dünyaya ait birtakım olguların farkına varmaları şeklinde tespit edilmiştir. Özellikle kent yaşamında hayatın içinden gelen bu iletişim tecrübesinin, gençlerin hayata atılma aşamasında bir rehber rolünü üstleneceği düşünülmektedir. Aynı zamanda

gençlik merkezinde görüşülen gençlerin görüşlerinden de anlaşılacağı üzere toplumda bir güven sorunu söz konusudur. Özellikle ebeveynler çocuklarını bir yere gönderirken endişe etmekte ve yaşanan bu güvensizliğin faturasını toplum ödemektedir. Son zamanlarda toplumun içerisinde vukua gelen cinsel istismar, çocuk kaçırma, madde bağımlılığındaki artış sıkça rastlanılan vak'alar olagelmektedir. Bu çerçevede aileler nazarında yeniden bir güven unsurunun inşâsı için, kamu kurumlarının önemi daha da gerekli görülmektedir. Bu kamu kurumları için fırsata dönüştürülmesi gereken, mânevî kalkınmanın pratikleri ve toplumun ahlâk sigortası olarak görülen aileyi dönüştürücü bağlamda gençliğin gelişimini gerekli kılmaktadır. Denilebilir ki, gençlik merkezi donanım açısından bir tutunma alanı rolünü rahatlıkla üstlenebilir ve ayrıca nitelikli eğitim sorununun bıraktığı boşlukları ve gençlerin hayata dâir iletişim altyapılarını güçlendiren giderebilir. Özellikle literatür kısmında değinilen gençlerin boş vakitlerini değerlendirmesine yönelik faaliyetler, tesis yapımı, özel eğitim danışmanlığı ve bağımsız kuruluşlarla iş birliği gibi uygulamaları Esenler Gençlik Merkezi'nde bir arada görmek olanaklıdır.

Genel itibarıyla aile, köklü bir geleneği ve geçmişi olan sosyal bir kurum olarak nitelendirilmektedir. Geniş aile tipinden çekirdek aile modeline yönelen süreç aile büyükleriyle bir arada yaşanılmasını güçleştirmektedir. En azından kent yaşamında ebeveyn ilişkilerinin belli bir düzeyde tutulmasında ve daha ileri boyuta taşınmasında bilgi ve kültür aktarımının önemi büyüktür. Söz konusu kuşaklar arası taşıyıcılığı üstlenecek gençlerin ise gerekli donanımları almış olması sağlıklı bir yapının temelini oluşturacaktır. Bunun yanı sıra çalışmada bulgulardan çıkan sonuçlara ilişkin birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Çalışma, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu belgede yer alan sportif ve kültürel ağırlıklı faaliyetlerin yanında, mânevî donanımı da önemseyen ve bilgi, hikmet arayışında, sosyalizasyonu yüksek donanımlı gençlik yetiştirme iddiasında olan Esen-

ler Gençlik Merkezi'ni ele almaktadır. Bu bağlamda hem katılımlı gözlemlerde olsun hem de yapılan odak grup görüşmelerinde olsun, gençlerin gençlik merkezine geliş amaçları ilk etapta kariyer hedefleri ve bireysel ihtiyaçları (Yükseköğretime Geçiş Sınavı, Lisans Yerleştirme Sınavı ders takviyesi, yemek ikramı vs.) üzerine temellenmektedir. Bu minvalde yapılan görüşmelerde burada ikamet eden gençlerin, bağ kurmadan ve âidiyet duygusuyla hareket etmeden merkezden faydalandıkları gençlerin ifâdelerinden anlaşılmaktadır.

Gençlerin sadece faydayı önceleyen tutumlarını ve zihniyetlerini dönüştürmek adına, gençlik merkezinde görüşülen kişilerin de görüşlerinden yola çıkarak, gençlerin kendilerine bir büyük eliyle değer aktarımı ve değer atfetme sürecinin işletilmesinin gerekli görüldüğünü ifâde etmek mümkündür. Bunun için ise, kendilerini özdeşleştirebilecekleri rol modelin gerekli olduğu kanaatine varılmıştır. Çünkü bakıldığı zaman gençlik merkezi faaliyetlerinin gönüllülük esasına göre uygulanmasında şahsî sorumlulukla beraber bir teşvik söz konusudur. Bu durum; bilgi, tecrübe, ilgi ve samimiyet unsurları temelinde gencin rol modelin kendisine duyulan saygı ile açıklanabilir. Özellikle gençlik merkezinin yöneticileriyle yapılan görüşmeler neticesinde; gönül gücü yüksek, pedagojik formasyona sahip ve iletişimi güçlü eğitmen ihtiyacının eksikliğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca, gençlerin dertlerini ciddiye alıp, dinleyen ve çözüm noktasında yol gösteren insanların varlığı kaçınılmaz gözükmektedir. Bu çerçevede katkı sağlayacağı düşünülen önerilerden ilki; rol model oluşturulması yönündedir (Baş, 2017, s. 173).

Bir diğer öneri ise hâlihazırda Esenler ilçesinin muhtelif bölgelelerine gidilerek, çay ve çorba ikramıyla gençlere ulaşılan faaliyetin verimliliğini artırma hususundadır. Buna göre, gençlik merkezindeki etkinliklere katılan gençlerin profili en azından akşam gidebilecekleri bir evi ve gidip geldiği bir okulu olan gençlerden ibarettir. Ancak gençlik merkezinin erişim açısından risk grubunda olup, sokakta yaşamak zorunda kalan daha çok gence ulaşabilme adına,

gençlik merkezi bünyesinde bu kesime özel strateji geliştirebilecek bir komisyon kurulması etkili olabilecek, böylelikle Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na örnek teşkil edebilecektir. Bunun yanında yerleşim sınırları içerisindeki engelli gençlerin ve çalışan gençlik kesiminin sosyal içermelerini sağlayacak sosyal haklarını geliştirecek fikir ve uygulamaların gündeme alınması yararlı olacaktır. Bu sebeple sokakta yaşayan gençler ile engelli gençlere dönük programlar uygulanmalıdır.

Katkı sağlayacağı düşünülen diğer bir öneri sosyolojik düzlemde- dir. Buna göre, gençler için diğer bir önemli hususun; hayatı tanıma ve hayata atılma konusunda yaşadıkları güçlükler olduğu söylene- bilir. Ekonomik yapı ve istihdamın genel seviyesinde ortaya çıkan genç işsizliği önemli bir sâiktir. Üniversite okuma oranlarındaki artış, evlilik yaşının artmasına sebep olmakta ve hayata geç atıl- mayı, aile kurmayı ileriki yaşlara ötelemektedir. Bu ise aile ve nüfus dinamiğinin korunması noktasında engel teşkil etmektedir.

Şunu rahatlıkla ifâde etmek mümkündür; gençlik yaş aralığı git- tikçe uzamaktadır. Burada üzerinde durulması gereken kültürel değerlerdeki aşınmaya bağlı olarak gelişen tutumlar ve yaşam alışkanlıklarının değişimi şeklinde yorumlanabilir. Tüketim top- lumundaki gençler mutlu olmak yerine tüketerek mutlu olmayı, veren el olmak yerine alan el olmayı tercih etmektedir. Böylelikle her geçen yıl kentlerde yaşayan genç bireyler tüketim toplumunun negatif yönüyle yüzleşmektedir. Bu yüzleşme insanın kendi özün- den uzaklaşması anlamına da gelebilmektedir. Bu noktada; tüke- tim toplumunda gençlerin üretim yapabilmesine olanak sağlayacak kültürel ve sanatsal faaliyetler düzenlenmelidir. Diğer bir ifâdeyle üretme kültürünü yeniden aşılama, toprakla haşır neşir olup üretmenin mutluluğuna erişmesini sağlamak olmalıdır. Bunun için ise; küçük çapta bağ, bahçe ve tarım işleme becerilerinin bu dönemlerde kazandırılması toplumun salâhiyeti açısından yerinde olabilir. Bunun yanında aktif işgücü politikaları bağlamında, oluşturulacak iş birlikleriyle gençlerin toplum yararına olan işlerde aktif bir yer edinmesi sağlanabilir.

Kaynakça

- ALTUNIŞIK, R. vd. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- AYSAN, M. F. (2013). Sosyal Politikada Yeni Eğilimler ve Yerel Yönetimler, M. Şentürk, & Ö. M. Yaman (ed.), *Kentleşme ve Sosyal Politikalar* içinde, İstanbul: Şehir ve Düşünce Merkezi Yayınları, ss. 17-44.
- BARATA, B. (2015). *Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüklerine Bağlı Gençlik Merkezlerinin 15-29 Yaş Arasındaki Gençler Tarafından Bilinirlik Düzeyi* (Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- BAŞ, H. (2016). *Yerel Yönetimlerin Gençlere Yönelik Hizmetleri: İstanbul Esenler Gençlik Merkezi Örneği* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- BAŞ, H. & ÇETİN, B. I. (2017). Bir Sosyal Belediyecilik Uygulaması Olarak İstanbul Esenler Gençlik Merkezi Örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (1), 149-175.
- BAŞ, H. (2017). Türkiye’de Genç Nüfus: Sorunlar ve Politikalar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (27), 255-288.
- BİLGİN, H. (2014). *Gençlik Merkezinde Yürütülen Kurslara Katılan Gençlerin İletişim Becerisi ve Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Ankara İli Yenimahalle Örneği), (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- BUĞRA, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- ÇELİK, E. G. (2013). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikalara Etkisi* (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.
- DE HAAN, A. (2013). The Social Policies of Emerging Economies: Growth and Welfare in China and in India, *International Development Research Centre* (IDRC), 110, 1-25.
- ERSÖZ, H. Y. (2011). *Sosyal Politikada Yerelleşme*, İstanbul: İTO Yayınları.
- ESPING-ANDERSEN, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Frederikshavn Belediyesi (2017). <http://frederikshavn.dk/Sider/B%C3%B8rne--og-Ungdomsudvalget.aspx?topemne=9709583b-9c47-4136-b318-5f59195b6c0b> adresinden alınmıştır.

İŞIKHAN, V. (2015). Gelişmiş Ülkelerde Yerel Yönetim Yapıları, *Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmetler* içinde, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, ss. 1-26.

İNAÇ, H. & FEYZULLAH, Ü. (2006). İngiltere’de Yerel Yönetimler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 125-140.

KARATAŞ, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.

KESGİN, B. (2012). *Kamu Sorumluluğunda Sosyal Hizmet*, İstanbul: Açılım Kitap.

KIRCAN, T. (2015). *Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Kamplarına Katılan Bireylerin Sosyal Uyumlarının Bazı Değişkenlere Göre Araştırılması* (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Muğla), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

ÖRTEŞ, G. (2010). *Gençlik ve Spor İl Müdürlüklerine Bağlı Gençlik Merkezlerinin 15-26 Yaş Arasındaki Gençler Tarafından Bilinirlik Düzeyi* (Kocaeli İli Uygulamalı), (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

SEVENCAN, F. & ÇİLİNGİROĞLU, N. (2007). Sağlık Alanındaki Araştırmalarda Kullanılan Niteliksel Veri Toplama Yöntemleri, *Toplum Hekimliği Bütünlüğü*, 26(1), 1-6.

ŞENER, S. (1991). *Beklentileri, Problemleri ve Düşünceleriyle Türkiye’de Gençlik Olayı*, İstanbul: Timaş Yayınları.

ŞENTÜRK, M. (2015). Dışarıda ve Dışında Olmak: Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri, *Sosyoloji Dergisi*, 2, 169-203.

TAŞÇI, F. (2015). Gençlik Hizmetlerinin Arka Planı: Hak Söylemi Üzerinden Değerlendirmeler, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 65-79.

TÜİK. (2017). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden edinilmiştir.

YAMAN, B. (2016). *Gençlik Merkezi Faaliyetlerine Katılan Bireylerin Serbest Zaman Tatmin Düzeylerinin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden edinilmiştir.

YAMAN, Ö. M. (2014). Uyuşturucu Madde Bağımlısı Gençlerin Aile İçi İlişkilere Yönelik Görüşleri: Esenler-Bağcılar Örneği, *The Turkish Journal on Addictions*, 1(1), 99-132.

YAŞAR, Y., & YENİMAHALLELİ, Yaşar, G. Y. (2012). Neoliberal küreselleşme ve sosyal politikada dönüşüm, *Mülkiye Dergisi*, 36(274), 63-92.

KENT, MEKÂN VE GENCLİK

Ahmet Büyükgümüş

Kentsel Mekânın
Sürdürülebilir
Gelişimi ve Gençlerin
Siyasal Katılımı:
Türkiye’de Kent
Konseyleri Gençlik
Meclisleri Üzerine Bir
Değerlendirme

“Sürdürülebilir kalkınma” kavramı ilk defa 1972 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) İnsan ve Çevre Konferansı sırasında dile getirilmiştir (Lamba, 2012, s. 496). 1987 yılında ise Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Brundtland Raporu’nda “sürdürülebilir kalkınma; bugünün gereksinim ve beklentilerini, gelecek kuşakların kendi gereksinim ve beklentilerini karşılama olanaklarını tehlikeye atmaksızın karşılamak” olarak tanımlanmıştır (Deniz, 2013, s. 384). Genel amacı ifade etmek için kalkınma literatüründe kullanılmaya başlanan sürdürülebilir kalkınma kavramı ekolojiden enerjiye, ulaşım ve ekonomiye kadar birçok alandaki etkileri yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma merkezli yeni bakış açısını hayata geçirebilmek amacıyla 1992’de Rio’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Konferansı’nda bir eylem planı hazırlanmıştır. 21. yüzyılın yönetimi için temel değer ve esasları sürdürülebilirlik merkezli şekilde yeniden oluşturmayı hedefleyen bu girişim “Gündem 21” olarak ifade edilmiştir. Sürdürülebilirlik açısından BM Çevre Konferansını önemli kılan bir başka husus ise küresel problemlere karşı mücadelede yerel girişimlerin öneminin vurgulanmış olmasıdır.

Kürenin tamamını ilgilendiren, çevreyi ve sürdürülebilirliği tehdit eden sorunlar karşısında yerel girişimlerin canlandırılması gerektiği kabul edilmiştir. Yerelin ön plana çıkarıldığı yeni politika geliştirme yöntemi, ulus devletlerin politika ve girişimlerinin yanında yerel toplulukların karar süreçlerine dâhil edilmesini de gerekli görmektedir (Görmez & Yücel Işıldar, 2011).

Yerel karar alma süreçlerinin günümüzdeki en somut yansımaları ise kentsel mekânların yeniden düzenlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Planlama çalışmalarından somut yatırımlara kadar yerel yönetimlerin aldığı kararlar kent mekânı üzerinde uzun yıllar etkisini gösterecek sonuçlara sahiptir. Söz konusu kararlar kentsel çevreyi ilgilendirdiği gibi aynı zamanda o kentte yaşayanların kentsel âidiyetleri üzerinde de etkide bulunmaktadır. Kentsel kararların katılımcı şekilde alınmadığı durumlarda yurttaşlar zaman içerisinde yaşadıkları kente yabancılaşacaklardır (Kaynak, 2011, s. 135). Seçimler vâsıtasıyla karar alma süreçlerine dolaylı katılım kentsel yaşamın paydaşlarını oluşturan yurttaşların alınan kararlarda kendi rollerini hissedememelerine neden olacaktır. Sürecin gelişimi ise kentsel âidiyetlerin erimesiyle sonuçlanacaktır. Mevcut tabloya bir de kent yaşamı bakımından özel ihtiyaçları olan gençler, engelliler ve kadınlar gibi kentsel alandaki varlıkları özel düzenlemeleri beraberinde getiren gruplar eklendiğinde kentsel kararlara katılım daha önemli hâle gelmektedir. Söz konusu toplumsal grupları doğrudan ilgilendiren konularda bu grupların temsilcilerinin kanaatlerinin kararlara doğrudan yansımaması kararların içselleştirilmesinde sorunlara neden olacaktır. Örneğin, yerel yönetimin gençlere sunacağı hizmetlerin belirlenmesinde yâhut kentsel mekânın gençler için organize edilecek bölümlerine ilişkin kararlarda gençlerin fikirlerinin süreçlere doğrudan yansımaması, oluşacak sonuçların gençlerin durumuna sürdürülebilir bir katkı sunmasının önüne geçecektir. Karar vericilerin çok az bir kısmının genç olduğu düşünülecek olursa kentsel kararlara gençlerin katılımını sağlayacak farklı/yeni araçlar geliştirmek gerektiği anlaşılabacaktır. Aynı durum

kadınlar ve engelliler için düşünüldüğünde benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bunun için genelde yurttaşların tamamının, özelde ise toplumsal konumları nedeniyle ayrı düzenlemelere ihtiyaç duyan grupların kentsel mekânın düzenlenmesine katkı sunabilmeleri için doğrudan siyasal katılım araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Siyasal katılım demokratik toplumlarda siyasetin meşrûiyeti ve işleyişi bakımından merkezde yer alan bir olgudur. Demokratik olmayan toplumların aksine siyasetin temel meşrûiyet kaynağı, bir siyâsî yapının egemeni konumunda olan bireylerin siyasal alana katılmasıdır. Aksi hâlde egemenliğini halk adına yürüten devlet organları meşrûiyet zeminlerini kaybedecektir. Son dönemlerde Batı demokrasilerinde meydana gelen gelişmeler vatandaşların siyasal katılımlarının azaldığını göstermektedir (Hague & Harrop, 2006, s. 122). Buna kanıt olarak gösterilen en önemli olgu ise seçimlere katılımı yaşanan oransal düşüştür. Demokratik sistemin erimekte olan meşrûiyetini yeniden sağlamak için geliştirilen çözümlerden biri dolaylı siyasal katılım araçlarına ek olarak karar mekanizmalarına tematik doğrudan katılım sağlamak şeklindedir. Vatandaşların kendilerini ilgilendiren konularda tematik olarak toplumsal karar mekanizmalarına katılımının oluşacak kararları daha verimli hâle getireceği ve böylelikle sürdürülebilir kalkınmanın oluşacağı varsayılmaktadır.

Gençler, kadınlar, engelliler ve yaşlılar gibi çeşitli toplumsal kimliklere sahip vatandaşların doğrudan fikirleriyle karar süreçlerini şekillendirmeleri iyi yönetişimin temelini oluşturmaktadır. Aynı durum belirli amaçlar etrafında bir araya gelen sivil toplum kuruluşlarının ilgili tematik konudaki karar süreçlerinde karar mekanizmalarına katılımı şeklinde de kurgulanabilmektedir. Türkiye örneğinde yerel ortak ihtiyaçların yönetimi bakımından karar alma süreçlerine katılım, kökeni “Yerel Gündem 21” başlıklı Birleşmiş Milletler Programı’na dayanan “Kent Konseyleri”yle sağlanmaktadır. Konseyler bünyesinde oluşturulan tematik komisyonlara gençlik, kadın ve engelli meclisleri yoluyla ilgili vatandaş grupları

nın kent yönetimlerinin karar alma süreçlerine doğrudan katılımı mümkün hâle gelmektedir. Bu çalışmada ise Kent Konseylerine gençlerin katılımı özelinde konseylerin kent yönetimlerine katılım konusunda yaşadıkları sorunlar tartışılmaktadır.

Girişin ardından “Kent Konseylerinin Yapısı ve Gelişim Süreci” başlıklı bölümde hangi gelişmelerin Kent Konseylerini Türkiye’de idare sisteminin parçası kıldığı ve konseylerin yapısının mevzuat içerisinde nasıl tanımlandığı ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde kentsel mekânın sürdürülebilir gelişimi bakımından siyasal katılımın üzerinde durulmaktadır. Yerelde kentsel mekâna dâir alınacak kararlara vatandaşların doğrudan katılımının kararların sürdürülebilir sonuçlar ortaya koymasıyla ve vatandaşların kentsel âidiyetlerine olan etkisi tartışılmaktadır. Dördüncü bölümde konseylerin karar süreçlerine katılım bakımından yaşadığı sorunlara yönelik literatür tartışılmakta ve sonuç bölümünde ise ele alınan sorunlara yönelik çözümler için politika önerileri değerlendirilmekte ve yeni öneriler geliştirilmektedir.

Kent Konseylerinin Yapısı ve Gelişim Süreci

Yerelin ve sürdürülebilirliğin ön plana çıktığı 1992 yılındaki Rio Çevre Zirvesi’nin¹ ardından yerelde tüm toplum kesimlerini yönetim ilkeleri olan sürdürülebilirlik, çevreye duyarlılık, saydamlık, hesap verilebilirlik ve katılım etrafında yerel dinamikleri harekete geçirmeyi amaç edinen Yerel Gündem 21’lerin kurulmasına karar verilmiştir. Yerel Gündem 21’ler, merkezî yönetimle birlikte yerel aktörlerden oluşan (kadınlar, engelliler, gençler, çocuklar ve emekliler de dâhil olmak üzere) bütün toplum kesimlerinin karar alma süreçlerine katılımının temin edilmesi hedeflenmiştir.

1 1992 yılında Brezilya’nın Rio de Janerio kentinde Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. 172 ülkenin katılımıyla alınan kararlar neticesinde çevre kaynaklarının doğru şekilde kullanılarak kalkınmanın sağlanmasına yönelik politikalar tartışılmış ve her ülke sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda çeşitli taahhütlerde bulunmuştur.

Toplumsal bir kategori olarak gençler aynı zamanda söz konusu yeni bakış açısının en önemli aktörleri arasında gösterilmektedir. 2002 yılında (sürdürülebilir kalkınma konulu) düzenlenen Johannesburg Zirvesi² kararlarında bu durum açıkça görülmektedir. Zirve kararları sonucunda oluşan uygulama planının on bölümünün ikisi gençlerin sürdürülebilir kalkınmadaki rolüne ayrılmış ve bu amaçla oluşturulacak kurullarda, çalışma gruplarında gençliğin aktif katılımının bir zorunluluk olduğu kayıt altına alınmıştır (Deniz, 2013).

BM düzeyindeki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de birçok mevzuat ve uygulama hem sürdürülebilirlik hem de yönetim merkezli şekilde değiştirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal kesimlerin karar alma süreçlerine katılımıyla ilgili en önemli yasal gelişme 2005 yılında önemli ölçüde yeniden düzenlenen Belediye Kanunu ve bu kanunun Kent Konseylerini düzenleyen 76. Madde’si olmuştur. Buna göre Yerel Gündem 21 perspektifi yasal bir çerçeve kazanmıştır.

Belediye Kanunu’nda Kent Konseyleri, “Kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.” (Belediye Kanunu, 2005) denilerek yerelde kurulacak bu yönetim mekanizmasının amacı ifâde edilmiştir. Yasada ayrıca Kent Konseylerinin nasıl çalışacağıyla ilgili bir yönetmeliğin hazırlanacağından bahsedilmektedir. Bu yönetmelik de 2006 yılında hazırlanarak yürürlüğe girmiştir (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006).

2 Johannesburg Zirvesi ya da diğer bir ismiyle Rio+10 Konferansı, 1992 yılında alınan küresel çevre politikaları kararlarını, uygulamalarını tartışmak ve yeni kararlar almak için Birleşmiş Milletler tarafından organize edilmiş bir çevre konferansıdır. İlgili devletlerin temsilcileri sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kalkınmayı temin edeceklerine dâir taahhütlerde bulunmuştur.

Kent Konseyi Yönetmeliği'ne bakıldığında yasada olduğu gibi sürdürülebilir kalkınma ve yönetim değerlerinin yönetmelikte de Kent Konseylerinin çalışma prensipleri arasında sayıldığı görülmektedir. İkinci olarak ise yönetmelikte konseye kimlerin katılacağı belirtilmektedir. Kent Konseylerinin organları olarak kabul edilebilecek Genel Kurul ve Yürütme Kurulu'nun oluşumunda gençlere ve kadınlara özel bir önem verildiği görülmektedir. Kent Konseylerinin çalışma meclisleri olan Gençlik ve Kadın Meclislerinin başkanları Genel Kurul'da seçilmeksizin yürütme kurulu-nun üyesi olarak kabul edilmektedir. Böylelikle kadın ve gençlik meclislerinin Kent Konseylerinin zorunlu bileşenleri olduğu ifade edilmektedir. Türkiye'de karar alma mekanizmalarını düzenleyen idârî mevzuat değerlendirildiğinde Kent Konseyleri kadınların ve gençlerin katılımını zorunlu kılması nedeniyle önemlidir. Dolayısıyla Türkiye'de gençlerin karar alma mekanizmalarına katılımı anlamında etkinliği ve verimliliği değerlendirilmesi gereken başlıca kurum Kent Konseyleridir. Ayrıca kadın ve gençlik gibi iki toplumsal kesimin karar alma mekanizmalarına katılımını zorunlu kılması nedeniyle Kent Konseylerinin farklı toplumsal kesimlerin karar alma süreçlerine katılımının geliştirilmesi için bir örneklik teşkil ettiği de düşünülebilir.

Kent Konseyi Yönetmeliği incelendiğinde gençlerin karar alma mekanizmalarına katılımını temin eden gençlik meclislerinin de içinde bulunduğu meclisleri, "Yönetişim anlayışına dayalı ve sürdürülebilir kalkınma içinde çeşitli toplum kesimlerinin kent yönetimine katkıda bulunmalarını, kaliteli ve yaşanabilir bir kentin yönetiminde aktif rol almalarını hedefleyen ve gönüllülük esasında oluşmuş, ortak yapılar." şeklinde tanımlamaktadır (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006, p. Madde 4(c)). Yönetmeliğin Kent Konseylerinin görevlerini düzenleyen 6. Madde'sinde de gençlerin karar alma mekanizmalarına katılımı açısından kent konseyinin aktif rol alması gerektiği belirtilmektedir (*Kent Konseyi Yönetmeliği*, 2006, Madde 6(ğ)). Buna göre Kent Konseylerinin görevlerin-

den biri de yerelde gençlerin karar alma mekanizmalarına katılımı için aktif olarak çalışmalarıdır. Kent Konseylerinin ilke ve görevleri açısından bu durum hem sürdürülebilirliğin sağlanması hem de yönetim ilkesinin hayata geçirilmesi için bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Bu zorunluluğun temelinde ise karar alma mekanizmalarına katılımın sürdürülebilir kalkınmayla olan ilişkisi yatmaktadır.

Kentsel Mekânın Düzenlenmesi, Sürdürülebilir Kalkınma ve Katılım İlişkisi

Katılım denildiğinde çok geniş ve çok boyutlu bir süreçten bahsedildiğinin bilinmesi gerekmektedir. Katılımla ilgili literatüre bakıldığında konunun değişik düzeylerde ele alındığı görülmektedir. Pektaş ve Akın'ın Robert Dahl'den aktardığı üzere katılım; *ilgi*, *önemseme*, *bilgi* ve *eylem* olmak üzere dört farklı boyuta sahiptir. Bu çerçevede ilgi, siyasal olayları izlemeyi; önemseme, siyasal olaylara önem vermeyi; bilgi, olaylar ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olmayı; eylem ise siyasal olaylara aktif olarak katılmayı” (Pektaş & Akın, 2010, s. 5) ifâde etmektedir. Süreç olarak sahip olduğu boyutların ötesinde katılım çeşitli düzeylerde farklı anlamlara sahiptir. Katılım siyasal düzeyde olabileceği gibi aynı zamanda yönetsel düzeyde de olabilir. Seçimler yoluyla kimin hangi siyâsi göreve seçileceğiyle ilgili karar vermenin ötesinde yönetsel olarak karar alma süreçlerine katılım da söz konusudur. Eryılmaz (2011, s. 55) yönetsel karar alma süreçlerini şu şekilde tanımlamaktadır; “seçim ve seçime ilişkin faaliyetler dışında, kamu hizmetleriyle ilgili temel kararların hazırlanması, olgunlaştırılması, karara dönüştürülmesi ve bu kararların uygulanması aşamalarından birine, birkaçına veya tamamına, o karardan doğrudan ya da dolaylı etkilenecek olanların katkıda bulunmasını içerir.” Böylece hedeflenen, farklı süreçlerde oluşan katılımın karar alma süreçlerine sadece seçimlerden seçimlere değil ama aynı zamanda çeşitli kamusal kararların hem oluşum hem de uygulama süreçlerine toplumun farklı kesimlerini katarak geniş bir meşrûyet oluşturmaktır. Böylelikle toplumsal sorunun muhâtabı olan kesimleri çözümün de aktörü kılmak mümkün olabilecektir.

Kalkınma ve katılım yâhut daha geniş bir düzeyde düşünülürse kalkınma ve demokrasi arasındaki ilişki hakkında geniş bir literatür bulunmaktadır (Atiker, 2012; Aydın & Belli, n.d.; Batal, 2011; Eroğlu, 2010; Kaya, 2008). Bu literatür içerisinde katılımın kalkınma için gerekli olduğunu düşünenler farklı toplumsal kesimlerin karar alma süreçlerine katılımının şeffaflığı ve hesap verilebilirliği artırıp geliştireceğini, bu durumun da kaynakların etkili ve verimli şekilde kullanımını temin edeceğini vurgulamaktadır (Yay, 2011). Buna göre karar mekanizmalarında farklı toplumsal kesimlerin etkileri geliştikçe, ekonomik refah topluma daha dengeli bir şekilde dağılacak, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri de temin edilebilecektir. Dolayısıyla Kent Konseyleri aracılığıyla gençlik başta olmak üzere farklı toplumsal kesimlerin karar alma mekanizmalarına dâhil edilmesi ve aktif roller almalarının sağlanması, alınacak kararların etkili ve verimli sonuçlar doğurabilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Karar mekanizmalarında bireylerin özneler ve nesneler olarak keskin bir şekilde bölünmesi yerine sorunlarla birlikte toplumu daha fazla kapsayacak şekilde farklı kesimlerin toplumsal sorunların çözümünün parçası hâline getirilmesi sürdürülebilir kalkınmayı temin edecektir. Bunun için “sürdürülebilir kalkınma sürecinde yurttaşların sadece problemin değil, çözümün de bir parçası olduklarına inanmaları gerekmektedir.” (Güneş & Beyazıt, 2011, s. 805). Bu çerçevede Kent Konseylerinin hem farklı toplum kesimlerine karar alma süreçlerine katılım konusunda uygun imkânları sunan bir platform hem de toplumsal sorunlar karşısında farklı toplumsal kesimlerin ortak duyarlılıklar geliştirmesini sağlayan bir iletişim zemini rolü oynaması gerekmektedir (Atiker, 2012; Aydın & Belli, 2012; Batal, 2011; Eroğlu, 2010).

Yurttaşların kentsel konularla ilgili olarak sürekli biçimde sorunları dile getiren ve karar alıcılardan çözüm bekleyen konumda olmaları sadece verimlilik ve sürdürülebilirlik bakımından önemli değildir. Vatandaşların kararlara katılımı kentsel âdiyetleri bakımından

da önem arz etmektedir. Sürekli biçimde kentsel mekân hakkında alınan kararlardan etkilenen konumunda olan yurttaşlar, süreç içerisinde kent mekânına duydukları âdiyeti kaybedeceklerdir. Bu durumdan sadece kentsel çevre ve kentsel kaynakların sürdürülebilirliği zarar görmeyecek, ek olarak kent nüfusunu oluşturan yurttaşlar da artık kendilerini oraya ait hissetmeyeceklerdir. Bu durum kentsel gelişimin tamamının süreçten olumsuz etkilenmesiyle sonuçlanacaktır.

Kentsel kararlara katılımda doğrudan araçların güçlü şekilde var olması kentsel âdiyetlerin artırılmasına zemin hazırlayacaktır. Kent Konseylerini oluşturan yasal ve idârî düzenlemelerde de sıklıkla konseylerin hemşerilik hukukunun geliştirilmesinden sorumlu olduğuna atıf yapılması da böyle bir amaca yöneliktir. Bu nedenle vatandaşların yerelde kentsel mekânı hem fiziksel açıdan hem de uygulanacak normlar ve hizmetler bakımından şekillendiren kararlara katılımı onların kendilerini daha fazla kente ait hissetmelerine ortam hazırlayacaktır (Kurt, 2011).

Gençlik başta olmak üzere farklı toplumsal kesimlerin karar alma süreçlerine katılımı için aktif olarak çalışması gereken Kent Konseylerinin mevcut durumunda yaşanan problemlerin düzeltilmesi sürdürülebilir kalkınmanın temini ve gençlerin karar alma mekanizmalarına katılımı hususunda büyük önem arz etmektedir.

Kent Konseylerinin Mevcut Durumu ve Sorunları

Kent Konseyleri üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında öncelikle dikkat çeken husus Kent Konseyleri bünyesindeki meclislerin ayrı ayrı -örneğin, gençlik meclislerinin yâhut kadın meclislerinin yapısal özelliklerinin ve sorunlarının- ele alınmadığıdır. Bunun yerine Kent Konseyleri; mevcut durumlarına, özelliklerine yâhut içerisinde bulundukları sorun alanlarına yönelik çalışmalar üzerinden bütüncül olarak değerlendirilmektedir.

2005 yılında yapılan Kamu Yönetimi Reformu sırasında yerel yö-

netimlere halk katılımını temin etmek amacıyla oluşturulan Kent Konseylerinin ilk uygulamaları ve öncesinde Yerel Gündem 21 sürecinden bu yana değerlendirildiğinde katılım açısından birçok çalışmanın varlığı dikkat çekmektedir. Konseylerin birçok çalışmada analitik şekilde masabaşı çalışmaların ürünü olarak değerlendirildiği, az sayıda çalışmada ise Kent Konseylerine ilişkin algıların ve konsey mekanizmalarının alan araştırmasına dayalı olarak incelendiği görülmektedir (Aydın & Belli, 2012; Baran, Kurt, Önal, & Helvacıoğlu, 2011; Erkul, Baykal, & Kara, 2013; Günlü, 2011; Kestelloğlu, 2011; Kocaoglu, 2014; Korkut, 2011; Kutlu, Usta, & Kocaoglu, 2007; Savut, 2011; Usta, 2011). Değerlendirmenin bu bölümünde konseylerin çalışmalarına ilişkin olumlu görülen hususlarla problem alanı sayılan konular birlikte ele alınacaktır.

Kent konseyi genel kurul kararlarının belediye meclisinde görüşülmesi: Kent Konseyi Yönetmeliği'nde konseylerin görevlerinin belirtildiği 6. Madde'de konseylerin görevlerinden birinin de "kent konseyinde oluşturulan görüşlerin değerlendirilmek üzere ilgili belediyeye gönderilmesini sağlamak" (*Kent Konseyi Yönetmeliği*, 2006, Madde 6(1)) olduğu belirtilmektedir. Böylelikle katılım mekanizmalarının kullanılması sonucu oluşan bilgi, görüş ve tecrübelerin kentin ortak aklını oluşturan Kent Konseyleri tarafından belediye meclisinin gündemine taşınması hedeflenmektedir. Yönetmeliğin 12. Madde'sinde ise belediye meclisine görüşlerin aktarımıyla ilgili olarak bir düzenlemeye gidilmiştir. Meclisler ve çalışma grupları başlığını taşıyan bu maddede, "Meclislerde ve çalışma gruplarında oluşturulan görüşler, kent konseyi genel kurulunda görüşülerek kabul edildikten sonra değerlendirilmek üzere ilgili belediye meclisine sunulur." (*Kent Konseyi Yönetmeliği*, 2006) denilmektedir. Yönetmeliğin geneli değerlendirildiğinde çalışma gruplarının ve meclislerin genel kurulla birlikte Kent Konseylerinin çalışma organlarını oluşturduğu görülmektedir. Bu çerçevede çeşitli çalışma gruplarından ve meclislerden gelen görüşlerin genel kurulda ortak akıl tarafından tartışılıp kararlaştırılması

öngörölmüştür. Kendisiyle yapılan bir görüşmede Kahramanmaraş Kent Konseyi Başkanı Zeynep Arıkan bu mekanizmanın varlığının “hemşerilerin karar alma mekanizmalarına kısmen dâhil olmaları anlamına geldiğinden” (Aydın & Belli, 2012, s. 143) bahsetmektedir. Kent Konseyi Genel Kurul kararlarının belediye meclisinde görüşölmesi gençlik meclisi başta olmak üzere hem toplumun çeşitli kesimlerinin hem de belirli çalışma başlıkları altında bir araya gelen gönüllülerin fikirlerinin en azından meclis gündemine gelmesini sağlamaktadır.

Genel Kurul kararlarının belediye meclisinde görüşölmesi konusunda literatürde geniş bir ittifak bulunmakta ve bu mekanizma, olumlu bir adım olarak değeriendirilmektedir. Ancak meclis ve çalışma gruplarının iyi işlememesi belediye meclisine katılımcı mekanizmaların fikirlerinin yansımaya engel olmakta yâhut oluşan önerilerin niteliğini zayıflatmaktadır. Örneğın Seferihisar Gençlik Meclisi üzerine yapılan bir araştırmada (Özer, 2013) “Seferihisar Gençlik Meclisi düzenli toplanabilen bir meclis olmamıştır. Ancak toplantı yapılabildiğı kısa dönem içerisinde de gençlik meclisinin kararlarından, belediye meclisinin gündemine giden bir husus olmamıştır.” denilmektedir. Bu anlamda mevcut yönetim mekanizmalarının devreye sokulabilmesi için gerekli olan ilk adımın gönüllülerin düzenli katılımının sağlanması olduğı düşünölmektedir.

Genel Kurul kararları ve belediye meclisi arasındaki ilişki bağlamında Kent Konseyi Yönetmeliğı’nin Genel Kurul’un yılda iki kez toplanacağıyla ilgili hükmü de literatürde katılım anlamında eksiklik olarak değeriendirilmektedir. Belediye meclisinin her ay toplanmasına paralel olarak kent konseyi genel kurulunun da çalışma gruplarının ve meclislerin fikirlerini her ay belediye meclisi gündemine taşıması gerektiğı dile getirilmektedir (Baran, Kurt, Önal, & Helvacıoğlu, 2011, s. 102; Batal, 2011, s. 89). Ayrıca Genel Kurul kararlarının belediye başkanlığına iletilmesi sonucu bu kararların gündeme alınmadığı takdirde ne olacağı ve gündeme alındığı zaman sonucunun ne olacağı bilinmez olarak durmaktadır. Akdoğan

bu konuda şöyle demektedir: “Sadece iki ay yapılan belediye meclis toplantılarında kent konseyinden gelen görüş ve öneriler belediye meclisinde görüşülmektedir. Üstelik bu konuda herhangi bir karar alma zorunlulukları da yok.” (Akdoğan, 2008, s. 11).

Kent Konseyi Genel Kurulu ile belediye meclisinin ilişkisini ele alan çalışmalarda (Batal, 2011; Bozkurt, 2014; Büyükgenç, 2011; Çelikkaya & Turgut, 2011; Çetinkaya & Korlu, 2012; Erkul et al., 2013; Esen, 2008; Kaypak, 2011; Keskin, Erbey Kuşku, Odaman Cindoruk, & Tatlı, 2011; Korkut, 2011) üzerinde durulan hususlardan birisi de Kent Konseylerinin oluşumu ve belediyelerin stratejik planlarının yapıldığı dönemin aynı olması nedeniyle Kent Konseylerinin fikir ve önerilerini belediyenin stratejik planlama süreçlerine yansımamaktadır. Belediye Kanunu’nun “Stratejik Plan ve Performans Programı” başlıklı 41. Madde’sinde “Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma planı ve programı ile varsa bölge planına uygun olarak stratejik plan ve ilgili olduğu yıl başından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar” (Belediye Kanunu, 2005, p. Madde 41) şeklinde ifade edilmektedir.

Kent Konseyi Yönetmeliği ise “Kent Konseyleri belediye teşkilâtı olan yerlerde, mahallî idâreler genel seçim sonuçlarını izleyen 3 ay içinde <...> kurulur” (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006, p. Madde 3(1)) denilmektedir. Bu da Kent Konseylerinin, altı aylık stratejik planlama sürecinin en iyi ihtimalle üç ayda müdâhil olabileceği anlamına gelmektedir. Literatürde bu konu üzerinde duran yazarların önerdikleri görüş ise mevzûatta Kent Konseylerinin özel olarak stratejik planlama süreçlerine katılımını temin eden düzenlemelerin yapılması ve konsey genel kurulunun görüşlerinin stratejik planlama süreçlerinde değerlendirilmesinin bir zorunluluk olması yönündedir (Baran & ark., 2011, s. 100; Çetinkaya & Korlu, 2012, s. 154; Kaypak, 2011, s. 152; Toprak, 2015, s. 8). Kent Konseyi Genel Kurul kararlarının belediye meclisinde konu olarak görüşülmesi değerlendirildiğinde bu durumun önemli bir katılım mekanizması olarak kabul

edildiği ancak bu hususun geliştirilmesi gerektiğine yönelik fikirlerin var olduğu anlaşılmaktadır.

Yerel kalkınma: Kent Konseylerinin mevcut durumuna ilişkin değerlendirmelerden biri de konseylerin yerel kalkınmaya ve toplumda sürdürülebilir kalkınmaya büyük katkı sunacağı yönündedir. “Kurumlar kişilerin kendi kendilerince alınmış kararları temsili meclislerce alınmış kararlardan daha kolay uygularlar. Yöre halkının istekleri doğrultusunda yapılmış olan yatırımların bölgeye ve ülkeye katkısının yöre halkının istekleri dikkate alınmadan yapılmış olan yatırımlardan daha çok olduğu aşîkârdır.” (Aydın & Belli, 2012, s. 146). Aydın ve Belli genel olarak Kent Konseylerinin yerel kalkınmaya olumlu katkı sağlayacağı; ayrıca gençlik başta olmak üzere toplum kesimlerinin taleplerinin dikkate alınmasının ve çözüm önerilerinin bizzat sorunlara muhâtap olanlar tarafından geliştirilmesinin sorunların çözümünü daha etkili kılacağı üzerinde durmaktadır. Bu anlamda kalkınmanın yerelden başlaması gerektiğini düşünenler katılımı yerel kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından önemli bir zorunluluk olarak değerlendirmektedirler. “Ulusal ve bölgesel kalkınmayı gerçekleştirebilmek için yerel kalkınmaya ihtiyaç bulunmakta, yerel kalkınmayı gerçekleştirmek için ise yerel demokrasinin ve katılımın gelişmesine ihtiyaç bulunmaktadır” (Aydın & Belli, 2012, s. 146). Kent Konseylerini yerel kalkınma açısından değerlendiren çalışmalara bakıldığında (Eroğlu, 2010; Kaya, 2008; Yay, 2011) konsey çalışmalarının geliştirilmesinin yerel düzeyde ekonominin sürdürülebilir özellikler kazanmasına katkı sunacağı düşüncesinin dile getirildiği görülmektedir. Kent Konseylerinde çeşitli meslek temsilcilerinin bulunması da bu yerel kalkınma boyutunu güçlendirmektedir.

Kent konseyi faaliyetlerinin dağılımı: Kent Konseylerinin faaliyet yürüteceği alan Kent Konseyleri Yönetmeliği’nin 1. Madde’sinde “Kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve

dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirme” (*Kent Konseyi Yönetmeliği*, 2006, Madde 1) olarak târif edilmektedir. Konseylerin görev alanıyla ilgili bu ifâdelere bakıldığında ilk planda konseylerin birbiriyle kuvvetli şekilde ilgili olsa da birçok alanda çalışma yapmakla yükümlü olduğu görülmektedir. Konseylerle ilgili yapılan incelemelere bakıldığında konseylerin çizilen faaliyet alanlarının hangilerinde çalışma yürüttükleri önemli konu başlıklarından biri olmuştur.

Bu konuyu ele alan Aydın ve Belli’nin araştırmasında 2010 yılında niceliksel olarak Kent Konseylerinin faaliyetleri değerlendirildiğinde sosyal yardımlaşma, kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, katılım ve yerinden yönetim konularında çok sayıda incelemenin yapıldığı; ancak buna karşı sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, kentin hak ve hukukunun korunması konularında son derece az faaliyette bulunulduğu gözlenmektedir (Aydın & Belli, 2012, s. 111). Ayrıca söz konusu araştırmada ifâde edildiği üzere saydamlık, hesap sorma ve hesap verme ilkeleri açısından ise Kent Konseylerinde hiçbir faaliyetin yapılmadığı görülmektedir. Kent Konseylerinde gönüllü olarak çalışanlarla yaptığı anket görüşmeleri sonuçlarını aktaran Lamba da benzer bir duruma işaret etmektedir (Lamba, 2012, s. 505). “Alınan cevaplar değerlendirildiğinde kalkınmanın sağlanması, şehirlerin daha yaşanabilir hâle gelmesi, halk ile belediye arasında köprü görevi, toplumu bilinçlendirme, sorunların tespit edilmesi ve öneride bulunulması ve dayanışmanın sağlanması konularının ön plana çıktığı görülmüştür.” denilmektedir. Korkut ise, yerel farklılıkların Kent Konseylerinin faaliyet şekillerini ve Konseylerin odaklandıkları çalışma alanlarını farklılaştırdığını iddia etmektedir (Korkut, 2011, s. 154). Şişli ve Ümraniye belediyelerinin katılım çalışmaları üzerine yaptığı incelemede Korkut, Şişli’deki katılım çalışmalarında halkın görüş ve önerilerinin yönetime yansımalarının önem sırası olarak üstlerde değerlendirildiğinden bahsederken, Ümraniye’de

halkın görüşlerinin alınmasının çoğunlukla hizmette etkinliği artıracığı şeklinde değerlendirildiğinin altı çizilmektedir. Bunlara ek olarak Özdemir'e göre Kent Konseylerinin çeşitli çalışma alanlarının içerisinde dört toplumsal işlev ön plana çıkmaktadır: “(i) kentin yaşanabilir hâle gelmesi, (ii) sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı geliştirmesi, (iii) sürdürülebilir kalkınma ve gelişimin sağlanması, (iv) yerel düzeyde hesap verme, hesap sorma, katılım ve yönetişimin gerçekleşmesi” (Özdemir, 2009, s. 39).

Kent Konseylerinin uygulayıcı ve kurumsal yapısı: Kent Konseyleriyle ilgili mevcut yasal yapıya bakıldığında Kent Konseylerinin tüzel kişiliğinin bulunmadığı, kendisine özel bir bütçenin olmadığı ve kendisine ait idârî personelinin bulunmadığı görülmektedir. Yasal olarak bir katılım mekanizması olarak tasarlanan Kent Konseylerinin bütçeleriyle ilgili Kent Konseyleri Yönetmeliği'nin 16/A Madde'sinde “(1) Belediyeler Kent Konseylerine, bütçelerinde ödenek ayırmak sûretiyle aynı ve nakdi yardım yapar ve destek sağlar” (*Kent Konseyi Yönetmeliği*, 2006, Madde 16/A(1)) denildiği; Kent Konseylerinin bütçelerinin ve çeşitli Kent Konseylerinin fiili durumunu gözlemleyen çalışmalara bakıldığında, konseylerin personel ihtiyacının belediyeler tarafından karşılandığı görülmektedir. Konseylerin belediyelerle olan bu organik ilişkisi literatürde önemli bir tartışma konusu olarak fark edilmektedir. Konseylerin belediyelerle olan ilişkisi üzerinden kurumsal yapısıyla ilgili çeşitli problem alanlarının ortaya çıktığı tespit edilmektedir.

Kent Konseylerinin uygulayıcı ve kurumsal yapısı konusuyla ilgili öne çıkan ilk tartışma alanı konseylerin proje uygulayıcısı olup olmayacağıdır. Bu çerçevede konseylerin tüzel kişiliklerinin, kendilerine ait bütçe ve personelinin olması gerektiğini düşünen araştırmacılar vardır (Aydın & Belli, 2012; Çetinkaya & Korlu, 2012; Toprak, 2015). Buna karşılık uygulayıcı olmak yerine kentin ortak aklı olma işleviyle çeşitli çalışma fikirlerine öncülük etmenin, ayrıca çalışma alanlarında faaliyet gösteren diğer kuruluşlar için uygun ortam ve imkânları hazırlamanın Kent Konseylerinin kuruluş

mantığına daha uygun olduğu dile getirilmektedir (Emrealp, 2005; 2010). Buna göre Kent Konseyleri proje uygulamak yerine fikir üretmeli ve kentsel alanda çeşitli uygulamaların hayata geçirilmesi için farkındalık ve savunuculuk çalışmaları yürütmelidirler. Emrealp, Kent Konseylerinin kurumsal yapısıyla ilgili olarak hazırladığı kılavuzda “Konseyin uygulayıcı olmaktan çok ortak aklın süzgecin-den geçen tavsiye niteliğindeki kararların, bünyesindeki ilgili kuruluşlar aracılığıyla uygulamaya geçirilmesini kolaylaştıran bir yapı olma özelliğini korumaya özen gösterilmesi gerektiği” (Emrealp, 2005, s. 59) vurgulanmaktadır.

Emrealp’in düşüncesinin karşısında sadece ortak aklı temsil etmenin Kent Konseyleri açısından yeterli olmadığını düşünenler de vardır. Üstelik bu yazarlara göre tüzel kişilik ve mâli olarak belediyeden ayrılmadığı takdirde ortak aklın oluşumunu temin etmek de mümkün olmayacaktır. Aydın ve Belli Kahramanmaraş örneği üzerine yaptıkları çalışmada, Kent Konseylerinin eşit ve adil bir katılım zemini sağlayamadığını dile getiren bir görüşü aktarıyor: “Kent Konseyi’nde adil ve eşit temsiliyet olduğunu düşünmüyorum. Çünkü Kent Konseyleri genellikle belediyelerin çatısı altında kuruluyor. Hâl böyle olunca başkan ve yönetim seçimle de oluşturuluyor olsa, belediye başkanının desteklediği ya da ona yakın isimler Kent Konseyi’nin yönetimini oluşturuyor. Hatta bu durum Kahramanmaraş’ta öyle ilginç ki; belediye başkanının danışmanı aynı zamanda iki dönemdir Kent Konseyi’nin de başkanı” (Aydın & Belli, 2012, s. 143). Aynı şekilde Korlu ve Çetinkaya (2012), Toprak (2015) ve Çelikyay ve Turgut (2011) da Kent Konseylerinin karar ve çalışma organlarının genel olarak belediyeye olan kurumsal bağımlılıktan ötürü belediye başkanının kontrolünde olduğundan bahsetmektedir.

Kent Konseylerinin kurumsal yapısını bütçe merkezli olarak analiz eden Özdemir (2009); Güneş ve Beyazıt (2011); Çelikyay ve Turgut (2011) ise Kent Konseylerinin kendilerinin yöneteceği bir bütçelerinin olmamasını, konseylerin çalışmalarının ne şekilde olacağı veya

bunun da ötesinde konseylerin çalışıp çalışmayacağı konusunda başkanları mutlak otorite kıldığından bahsetmektedirler. Özdemir, bu bağlamda yeri geldiğinde belediyenin kaynak kullanımını ve işlemlerinin kentlilik hukuku açısından değerlendirmesini yapacak olan Kent Konseylerinin bütçe itibarıyla belediyelere tam bağımlıyken bunu nasıl gerçekleştireceği sorusunu gündeme getirir (Özdemir, 2009, s. 49).

Özdemir'e benzer şekilde Çelikyay ve Turgut da katılım meselesinin ciddi bir organizasyon gerektirdiğinden ve gönüllü katılımın ürünü olan fikirlerin bir düzen çerçevesinde kentin gündemine taşınması için donanımlı idârî personele ve fizikî şartlara ihtiyaç duyulduğundan bahsetmektedirler. Aynı şekilde bu ihtiyaçların karşılanması da belediye başkanına bağlı olduğu için Kent Konseylerinin görev alanlarıyla ilgili etkili çalışmalar yürütemeyeceğini vurgulamaktadırlar (Çelikyay & Turgut, 2011).

Teorik düzeyde ifade edilen problemlerin pratikte de karşılığının görüldüğü anlaşılmaktadır. Güneş ve Beyazıt inceledikleri Kent Konseylerinde belediye meclis üyelerinin, belediye başkan yardımcılarının ve başkanlarının kent konseyi başkanı ya da yürütme kurulu üyesi olarak seçilmelerinin konseylerin işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirmelerinin önündeki en önemli engellerden biri olduğunu vurgulamaktadırlar (Güneş & Beyazıt, 2011, s. 809). Şahin ise bu bağlamda incelediği Ankara Kent Konseyi örneğinde çeşitli sivil toplum kuruluşlarını temsil etmek sûretiyle konseyin yürütme kurulunun sadece belediye meclis üyeleri ve bürokratlardan oluştuğundan bahsetmektedir (Şahin, 2015, s. 186).

Aynı şekilde Çukurçayır, Eroğlu, Aydın ve Çolakoğlu da Kent Konseylerine yönelik yaptığı anket çalışmasında kent konseyi başkanlarının 18 tanesinin belediye başkanı 4 tanesinin ise belediye meclis üyesi olduğunu vurgulayarak yönetim ilkesine aykırı bir şekilde Kent Konseylerinin seçilmişler tarafından doldurulduğundan bahsetmektedirler (Çukurçayır, Eroğlu, Aydın & Çolakoğlu, 2011, s. 305).

Kent Konseylerinin kurumsal yapısıyla ilgili dikkat çeken bir başka husus da konsey üyelerinin belirlenmesinde kullanılan ve literatürde muğlak olarak değerlendirilen “ilgili STK” meselesidir (Akdoğan, 2008, s. 9; Atiker, 2012, s. 121; Batal, 2011, s. 89; Emrealp, 2005, s. 19). Kent Konseyi üyelerinin kimlerden oluşacağını belirleyen 8. Madde’de “ilgili derneklerin ve vakıfların temsilcileri” (*Kent Konseyi Yönetmeliği*, 2006, Madde 8(f)) ifadesine yer verilmektedir. Bu madde konseyin oluşumunu düzenleyen ve ilk toplantıya belediye başkanının çağrısıyla çıkılacağını düzenleyen hükümle birlikte düşünüldüğünde hangi sivil toplum kuruluşlarının konsey üyeliğine alınacağını belediye başkanının inisiyatifinde olduğu anlaşılmaktadır.

Konseylerin kurumsal yapıyla ilgili problem alanlarına bakıldığında kurumsal problemlerin vatandaş katılımı için umut kırıcı etki yaratacağından ve gönüllü bir şekilde sürdürülen faaliyetlere ilginin azalacağından bahsedilmektedir. Bu durum toplumun bütün kesimlerini katılım çalışmalarına çekme görevi bulunan Kent Konseylerinin katılım konusunda istekli kimselerin desteğini de kaybetmelerine neden olacaktır. Bu sebeple kurumsal yapının konseyler için büyük önem taşıdığı birçok yazar tarafından dile getirilmektedir (Emrealp, 2005, ss. 11, 146).

Katılımcı bütçe: Kent Konseylerinin yönetim yapıları oluşturmak ve bu anlamda sürdürülebilir kalkınmayı temin için ortak aklın oluşumuna katkı sunması amacıyla yürüteceği faaliyet alanlarından biri de katılımcı bütçe uygulamalarıdır. Bir kentin yönetiminin mâlî kaynaklarının nereye harcandığı konusunda etkili şekilde bilgiye sahip olunamaması ve bunun da ötesinde bütçenin oluşumunun yönetim ilkelerini yansıtmaması, uygulamada ne ölçüde bu ilkelerin korunacağı sorununu gündeme getirmektedir. Bu açıdan belediyelerde katılımcı bütçe uygulamalarını hayata geçirmek için Kent Konseyleri merkeze alınarak çeşitli mekanizmaların geliştirilmesi önerilmektedir (Çetinkaya & Korlu, 2012, ss. 102,

116, 154; Güneş & Beyazıt, 2011, s. 809). Bu şekilde belediye bütçelerinin oluşum ve uygulama safhalarında vatandaşların etkin katılımı sağlanarak yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi için yeni bir imkân oluşacaktır.

Sonuç

Kent konseyi üzerine katılımcı demokrasi, yerel kalkınma, çeşitli kent konseyi deneyimlerinin incelenmesi ve konseylerin kuruluşlarının idâre hayatındaki etkileri başta olmak üzere birçok alanda akademik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Kent Konseyleri içerisinde gençlik meclislerinin sorunlarını ele alan özel bir çalışma bulunmamakla birlikte Kent Konseylerini sürdürülebilir kalkınma ve yönetim odaklı şekilde inceleyen çok sayıda inceleme bulunmaktadır. Bu çalışmalar özelde gençlik meclislerinin konseyler içerisindeki konumlarının güçlendirilmesi ve genel anlamda gençlerin karar alma mekanizmalarına katılımı için oluşturulacak politika önerilerine ve yapılacak sosyolojik araştırmalara önemli bir arka plan sunmaktadır.

2006 yılında ilk kuruluşları gerçekleşen Kent Konseylerinin bugün idâre sistemi içerisindeki yeri 10 yılı geçmiştir. Yerel Gündem 21 tecrübesinin ise daha uzun yıllara vardığı görülmektedir. Türkiye’de doğrudan siyasal katılım ve kentlerin karar alma süreçlerine katılım bakımından böylesine önemli bir kurumun uygulamaları üzerine daha çeşitli araştırmalar yapılması gerekmektedir. Özellikle kadın, gençlik ve engelli meclislerinin katılımcı profilleri, katılım sırasında yaşadıkları zorluklar ve kent konseyi çalışmalarından beklentileri önemli araştırma konularıdır. Benzer şekilde bu çalışma boyunca literatür taraması üzerinden değerlendirilen Kent Konseylerinin yapısal sorunları ve pratikteki yansımaları Türkiye’nin çeşitli yerlerinde ve farklı siyasal eğilimlerindeki şehirlerde hem nicel hem de nitel araştırmalarla test edilip detaylandırılmaya muhtaçtır.

Farklı toplumsal grupların karar mekanizmalarına doğrudan katılımını sağlayacak araçların geliştirilmesi, alınan toplumsal kararların sürdürülebilir sonuçlar doğurması ve bu grupların kente âidiyetini geliştirmesi bakımından önemlidir. Vatandaşların sivil toplum kuruluşları eliyle ya da doğrudan karar mekanizmalarına katılımı, onların kentsel âidiyetlerini artıracaktır. Aksi hâlde kentler, çeşitli projelerle bir grup karar alıcının vizyonunu yansıtır hâle geleceği için vatandaşlar arasında kente yabancılaşma ortaya çıkacaktır. Bu anlamda Türkiye’de önemli bir çalışma konusu olarak da katılım araçlarının uygulandığı ve uygulanmadığı kentler arasında âidiyet karşılaştırılması öne çıkmaktadır.

Kent Konseylerinin kurumsal olarak kentin ortak aklının oluşumuna kaynaklık teşkil etmesi ve bunu yaparken kentsel kararlara etki düzeyinin artması gençler için büyük önem taşımaktadır. Günümüzde gençlerin sadece genç oldukları için kentsel karar mekanizmalarına katılım gösterebildikleri yegâne araç Kent Konseyleridir. Karar mekanizmalarına doğrudan katılımın kentsel âidiyetin gelişmesindeki önemli katkısı düşünülecek olursa Kent Konseylerinin işlevsel olarak gelişimi gençlerin kentsel mekânla kuracakları âidiyet ilişkisini olumlu şekilde etkileyecektir. Bu çalışma boyunca tartışılan sorunlar merkeze alınarak Kent Konseylerinin yapısal ve pratik sorunlarına yönelik olarak literatür taraması ve değerlendirmeler sonucunda üretilen çözüm önerileri şu şekilde sıralanabilir:

- › Kent Konseyleri arasında birlikler oluşturulmalıdır. Söz konusu birlikler, tecrübe paylaşımı ve iyi uygulama örneklerini paylaşarak kent yönetimindeki kararlara katılımı sağlayacak politika önerileri oluşturmada irâde ve yöntem bakımından özendirici olacaklardır.
- › Kent Konseylerinin her ay ya da daha sık periyotlarda yıl içerisinde bir araya gelerek belediye meclisi gündemine taşınacak politika önerileri geliştirmesi katılım bakımından yararlı olacaktır. Mevzûata göre yılda iki defa toplan-

ması belirtilen genel kurulun olağanüstü olarak daha sık toplanması veya mevzûatı bu yönde değiştirmesi sağlanmalıdır.

- › Kent Konseylerinin yerel seçimlerin yapılmasının ardından oluşum sürecinde belediyenin stratejik planının hazırlanma sürecine dikkat edilerek Kent Konseylerinin görüşlerinin plana yansıtılması sağlanmalıdır.
- › Kent Konseylerinin yönetim organları ve komisyonları belirlenirken kentin ekonomik özelliklerine göre gerek görülmesi hâlinde özel sektör temsilcilerine de yer verilmelidir. Böylelikle konseyin yerel ekonominin canlandırılması bakımından kente daha fazla katkı sağlaması mümkün hâle gelecektir.
- › Kent Konseylerinin faaliyetlerine ilişkin olarak konseylerin bir araya gelerek oluşturduğu birlikler, daha fazla şekilde kent yönetimine katkı sunacak politika önerileri geliştirmelidir. Oluşacak birliklerin kent yönetimine dâir politika üretmede yöntem ve içerik bakımından rehberlik etmesi, Kent Konseylerinin siyasal katılım rolünü daha da güçlendirecektir.
- › Kent Konseylerinin çalışmalarını yürütmeleri için nasıl bir bütçeye sahip olmaları gerektiği ve hangi özelliklere sahip personel tarafından bu çalışmaların yürütüleceği Kent Konseylerinin oluşturulacağı birlikler tarafından belirlenip bir raporla her yıl yayımlanmalıdır. Birliklere üye Kent Konseylerinin gönüllü katılımı ve bilgi paylaşımıyla hazırlanacak ölçütler ışığında başarılı ve başarısız konseyler belirlenebilecektir. Konseylerin ihtiyaç duydukları faaliyet bütçeleri ve sahip olmaları gereken idâri personelin özellikleri belirlenip bu alanlardaki durumu gösteren raporların hazırlanması Kent Konseyleri üzerinde iyileştirici bir etkide bulunacaktır.

Kaynakça

- AKDOĞAN, A. (2008). *Yerel Yönetim Yasalarında Katılım* (Rapor), Yerel Yönetim Yardımlaşma ve Eğitim Derneği.
- ATİKER, E. (2012). Yerel Yönetimlere Katılım Sorunu, *Sosyoloji Dergisi*, 3(9), 121-26.
- AYDIN, A., & BELLİ, A. (2012). Yerel Demokrasi ve Katılım: Kahramanmaraş ve Hatay İllerinin Karşılaştırılması, A. H. Aydın, İ. Bakan, & M. Yardımcıoğlu (eds.), *II. Bölgesel sorunlar ve Türkiye sempozyumu* içinde, 136-147.
- BARAN, K., KURT, S., ÖNAL, D., & HELVACIOĞLU, B. (2011). İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan Silivri İlçesi Kent Konseyi yapılanması ve gerçekleştirilen faaliyetler, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri sempozyumu bildiri kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 189-200.
- BATAL, S. (2011). Avrupa Birliği Yönetime Katılım İlkesinin Türkiye Uygulaması Örneği: Kent Konseyleri, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri sempozyumu bildiri kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 75-94.
- Belediye Kanunu*. (2005). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> adresinden edinilmiştir.
- BOZKURT, Y. (2014). Yerel Demokrasi Aracı Olarak Türkiye’de Kent Konseyleri: Yapı, İşleyiş ve Sorunlar, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 40, 229-240.
- BÜYÜKGENÇ, Ö. (2011). Kent Konseylerinin Kurumsallaşması ve Sürdürülebilirliği, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 337-342.
- ÇELİKİYAY, H., & TURGUT, S. R. (2011). Avrupa Birliği Perspektifinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin Yönetişim Dinamikleri, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 25-56.
- ÇETİNKAYA, Ö., & KORLU, R. K. (2012). Yerel Demokrasinin Sağlanmasında Katılımcılık Süreci ve Kent Konseylerinin Rolü. *Maliye Dergisi*, 163, 95-117.
- ÇUKURÇAYIR, A., & EROĞLU, T. (2008, Ekim). Kent Yönetiminde Demokratik Bir Açılım Olarak Kent Konseyleri, *I. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu* içinde, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 197-219.
- ÇUKURÇAYIR, A., EROĞLU, T., AYDINLI, İ., & ÇOLAKOĞLU, E. (2011). Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesinde Kent Konseyleri Bir Fırsat Olabilir mi?, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 291-306.

DENİZ, T. (2013). Kentleşme, Yerel Gündem 21 ve Kent Konseyleri, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Tukic*, 8(12), 391-402.

EMREALP, S. (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamasına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler*, İstanbul: UCLG-MEWA.

EMREALP, S. (2010). *Kent Konseyleri*, İstanbul: UCLG-MEWA.

ERKUL, H., BAYKAL, T., & KARA, H. (2013). Kent Konseylerinin Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Çanakkale Kent Konseyi Örneği, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(22), 85-105.

EROĞLU, T. (2010). Sürdürülebilir Yerel Kalkınma ve Kent Konseyleri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 44-55.

ERYILMAZ, B. (2011). *Kamu Yönetimi*, Ankara: Okutman Yayınları.

ESEN, A. (2008). Kent Yönetimlerinde Katılım, *Yerel siyaset* içinde, İstanbul: Okutan Yayınları, 87-90.

GÖRMEZ, K., & YÜCE İŞILDAR, G. (2011). Üniversite Öğrencileri 'Kent Konseyleri Hakkında Ne Biliyor? Ne düşünüyor?', E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 159-172.

GÜNE, M., & BAYKAL, T. (2014). 1980 Sonrası Dönüşümün Yerele Etkisi: Yeni Yerel Katılım Biçimlerinin Genel Bir Eleştirisi, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 4(8-9-10), 19-32.

GÜNE, M., & BEYAZIT, E. (2011). Türkiye’de Yerelde Yönetişim Olanakları: Kent Konseyleri. Bursa: Bursa Kent Konseyi.

GÜNLÜ, R. (2011). Siyaset, Demokrasi ve Sivil Toplum: Muğla’da Yerel Yönetişim, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. 9(35), 71-91.

HAGUE, R., HARROP, M. (2006). *Comparative Government and Politics*. Londra: Palgrave Macmillan.

KAYA, E. (2008). Yerel Kalkınma ve Siyaset. *Yerel Siyaset* içinde, İstanbul: Okutan Yayınları, 87-90.

KAYPAK, Ş. (2011). Katılımcı Yönetim Mekânizması Olarak Kent Konseyleri, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 134-158.

Kent Konseyi Yönetmeliği. (2006). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061008-5.htm> adresinden edinilmiştir.

KESKİN, E. B., Kuşku, N. E., Odaman Cindoruk, Y., & Tatlı, Y. (2011). Kent Konseylerinin Yerel Demokratik Yönetişim Mekanizması İşlevinin Değerlen-

dirilmesi, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 307-323.

KESTELLİOĞLU, G. (2011). Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri: Kahramanmaraş Örneği, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 52-74.

KOCAOĞLU, M. (2014). Katılımcı Demokrasi Algılaması ve Kent Konseyleri: Kırşehir Kent Konseyi Örneği, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-15.

KORKUT, H. (2011). Belediyelerde Yönetime Katılma ve Açıklık Algısı: Ümraniye ve Şişli Belediyeleri Örneği, *Öneri Dergisi*, 9(36), 147-167.

KUTLU, Ö., USTA, S., & KOCAOĞLU, M. (2008). Vatandaş Odaklı/Vatandaşın Odakta Olduğu Yönetim: Kent Konseyleri ve Selçuklu Belediyesi Örneği, *I. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu* içinde, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 221-236.

LAMBA, M. (2012). Yerel Yönetişimde Farkındalık: Antalya İli Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 495-509.

ÖZDEMİR, A. T. (2009). Mahalli İdarelerde Halk Katılımı Bağlamında Kent Konseyleri, *Sayıştay Dergisi*, 83, 31-56.

ÖZER, Y. E. (2013). Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin Rolü, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(1), 43-65.

PEKTAŞ, E. K., & AKIN, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak "Katılım Hakkı" ve Türkiye, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(12), 23-49.

ŞAHİN, S. Z. (2015). Kent Konseylerinin Katılımcı Kent Yönetimine Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme: Ankara Örneği. E. B. Keskin (ed.), *II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 92-110.

SAVUT, E. (2011). Yerel Gündem 21 ve Kent Konseyleri ve Uşak Kent Konseyi, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 343-363.

TOPRAK, Z. (2015). Kent Konseyleri Kuruluş Felsefesi ve Uygulama Temelleri, E. B. Keskin (ed.), *II. Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 6-13.

USTA, S. (2011). Katılımcı Demokrasi Perspektifinden Kent Konseyleri ve

Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi: Sakarya Örneği, E. B. Keskin (ed.), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde, Bursa: Bursa Kent Konseyi, 201-218.

YAY, G. G. (2011). İktisadi Gelişme ve Demokrasi İlişkisi Üzerine Bir Sınama, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 52(1), 27-54.

Gençlerin yaşadıkları mekânla kurdukları ilişkiyi ve gençlerin bu mekân bağlamındaki taleplerini iyi anlamak gerekmektedir. Bu anlama çabası da sosyolojiden kent planlamasına kadar farklı alanları ilgilendirdiği için disiplinler arası bir çalışma ile yapılmalıdır. Esenler Şehir Düşünce Merkezi bünyesinde düzenlenen “Kent, Mekân ve Gençlik” atölyesi de bu amaç doğrultusunda oluşturulmuştur. İstanbul’daki gençlerin kenti tecrübe ediş biçimlerini anlamayı hedefleyen bu atölye kapsamında kent ve gençlik alanlarında çalışan, farklı disiplinlerden genç araştırmacılar bir araya getirilmiştir. Genç araştırmacılar, gençlerin kenti nasıl algıladığı, kentsel mekânda neler tecrübe ettiği, kentten ne tür beklentilerinin bulunduğu, ne tür kentsel mekânlara ihtiyaç duyduğu vb. sorulara yanıt aramışlardır.

Atölye kapsamında hazırlanan metinlerin bir araya getirilmesiyle oluşan bu çalışmada farklı bakış açılarından yazılar yer almaktadır. Elinizdeki bu çalışma hızla gelişen ve dönüşen kentlerde gençlerin konumunu anlamaya, onların mekânla daha zengin ve besleyici bir ilişki kurmalarını sağlamaya yönelik bir çabanın sonucudur.